

CIRCULAR ECONOMY

Creative Circular Cities

2026. GADA OKTOBRIS

PĒTĪJUMA ZIŅOJUMS

Atbildīgu un vidi cenošu pasākumu organizēšanas ceļvedis

— Ziņojums ar ceļa kartēm maziem un lieliem pasākumiem

RĪGAS ENERĢĒTIKAS
AĢENTŪRA

LATVIJAS
ILGTSPĒJĪGU
ĪEPĪRKUMU
ASOCIĀCIJA

Ceļvedis izstrādāts Eiropas Savienības Interreg Baltijas jūras reģiona programmas projekta „Radošas un apritīgas pilsētas - pārejas uz aprites ekonomiku veicināšana vietējā līmenī, iesaistot kultūras un radošās nozares un industrijas (CCC)” ietvaros, kura partneris Latvijā ir Rīgas valstspilsētas pašvaldības aģentūra „Rīgas enerģētikas aģentūra”. Ceļvedis atbalsta Rīgas valstspilsētas pašvaldības aprites ekonomikas rīcības plāna 2026.-2030. gadam īstenošanu kultūras un pasākumu jomā.

Saturs

Kopsavilkums	5
1. Ievads un nepieciešamības pamatojums	7
1.1. Aprites ekonomika un tās pamatprincipi	7
1.2. Pasākumu organizēšana	8
1.2.1. Papildu dalījums: aprites brieduma līmenis	11
1.3. Pasākumu nozare un tās vides ietekmes	11
1.3.1. Vides ietekmes pārvaldības jomu griezumā	12
1.4. Starptautiskais ietvars un prasības	15
1.5. Latvijas normatīvais regulējums un Rīgas rīcībpolitikas dokumentu ietvars	17
1.5.1. Nacionālais normatīvais regulējums	17
1.5.2. Rīgas rīcībpolitikas dokumentu ietvars	19
1.6. Starptautiskā prakse un citu valstu piemēri	19
1.6.1. Plānošana	21
1.6.2. Uztādīšanas posms	25
1.6.3. Norises diena: transports	26
1.6.4. Norises diena: ēdināšanas zona	27
1.6.5. Norises diena: tualetes un dušas	28
1.6.6. Norises diena: norises vieta	29
1.6.7. Demontāžas posms	30
1.7. Latvijas prakse	31
1.7.1. Latvijas prakses atšķirības no starptautiskajiem pasākumiem	34
1.8. Atbildīgu un vidi cenošu pasākumu organizēšanas ieguvumi	35
2. Ceļa karte maziem pasākumiem	38
2.1. Ceļakartes tvērums un lietošana	38
2.2. Ēdināšana	44
2.3. Iepakojums un trauki	45
2.4. Atkritumu apsaimniekošana	47
2.5. Komunikācija un digitālie risinājumi	49
2.6. Enerģija un ūdens	50
2.7. Mobilitāte un transports	52
2.8. Norises vieta	53
2.9. Noformējums	55

2.10. Zaļmaldināšanas novēršana un sertifikāti	56
2.11. Piegādātāji	57
2.12. Pieejamība, iekļautība un drošība	58
3. Ceļa karte lieliem pasākumiem	60
3.1. Ceļakartes tvērums un lietošana	60
3.2. Ēdināšana	61
3.3. Iepakojums un trauki	63
3.4. Atkritumu apsaimniekošana	65
3.5. Komunikācija un digitālie risinājumi	66
3.6. Enerģija un ūdens	68
3.7. Mobilitāte un transports	70
3.8. Norises vieta	71
3.9. Noformējums	73
3.10. Zaļmaldināšanas novēršana un sertifikāti	75
3.11. Piegādātāji	76
3.12. Pieejamība, iekļautība un drošība	78
4. Pasākumu ietekmes novērtēšanas metodika	81
4.1. Novērtēšanas mērķis, veidi un principi	81
4.2. Dzīves cikla pieeja un aprēķina robežas	81
4.3. Galvenie ietekmes virzieni un rādītāju sistēma	82
4.4. Nepieciešamie dati, to kvalitāte un vākšanas organizācija	83
4.5. Atsauksmes un kvalitatīvās metodes	86
4.6. Salīdzināmība, attiecināšana un ziņošana	86
4.7. Novērtēšanas rīki un Eiropas pieredze	87
4.8. Visu pārvaldības jomu kontroles matrica	92
4.9. Pierādījumu hierarhija un vides apgalvojumu pārbaude	93
4.10. Vienas lapas “Pasākuma ietekmes kartīte”	94
4.11. Motivācijas sistēma: līmeņu novērtējums, konkursi un digitālais rīks	95
5. Ieteikumi atbildīgu un vidi cenošu pasākumu un to nosacījumu komunikācijai	97
5.1. Esošās situācijas, pētījumu un labās prakses izvērtējums	97
5.2. Komunikācijas pamatprincipi	101
5.2.1. Komunikācija pirms pasākuma	108
5.2.2. Komunikācija pasākuma laikā	109
5.2.3. Komunikācija pēc pasākuma un rezultātu publiskošana	111

5.3. Zaļmaldināšanas novēršana komunikācijā	111
5.4. Komunikācijas prasības iepirkumos un līgumos	112
5.5. Praktiska komunikācijas matrica	113
5.6. Kopsavilkums	114
5.7. Starptautisko vadlīniju rekomendāciju integrēšana pasākumu komunikācijā	115
Izmantotie avoti un atsauces	120

Kopsavilkums

Šā ziņojuma uzdevums ir sniegt ievadu un nepieciešamības pamatojumu atbildīgu un vidi cenošu pasākumu organizēšanai: tajā raksturoti aprites ekonomikas pamatprincipi un pasākumu nozares vides ietekmes, apkopots normatīvais ietvars, izvērtēta starptautiskā un Latvijas prakse, kā arī raksturoti atbildīgas pasākumu organizēšanas ieguvumi. **Normatīvais regulējums atbildīgu pasākumu organizēšanu jau šodien padara par saistošu pienākumu, ne tikai brīvprātīgu izvēli:** Atkritumu apsaimniekošanas likums nosaka atkritumu rašanās novēršanas prioritāti un dalītu savākšanu, Plastmasu saturošu izstrādājumu patēriņa samazināšanas likums aizliedz vienreizlietojamus plastmasas galda piederumus un traukus, darbojas dzērienu iepakojuma depozīta sistēma, bet Rīgā kopš 2024. gada 1. janvāra depozītglāzes ir obligātas ielu tirdzniecībā pasākumu laikā. Rīgas rīcībpolitikas ietvaru veido dalība ES misijā „100 klimatneitrālas un viedas pilsētas līdz 2030. gadam” un Klimata pilsētas līgums ar mērķi līdz 2030. gadam samazināt CO₂ emisijas par 53%, kā arī aprites ekonomikas rīcības plāns 2026.-2030. gadam, kas pasākumu jomā paredz ilgtspējīgu publisko pasākumu vadlīniju ieviešanu, trauku depozīta sistēmas paplašināšanu un pasākumu inventāra koplietošanas sistēmas izveidi.

Starptautiskās prakses apkopojumā **resursu patēriņa samazināšana ir visbiežāk identificētais aprites virziens** (37% no uzskaitītajām praksēm). Tas sākas jau plānošanā, izvērtējot pasākuma formātu, norises vietu, nepieciešamo infrastruktūru un piegādātāju prasības, un turpinās ar konkrētiem mobilitātes, enerģijas un ēdināšanas risinājumiem. Piemēram, UEFA EURO 2024 spēļu biļešu īpašniekiem bija pieejama 36 stundu bezmaksas sabiedriskā transporta karte, bet Massive Attack koncertā *ACT 1.5* vilciena pasažieriem piedāvāja īpašas priekšrocības un nodrošināja elektriskos maršruta autobusus un pēckoncerta vilcienus. Šajā koncertā bateriju sistēmu un atjaunīgās elektroenerģijas izmantošana ļāva ar energoapgādi saistītās emisijas samazināt par 98% salīdzinājumā ar līdzīga mēroga pasākumiem. Ēdināšanā Way Out West (Zviedrijā) nodrošina veģetāru piedāvājumu, DGTL (Nīderlandē)- pilnībā augu valsts ēdienkarti, savukārt Roskilde festivālā ar klimata marķējumu izceļ maltītes, kuru pēda nepārsniedz 0,5 kg CO₂e. Šie piemēri parāda, ka organizators var ietekmēt gan resursu nodrošinājumu, gan apmeklētāju izvēles.

Atkārtota izmantošana tiek organizēta kā vienota sistēma, kas aptver traukus, konstrukcijas, noformējumu un materiālu apriti pēc pasākuma. Igaunijas XIII Jauniešu dziesmu un deju svētkos tika izvēlēts viens atkārtoti lietojamo trauku pakalpojuma sniedzējs ar mazgāšanas loģistiku; glāzēm un šķīvjiem piemēroja 2 eiro depozītu un izveidoja 11 atgriešanas punktus. Savukārt izstāžu standus un festivālu konstrukcijas projektē tā, lai tos varētu demontēt, pārkonfigurēt un izmantot nākamajos pasākumos. Materiālu turpmāko izmantošanu iespējams paredzēt jau iepirkumā: COP26 mēbelēm iepriekš tika plānota nodošana vietējiem labdarības un kopienu projektiem, bet Mobile World Congress 2026 pēc pasākuma deviņas tonnas materiālu un mēbeļu nodeva 35 organizācijām. Šādu sistēmu darbībai nepieciešamas piegādātājiem saistošas prasības, skaidri sadalīta atbildība un savlaicīgi organizēta savākšana, mazgāšana, uzglabāšana un transportēšana. ISO 20121 un citi pārvaldības instrumenti palīdz šos procesus strukturēt, taču sertifikācija pati par sevi neapliecina konkrētu ietekmes samazinājumu.

Latvijas analizētajā praksē visvairāk izceļas depozīta sistēmas un pašvaldību loma to ieviešanā. Valmieras pilsētas svētkos atkārtoti lietojamo glāžu izmantošanas apjoms pieauga no 29 651 glāzes 2024. gadā līdz 40 397 glāzēm 2025. gadā; Cēsis sistēmu attiecina uz visiem dzērienu tirgotājiem, bet LAMPA to paplašina arī uz ēdiena traukiem un dalību sistēmā nosaka ēdinātāju līgumos. Vienlaikus Vecrīgas Ziemassvētku tirdziņa pieredze, kur īpašā dizaina glāzes lielā skaitā netika atgrieztas, parāda nepieciešamību vērtēt arī atgriešanas īpatsvaru un faktisko atkārtoto izmantošanu. Salīdzinājumā ar ārvalstu piemēriem Latvijas ēdināšanas praksē lielāks uzsvars ir uz traukiem un iepakojumu, bet mazāk dokumentēta ēdienkartes pārveide. Pakāpenisku pāreju piedāvā “Liepāja

2027” vadlīnijas, iesakot pasākumos nodrošināt vismaz vienu vegānu un vienu veģetāru maltīti. Latvijas piemērus papildina bezmaksas ūdens pieejamība, šķirošana, dalībnieku izglītošana un vietējām tradīcijām atbilstoša bioloģisko materiālu aprīte, piemēram, dabisko ziedu rotu nodošana bioatkritumos.

Rezultātu uzskaitē ir būtiska, lai no ieviesto risinājumu apraksta pārietu uz pierādāmu pasākuma ietekmes samazinājumu. Igaunijas dziesmu svētkos pēc atkārtoti lietojamo trauku un šķirošanas sistēmas ieviešanas atkritumu apjoms samazinājās no 40 līdz 22,1 tonnai, savukārt Valmieras pilsētas svētkos tas saruka no 68,4 m³ 2023. gadā līdz 39,3 m³ 2025. gadā - gandrīz par 43%. Rimi Rīgas maratona piemērs atklāj arī nepieciešamību nodalīt kopējo ietekmi no ietekmes uz vienu dalībnieku: 2024. gadā kopējā oglekļa pēda pieauga, bet emisijas uz dalībnieku samazinājās līdz 10,4 kg CO₂e; vairāk nekā 80% kopējās pēdas veidoja transports. Organizatoram tas nozīmē jau pirms pasākuma noteikt uzskaitāmos rādītājus, vienoties ar piegādātājiem par datu iesniegšanu un pēc pasākuma izvērtēt gan sasniegumus, gan sistēmu lietojamību. Publiski salīdzināmi dati joprojām ir ierobežoti abās izlasēs, tādēļ regulāra atkritumu, enerģijas, ūdens, mobilitātes un materiālu aprītes uzskaitē ir viens no nozīmīgākajiem turpmākās pilnveides uzdevumiem.

Atbildīga pasākumu organizēšana nav papildu slogs, bet ieguldījums, kas atmaksājas mērāmā veidā. Vides ieguvumi izpaužas kā mazāks atkritumu apjoms, zemāks enerģijas un ūdens patēriņš un mazākas transporta un ēdināšanas radītās emisijas. Ekonomiskie ieguvumi ir tiešs izmaksu samazinājums pozīcijās, kas pasākuma budžetā jau pastāv, - atkritumu apsaimniekošanā, drukā, degvielā un pārtikas iepirkumā: festivāls LAMPA ar depozīta traukiem atkritumu apjomu samazināja par aptuveni 85%, bet „Summer Sound” ar 45 000 depozītglāžu aprīti atkritumu apjomu samazināja trīskārt. Reputācijas ieguvumi saistīti ar organizatora un pilsētas tēla stiprināšanu un zaļmaldināšanas juridisko risku novēršanu, savukārt sabiedrības iesaistes ieguvumi izriet no pasākuma kā vides izglītības platformas, kurā apmeklētāju tiešā pieredze veido ikdienas paradumus un labā prakse tiek pārņemta tālāk. Vislielākā ietekme sasniedzama četros virzienos, kas rada izteikto vairumu pasākuma vides pēdas, - transportā, ēdināšanā, enerģijā un atkritumos, tāpēc arī rīcība jāsāk tur.

Dokumentā ir izveidoti Ceļveži mazo un lielo pasākumu organizēšanai, kas ir paredzēti pašvaldību darbinieku lietošanai, lai palīdzētu arī veidot gan tehniskās specifikācijas apdomājot dažādas pasākuma organizēšanas nianšes. Tāpat ir pievienotas pasākumu ietekmes novērtēšanas metodika un leteikumi atbildīgu un vidi cenošu pasākumu un to nosacījumu komunikācijai.

1 Ievads un nepieciešamības pamatojums

Pasākumi - no apkaimes svētkiem un semināriem līdz kultūras un sporta notikumiem - ir neatņemama pilsētas dzīves sastāvdaļa, taču ikviens pasākums patērē enerģiju, ūdeni un citus dabas resursus, rada atkritumus un siltumnīcefekta gāzu emisijas. Eiropas Komisijas 2024. gada vadlīnijās ilgtspējīgu sanāksmju un pasākumu organizēšanai norādīts, ka ilgtspējīgs pasākums ir tāds, kas izstrādāts, organizēts un īstenots tā, lai mazinātu iespējamo negatīvo ietekmi un atstātu labvēlīgu mantojumu nācīgo paaugļiem kopienai un visiem iesaistītajiem [1]. Šī ceļveža mērķis ir sniegt pasākumu organizatoriem praktisku, uz Latvijas normatīvo regulējumu un Rīgas rīcībpolitikas dokumentiem balstītu rīku, lai vides, sociālos un labas pārvaldības apsvērumus sistemātiski iestrādātu pasākuma plānošanā, iepirkumos un norisē.

1.1. Aprites ekonomika un tās pamatprincipi

Pasaules ekonomika joprojām pārsvarā darbojas pēc lineārā modeļa „paņem - izgatavo - izlieto - izmet”: resursus iegūst, pārstrādā produktos, īslaicīgi lieto un lielākoties apglabā vai sadedzina. Šis modelis vairs nav ilgtspējīgs ne vides, ne ekonomikas ziņā. Kopš 1972. gada materiālu izmantošana pasaulē ir gandrīz četrkārtšojusies - 2019. gadā tā pārsniedza 100 miljardus tonnu gadā, un līdz 2060. gadam tiek prognozēts pieaugums līdz 167 miljardiem tonnu -, kamēr planētas dabiskās atjaunošanās spējas šim tempam sen vairs netiek līdz [2]. Katrs ES iedzīvotājs gadā vidēji patērē 14,1 tonnu materiālu un rada aptuveni 5 tonnas atkritumu; lai gan ES resursu efektivitāte 2,5 reizes pārsniedz pasaules vidējo rādītāju, šāds patēriņa līmenis pārsniedz Zemes ilgtspējīgo iespēju robežas, un, ja nekas nemainīsies, 2050. gadā cilvēce patērēs tā, it kā tās rīcībā būtu trīs planētas [2]. Lineārā modeļa turpināšana nozīmē augošas izejvielu, enerģijas un atkritumu apsaimniekošanas izmaksas, pieaugošu atkarību no importētiem resursiem, biodaudzveidības zudumu un neiespējamību sasniegt klimata mērķus - tieši tāpēc pāreja uz aprites ekonomiku ir Eiropas zaļā kursa un arī Latvijas vides politikas kods [2; 3].

Aprites ekonomika ir saimniekošanas modelis, kurā produktu un materiālu vērtība tiek saglabāta aprītē pēc iespējas ilgāk, bet atkritumu rašanās un pirmreizējo resursu patēriņš tiek samazināts līdz minimumam. Tās būtiskākie principi ir trīs: pirmkārt, atkritumu un piesārņojuma novēršana jau produkta vai pakalpojuma projektēšanas stadijā, jo lielākā daļa vides ietekmes tiek „ieprojektēta” jau tapšanas brīdī; otrkārt, produktu un materiālu noturēšana aprītē pēc iespējas ilgāk - ar koplietošanu, nomu, atkārtotu lietošanu, remontu un atjaunošanu, pārstrādi izmantojot tikai tad, kad citas iespējas izsmeltas; treškārt, dabas sistēmu saudzēšana un atjaunošana [2]. Praktisks darbarīks ir atkritumu apsaimniekošanas hierarhija un „R” principi - pārdomāt (rethink), atteikties (refuse), samazināt (reduce), lietot atkārtoti (reuse), labot (repair) un tikai pēc tam pārstrādāt (recycle), kur augstākā prioritāte vienmēr ir nevis labāka atkritumu apsaimniekošana, bet gan to nerašanās. Latvijā šo virzību politikas līmenī nostiprina Ministru kabineta apstiprinātais Rīcības plāns pārejai uz aprites ekonomiku 2020.-2027. gadam [3].

Pārejas mērogu labi raksturo skaitļi. Resursu ieguve un apstrāde rada pusi no visām pasaules siltumnīcefekta gāzu emisijām un vairāk nekā 90% no biodaudzveidības zuduma un ūdens trūkuma [4] - tāpēc materiālu aprite ir klimata un dabas politikas jautājums, ne tikai atkritumu jautājums. Vienlaikus faktiskā apritība joprojām ir zema: 2024. gadā tikai 12,2% ES izmantoto materiālu nāca no pārstrādātiem materiāliem (vēsturiski augstākais rādītājs), un ES mērķis ir šo īpatsvaru līdz 2030. gadam dubultot līdz 23,2% [5]. Latvijā materiālu apritības rādītājs ir vien 5% - mazāk nekā puse no ES vidējā -, un, lai gan kopš 2011. gada tas gandrīz dubultojies, pēdējos gados izaugsme apstājusies, kamēr materiālu patēriņš uz vienu iedzīvotāju desmit gados pieaudzis no 11,4 līdz 16,3 tonnām [6]. Tas nozīmē, ka Latvijā aprites principu ieviešanas potenciāls ir īpaši liels un katra nozare, tostarp pasākumu organizēšana, var dot izmērāmu ieguldījumu valsts un ES mērķu sasniegšanā.

Zinātniskajā literatūrā "R" ietvari ir plaši pētīti - aprites ekonomikas definīciju sistemātiskā analīzē (114 definīcijas) Kirhers ar līdzautoriem secina, ka visiem ietvariem kopīga ir hierarhija, kurā R secība atspoguļo apritības pakāpi: jo augstāk hierarhijā, jo lielāka saglabātā vērtība [7]. Atsevišķi autori izšķir līdz pat vienpadsmit R stratēģijām (no atteikšanās un pakalpojumu aizstāšanas līdz enerģijas atgūšanai), tostarp tieši pasākumu un tūrisma nozarei pielāgotā ietvarā [8]; šis ceļvedis praktiskuma labad lieto piecu R apakškopu, saglabājot to pašu hierarhijas principu.

Pasākumi ir lineārā modeļa koncentrāts miniatūrā: dažu dienu vai pat stundu laikā tiek saražots, atvests, izlietots un izmests ievērojams materiālu apjoms - vienreizlietojamie trauki un iepakojums, drukātie materiāli, noformējums, suvenīri, pagaidu konstrukcijas. Tieši tāpēc pasākumi vienlaikus ir viena no pateicīgākajām jomām aprites principu ieviešanai un demonstrēšanai: gandrīz katram vienreizlietojamam risinājumam pastāv aprites alternatīva (depozīta un atkārtoti lietojamie trauki, nomāts aprīkojums, atkārtoti izmantojams noformējums bez datuma norādēm, digitālie materiāli), un šā ceļveža otrās daļas ceļa karte ir veidota tieši ap šiem principiem, katrā jomā konsekventi piemērojot „11 R” pieeju.

Literatūrā šāds pasākums tiek definēts kā aprites pasākums - pasākums, kas ir reģeneratīvs jau pēc ieceres un kurā ikviens organizācijas aspekts visās dzīves cikla fāzēs (plānošana, uzstādīšana, norise, demontāža) balstīts aprites ekonomikas principos, ar mērķi pēc demontāžas neatstāt pēdas [8]. Praktiski tas nozīmē nošķirt bioloģisko ciklu (pārtika, bioloģiskie atkritumi, kompostēšana) un tehnisko ciklu (trauki, aprīkojums, konstrukcijas - lietošana atkārtoti, remonts, noma) [9], un tieši šo divu ciklu pārvaldība caurvij ceļveža ceļa kartes jomas.

Aprites ekonomikas konceptuālo ietvaru starptautiskā līmenī visplašāk attīstījis Ellen MacArthur fonds, kura formulētie trīs pamatprincipi - (1) atkritumu un piesārņojuma novēršana jau projektēšanas stadijā, (2) produktu un materiālu noturēšana aprītē un (3) dabas atjaunošana - kļuvuši par vispārpieņemtu atskaites punktu gan politikas veidotājiem, gan uzņēmumiem [9]. Politikas līmenī šo pieeju nostiprina ES jaunais Aprites ekonomikas rīcības plāns „Par tīrāku un konkurētspējīgāku Eiropu” (2020), kas ir viens no Eiropas zaļā kursa stūrakmeņiem [2], ESAO (OECD) publikācijas par aprites ekonomiku pilsētās un reģionos, kurās uzsvērta tieši pašvaldību izšķirošā loma pārejas īstenošanā [10], kā arī ANO Vides asamblejas (UNEA) rezolūcijas, tostarp 2022. gada rezolūcija 5/14, ar ko uzsāktas sarunas par juridiski saistošu globālu instrumentu plastmasas piesārņojuma izbeigšanai [11]. Šie starptautiskie ietvari veido kopēju pamatu, uz kura balstās gan Latvijas Rīcības plāns pārejai uz aprites ekonomiku 2020.-2027. gadam [3], gan šā ceļveža pieeja pasākumu organizēšanai.

1.2. Pasākumu organizēšana

Tiek izšķirti dažāda veida pasākumi, kurus var iedalīt pēc formas (mērķis un programma), kā arī pēc dalībnieku mēroga [12; 13]. Kopumā akadēmiski tiek izšķirti septiņas dažādas plānoto pasākumu kategorijas - kultūras pasākumi, politiskie un valsts pasākumi, māksla un izklaide, business un tirdzniecība, izglītība un zinātne, sporta sacensības un privātie pasākumi (1. tabula). Citkārt tiek izdalīti arī atpūtas pasākumi, tomēr tie pārkļājas ar kultūras un sporta pasākumiem, tādējādi šeit netiek izdalīti atsevišķi.

1. tabula. Pasākumu dalījums pēc formas un mēroga [12; 13]

Pasākumu kategorija	Piemēri	Mēroga kategorijas	Apjoms
Kultūras pasākumi	Festivāli, karnevāli, dziesmu svētki, reliģiski svētki	MEGA pasākums	
Politiskie un valsts pasākumi	Samiti, prezidentūru sanāksmes, oficiālas ceremonijas	Zīmola (Hallmark) pasākums	
Māksla un izklaide	Koncerti, koncerttūres, apbalvošanas ceremonijas	LIELS pasākums	10 000 - 150 000 apmeklētāju

Pasākumu kategorija	Piemēri	Mēroga kategorijas	Apjoms
Bizness un tirdzniecība	Izstādes, gadatirgi, korporatīvi pasākumi	VIDĒJS pasākums	50 - 10 000
Izglītība un zinātne	Konferences, semināri, kongresi	MAZS pasākums	Mazāk par 50 cilvēkiem
Sporta sacensības	Čempionāti, maratoni, olimpiskās spēles		
Privātie pasākumi	Kāzas, jubilejas, privātas svinības		

Aprites ekonomikā, lai veidotu to konkrētāku, tiek izmantots R-ietvars jeb citkārt 5 vai līdz pat 11 R nosaukumi jeb vārdi, kuru pirmais burts sākas ar R, lai palīdzētu pārdomāt procesu un veidotu to apritīgāku. Aktivitātes arī tiek sakārtotas hierarhijā pēc aprites vēlamības, jo saraksta sākumā esošie R apzīmē augstu aprites vērtību, beigās esošie - zemu, jeb izvēloties kaut ko no atteikšanās (refuse) ir iespējams nodrošināt pēc iespējas lielāku pievesumu.

2. tabula. Aprites 11 R definīcija un izpausme pasākumā (Kirchherr et al., 2017; Acampora et al. (2020))

Nr .	R (oriģinālais termins)	Autoru definīcija (tulkojums)	Kā tas izpaužas pasākumā
1	Refuse - Atteikties	Nodrošināt to pašu uzdevumu un funkciju ar radikāli atšķirīgu produktu. Atteikties izmantot izejvielas un dabas resursus. Atteikties iepirkt jau pašā sākumā, lai novērstu atkritumu rašanos. PĀRDOMAS PAR PASĀKUMA NEPIECIEŠAMĪBU.	Nerīkot pasākumu; samazināt kapacitāti; aizliegt noteiktus iepakojuma veidus; „atmatas gads” jeb nerīkot pasākumu vispār
2	Re-servitization - Pārveide par pakalpojumu	Sniegt pakalpojumu virtuāli, nevis izmantot fizisku produktu. Gudrāka un intensīvāka produktu izmantošana.	Hibrīda vai virtuāla dalība; aprīkojuma noma; koplietošanas modeļi
3	Reduce - Samazināt	Samazināt primārās enerģijas, izejvielu un dabas resursu izmantošanu. Minimizēt atkritumu rašanos.	Mazāk drukas; mazāka scenogrāfija; enerģijas efektivitāte; porciju plānošana
4	Regenerate - Atjaunot	Atjaunot un aizsargāt ekosistēmas. Atgriezt bioloģiskos resursus dabā.	Zemes atjaunošana pēc pasākuma; kompostēšana; bioloģiskās daudzveidības pasākumi
5	Re-use - Atkārtoti lietot	Atkārtoti izmantot labā stāvoklī esošus produktus, nododot tos oriģinālajā formā citam lietotājam.	Depozīta glāzes; mēbeļu un stendu nodošana citiem pasākumiem
6	Repair - Remontēt	Remontēt bojātus produktus, lai saglabātu to sākotnējo funkciju. Komponentu un daļu apkope, lai viens un tas pats lietotājs varētu produktus lietot ilgāk.	Aprīkojuma apkope starp sezonām; telšu, žogu, kabeļu remonts
7	Refurbish - Atjaunināt	Atjaunināt produktus, aizstājot bojātās sadaļas ar jauniem.	Skatuves konstrukciju un apgaismojuma atjaunināšana, nevis noma
8	Remanufacture - Pārražot	Jau lietota produkta atkārtota apstrāde. Jaunu produktu radīšana no vecu produktu funkcionējošām daļām.	Jaunu konstrukciju izgatavošana no iepriekšējo gadu elementiem (Open'er zonu princips)
9	Re-purpose - Pārprofilēt	Produkta vai tā daļas atkārtota izmantošana citam mērķim.	cepamā eļļa kā degviela; kafijas biezumi kā ziepes, ja tie netiek pārstrādāti

Nr .	R (oriģinālais termins)	Autoru definīcija (tulkojums)	Kā tas izpaužas pasākumā
10	Recycle - Pārstrādāt	Atkritumu materiālu pārstrāde jaunos produktos.	Šķirošana un nodošana pārstrādei; slēgta cikla glāžu sistēmas
11	Recover - Reģenerēt	legultās enerģijas atgūšana no nepārstrādājama atkritumu materiāla, kur tas ir iespējams.	Atkritumu sadedzināšana ar enerģijas atgūšanu; biogāze no pārtikas atliekām

Pasākuma fāzes

Pasākumos var izdalīt 4 fāzes - plānošana, uztādīšana, norises diena un demontāža, kuru laikā jau tiek veikti daudz un dažādi lēmumi, lai nodrošinātu pasākuma norisi. Vislielākā ietekme ir plānošanas fāzei, jo tieši šeit tiek veikti nozīmīgākie lēmumi, kas var palielināt vai samazināt pasākumu ietekmi, gan nospiedumu dabā. Tajā pašā laikā norises laikā tiek izšķirti 4 būtiskākie aspekti, kas ietekmē pasākumu un tā ietekmi - transports, ēdināšana, tualetes un dušas un norises vieta. Tā kā lielie mega pasākumi un festivāli ir redzamākie šādi piemēri, tad daudzkārt izvērtējums izriet no to organizatoriskās puses.

3. tabula. Pasākuma fāzes un tipiskākās aprītes darbības [8]

Fāze	Autoru apraksts (tulkojums)	Tipiskās aprītes darbības
1. Plānošana (Planning)	Sākotnējā pasākumu organizēšanas fāze, kurā tiek pieņemti fundamentāli lēmumi: norises vieta, datums, laiki, kapacitāte un arī festivāla mērķis. Papildus tiek nodrošinātas nepieciešamās atļaujas un licences no pārvaldības iestādēm, kuri var norādīt savas prasības pret masu pasākumu organizēšanu. Turklāt plānošanas fāzē organizators nolīgst personālu, sazinās ar piegādātājiem un māksliniekiem.	Tieši plānošanā tiek pieņemti fundamentāli lēmumi par iespējām un izvēlēm būt patērētājiem vai videi draudzīgākiem. Šeit tiek noslēgti līgumi ar piegādātājiem un ēdinātājiem. Pēc šīs fāzes lielākā daļa aprītes lēmumu vairs nav maināmi un šeit arī ir iespēja izvērtēt pirmo R jeb pasākuma nepieciešamību.
2. Uztādīšana (Setting-up)	Norises vietas sagatavošanas fāze. Šajā fāzē tiek montēta skatuve, norādes un dekorācijas, kā arī uztādītas enerģijas ražošanas iekārtas.	Bieži lielākā materiālu un būvatkritumu plūsma, ko vairums pasākumu neuzskaita.
3. Norises diena (Day of the event)	Pasākumu galvenā fāze, kurā rodas nozīmīgākā ietekme uz vidi. Tiek dalīta 4 apakšfāzēs, lai varētu precīzāk izvērtēt tās atšķirīgās ietekmes jomas.	Apakšfāžu nodalīšana ir šī ietvara praktiski noderīgākā iezīme.
3.1. Transports	Ietver apmeklētāju, mākslinieku, personāla un kravu pārvietošanās uz pasākumu un no tā	Ietver atbalstu sabiedriskajam jeb koplietošanas transportam. Tiek izmantoti dažādi papildus stimuli dalībniekiem: festivāla biļetes apvienošana ar autobusa vai sabiedriskā transporta biļeti; īpašs bonusa kupons tiem, kas ierodas ar sabiedrisko transportu vai velosipēdu; stimuli izvēlēties vilcieni, nevis lidmašīnu, kur tas ir piemērojams.
3.2. Ēdināšana	Ietver ēdiena un dzērienu pasniegšanu, iepakojumu, pārtikas atkritumus	Izvēlēties sertificētus pārtikas piegādātājus; vegāna vai veģetāra ēdienkarte; aizliegums nevajadzīgam vienreizlietojamam iepakojumam; aizliegums vienreizējām porcijām garšvielām un mērcēm; dzeramā ūdens pieejamība
3.3 Tualetes un dušas	Ietver sanitāro infrastruktūru, ūdeni un ķīmikāliju patēriņu	Ķīmikāliju aizliegums teritorijā; maksas noteikšana par dušu izmantošanu

Fāze	Autoru apraksts (tulkojums)	Tipiskās aprites darbības
3.4. Norises vieta	Iekļauj pasākumu teritoriju, skatuves zonu, apmeklētāju plūsmas	Aizliegums preču paraugu izdalīšanai (košļājamās gumijas, konfektes u. tml.); auditorijas iesaistīšana ar aktivitātēm, nevis vienreizlietojamām dāvanīnām
4. Demontāža (Strip down)	Noslēguma fāze, kurā tiek demontētas konstrukcijas, kempinga zona un ēdiena stendi. Turklāt šajā fāzē tiek novāktas norādes, teritorija tiek iztīrīta un sākas atkritumu savākšanas un šķirošanas procedūras pārstrādei.	Izmesto materiālu iespēja gūt „otro dzīvi”.

1.2.1. Papildu dalījums: aprites brieduma līmenis

Attiecīgi veidojot dažādus pasākumus un pieņemot lēmumus to organizēšanā, jānorāda, ka dažādiem pasākumiem var būt atšķirīgi aprites brieduma līmeņi. Sākotnēji tiek domāts tikai par atkritumu apsaimniekošanu, tad tiek turpināts ar iespēju meklēšanu, lai nodrošinātu atkārtotu lietošanu slēgtā ciklā, un jau augstāks līmenis ir servisa modeļi, kur tiek pirkti pakalpojumi un ne īpašums, lai dažādi materiāli varētu tikt izmantoti atkārtoti.

4. tabula. Aprites brieduma līmenis (Kirchherr et al., 2017; Stahel, 2016)

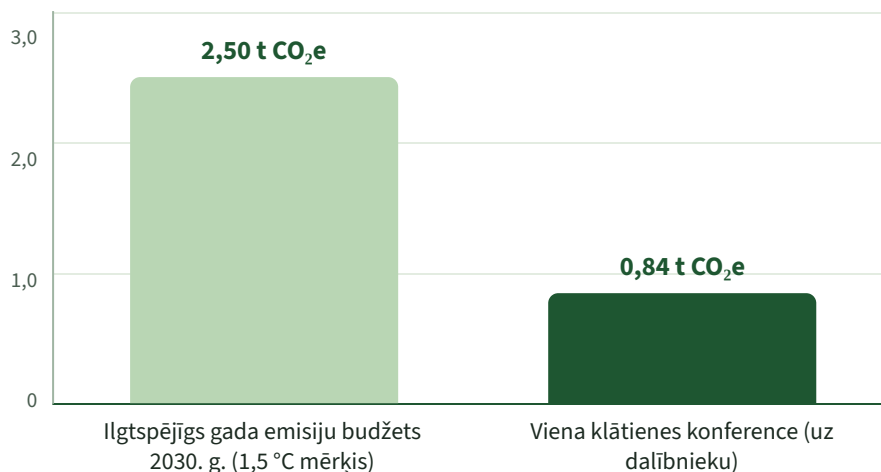
Līmenis	Būtība	Tipiskas darbības	Piemēri
1. Atkritumu apsaimniekošana	Lineārā loģika ar nelielu virzību aprītē, piemēram atkritumi tiek šķiroti pēc to rašanās	Šķirošanas konteineri, savākšanas komandas, pārstrāde	Umweltfestival
2. Atkārtota lietošana slēgtā ciklā	Produkti paliek aprītē pasākuma laikā	Depozīta glāzes, atkārtoti lietojami trauki, LED aproces	Igaunijas dziesmu svētki, Open'er, Smukfest, Coldplay
3. Dizains aprītei un servisa modeļi	Iepērk pakalpojumu, nevis īpašumu; sistēma dzīvo starp pasākumiem	Moduļu konstrukcijas, mēbeļu noma, atkārtoti izmantota vizuālā identitāte	Roskilde ReUse, Vācijas moduļu stendi, Somijas ES prezidentūra, Øya

1.3. Pasākumu nozare un tās vides ietekmes

Nozares mērogs un radītā slodze. Ikviens pasākums - no semināra līdz festivālam - patērē resursus un rada emisijas un atkritumus, un nozares kopējo slodzi vislabāk raksturo sistemātiski mērījumi tur, kur tie tiek veikti visilgāk. Apvienotās Karalistes festivālu nozare gadā rada aptuveni 23 500 t atkritumu, no kuriem 68% nonāk poligonā (ap 2,8 kg uz apmeklētāju dienā), un jaunākie, uz vairāk nekā 80 festivālu datiem balstītie aprēķini nozares kopējo oglekļa pēdu vērtē vismaz 170 000 t CO₂e gadā jeb vidēji 15,9 kg CO₂e uz apmeklētāja dienu [14]. Darījumu pasākumi rada salīdzināmu slodzi: pilnā aprites cikla novērtējumā viena klātienes konference rada aptuveni 840 kg CO₂e uz dalībnieku, no kā lielāko daļu veido ceļošana [15].

Mūzikas festivālā uz vienu apmeklētāju dienā vidēji rodas ap 2,7 kg atkritumu, un lielākie pasākumi, piemēram, Glastonberijas festivāls, vienā nedēļas nogalē rada ap 2000 tonnu atkritumu [14; 16]. Arī darījumu pasākumi nav mazāk ietilpīgi: pēc Freiburgas Universitātes aplēsēm katrs trīs dienu konferences dalībnieks vidēji rada 0,5-1,5 tonnas CO₂ ekvivalenta emisiju, bet starptautiskas konferences ceļošanas pēda vien var pārsniegt 2000 tonnas siltumnīcefekta gāzu [16]. Salīdzinājumam - Parīzes nolīguma 1,5 °C mērķim atbilstošs viena cilvēka gada emisiju budžets 2030. gadā ir aptuveni 2,5 t CO₂e [17]: dalība vienā starptautiskā konferencē tādējādi var atbilst apmēram trešdaļai gada budžeta (sk. attēlu).

Konferences dalībnieka oglekļa pēda pret ilgtspējīgu personīgo gada budžetu

Avoti: Tao et al. (2021), Nature Communications; IGES, Aalto University, D-mat (2019).

1. attēls. Konferences dalībnieka oglekļa pēda salīdzinājumā ar ilgtspējīgu personīgo gada emisiju budžetu [15; 17].

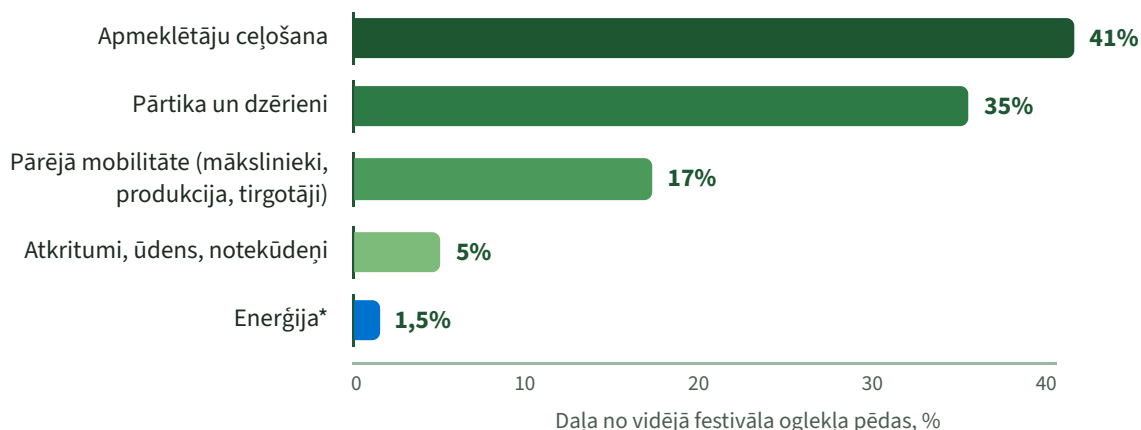
Ietekmju raksturs un rīcības nepieciešamība. Jebkura lielāka pulcēšanās atstāj ietekmi uz gaisu, augsni, ūdeni un resursiem: dalībnieki patērē materiālus, enerģiju un ūdeni, rada atkritumus, vietējo piesārņojumu un siltumnīcefekta gāzu emisijas - turklāt ne tikai norises vietā, bet visā pasākuma dzīves ciklā un piegādes ķēdē, kas cilvēkus un resursus nogādā uz pasākumu un no tā [18; 19]. Izteikto vairumu emisiju veido netiešās plūsmas ārpus organizatora tiešās kontroles; detalizēts ietekmju sadalījums pa jomām ar izmērītiem apmēriem dots nākamajā apakšsadaļā [19]. Tāpēc atbildīga plānošana sākas ar ietekmes izvērtējumu: jau agrīnā posmā aplēš sagaidāmās emisijas un resursu patēriņu (dalībnieku izcelsmes un ceļošanas inventarizācija, emisiju kalkulatori), izvērtē pasākuma formātu (klātienēs, hibrīds, virtuāls) un nosaka samazināšanas mērķus, savukārt emisiju kompensēšana pieļaujama tikai kā pēdējais solis pēc godprātīgiem samazināšanas centieniem [1; 18]. Rīcību nosaka četri faktori: klimata mērķi (nozare bez samazināšanas nav savienojama ar ES un Rīgas klimatneitralitātes saistībām [20; 21]), saistošā normatīvā vide, ekonomika (novērstie atkritumi, precīza ēdināšanas plānošana un atkārtoti izmantojams aprīkojums izmaksas tieši samazina) un sabiedrības gaidas pret publiskā sektora piemēru. Vienlaikus pasākumi ir arī platforma pārmaiņām - tie var atstāt labvēlīgu mantojumu, attīstīt ilgtspējīgu pakalpojumu tirgu un veidot apmeklētāju paradumus [18] -, un starptautiskie ietvari (ISO 20121 [22], “Events Industry Council” standarti [23], Eiropas Komisijas 2024. gada vadlīnijas [1], ICLEI vadlīnijas [18]) līdzās vides dimensijai vienlīdz vērtē sociālo un ekonomisko dimensiju un pārvaldību.

1.3.1. Vides ietekmes pārvaldības jomu griezumā

Ceļveža ceļa kartes ir sakārtotas vienpadsmit pārvaldības jomās - tā ir rīcības struktūra, nevis ietekmju klasifikācija. Ietekmes vērtē aprites cikla skatījumā, izšķirot tiešās emisijas norises vietā (1. tvērums), iepirtās enerģijas emisijas (2. tvērums) un netiešās jeb iegultās emisijas piegādes ķēdē un dalībnieku ceļošanā (3. tvērums), kas pasākumos parasti veido emisiju vairākumu [19]; oglekļa pēda neaptver troksni, gaismas piesārņojumu un slodzi uz teritoriju un bioloģisko daudzveidību - tos vērtē atsevišķi [19].

Vidējā festivāla oglekļa pēdas struktūra

ieskaitot netiešās emisijas - ceļošanu, pārtiku un materiālus

Avots: A Greener Future (2023), 17 Eiropas festivālu dati. *Enerģijas daļa atspoguļo pasākumus ar HVO/elektrifikāciju; ar fosilo dīzeļdegvielu tā būtu ap 5%. Apmeklētāju ceļošanas diapazons atkarībā no pasākuma: 18-76%.

2. attēls. Vidējā festivāla oglekļa pēdas struktūra. Avots: A Greener Future (2023) [19].

Mobilitāte un transports. Lielākais avots ir ar pasākumu saistītā ceļošana: pilnvērtīgi uzskaitot 3. tvērumu, apmeklētāju ceļošana vidēji veido 41% festivāla oglekļa pēdas (diapazons 18-76%), bet visa mobilitāte ar māksliniekiem, produkciju un tirgotājiem - ap 57-58% [19]. Konferencēs izšķirošie ir lidojumi: puse dalībnieku ceļošanas emisiju rodas no lidojumiem virs 10 000 km [15], un ACT 1.5 koncerta mērījumos 5% apmeklētāju, kas ieradās ar lidmašīnu, radīja 64% visa pasākuma emisiju [24].

Ēdināšana. Pārtika un dzērieni ir otrs lielākais avots - vidēji ap 35% festivāla pēdas, bet pilnībā bezgaļas pasākumos ar pārtiku saistītās emisijas ir zem 10% [19]. Cēlonis ir ēdienkartes iegultās emisijas: dzīvnieku izcelsmes pārtika rada 57% pārtikas ražošanas SEG emisiju [25], un atšķirības starp produktiem ir milzīgas - kilograms liellopu gaļas rada ap 60 kg CO₂e, kilograms zirņu - ap 1 kg [26].

Enerģija un ūdens. Āra pasākumos ar dīzeļģeneratoriem enerģija tipiski veido ap 65% norises vietas tiešo emisiju [14], taču pasākumos, kas pārgājuši uz tīkla pieslēgumu, elektrifikāciju un HVO biodegvielu, tā ir vairs tikai ap 1,5% kopējās pēdas [19] - rādītāji mēra dažādus lielumus (tiešās emisijas pret pilnu pēdu) un kopā parāda šīs jomas lielo samazināšanas potenciālu. Ūdens, notekūdeņi un atkritumu apglabāšana kopā veido ap 5% pēdas, bet rada citas, emisijās neizmērāmas ietekmes [19].

Atkritumi, iepakojums un materiāli. Norises vietas emisijās atkritumi un materiāli tipiski veido ap 35%, un plūsmā dominē vienreizlietojamais iepakojums un trauki - AK festivālu apmeklētāji vien patērē ap 10 miljoniem plastmasas pudeļu gadā [14]. Tāpēc efektīvākā rīcība ir rašanās novēršana iepirkuma un projektēšanas stadijā atbilstoši atkritumu hierarhijai (1.1. sadaļa), un tas pats attiecas uz noformējumu: dizains bez datuma norādēm izšķir, vai materiāls kalpos vairākus gadus vai kļūs par atkritumu.

Pārējās jomas. Digitālie risinājumi samazina drukas ietekmi, bet nav bez pēdas: videokonferences stunda rada 150-1000 g CO₂ un patērē 2-12 l ūdens (kameras izslēgšana ietekmi samazina par ap 96%) [27], tomēr pilnībā virtuāls formāts konferences pēdu samazina par 94% un enerģijas patēriņu par 90% [15]. Norises vieta rada tiešu slodzi uz augsni, biotopiem un apkārtni (troksnis, gaisma), ko vērtē ar atsevišķu vides un bioloģiskās daudzveidības novērtējumu [19]. Piegādātāji ir kanāls, caur kuru ienāk lielākā daļa 3. tvēruma emisiju, tāpēc galvenais instruments ir iepirkuma prasības [19]. Zaļmaldināšanas novēršanas priekšmets ir komunikācijas patiesums (direktīva (ES) 2024/825), bet pieejamība, iekļautība un drošība pārstāv ilgtspējas sociālo dimensiju, kas starptautiskajos ietvaros ir līdzvērtīga vides dimensijai [1; 22].

5. tabula. Pasākumu vides ietekmes pārvaldības jomu griezumā.

Joma	Raksturīgās vides ietekmes	Izmērītais apmērs (avots)
Mobilitāte un transports	Apmeklētāju, mākslinieku, produkcijas un kravu ceļošanas SEG emisijas; gaisa piesārņojums; troksnis	Apmeklētāju ceļošana vid. 41% (18-76%) festivāla pēdas; visa mobilitāte ~57-58% [19]; dzīvās mūzikas nozarē AK - 405 000 t CO ₂ e gadā [28]
Ēdināšana	Ēdienkartes iegultās emisijas, pārtikas atkritumi, bioatkritumi, ūdens pēda	Pārtika un dzērieni ~35% festivāla pēdas; pilnībā bezgaļas pasākumos <10% [19]; dzīvnieku izcelsmes pārtika - 57% pārtikas ražošanas SEG [25]
Enerģija un ūdens	Ģeneratoru degviela, elektroenerģija, ūdens patēriņš, notekūdeņi	Enerģija tipiski ~65% norises vietas tiešo emisiju (dīzeļģeneratori) [14]; ar HVO/elektrifikāciju - ~1,5% kopējās pēdas [19]
Atkritumu apsaimniekošana	Visu frakciju atkritumi, poligona emisijas, teritorijas piegružojums	AK festivāli: 23 500 t gadā, 68% poligonā, ~2,8 kg uz apmeklētāja dienu [14]; atkritumi ~35% norises vietas emisiju [14]
Iepakojums un trauki	Vienreizlietojamo trauku un iepakojuma ražošanas iegultās emisijas un atkritumi	Dominējošā frakcija pasākumu atkritumos; AK festivālos ~10 milj. plastmasas pudeļu gadā [14]
Noformējums	Materiālu iegultās emisijas; vienreizlietojams dekors, baneri, pēcpasākuma atkritumi	Ietekme tiek noteikta pasūtījuma brīdī; ietilpst atkritumu un materiālu ~35% [14]
Komunikācija un digitālie risinājumi	Drukas materiāli; datu pārraides un serveru pēda	Videokonferences stunda 150-1000 g CO ₂ , 2-12 l ūdens; kamera izslēgta -96% [27]; virtuāls formāts -94% CO ₂ , -90% enerģijas [15]
Norises vieta	Augsnes un zālāju noslodze, biotopu traucējums, troksnis un gaisma	Oglekļa pēda šīs ietekmes neaptver - nepieciešams teritorijas un bioloģiskās daudzveidības novērtējums [19]
Piegādātāji	Iegultās (3. tvēruma) emisijas un resursi visā piegādes ķēdē	Tirgotāju, produkcijas un materiālu neuzskaitīšana radīja „80% mītu“ par apmeklētāju ceļošanu [19]
Zaļmaldināšana	Tiešas vides ietekmes nav; nepatiesi apgalvojumi kavē reālu samazināšanu	Juridiskais un reputācijas risks - direktīva (ES) 2024/825
Pieejamība, iekļautība un drošība	Ilgspējas sociālā dimensija; vides saskare - pūļu plūsmu un teritorijas noslodzes plānošana	Sociālie aspekti kā atsevišķs solis EK vadlīnijās [1] un ISO 20121 [22]

Nepieciešamību rīkoties nosaka četru faktoru kopums. Pirmkārt, klimata aritmētika: pasākumu radītās emisijas uz vienu dalībnieku daudzārt pārsniedz Parīzes nolīgumam atbilstošu personīgo emisiju budžetu, un bez mērķtiecīgas samazināšanas pasākumu nozare nav savienojama ne ar ES, ne Rīgas klimatneitralitātes saistībām [16; 20; 21]. Otrkārt, normatīvā vide: kā parādīts 1.3. un 1.4. sadaļā, ES un Latvijas regulējums vienreizlietojamo plastmasu, iepakojumu, atkritumu šķirošanu un vides apgalvojumu patiesumu jau šodien nosaka saistoši, un prasības tuvākajos gados tikai pieaugs - organizators, kas nepielāgojas, uzņemas juridisku risku. Treškārt, ekonomika: atkritumu apsaimniekošanas izmaksas, dabas resursu nodoklis, enerģijas un materiālu cenas padara izšķērdīgu pasākumu arvien dārgāku, kamēr novērstie atkritumi, precīza ēdināšanas plānošana un atkārtoti izmantojams aprīkojums izmaksas tieši samazina. Ceturtkārt, sabiedrības gaidas un uzticēšanās: apmeklētāji, partneri un finansētāji arvien biežāk sagaida pierādāmu atbildību, un publiskā sektora pasākumiem ir jārada piemērs principam „darām paši to, ko sludinām“. Turpināt „kā līdz šim“ tādējādi vairs nav iespējams ne normatīvi, ne ekonomiski, ne reputācijas ziņā - jautājums nav „vai“, bet „cik ātri un cik sistemātiski“ pārkārtoties.

Vienlaikus pasākumiem ir arī pozitīva loma: tie ir viena no redzamākajām platformām, kurā vienuviet satiekas organizatori, pakalpojumu sniedzēji, pašvaldība un tūkstošiem apmeklētāju, tāpēc labi organizēts pasākums var ne tikai mazināt savu negatīvo ietekmi, bet arī konkrēti veicināt pārmaiņas - atstāt labvēlīgu mantojumu nācīgo paauglēm, attīstīt ilgtspējīgu pakalpojumu tirgu un iedvesmot iesaistītos dzīvot ilgtspējīgāk ikdienā [18]. Ilgtspējīgam pasākumam līdzsvaroti jāaptver visas trīs ilgtspējas dimensijas - vides, sociālā un ekonomiskā [18].

Vienlaikus jāuzsver, ka pasākuma ilgtspēja nav reducējama tikai uz emisijām un atkritumiem. Starptautiskie pasākumu ilgtspējas ietvari kā ISO 26121 pasākumu ilgtspējas pārvaldības standarts, kura 2024. gada redakcijā īpaši stiprināti cilvēktiesību un mantojuma aspekti [22], Events Industry Council ilgtspējīgu pasākumu standarti, kas līdztekus vides sniegunam vērtē arī sociālo atbildību [23], Eiropas Komisijas 2024. gada vadlīnijas, kurās sociālie aspekti - pieejamība, iekļautība un dzimumu līdzsvars - izdalīti kā atsevišķs solis [1], un ICLEI vadlīnijas [18] - saskan atziņā, ka atbildīgs pasākums līdztekus vides slodzes mazināšanai ietver arī sociālo ietekmi (pieejamība visiem apmeklētājiem, iekļautība, droši un godīgi darba apstākļi), ekonomisko ietekmi (vietējo piegādātāju, mākslinieku un kopienu ieguvumi), cilvēktiesību ievērošanu visā piegādes ķēdē un labu pārvaldību - caurskatāmu lēmumu pieņemšanu, monitoringu un ziņošanu. Šī plašākā izpratne caurvij arī šā ceļveža ceļa karti, kurā vides jomām līdzās iekļautas piegādātāju, pieejamības, iekļautības un drošības, kā arī zaļmaldināšanas novēršanas sadaļas, bet lieliem pasākumiem - arī pārvaldības, pasākuma mantojuma un vietējās ekonomikas sadaļa (3.12.).

1.4. Starptautiskais ietvars un prasības

Atbildīgu pasākumu organizēšanas prasības aizvien lielākā mērā izriet no starptautiskā ietvara, kas jau šodien daudz ko nosaka. Politikas līmenī pamatu veido ANO Ilgtspējīgas attīstības programma 2030. gadam un tās 17 ilgtspējīgas attīstības mērķi (IAM): ilgtspējīga pasākumu plānošana tiek uzlūkota kā praktisks veids, kā virzīt IAM sasniegšanu, un katrs pasākuma elements - no ēdināšanas līdz atkritumiem - ir sasaistāms ar konkrētiem mērķiem, jo īpaši IAM 11 (ilgtspējīga pilsētas un kopienas), IAM 12 (atbildīgs patēriņš un ražošana) un IAM 13 (rīcība klimata jomā) [18]. Klimata jomā saistošu virsrāmi veido Parīzes nolīgums un Eiropas Klimata akts, kas nosaka ES klimatneitralitāti līdz 2050. gadam un ir tiešais pamats arī Rīgas klimata saistībām.

Plašāku politikas virsrāmi veido Eiropas zaļais kurss - ES izaugsmes stratēģija ar mērķi sasniegt klimatneitralitāti 2050. gadā -, ko klimata jomā juridiski nostiprina Eiropas Klimata akts, bet resursu jomā īsteno jaunais Aprites ekonomikas rīcības plāns (COM(2020) 98), kas nosaka virzību uz atkārtoti lietojamiem produktiem un iepakojumu un ir tiešs pamats arī turpmāk minētajām ES prasībām iepakojuma un vienreizlietojamās plastmasas jomā [2]. Globālā līmenī atskaites sistēmu papildina ANO Vides asamblejas (UNEA) rezolūcijas, tostarp rezolūcija 5/14 par plastmasas piesārņojuma izbeigšanu [11], un OECD rekomendācijas un publikācijas par aprites ekonomiku un ilgtspējīgu publisko iepirkumu, kas veido kopēju metodisko pamatu valstu un pašvaldību politikai [10]. Ietvara uzbūvi - no politikas mērķiem caur saistošām tiesību normām un nozares standartiem līdz praktiskām vadlīnijām - shematiski atspoguļo attēls.

1. POLITIKAS VIRSRĀMIS

ANO Programma 2030 un IAM (11, 12, 13) · Parīzes nolīgums · Eiropas zaļais kurss un Eiropas Klimata akts · ES Aprites ekonomikas rīcības plāns · UNEA rezolūcija 5/14 · OECD

2. SAISTOŠIE ES TIESĪBU AKTI

Atkritumu pamatdirektīva 2008/98/EK un pārtikas atkritumu mērķi (Dir. (ES) 2025/1892) · Vienreizlietojamās plastmasas direktīva (ES) 2019/904 · Iepakojuma regula (ES) 2025/40 (no 12.08.2026.) · Vides apgalvojumu direktīva (ES) 2024/825 · Pieejamības akts (ES) 2019/882

3. BRĪVPRĀTĪGIE STANDARTI UN CERTIFIKĀCIJA

ISO 20121 · EMAS un ISO 14001 · Events Industry Council standarti · GRI vadlīnijas
Marķējumi: ES Ekomarķējums, Ziemeļvalstu „Gulbis”, FSC/PEFC, EN 13432 · ES ZPI kritēriji

PRAKTISKĀS VADLĪNIJAS ORGANIZATORIEM

Eiropas Komisijas vadlīnijas (2024) · ICLEI vadlīnijas (2022)
OECD rekomendācija par globāliem pasākumiem un vietējo attīstību (2018) un rīkkopa (2021)

No politikas mērķiem (1) caur saistošām tiesību normām (2) un nozares standartiem (3) līdz praktiskām vadlīnijām.

3. attēls. Starptautiskais ietvars atbildīgu pasākumu organizēšanai: no politikas mērķiem līdz praktiskām vadlīnijām. Avots: autoru apkopojums pēc [1; 18; 29] un tekstā minētajiem tiesību aktiem.

ES tiesību akti pasākumu praksei izvirza arī tiešas, saistošas prasības, kas aptver visas ceļveža pamatjomas. Atkritumu jomā pamatdirektīva 2008/98/EK nosaka apsaimniekošanas hierarhiju ar rašanās novēršanu kā augstāko prioritāti, un ar Direktīvu (ES) 2025/1892 tā papildināta ar pirmajiem juridiski saistošajiem pārtikas atkritumu samazināšanas mērķiem 2030. gadam (par 10% pārstrādē un ražošanā, par 30% uz iedzīvotāju mazumtirdzniecībā, ēdināšanā un mājāsaimniecībās) un pienākumu veicināt nepārdotās pārtikas ziedošanu [30; 31]. Iepakojuma jomā Vienreizlietojamās plastmasas direktīva (ES) 2019/904 aizliedz virkni vienreizlietojamo plastmasas izstrādājumu (Latvijā pārņemta ar Plastmasu saturošu izstrādājumu patēriņa samazināšanas likumu) [32], bet jaunā iepakojuma un izlietotā iepakojuma regula (ES) 2025/40, kas kā tieši piemērojams akts ir spēkā no 2026. gada 12. augusta, līdz 2030. gadam noteiks saistošus atkārtotas lietošanas mērķus, aizliedz atsevišķus vienreizlietojamā iepakojuma formātus ēdināšanas sektorā un uzliks ēdināšanas pakalpojumu sniedzējiem pienākumu pieņemt klientu līdzpaņemtus traukus [33]. Komunikācijas jomā direktīva (ES) 2024/825 ierobežo nepamatotus vides apgalvojumus mārketingā (piemērojama no 2026. gada 27. septembra) [34], savukārt pieejamības jomā Eiropas Pieejamības akts - direktīva (ES) 2019/882 - no 2025. gada 28. jūnija nosaka pieejamības prasības pakalpojumiem, tostarp biļešu e-tirdzniecībai un pasažieru transporta informācijai [35]. Tas nozīmē, ka daudzas šā ceļveža prasības nav tikai ieteikumi - tās atspoguļo spēkā esošu vai tuvākajos gados saistošu ES regulējumu.

Trešo līmeni veido brīvprātīgie starptautiskie standarti un sertifikācijas sistēmas, kas praksē kļuvušas par nozares de facto prasībām un bieži tiek izvirzītas starptautisku pasākumu konkursos un finansētāju nosacījumos: ISO 20121 pasākumu ilgtspējas pārvaldības standarts (pirmoreiz plaši pārbaudīts Londonas 2012. gada olimpiskajās spēlēs), organizāciju vides pārvaldības sistēmas EMAS un ISO 14001 (COP23 Bonnā kļuva par pirmo ANO klimata konferenci ar EMAS sertifikātu), Events Industry Council ilgtspējīgu pasākumu standarti, GRI ziņošanas vadlīnijas pasākumu organizatoriem, produktu un pakalpojumu marķējumi - ES Ekomarķējums, Ziemeļvalstu „Gulbis”,

FSC/PEFC un EN 13432 [18], kā arī Eiropas Komisijas brīvprātīgie zaļā publiskā iepirkuma (ZPI) kritēriji, kas pēc Latvijas ZPI regulējuma maiņas 2026. gadā (sk. 1.4. sadaļu) kļūst par galveno metodisko atsauci vides prasību formulēšanai iepirkumos. Praktiskā līmenī šo prasību kopumu pasākumu organizatoriem pārtulko Eiropas Komisijas 2024. gada vadlīnijas [1] un ICLEI 2022. gada vadlīnijas [18], kas sīkāk aplūkotas 1.6.1. sadaļā.

OECD rekomendācija par globāliem pasākumiem un vietējo attīstību. Pasākumu ietekmei uz vietējo attīstību ir veltīts arī atsevišķs starptautisks standarts - OECD Padomes rekomendācija par globāliem pasākumiem un vietējo attīstību [OECD/LEGAL/0444], kas pieņemta 2018. gada 30. maijā un ir pirmais starptautiski saskaņotais ietvars pasākumu mantojuma un vietējo ieguvumu jomā; tās ieviešanai OECD 2021. gadā publicējusi praktisku rīkkopu ar pašnovērtējuma kontROLSarakstu [29]. Rekomendācija aptver četras prioritārās jomas - lēmuma pieņemšanu un plānošanu pirms pasākuma, norises un īstenošanas posmu, izvērtēšanu un daudzlīmeņu pārvaldību - un vides ietvarus papildina ar principiem, kas šajā ceļvedī līdz šim bija skarti tikai daļēji: uz pierādījumiem balstīts lēmums par pasākuma rīkošanu ar sociālo, vides un ekonomisko ieguvumu un izmaksu izvērtējumu jau ieceres stadijā; pasākuma saskaņošana ar pilsētas attīstības plāniem; infrastruktūras un materiālu pēclietošanas (mantojuma) plānošana no paša sākuma; vienkāršība un mērķtiecīgs publisko līdzekļu izmantojums; stratēģisks iepirkums ar vides un sociālajām klauzulām; skaidrs lomu sadalījums, reālistisks budžets un izmaksu pārtēriņa uzraudzība; iekļaujošs sabiedrības konsultāciju process un konsekventa izvērtēšana visā pasākuma ciklā [29].

1.5. Latvijas normatīvais regulējums un Rīgas rīcībpolitikas dokumentu ietvars

1.5.1. Nacionālais normatīvais regulējums

Atbildīgu pasākumu organizēšana Latvijā nav tikai brīvprātīga labā prakse - virkni prasību jau šodien nosaka saistoši normatīvie akti. Vides aizsardzības likums nostiprina ilgtspējīgas attīstības, piesardzības un „piesārņotājs maksā” principus [36], bet Atkritumu apsaimniekošanas likums nosaka atkritumu rašanās novēršanas prioritāti un dalītas savākšanas pienākumus, tostarp bioloģiski noārdāmo atkritumu dalītu vākšanu, kas tieši skar pasākumu ēdināšanas zonas [37].

Iepakojuma jomā darbojas trīs savstarpēji papildinoši instrumenti: Iepakojuma likums nosaka ražotāja atbildību [38]; kopš 2021. gada 3. jūlija Plastmasu saturošu izstrādājumu patēriņa samazināšanas likums aizliedz laist tirgū vienreizlietojamās plastmasas galda piederumus, šķīvjus, salmiņus un putu polistirola traukus [39]; kopš 2022. gada 1. februāra darbojas dzērienu iepakojuma depozīta sistēma, kuras objekts ir arī pasākumos pārdoto dzērienu iepakojums [40]. Papildus Dabas resursu nodokļa likums piemēro nodokli iepakojumam un vienreiz lietojamiem galda traukiem, radot tiešu ekonomisku stimulu to apjomu samazināt [41]. Ēdināšanas jomā pārtikas nekaitīgumu un apriti, tostarp pārtikas ziedošanas kārtību, uzrauga Pārtikas un veterinārais dienests saskaņā ar Pārtikas aprites uzraudzības likumu [42], bet brīvdabas pasākumiem piemērojami arī vides trokšņa robežlielumi saskaņā ar Ministru kabineta noteikumiem Nr. 16 „Trokšņa novērtēšanas un pārvaldības kārtība” [43].

Publisko iepirkumu jomā regulējums 2026. gadā ir būtiski mainījies. Līdz 2026. gada 8. jūnijam zaļā publiskā iepirkuma (ZPI) piemērošanu noteica Publisko iepirkumu likuma 19. pants un Ministru kabineta noteikumi Nr. 353 [44; 45]; ar 2026. gada 9. jūnija grozījumiem šis regulējums ir zaudējis spēku, un tā vietā likuma mērķos nostiprināta ilgtspējīgu iepirkumu īstenošana (PIL 2. pants), bet ilgtspējas risinājumus saskaņā ar jauno 19.¹ pantu piedāvās kompetenču centri atbilstoši Ministru kabineta regulējumam; iepirkumi, kas uzsākti līdz 2026. gada 8. jūnijam, pabeidzami pēc iepriekšējā regulējuma [46; 47]. Praksē vides prasību iekļaušana pasākumu iepirkumos tādējādi vairs nav formāls pienākums pēc obligāto ZPI grupu principa, bet pasūtītāja atbildīga izvēle; līdzšinējie MK noteikumu Nr. 353 kritēriji paliek vērtīgs metodiskais paraugs, ko brīvprātīgi pārņemt tehniskajās specifikācijās un līgumos - arī šā ceļveža iepirkuma prasību formulējumi izmantojami tieši šādā veidā [45; 46].

Pasākumu norises kārtību un drošību regulē Publisku izklaides un svētku pasākumu drošības likums, kas nosaka atļaujas saņemšanu pašvaldībā, organizatora pienākumus un apmeklētāju drošības prasības [48]; pieejamības jomā Eiropas Pieejamības aktu Latvijā pārņem Preču un pakalpojumu piekļūstamības likums, kura prasības pakalpojumiem, tostarp biļešu e-tirdzniecībai, piemēro no 2025. gada 28. jūnija (prasības neattiecas uz mikrouzņēmumiem - zem 10 darbiniekiem un 2 milj. eiro apgrozījuma) [49]. Datu apstrādē (reģistrācija, fotografēšana, tiešraides) piemērojama Vispārīgā datu aizsardzības regula, bet vides apgalvojumu patiesumu mārketingā uzrauga Negodīgas komercprakses aizlieguma likums, kura prasības pastiprina direktīva (ES) 2024/825 [34]. Normatīvo tvērumu katrā ceļveža jomā apkopo tabula, bet prasību spēkā stāšanās secību - attēls.

6. tabula. Nacionālais un Rīgas līmeņa normatīvais tvērums pa ceļveža jomām.

Joma	Nacionālais regulējums	Rīgas līmenis
Atkritumu apsaimniekošana	Atkritumu apsaimniekošanas likums (rašanās novēršanas prioritāte, dalītā vākšana, t. sk. bioatkritumi) [37]; Dabas resursu nodokļa likums [41]	Sadzīves atkritumu apsaimniekošanas saistošie noteikumi; pašvaldības vadlīnijas atkritumu samazināšanai publiskos pasākumos [50]
Iepakojums un trauki	Iepakojuma likums [38]; Plastmasu saturošu izstrādājumu patēriņa samazināšanas likums [39]; dzērienu iepakojuma depozīta sistēma [40]; DRN vienreizlietojamiem traukiem [41]	Depozītglāzes obligātas ielu tirdzniecībā, t. sk. pasākumu laikā (no 01.01.2024.) [50; 51]
Ēdināšana	Pārtikas aprites uzraudzības likums (PVD prasības, pārtikas ziedošanas kārtība) [42]; bioatkritumu dalītā vākšana [37]	Pašvaldības vadlīnijas pasākumiem [50]
Enerģija un ūdens	Tiešu pasākumu prasību nav; vispārīgie vides aizsardzības principi [36]	Klimata rīcības plāns: CO ₂ -53% līdz 2030. g. [20; 21]
Mobilitāte un transports	Tiešu pasākumu prasību nav	Attīstības programmas prioritāte „ērta un videi draudzīga pārvietošanās” [52; 53]
Norises vieta	Publisku izklaides un svētku pasākumu drošības likums (atļauja, organizatora pienākumi) [48]; MK noteikumi Nr. 16 „Trokšņa novērtēšanas un pārvaldības kārtība” [43]	Pasākuma atļauja pašvaldībā [48]
Noformējums	Tiešu prasību nav; DRN kā ekonomisks stimuls [41]	Pašvaldības vadlīnijas pasākumiem [50]
Komunikācija un digitālie risinājumi	VDAR (reģistrācija, foto, tiešraides); Negodīgas komercprakses aizlieguma likums	
Zaļmaldināšana	Negodīgas komercprakses aizlieguma likums; direktīva (ES) 2024/825 [34]	
Piegādātāji	PIL 2. pants: ilgtspējīgu iepirkumu mērķis; 19. ¹ pants: kompetenču centru ilgtspējas risinājumi (no 09.06.2026.) [46; 47]; MK noteikumi Nr. 353 kā brīvprātīgs metodiskais paraugs [45]	Pašvaldības iepirkumi kā aprites ekonomikas instruments [54]
Pieejamība, iekļautība un drošība	Publisku pasākumu drošības likums [48]; Preču un pakalpojumu piekļūstamības likums un MK noteikumi Nr. 128 (EAA pārņemšana; piemēro no 28.06.2025.; neattiecas uz mikrouzņēmumiem) [49]	

1.5.2. Rīgas rīcībpolitikas dokumentu ietvars

Rīgas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030. gadam un Rīgas attīstības programma 2022.-2027. gadam nosaka pilsētas prioritātes, tostarp „klimata pārmaiņas un vides kvalitāte” un „ērta un videi draudzīga pārvietošanās pilsētā” [52; 53]. 2022. gadā Rīga tika izraudzīta dalībai ES misijā „100 klimatneitrālas un viedas pilsētas līdz 2030. gadam” un ir noslēgusi Klimata pilsētas līgumu ar Eiropas Komisiju („Mission Label”); Eiropas Komisijas ratificētais Rīgas rīcības plāns klimata mērķu sasniegšanai paredz līdz 2030. gadam samazināt CO₂ emisijas par 53% salīdzinājumā ar 2019. gadu (par 80% pret 1990. gadu) [20; 21; 55]. Šo mērķu sasniegšana prasa emisiju samazinājumu visās jomās, tostarp pilsētā notiekošo pasākumu organizēšanā, kur pašvaldība var demonstrēt principu „darām paši to, ko sludinām”.

Aprites ekonomikas jomā Rīga ir izstrādājusi pašvaldības līmeņa ietvaru - pētījumā balstītu aprites ekonomikas stratēģiju līdz 2040. gadam un Rīgas enerģētikas aģentūras koordinēto rīcības plānu 2026.-2030. gadam, kas aprites principus, tostarp iepirkumus kā pārmaiņu instrumentu, iestrādā pilsētas plānošanā [54]. Rīcības plāns tiek izstrādāts Rīgas enerģētikas aģentūras koordinācijā, balstoties pētījumā par aprites ekonomikas stratēģiju līdz 2040. gadam, un tā pirmā redakcija 2025. gadā tika nodota sabiedriskajai apspriešanai [54]. Plāns paredz aprites principu integrēšanu pašvaldības darbībā, kā arī plašāku sadarbību un atbalstu uzņēmējdarbībai pārejā uz aprites ekonomiku, tostarp kultūras un pasākumu jomā - tieši šī plāna īstenošanu pasākumu jomā atbalsta arī šis ceļvedis. Pasākumu jomā šis ietvars jau ir iedzīvināts praktiskos instrumentos: kopš 2024. gada 1. janvāra depozītglāzes ir obligātas īslaicīgā ielu tirdzniecībā un ielu tirdzniecībā pasākumu laikā [51], pašvaldība ir publicējusi atkritumu samazināšanas un apsaimniekošanas vadlīnijas publiskajiem pasākumiem, un Rīga virzās uz sertificētas bezatkritumu pilsētas („Zero Waste Cities”) statusu [50]. Kopā ar Klimata pilsētas līgumu šie dokumenti veido tiešu rīcībpolitikas pamatu atbildīgu pasākumu prasībām: depozīta trauki, atkārtoti izmantojams noformējums un ilgtspējīgi iepirkumi ir aprites ekonomikas principu praktiska īstenošana pilsētvidē [20; 21; 54]. Plāna pirmo redakciju Rīgas dome apstiprināja 2025. gada 21. maijā; tajā noteikta vīzija, trīs mērķi un 36 pasākumi astoņos rīcības virzienos - no pašvaldības saimniecības un iepirkumiem līdz atkritumu apsaimniekošanai, būvniecībai, enerģētikai un mobilitātei. Līdz 2030. gadam plānots dalīti savākt sadzīves atkritumu īpatsvaru palielināt no 44% līdz 60%, radīto atkritumu daudzumu samazināt no 501 līdz 451 kg uz iedzīvotāju gadā un panākt 25 801 t CO₂e emisiju ietaupījumu [155]. Pasākumu organizatoriem īpaši nozīmīgs ir rīcības virziens „Kultūras un radošās nozares industrijas, ražošana”: tas paredz ilgtspējīgu publisko pasākumu vadlīniju izstrādi un ieviešanu jau 2026. gadā, trauku depozīta sistēmas paplašinātu ieviešanu un plašākas atkritumu šķirošanas iespējas publiskajos pasākumos, kā arī dekorāciju un pasākumu inventāra koplietošanas sistēmas izveidi.

1.6. Starptautiskā prakse un citu valstu piemēri

Lai veidotu pārskatu par apritīgiem piemēriem, tika apkopota informācija par 42 pasākumiem, kuros tiek norādīti aprites ekonomikas iezīmes (līdz ar uzsvāru uz publiskajiem pasākumiem, netiek apkopoti privāto pasākumu piemēri). Jānorāda, ka tieši kultūras pasākumi ar vislielāko dalībnieku plūsmu, kā arī tos veido arī visaktīvākie pasākumu organizatori, kas meklē iespējas samazināt pasākumu radīto ietekmi. Tos arī bija salīdzinoši visvieglāk atrast, jo kultūras pasākumu organizētāji arī informāciju par veiktajiem uzlabojumiem labprāt dalās arī publiski. Tajā pašā laikā citi pasākumi var būt vairāk saistīti ar vietu, kur notiek attiecīgais pasākums.

7. tabula. Izskatīto apritīgo pasākumu forma un starptautiskie piemēri

Pasākuma forma	Pasākumu skaits	Starptautiskie piemēri
1. Kultūras pasākumi	14	Glastonbury Festival (Lielbritānija) · XIII Jauniešu dziesmu un deju svētki (Igaunija) · Dainų šventė 100 (Lietuva) · Primavera Sound (Spānija) · Roskilde Festival (Dānija) · Open'er Festival (Polija) · Øyafestivalen (Norvēģija) · Flow Festival (Somija) · UMWELTFESTIVAL (Vācija) · Smukfest

Pasākuma forma	Pasākumu skaits	Starptautiskie piemēri
		(Dānija) · Latitude Festival (Lielbritānija) · Shambala Festival (Lielbritānija) · Mar del Platas kinofestivāls (Argentīna) · Estéreo Picnic (Kolumbija) · FIL Niños grāmatu svētki (Meksika)
2. Māksla un izklaide	5	Coldplay „Music of the Spheres” tūre (Starptautisks) · DGTL Festival (Nīderlande) · Helsinku laikmetīgās mākslas biennāle (Somija) · Massive Attack „Act 1.5” klimata rīcības koncerts (Lielbritānija) · Eurovision Song Contest 2024 (Zviedrija)
3. Sporta sacensības	6	UEFA EURO 2024 futbola čempionāts (Vācija) · London 2012 olimpiskās un paralimpiskās spēles (Lielbritānija) · Paris 2024 olimpiskās un paralimpiskās spēles (Francija) · TCS London Marathon (Lielbritānija) · Tartu Maraton (distanču slēpošanas maratons) (Igaunija) · Vasaloppet (Zviedrija)
4. Bizness un tirdzniecība	5	K 2025 izstāde (Vācija) · Slush (Somija) · Moduļu izstāžu stendu prakse (Vācija) Mobile World Congress Barcelona (Spānija) · Tallinas Ziemassvētku tirdziņš (Igaunija) ·
5. Izglītība un zinātne	5	Kopenhāgenas kongresi un konferences (Dānija) · Messukeskus - Helsinku izstāžu un kongresu centrs (Somija) · Svenska Mässan un Gothia Towers (Zviedrijas izstāžu un kongresu centrs) (Zviedrija) · EuroScience Open Forum 2022 (Nīderlande) · Tallinn Creative Hub un PROTO Invention Factory (Green Key norises vietas) (Igaunija)
6. Politiskie un valsts pasākumi	7	XIII ICLEI Pasaules kongress (Zviedrija) · Somijas ES Padomes prezidentūra (Somija) · Dānijas ES Padomes prezidentūra (Dānija) · COP26 - ANO Klimata pārmaiņu konference (Lielbritānija) · COP21 - ANO Klimata pārmaiņu konference (Parīzes nolīgums) (Francija) · COP24 - ANO Klimata pārmaiņu konference (Polija) · Igaunijas ES Padomes prezidentūra (Igaunija)
KOPĀ	42	

Izvērtējot 42 dažādos starptautiskos pasākumus, tika novērotas arī ļoti daudz un dažādas izmantotās pasākumu organizēšanas prakses, tāpēc lai varētu izvērtēt, kuras ir nozīmīgākās un aktīvāk izmantotas, tika apkopots pārskats, kādas prakses tiek izmantotas katrā no aprites posmiem caur R prizmu.

8. tabula. Izvērtētās starptautisko pasākumu aprites prakses pēc 11 R un pasākuma fāzēm

Aprites R	Līm.	1. Plānošana	2. Uzstādīšana	3a. Norise: Transports	3b. Norise: Ēdināšanas z.	3c. Norise: Tualetes	3d. Norise: Norises vieta	4. Demon-tāža	Vīsas fāzes	KOPĀ
1. Refuse / Atteikties	A	3			11		1			15
2. Re-servitization / Pakalpojums	A	6			1		1			8
3. Reduce / Samazināt	A	13	11	6	9	1	2		4	46
4. Regenerate / Atjaunot	A				2	4		1		7
5. Re-use / Atkārtoti lietot	V	1	4		7		2	5		19
6. Repair / Remontēt	V						1			1
7. Refurbish / Atjaunināt	V									0
8. Remanufacture / Pārražot	V	1	1							2
9. Re-purpose / Pārprofilēt	V							6		6

Aprītes R	Līm.	1. Plānošana	2. Uzstādīšana	3a. Norise: Transports	3b. Norise: Ēdināšanas z.	3c. Norise: Tualetes	3d. Norise: Norises vieta	4. Demon-tāža	Visas fāzes	KOPĀ
10. Recycle / Pārstrādāt	Z		1		1		3	9	1	15
11. Recover / Reģenerēt	Z				1			3		4
Kopā:		24	17	6	32	5	10	24	5	123

Krāsas: tumši zaļš = 10 un vairāk prakses laukā · zaļš = 3-9 · gaiši zaļš = 1-2 · pelēks = robs. Līmenis: A = augsta aprītes vērtība, V = vidēja, Z = zema.

Vislielākā publiski norādītā aktivitāte ir vērsta uz dažādu aspektu samazināšanu (46 jeb 37%), kam seko atkārtota lietošana (19 jeb 15%), kā arī pārstrāde un atteikšanās 15 jeb 12%. No pasākuma posmiem vislielākais uzsvars ir uz ēdināšanas zonu (32), kam gandrīz līdzvērtīgi seko plānošana (24) un demontāža (24).

1.6.1. Plānošana

Pasākuma ilgtspēja sākas jau plānošanas posmā, kad tiek noteikta tā nepieciešamība, izvēlēta norises vieta, kapacitāte, datums un formāts, veidots budžets, kā arī definēti piegādātāju atlases kritēriji un līgumu nosacījumi. Šajā posmā tiek pieņemti būtiskākie lēmumi par to, kurā pasākuma aspekti ir prioritāri un kur iespējams samazināt resursu patēriņu un negatīvo ietekmi uz vidi.

Pasākuma formāts. Pieaugot attālinātu un hibrīdu pasākumu iespējām, jau plānošanas sākumā iespējams izvērtēt, vai fiziska pulcēšanās ir nepieciešama un kāds būtu optimālais pasākuma ilgums un dalībnieku skaits. Piemēram, Somijas ES Padomes prezidentūras laikā 2019. gadā tika apzināti samazināts sanāksmju skaits salīdzinājumā ar iepriekšējām prezidentūrām, bet neformālās ministru sanāksmes koncentrētas vienā norises vietā Helsinkos. Kopumā prezidentūras sanāksmju organizēšanas oglekļa pēda tika samazināta par aptuveni 30% salīdzinājumā ar standarta prezidentūru [85].

Arī hibrīda formāts var būt apzināts klimata ietekmes mazināšanas instruments, nevis tikai pieejamības risinājums. Eiropas Zinātnes atklātajā forumā 2022. gadā Leidenē hibrīda norise tika izvēlēta, lai vienlaikus nodrošinātu pēc iespējas plašāku un iekļaujošāku dalību un samazinātu pasākuma ietekmi uz klimatu [56]. Pētījumi rāda, ka pāreja no klātienē konferences uz pilnībā virtuālu formātu noteiktos apstākļos var samazināt tās oglekļa pēdu pat par aptuveni 94%, lai gan arī datu pārraidei, videokonferencēm un digitālajai infrastruktūrai ir sava enerģijas un emisiju ietekme [18].

Ilgstošiem ikgadējiem pasākumiem iespējams izvērtēt arī periodisku pasākuma pārtraukuma jeb “fallow” gadu, ļaujot atjaunoties norises vietai un samazinot ilgtermiņa slodzi uz vietējo vidi. Šādu pieeju izmanto Glastonbury Festival, kas periodiski izlaiž vienu festivāla gadu, lai Worthy Farm zeme varētu atjaunoties; 2026. gads ir viens no šādiem pārtraukuma gadiem [8].

Pārvaldības sistēmas un sertifikācija. Lai nodrošinātu sistemātisku ilgtspējas principu ievērošanu visā pasākuma dzīves ciklā, organizatori var ieviest ISO 20121 pasākumu ilgtspējas vadības sistēmu. Standarts nosaka prasības ilgtspējas pārvaldības procesam - mērķu noteikšanai, ieinteresēto pušu iesaistei, risku un ietekmju izvērtēšanai, rezultātu uzraudzībai un nepārtrauktai pilnveidei. Tādēļ ISO 20121 sertifikācija galvenokārt apliecina organizācijas vadības sistēmas atbilstību standartam, nevis konkrētu sasniegtu emisiju, atkritumu vai resursu patēriņa līmeni. 2024. gadā standarts tika būtiski atjaunināts, paplašinot uzsvaru uz klimata pārmaiņām, sociālo mantojumu, iekļaušanu, cilvēktiesībām un ilgtspējas pārvaldību visā vērtību ķēdē [141].

Way Out West festivāls Gēteborgā ISO 20121 sertifikāciju izmanto kopš 2013. gada un tiek minēts kā viens no pirmajiem mūzikas festivāliem, kas ieviesa šo standartu. Jau 2012. gadā festivāls pārgāja uz pilnībā veģetāru ēdināšanu, bet tas ir bijis arī viens no pirmajiem Zviedrijas festivāliem ar KRAV bioloģiskās pārtikas sertifikāciju

[57]. ISO 20121 izmantots arī ļoti liela mēroga starptautiskos pasākumos. ANO klimata konferencē COP21 Parīzē 2015. gadā standarts pirmo reizi tika izmantots šāda mēroga ANO klimata konferences ilgtspējīgas organizēšanas nodrošināšanai, savukārt COP26 Glāzgovā 2021. gadā pasākuma vadības sistēma tika auditēta un sertificēta atbilstoši ISO 20121 [58].

Arī Parīzes 2024. gada Olimpisko un paralimpisko spēļu organizācijas komiteja ISO 20121 sertifikāciju ieguva jau 2022. gadā, divus gadus pirms spēlēm, integrējot ilgtspējas principus organizācijas vadībā, iepirkumos un pasākumu plānošanā [59]. Starptautiskā Olimpiskā komiteja ISO 20121 standarta ievērošanu ir noteikusi par prasību olimpisko spēļu organizācijas komitejām.

Tāpat arī 2015.gadā ANO klimata konference Parīzē ieguva ISO 20121, ko pēc tam turpināja arī Glāzgovā 2021.gadā [58]. Organizējot Parīzes olimpiskās spēles 2024.gadā organizatoru komanda ieguva ISO 20121 sertifikātu jau divus gadus pirms spēlēm, lai nodrošinātu aprites ekonomikas, cilvēktiesību, mantojuma ievērošanu un pieejamību [59]. Starptautiskā olimpiskā komiteja tagad ir noteikusi, ka visu turpmāko olimpisko spēļu organizatoriem ir nepieciešama ISO 20121 sertifikācija.

Ilgspējas vadības sistēmas arvien biežāk ievieš arī pasākumu norises vietas. Svenska Mässan un Gothia Towers Gēteborgā 2015. gadā kļuva par pirmo lielo Skandināvijas kompleksu ar kongresu, viesnīcu un sanāksmju infrastruktūru, kas sertificēts atbilstoši ISO 20121 [60]. Savukārt Somijas Messukeskus Helsinki Expo and Convention Centre izmanto ISO 14001 vides vadības sistēmu un ir izvirzījis mērķi līdz 2029. gadam kļūt par “110% oglekļneitrālu” pasākumu centru [61]. Desmit gadu laikā centrs ūdens patēriņu ir samazinājis par 50%, siltuma patēriņu par 20% un elektroenerģijas patēriņu par 15% [62].

Vietēja mēroga alternatīvu starptautiskajiem standartiem piedāvā Somijā izveidotā EcoCompass vides pārvaldības sistēma. To 2008. gadā aizsāka Helsinku pilsēta, sākotnēji veidojot vienkāršāku vides vadības sistēmu maziem un vidējiem uzņēmumiem [63]. EcoCompass ir balstīta uz ISO 14001 principiem un paredz desmit vides pārvaldības kritērijus, kuru ievērošanu pārbauda audits. Sistēma vēlāk plaši izmantota arī pasākumu nozarē, tostarp Slush, World Village Festival un Helsinki Biennial [64].

Igaunijā arī vairākas nozīmīgas pasākumu norises vietas izmanto starptautisko Green Key ekomarkējumu. Tallinn Creative Hub (Kultuurikatel) un PROTO Invention Factory Green Key ieguva 2023. gadā. PROTO ilgtspējas praksē ietver atkritumu samazināšanu, energoefektivitāti, videi draudzīgākus tīrīšanas līdzekļus, vietējo materiālu izmantošanu un priekšroku vietējām un bioloģiskām izejvielām ēdināšanā [65].

Papildus vadības sistēmu standartiem pasākumu organizatori var izvēlēties arī sertifikācijas, kurās tiek vērtēti konkrētāki ilgtspējas kritēriji. Piemēram, Zviedrijas pilsētas Malmö programma 2024. gada Eirovīzijas dziesmu konkursa laikā saņēma Greentime “Sustainable Event” trešās puses sertifikāciju. Vērtējumā tika pārbaudīti 148 kritēriji trīs jomās - organizatoriskajā, sociālajā un ekoloģiskajā ilgtspējā -, tostarp materiālu atkārtota izmantošana, ēdināšana un mobilitāte [66].

Neatkarīgi no izvēlētās sertifikācijas vai standarta, būtisks priekšnoteikums ir ilgtspējas jautājumu iekļaušana jau pasākuma plānošanas un pārvaldības struktūrā. Tas ietver skaidri noteiktu atbildību, ilgtspējas mērķus, datu apkopošanu un kompetentu komandu, kas seko to īstenošanai visā pasākuma dzīves ciklā. Kā veiksmes faktoru to akcentē Igaunijas XIII Jauniešu dziesmu un deju svētku organizatori [67].

Piegādātāju atlase un līgumu nosacījumi. Izvēloties piegādātājus, pasākuma organizatori arī nosaka, vai prasības pret piegādātājiem ir brīvprātīgas vai arī obligātas. Jau 2018.gada Open'er festivālā Polijā ēdināšanas punktiem tika noteikts aizliegums izmantot vienreizlietojamus plastmasas traukus [68], kas ir trīs gadus pirms Direktīvas (ES) 2019/904, kas noteica tirgus ierobežojumus konkrētiem vienreizlietojamiem plastmasas izstrādājumiem [32]. Glastonbury pārdevējiem atļauj tikai kompostējamus vai atkārtoti lietojamus traukus, un

galda piederumiem jābūt no FSC sertificēta koka [69], tikmēr Igaunijas dziesmu svētkos tika veikts atsevišķs iepirkums atkārtoti lietojamo trauku pakalpojuma sniedzējam, izvēloties vienu līgumpartneri ar mazgāšanas loģistiku, kā rezultātā netika izmantoti aptuveni 500 000 vienreizlietojamo trauku [67].

Publiskā sektora rīkotiem pasākumiem papildu sviru nodrošina iepirkumu tehniskās specifikācijas, atlases un vērtēšanas kritēriji un līguma izpildes nosacījumi. Eiropas Komisijas izstrādātie zaļā publiskā iepirkuma kritēriji ļauj iepirkumos iekļaut prasības pārtikas izcelsmei, ēdināšanas pakalpojumu vides sniegumam, atkritumu samazināšanai un citiem ilgtspējas aspektiem. Šie ES līmeņa kritēriji ir brīvprātīgi un paredzēti kā paraugs publiskajiem pasūtītājiem [1]. Eiropas Komisijas ilgtspējīgu sanāksmju un pasākumu organizēšanas vadlīnijas iesaka jau norises vietas izvēlē ņemt vērā tās sasniedzamību ar sabiedrisko transportu un aktīvās mobilitātes iespējām, energoefektivitāti, atkritumu šķirošanu un attālinātas dalības iespējas. Vadlīnijas ir strukturētas, nodalot minimālās prasības no augstākas ambīcijas risinājumiem [1].

Norises vietas izvēle. Norises vietas izvēle nosaka, cik daudz infrastruktūras organizatoram būs jāizveido pašam un cik daudz jau ir pieejams. Tādējādi pasākumu vietas aizvien vairāk izvēlas nodrošināt aprītinātu pieeju. K 2025. izstādē Diseldorfā, Vācijā, uzņēmums Borealis sadarbībā ar Messe Düsseldorf realizēja atkārtoti lietojamo glāžu sistēmu visā izstāžu teritorijā [70].

Mērķu izvirzīšana un to izmērāmība. Plānošanas posmā izvirzītie mērķi atšķiras pēc trim pazīmēm: vai tiem ir konkrēts termiņš, vai tie ir absolūti vai relatīvi, un vai tos izvirza viens pasākums vai visa nozare. Skaidrākais mērķa formulējums ir klimatneitralitāte ar noteiktu gadu.

Daudzi kultūras pasākumi kalpo arī kā izmēģinājuma vide ilgtspējīgākiem risinājumiem. Amsterdamas elektroniskās mūzikas festivāls DGTL ir izvirzījis ambīciju kļūt par pirmo pilnībā aprītinātu un klimatneitrālo lielo festivālu, veidojot sistēmu, kurā materiāli tiek saglabāti aprītē, samazinot gan atkritumus, gan emisijas [87]. Savukārt Roskilde Festival Dānijā strādā, lai līdz 2028. gadam kļūtu CO₂e neitrāls. Festivālā pārtika ir 100% bioloģiska, un ēdienkartēs ar WWF One Planet Plate marķējumu tiek izcelti ēdieni, kuru klimata pēda nepārsniedz 0,5 kg CO₂e uz maltīti. [90]. Tomēr festivāla organizatori norāda, ka būtisks izaicinājums ir transports, jo aptuveni 50% CO₂ emisiju rada mākslinieku un dalībnieku transports.

Lielbritānijas Shambala Festival ir izvirzījis mērķi izveidot pilnībā aprītas “materiālu ekonomiku”, kurā atkritumi tiek izslēgti jau sistēmas plānošanas stadijā, aptverot gan festivāla infrastruktūras izveidi un nojaukšanu, gan apmeklētāju radītos atkritumus. Ja 2009. gadā viens festivāla apmeklētājs radīja aptuveni 1,7 kg atkritumu dienā, tad 2024. gadā šis rādītājs bija samazinājies līdz 0,79 kg. Vienlaikus tiek mainīta arī atkritumu apsaimniekošana, palielinot materiālu atkārtotu izmantošanu, pārstrādi un kompostēšanu. Savukārt Flow Festival Somijā ilgtermiņā vēlas kļūt par pilnībā vegānisku festivālu. Pašlaik 85% festivālā pārdoto ēdienu ir veģetāri vai vegāniski, bet gandrīz puse pārdoto porciju ir vegāniskas. Festivāls jau ir atteicies no gaļas, un turpina pakāpenisku pāreju uz pilnībā vegānisku ēdināšanu, nākamajā posmā atsakoties arī no zivīm un jūras produktiem.

Ārpus atsevišķu festivālu iniciatīvām arvien nozīmīgāki kļūst kopīgi nozares standarti un pašvaldību noteiktās prasības. Lielbritānijas Videi draudzīgu pasākumu labās prakses kodekss (Green Events Code of Practice) ir pasākumu nozares kopīgi veidots brīvprātīgs standarts, kura mērķis ir noteikt vienotu minimālo ilgtspējas praksi un kopīgus nozares mērķus. Kodekss tika izstrādāts plašā nozares konsultāciju procesā, bet kopš 2024. gada tā praktiskā piemērošana tiek pārbaudīta sadarbībā ar pašvaldībām. Pilotprojektā piedalījās 10 pašvaldības un 60 dažāda mēroga mūzikas, sporta un kopienu pasākumi ar vairāk nekā 2,3 miljoniem apmeklētāju [71]. Pēc pilotprojekta septiņas no desmit iesaistītajām pašvaldībām veica izmaiņas savās politikās vai procedūrās, lai stiprinātu prasības pasākumu vides ilgtspējai [79]. Savukārt Edinburgas festivāli un to partneri kopīgajā 2030. gada vīzijā ir noteikuši mērķi attīstīt Edinburgu par pasaulē vadošu ilgtspējīgu festivālu pilsētu [72]. Tikmēr Zviedrijas Vasaloppet mērķis ir pilnībā atteikties no fosilā kurināmā izmantošanas pasākuma darbībā līdz 2035. gadam [73].

Vienlaikus arvien vairāk pašvaldību aprites ekonomikas principus pasākumos nosaka kā obligātus nosacījumus. Piemēram, Vīnē Austrijā noteiktos pasākumos atkārtoti lietojamu trauku un galda piederumu izmantošana ir obligāta jau kopš 2011. gada. Beļģijas Gentē ir aizliegtas vienreizlietojamās glāzes un organizatoriem jāiesniedz atkritumu apsaimniekošanas plāns, savukārt galvaspilsētā Briselē no 2026. gada 1. septembra atkārtoti lietojamās glāzes kļūst obligātas. Arī Lgaunijā kopš 2024. gada atkārtoti lietoti trauki un galda piederumi ir obligāti publiskajos pasākumos valsts mērogā.

Detalizētākais mērķu ietvars izlasē ir UEFA EURO 2024 čempionāta vides, sociālās un pārvaldības stratēģija, kuras īstenošanai piešķirti 32 miljoni eiro un kura ietver 11 rīcības jomas, 28 tēmas, 48 mērķus un 83 darbības rādītājus [74]. Šāds detalizācijas līmenis ļauj sekot līdzi izpildei starpposmos, nevis tikai novērtēt gala rezultātu.

Mērīšana un bāzes līnijas noteikšana. Bez sākotnējā mērījuma neviens turpmākais uzlabojums nav pierādāms, tāpēc bāzes līnijas noteikšana ir viens no būtiskākajiem plānošanas posma uzdevumiem. Viens no labi dokumentētiem piemēriem ir Lgaunijas dziesmu svētki, kur 2019. gada svētkos tika savāktas 40 tonnas atkritumu, turklāt viss nešķīrotā veidā, un svētku nedēļā izlietoti aptuveni 320 000 vienreizlietojamu priekšmetu. Pēc atkārtoti lietojamo trauku sistēmas ieviešanas 2023. gadā kopējais apjoms bija 22,1 tonna, no tām 8,3 tonnas bioatkritumu, 3,9 tonnas plastmasas un metāla iepakojuma, 1,5 tonnas stikla, 0,5 tonnas papīra un kartona un 7,9 tonnas jaukto atkritumu. Kopējais samazinājums sasniedza aptuveni 50%, bet jaukto atkritumu apjoms saruka par 80% [67].

Vērtīga prakse ir arī prognozes un faktiskā rezultāta publicēšana, kas ļauj novērtēt ne tikai sasniegumu, bet arī plānošanas kvalitāti. UEFA EURO 2024 čempionāta galīgā oglekļa pēda bija 316 912 tonnas CO₂e, kas ir ievērojami mazāk nekā sākotnēji veiktais novērtējums ar 490 000 tonnām [75]. Massive Attack pasākumā Act 1.5 Bristolē, Lielbritānijā, 2024. gadā ar pasākuma elektroenerģijas nodrošināšanu saistītās emisijas bija par 98% zemākas nekā salīdzināmos pasākumos [76]. Starptautiskā grāmatu gadatirgus bērnu programma FIL Niños pēc ilgtspējīgas festivālu pārvaldības rokasgrāmatas izstrādes izmērīja pasākuma oglekļa pēdu 312,66 t CO₂e un ūdens patēriņu - 741,42 m³. Rokasgrāmata vienlaikus paredzēja ilgtspējas komandas izveidi, emisiju un resursu patēriņa uzskaiti un regulāru rezultātu monitoringu [77].

Lai mērījumi būtu salīdzināmi starp pasākumiem, nozīmīga ir vienota uzskaites metodika. Lielbritānijas organizācijas Julie's Bicycle Creative Climate Tools ļauj kultūras organizācijām un pasākumiem vienotā sistēmā uzskaitīt enerģijas un ūdens patēriņu, atkritumus, materiālus, dalībnieku un darbinieku pārvietošanos un kravu transportu, kā arī salīdzināt savu sniegumu ar nozares etalonrādītājiem [78]. No 31 analizētās ārvalstu prakses, kas attiecināmas uz pasākuma plānošanas posmu, tikai četros gadījumos tika identificēts publiski pieejams skaitlisks rezultāts, kas salīdzināts ar sākotnējo bāzes līmeni. Pārējos gadījumos publiski pieejamā informācija galvenokārt apliecina sertifikācijas iegūšanu, noteiktus mērķus vai ieviestus pasākumus, bet ne to izmērāmo ietekmi.

Finansēšanas instrumenti. Bieži tiek gaidīta publiskā sektora iesaiste. Tallinas pilsēta XIII Jauniešu dziesmu un deju svētkos atkārtoti lietojamo trauku sistēmas ieviešanu atbalstīja ar 27 000 EUR, kā rezultātā tika novērsta gandrīz 500 000 vienreizlietojamu trauku izmantošana. Vienlaikus ar atkārtoti lietojamo trauku un atkritumu šķīrošanas sistēmu kopējais svētku atkritumu apjoms salīdzinājumā ar 2019. gadu samazinājās no 40 līdz 22,1 tonnai [67].

Lielbritānijā ir izveidots Neatkarīgo festivālu asociācijas fondā "Sustainability Step Change", kas paredzēts, lai palīdzētu neatkarīgiem festivāliem finansēt ilgtspējas pārmaiņas. Lai atbalstītu pāreju uz ilgtspēju, Lielbritānijā biļešu platforma Ticket Tailor 2026. gadā apņēmas iemaksāt 40 tūkstošus GBP [79]. Lai nodotu ilgtspējīgu pasākumu organizēšanas pieredzi, British Council programma "Circular Culture" Latīņamerikā un Karību reģionā ar kopējo fondu 400 000 EUR apvieno grantus, ilgtspējas apmācības un starptautisku pieredzes apmaiņu, kur līdz 2024. gadam piedalījās 109 festivāli desmit valstīs. Programmas neatkarīgais izvērtējums rāda, ka pirms dalības 30% festivālu bija iesaistīti kultūras un klimata rīcības grupās, bet pēc tam 60% ziņoja, ka izveidojuši atsevišķu komandu vides rīcības izstrādei un koordinēšanai [77].

UEFA EURO 2024 ietvaros tika izveidots klimata fonds, kura sākotnējais apmērs bija 7 miljoni EUR, bet pēc turnīra galīgās oglekļa pēdas aprēķināšanas tas tika palielināts līdz 7,925 miljoniem EUR. Finansējumu saņēma 225 Vācijas amatieru futbola klubi, īstenojot projektus galvenokārt ilgtspējīgas enerģijas, kā arī ūdens apsaimniekošanas, atkritumu un mobilitātes jomā. [75].

Regulējums kā plānošanas ietvars. Vienreizlietojamās plastmasas direktīva (ES) 2019/904 no 2021. gada 3. jūlija ierobežo noteiktu vienreizlietojamu plastmasas izstrādājumu laišanu tirgū, tostarp plastmasas galda piederumus, šķīvjus, salmiņus, maisāmkociņus un putupolistirola pārtikas un dzērienu traukus un glāzes. Parastās plastmasas glāzes un dzērienu pudeles nav vispārēji aizliegtas, taču uz tām attiecas citas prasības, tostarp patēriņa samazināšanas, marķējuma, produkta dizaina, pārstrādāta materiāla satura un savākšanas mērķi [32].

„Vietējās pašvaldības - ilgtspējai” (ICLEI - Local Governments for Sustainability) 2022. gada Ilgtspējīgu pasākumu vadlīnijas pēcpasākuma monitoringu, izvērtēšanu un ziņošanu definē kā neatņemamu ilgtspējīga pasākuma pārvaldības cikla daļu. Vadlīnijas paredz, ka nesasniegtie kontrolsaraksta elementi kļūst par nākamā pasākuma pilnveides mērķiem, tādējādi veidojot nepārtrauktas uzlabošanas ciklu [18].

Igaunijā aprites risinājumu regulējums publiskajos pasākumos tika ieviests pakāpeniski. Tallinā no 2019. gada 1. oktobra tika aizliegti vienreizlietojami plastmasas trauki un galda piederumi, sākotnēji vēl atļaujot sertificētus kompostējamus vienreizlietojamus risinājumus. No 2023. gada 1. jūnija Tallinas publiskajos pasākumos bija atļauti tikai atkārtoti lietojami trauki, taču pasākumiem ar vairāk nekā 30 000 apmeklētāju dienā bija noteikts pārejas izņēmums līdz gada beigām [67]. Tādēļ XIII Jauniešu dziesmu un deju svētku organizatori atkārtoti lietojamo trauku sistēmu 2023. gadā ieviesa brīvprātīgi, jo Tallina bija tā gada Eiropas Zaļā galvaspilsēta. No 2024. gada 1. janvāra atkārtoti lietojamu trauku prasība publiskajos pasākumos stājās spēkā visā Igaunijā [80].

Spānijas pieeja atšķiras ar to, ka prasība ir formulēta kā pienākums nodrošināt alternatīvu, nevis kā aizliegums. Karaļa dekrēts 1055/2022 nosaka, ka no 2023. gada 1. jūlija pasākumu rīkotājiem jāievieš alternatīvas vienreizlietojamam dzērienu iepakojumam un vienlaikus jānodrošina piekļuve neiekotam dzeramajam ūdenim. Atkārtoti lietojamām glāzēm jāatbilst harmonizētajam standartam UNE-EN 13429:2005, un, ja tiek iekasēts depozīts, rīkotājam jānodrošina tā atgriešanas mehānisms [81]. Barselonas kongresu biroja izstrādātais "Barcelona Sustainable Events Guide" ietver pārbaudes sarakstu ar vairākiem izpildes līmeņiem, kas ļauj organizatoram vispirms novērtēt sava pasākuma pašreizējo ilgtspējas pakāpi un pēc tam to mērķtiecīgi paaugstināt [82]. Šāda daudzpakāpju pieeja ļauj pārbaudes sarakstu izmantot ne tikai esošā snieguma novērtēšanai, bet arī kā instrumentu secīgai ilgtspējas prakses pilnveidei.

1.6.2. Uzstādīšanas posms

Konstrukcijas un scenogrāfija. Izstāžu nozarē arvien plašāk tiek izmantotas modulāras konstrukciju sistēmas, kuru nesošos elementus iespējams atkārtoti izmantot un pārkonfigurēt dažāda izmēra stendiem vai pasākumiem, mainot tikai atsevišķus vizuālos vai apdares elementus. Šāda pieeja pagarina konstrukciju lietošanas laiku un ļauj materiālu un ražošanas ietekmi sadalīt pār vairākiem pasākumiem [83]. Konstrukcijas var tikt projektētas arī demontāžai pēc pasākuma, izvairoties no tādu pastāvīgu būvju izveides, kurām vēlāk nebūtu pietiekama izmantojuma. Londonas 2012. gada olimpiskajās spēlēs 11 sacensību norises vietas bija pagaidu būves, no kurām 10 pēc spēlēm tika demontētas. Šāda pieeja ļāva samazināt nepieciešamību pēc jaunām pastāvīgām ēkām vietās, kur pēc olimpiskajām spēlēm tām nebūtu pietiekama ilgtermiņa pieprasījuma.

Radniecīgs risinājums ir materiālu un konstrukciju saglabāšana atkārtotai izmantošanai nākamajos pasākumos. Open'er Festival partneru zonas tiek projektētas tā, lai materiālus varētu izmantot vairākkārt - konstrukciju elementi tiek veidoti arī no iepriekšējos festivālos izmantotiem materiāliem un saglabāti izmantošanai turpmākajos gados [68]. Savukārt Primavera Sound Barcelona 2026. gadā paredz līdz 85% festivāla infrastruktūras veidot no atkārtoti izmantotiem materiāliem, tostarp atkārtoti izmantojot norādes, mēbeles, žogojumu un bāru konstrukcijas. [84].

Noformējuma dizains. Viens no lētākajiem un vienlaikus visretāk izmantotajiem instrumentiem ir noformējuma projektēšana tā, lai to varētu lietot atkārtoti. Eiropas Komisijas vadlīnijas iesaka samazināt jaunu pasākuma noformējuma materiālu iegādi un pēc iespējas atkārtoti izmantot jau esošos materiālus, tostarp projektējot noformējumu tā, lai tas nebūtu piesaistīts tikai vienam konkrētam pasākumam vai gadam [1]. Šo principu sistēmiski īstenoja Somijas ES Padomes prezidentūra, atjaunojot un atkārtoti izmantojot savas 2006. gada ES Padomes prezidentūras vizuālās identitātes dizainu, nevis veidojot pilnīgi jaunu identitāti [85]. Tāpat arī ir iespējams izmantot lietas bez dizaina, lai tās paliktu izmantojamas citos pasākumos. Eiropas Komisijas dziesmu konkursa 2024. gada pilsētas programmā Malmē tika noteikts, ka vismaz 70% konkursa dizainā izmantoto priekšmetu jābūt aizņemtiem, nomātiem, iegādātiem lietotiem, koplietotiem vai atkārtoti izmantotiem; savukārt 90% dekorāciju pēc pasākuma bija paredzēts izmantot atkārtoti vai pārveidot citam lietojumam [66].

Enerģijas avoti. Pasākuma uzstādīšanas un tehniskās plānošanas posmā tiek noteikts arī elektroenerģijas nodrošinājuma veids, izvērtējot fosilo dīzeļģeneratoru alternatīvas, piemēram, tīkla pieslēgumu, bateriju uzkrāšanas sistēmas, saules enerģiju un zemas emisijas degvielas. Coldplay turnejā "Music of the Spheres" tiek izmantota mobila bateriju sistēma, kurā iekļautas otrās dzīves BMW i3 elektroautomobiļu baterijas; sistēmas uzlādei tiek izmantoti arī koncertvietā uzstādīti saules paneļi. Līdz 2024. gadā publicētajam izvērtējumam 18 koncerti bija pilnībā darbināti ar šo turnejas bateriju sistēmu [86].

Vēl plašāku bateriju izmantošanas iespēju demonstrēja Massive Attack koncerts *ACT 1.5* Bristolē 2024. gadā, kur pasākuma elektroenerģijas sistēma darbojās bez dīzeļģeneratoru rezerves, izmantojot bateriju sistēmas, tostarp otrās dzīves baterijas, un no atjaunīgiem avotiem iegūtu elektroenerģiju. Tyndall Centre pēc pasākuma izvērtējumā ar enerģijas nodrošināšanu saistītās siltumnīcefekta gāzu emisijas bija par 98% zemākas nekā salīdzināmos līdzīga mēroga pasākumos. [76]. Glastonbury kopš 2023. gada ir atteicies no fosilā dīzeļa elektroenerģijas ražošanai festivāla teritorijā: visi ģeneratori darbojas ar no atkritumiem ražotu HVO degvielu, savukārt atsevišķās zonās tiek izmantotas arī saules paneļu, bateriju un hibrīda enerģijas sistēmas [69]. DGTL Amsterdam 2024. gadā pilotēja ūdeņraža ģeneratoru kā alternatīvu fosilās degvielas elektroenerģijas ražošanai festivālā [87]. No 2023. gada Tartu Maraton Igaunijā slēpošanas trases uzturēšanas tehnikā izmanto atjaunojamo dīzeļdegvielu, kas pēc organizatoru aprēķina samazina ar trases uzturēšanu saistītās emisijas par aptuveni 17 000 kg CO₂e jeb 90% gadā [88].

Atkritumu šķirošana jau montāžas laikā. Ārā kā pasākuma uzstādīšanas posmā var rasties ievērojama materiālu un iepakojuma atkritumu plūsma, atsevišķas šķirošanas un materiālu apsaimniekošanas sistēmas ieviešana jau šajā posmā ir nozīmīgs aprītes ekonomikas instruments. Open'er Festival iepakojuma atkritumu tilpums pirms transportēšanas uz pārstrādi tiek samazināts ar vertikālo presi, kas var samazināt to apjomu līdz pat 95%, tādējādi samazinot nepieciešamo pārvadājumu skaitu un ar tiem saistītās emisijas [68]. Viens no skaitliski vislabāk dokumentētajiem piemēriem ir Londonas 2012. gada olimpisko spēļu būvniecības posms: vairāk nekā 98% demontāžas materiālu un 99% Olympic Park būvniecības atkritumu tika atkārtoti izmantoti vai pārstrādāti. [89]. Šie rādītāji attiecas uz olimpiskās infrastruktūras demontāžas un būvniecības procesiem, nevis uz spēļu norises laikā radītajiem apmeklētāju atkritumiem vai transporta ietekmi.

1.6.3. Norises diena: transports

Mobilitāte kā organizatora ietekmējama izvēle. Apmeklētāju, mākslinieku un personāla pārvietošanās daudzos lielos pasākumos veido vienu no būtiskākajām siltumnīcefekta gāzu emisiju kategorijām. Piemēram, Roskilde Festival ilgtspējas vadītāja norādījusi, ka aptuveni 50% festivāla CO₂ emisiju saistītas ar mākslinieku un dalībnieku transportu [90].

Pasākuma organizators šo ietekmi var mazināt, integrējot mobilitātes risinājumus pašā biļetē un pasākuma infrastruktūrā. UEFA EURO 2024 Vācijā katras spēles biļetes īpašniekam bija pieejama bezmaksas 36 stundu sabiedriskā transporta karte attiecīgajā uzņemtajā pilsētā un tās reģionā. Pirms turnīra tika prognozēts, ka atkarībā no pilsētas aptuveni 70% stadiona apmeklētāju izmantos sabiedrisko transportu [75]. Arī ICLEI Pasaules

kongresā Malmē dalībniekiem tika nodrošināta piekļuve sabiedriskajam transportam un bezmaksas pilsētas velosipēdiem [18]. Savukārt Open'er Festival sadarbībā ar Gdiņas pilsētu nodrošina īpašus bezmaksas autobusus starp pilsētu un festivāla teritoriju, tādējādi mazinot nepieciešamību ierasties ar privāto automašīnu [68].

Stimuli un maršrutēšana. Ja transporta biļeti nav iespējams integrēt pasākuma biļetē, organizators var izmantot citus stimulus ilgtspējīgākas pārvietošanās izvēlei. **Massive Attack koncertā ACT 1.5** apmeklētājiem, kuri uz Bristolu ieradās ar vilcienu no citām pilsētām, tika piedāvāta piekļuve īpašam VIP bāram un tualetēm. Vienlaikus tika nodrošināti bezmaksas elektriskie šatli starp pasākuma vietu un dzelzceļa stacijām, kā arī īpaši pēckoncerta vilcieni [76].

Īpaši augstu ilgtspējīgas mobilitātes īpatsvaru sasniedz **Øyafestivalen Oslo**, kur vairāk nekā 98% apmeklētāju ierodas kājām, ar velosipēdu vai sabiedrisko transportu. Tomēr šo rezultātu nepieciešams interpretēt kontekstā: festivāls notiek pilsētas parkā ar labi attīstītu sabiedriskā transporta un aktīvās mobilitātes infrastruktūru, tādēļ šāds rādītājs nav tieši pārnesams uz pasākumiem lauku vai attālās teritorijās [91].

1.6.4. Norises diena: ēdināšanas zona

Depozīta sistēmas. Ēdināšanas zonā viens no būtiskākajiem atkārtotas izmantošanas instrumentiem ir depozīta sistēma. Praksē atšķiras gan depozīta apmērs, gan trauku veidi, uz kuriem tas attiecas, gan depozīta atmaksas mehānisms. Piemēram, XIII Igaunijas Jauniešu dziesmu un deju svētkos 2023. gadā depozīts par atkārtoti lietojamu glāzi vai šķīvi bija 2 EUR [67], savukārt UEFA EURO 2024 stadionos par atkārtoti lietojamu dzērienu glāzi tika piemērots 3 EUR depozīts [75]. Roskilde Festival 2019. gadā ieviesa atkārtoti lietojamo glāžu sistēmu, aizstājot vairāk nekā 1,5 miljonus vienreizlietojamu glāžu. Atgriežot glāzi, tās vērtību bija iespējams reģistrēt dalībnieka RFID aprocē kā kredītu nākamajai glāzei [90].

Depozīta sistēmas arvien biežāk attiecas ne tikai uz dzērienu glāzēm, bet arī uz ēdiena traukiem. XIII Igaunijas Jauniešu dziesmu un deju svētkos 2 EUR depozīts tika piemērots gan šķīvjiem, gan glāzēm, savukārt galda piederumi tika izsniegti bez depozīta. Teritorijā darbojās 11 atgriešanas punkti, kuros depozītu varēja saņemt atpakaļ skaidrā naudā vai uz maksājumu karti [67]. Savukārt UEFA EURO 2024 pirmo reizi Eiropas čempionāta ietvaros atkārtoti lietojamo glāžu sistēma tika paredzēta visos desmit stadionos un publiskās skatīšanās zonās [75]. Atšķirīgs atmaksas modelis tiek izmantots Open'er Festival, kur atkārtoti lietojamo glāžu depozīts tiek atmaksāts uz maksājumu karti [68].

Vienlaikus ir būtiski nošķirt atkārtotu izmantošanu no slēgtā cikla pārstrādes. Smukfest festivālā Dānijā 2025. gadā tika savākti 97% izmantoto festivāla glāžu. Tās bija izgatavotas no līdz aptuveni 86-87% pārstrādāta PET un pēc savākšanas tika pārstrādātas pārtikas kvalitātes materiālā jaunu glāžu vai cita iepakojuma ražošanai [92]. Tādējādi šajā gadījumā tiek veidots slēgts materiālu pārstrādes cikls, nevis tā paša trauka mazgāšana un atkārtota izmantošana. Aprites ekonomikas hierarhijā atkārtota produkta izmantošana saglabā lielāku daļu produkta sākotnējās vērtības nekā materiāla pārstrāde.

Aizliegumi un "atnes savu" pieeja. Vēl viens instrumentu kopums balstās uz vienreizlietojama iepakojuma vai trauka izmantošanas novēršanu jau pašā sākumā. Glastonbury Festival 2019. gadā pārtrauca vienreizlietojamo plastmasas dzērienu pudeļu pārdošanu festivāla teritorijā, vienlaikus nodrošinot ūdens uzpildes iespējas un veicinot atkārtoti lietojamu pudeļu izmantošanu [69]. Shambala Festival ir pilnībā atteicies no vienreizlietojamām karsto dzērienu glāzēm, tādēļ apmeklētājiem jāņem līdzi sava atkārtoti lietojamā krūze vai jāiegādājas atkārtoti lietojama krūze uz vietas [93]. Šāda pieeja būtiski samazina nepieciešamību pēc centralizētas depozīta un atgriešanas sistēmas, vienlaikus palielinot savlaicīgas komunikācijas un apmeklētāju iesaistes nozīmi.

Ēdienkarte. Vairāki ilgtspējīgi pasākumi samazina ēdināšanas radīto ietekmi, mainot pašas ēdienkartes struktūru. Way Out West Gēteborgā nodrošina pilnībā veģetāru ēdināšanu; festivāls norāda, ka pāreja uz veģetāru ēdienkarti samazināja tā emisijas par 40%, savukārt 15% apmeklētāju pēc festivāla norāda, ka uzturā lieto vairāk veģetāras

pārtikas[57]. Shambala Festival kopš 2016. gada nepiedāvā gaļu un zivis, bet kopš 2019. gada karstajos dzērienos arī govs pienu aizstāj ar augu valsts alternatīvām. Pēc festivāla jaunākajiem datiem pārtika veido aptuveni 6% no tā kopējām emisijām, salīdzinot ar 34% vidēji Lielbritānijas festivālos [93].

Citi pasākumi izvēlas pakāpenisku pāreju. Flow Festival Helsinkos ilgtermiņā vēlas kļūt pilnībā vegānisks; pašlaik 85% pārdoto ēdienu ir veģetāri vai vegāniski, bet pēdējos trīs gados gandrīz puse pārdoto porciju ir bijušas vegāniskas[94]. DGTL piedāvā pilnībā augu bāzes ēdienkarti [87], savukārt Open'er Festival 80% ēdinātāju piedāvā vegānus vai veģetārus ēdienus[68]. Øyafestivalen 2025. gadā 95% visu ēdināšanā izmantoto izejvielu bija bioloģiski sertificētas [91]. Tajā pašā laikā COP26 Glāzgovā 95% pārtikas bija paredzēts iegūt no Apvienotās Karalistes, lielākoties no Skotijas, un izmantot sezonālas izejvielas; 80% pārtikas tika plānots iegūt tieši Skotijā [58].

Atsevišķs instruments ir ēdiena klimata pēdas marķējums, kas ļauj apmeklētājam ņemt vērā ietekmi uz klimatu jau izvēles brīdī. Roskilde Festival ar WWF *One Planet Plate* marķējumu izceļ ēdienus, kuru kopējā klimata pēda nepārsniedz 0,5 kg CO₂e uz maltīti un kuri atbilst arī bioloģiskās pārtikas prasībām [90].

Pārtikas atkritumi un ūdens. Pārtikas atkritumu novēršanai iespējams izmantot iepriekšēju pieteikšanos maltītēm un precīzāku porciju skaita plānošanu, atgādnēs ēdiena izsniegšanas vietās, neapēstā ēdiena līdzņemšanu vai ziedošanu, kā arī bioatkritumu atsevišķu savākšanu [1]. Bioatkritumu nodalīšana var būt īpaši nozīmīga liela mēroga pasākumos ar ēdināšanu. Piemēram, Igaunijas XIII Jauniešu dziesmu un deju svētkos bioatkritumi veidoja 8,3 tonnas no kopumā savāktajām 22,1 tonnām atkritumu, kļūstot par lielāko atsevišķi savāktu frakciju [67].

DGTL Amsterdam 2018. gadā izveidotajā *Circular Food Court* uz vietas tika izmantota kompostēšanas iekārta, kas 24 stundu laikā pārtikas atliekas un kompostējamus traukus pārvērta kompostā, ko tālāk varēja izmantot vietējā pārtikas audzēšanā. Vēlāk festivāls no kompostējamiem traukiem pārgāja uz atkārtoti lietojamiem, bet pārtikas atkritumu novēršanai izmanto iepriekšējo festivālu patēriņa datus un maltīšu iepriekšēju pieteikšanu [87].

Bezmaksas dzeramā ūdens nodrošināšana ir viena no plaši identificētajām praksēm analizētajā izlasē. Primavera Sound Barcelona 2026 sadarbībā ar Aigües de Barcelona izveidoja četras hidratācijas zonas ar kopumā 49 bezmaksas atdzesēta ūdens krāniem. Sistēmā integrēta viedā tehnoloģija, kas ļauj monitorēt novērsto ietekmi uz vidi [84]. Līdzīgu pieeju izmanto Mobile World Congress Barcelona: 2025. gadā izstāžu teritorijā tika izvietotas 30 ūdens uzpildes strūklakas, bet digitālajos ekrānos apmeklētāji varēja reāllaikā redzēt patērētā vietējā ūdens daudzumu un novērsto atkritumu apjomu [95].

1.6.5. Norises diena: tualetes un dušas

Sanitārā infrastruktūra ir saistīta ar ūdens, enerģijas un atsevišķos risinājumos arī ķīmisko vielu patēriņu, tomēr analizētajā ārvalstu praksē šī ir viena no vismazāk dokumentētajām pasākuma jomām. Iespējams, šīs jomas risinājumi pasākumu ilgtspējas komunikācijā tiek izcelti retāk nekā, piemēram, ēdināšanas, atkritumu vai enerģijas risinājumi, tomēr to nevar automātiski interpretēt kā prakses neesamību.

Praktisks dokumentēts risinājums ir Open'er Festival izmantotās ūdeni taupošās tualetes, kas patērē tikai 0,8 litrus ūdens vienā lietošanas reizē un kuru darbībai nav nepieciešamas ķīmikālijas [68]. Savukārt Acampora et al. izstrādātajā aprites festivālu ietvarā *Refuse* kategorijā pie tualetēm un dušām kā iespējamie risinājumi minēti ķīmikāliju aizliegums pasākuma teritorijā un maksas noteikšana par dušas izmantošanu kā apzināts patēriņu ierobežojošs instruments [8].

Enerģijas patēriņu sanitārajā infrastruktūrā iespējams mazināt arī, aizstājot fosilos kurināmos. Shambala Festival 2025. gadā kļuva par pirmo Lielbritānijas festivālu, kas visai ēdiena gatavošanai un dušu ūdens sildīšanai festivāla teritorijā izmantoja biogāzi, aizstājot iepriekš izmantoto sašķidrināto naftas gāzi (LPG). Biogāze tika ražota no ilgtspējīgi iegūtiem Lielbritānijas atkritumu materiāliem, tostarp jūraszālēm un bojātiem dārzeniem [93].

1.6.6. Norises diena: norises vieta

Šķirošana ar personāla atbalstu. Atkritumu šķirošanas efektivitāti nosaka ne tikai konteineru un frakciju skaits, bet arī apmeklētājiem pieejamais atbalsts. Igaunijas XIII Jauniešu dziesmu un deju svētkos darbojās 70 atkritumu savākšanas punkti ar četrām atkritumu frakcijām un aptuveni 100 apmācītu “zaļo vēstnešu”, kuri palīdzēja apmeklētājiem pareizi šķirot atkritumus un skaidroja atkārtoti lietojamo trauku sistēmu [67]. Līdzīgu principu izmanto Slush Helsinkos, kur šķirošanas punktos darbojas brīvprātīgie, kas palīdz apmeklētājiem izvēlēties pareizo atkritumu plūsmu. Šie piemēri norāda, ka personāla klātbūtne pie šķirošanas punktiem var būt tikpat būtiska kā pati šķirošanas infrastruktūra.

Papildinošs risinājums ir atkritumu plūsmas pārdefinēšana par resursu plūsmu. DGTL festivāla aprites pieejā izmantotie materiāli tiek uztverti kā resursi, kuriem pēc pirmās izmantošanas jāatrod nākamais pielietojums, savukārt Slush šķirošanas punkti tiek papildināti ar personāla atbalstu. Šāda pieeja maina ne tikai šķirošanas infrastruktūru, bet arī komunikāciju par to, ko apmeklētājs dara, nododot izmantoto priekšmetu.

Tehnoloģisku alternatīvu cilvēku veiktai šķirošanai 2026. gadā izmēģināja Latitude Festival, kur Festival Republic sadarbībā ar uzņēmumu Terasort pirmo reizi festivālā pilotēja automatizētu robotizētu atkritumu šķirošanu. Uz konveijera izvietotas robotu rokas no jauktajām atkritumu plūsmām atdalīja alumīnija bundžas, rPET plastmasu un papīra glāzes, lai palielinātu pārstrādei atgūto materiālu daudzumu un iegūtu tīrākas viena materiāla plūsmas [96].

Atribūtika un materiāli. Viens no efektīvākajiem materiālu patēriņa samazināšanas principiem ir izvairīties no tādu priekšmetu radīšanas, kuriem pēc pasākuma nav ilgtermiņa pielietojuma. Acampora et al. izstrādātajā aprites festivālu ietvarā *Refuse* kategorijā kā piemērs minēta atteikšanās no reklāmas paraugu un vienreizlietojamu reklāmas priekšmetu izdalīšanas, aicinot uzņēmumus auditorijas iesaistei izmantot aktivitātes, nevis materiālas dāvanas [8]. Papildu pieeja ir suvenīrus piedāvāt tikai tiem dalībniekiem, kuri tos vēlas, vai materiālu priekšmetu aizstāt ar pieredzi.

Atkārtotu izmantošanu iespējams integrēt arī tehnoloģiskos pasākuma elementos. Coldplay turnejā *Music of the Spheres* LED aprocēs ir izgatavotas no 100% kompostējamiem augu izcelsmes materiāliem un pēc katra koncerta tiek savāktas, sterilizētas, uzlādētas un izmantotas atkārtoti; šādi jaunu aproču ražošanas apjoms samazināts par 80% [86]. Tajā pašā tūrē tiek izmantotas kinētiskās grīdas un velotrenažieri, ar kuriem auditorija ražo daļu šovam nepieciešamās elektroenerģijas. Šādu risinājumu nozīme ir ne tikai saražotajā enerģijā, bet arī apmeklētāju tiešā iesaistē un izpratnes veidošanā par enerģijas patēriņu.

Atribūtika un materiāli. Šeit galvenais instruments ir aizliegums, nevis aizstāšana. Acampora ietvarā minēts aizliegums promotoru izdalāmajiem paraugiem, aicinot uzņēmumus iesaistīt auditoriju ar aktivitātēm, nevis vienreizlietojamām dāvanām [8]. Attiecībā uz suvenīriem izmanto arī izvēles principu - piedāvāt tos tikai tiem, kas to vēlas, noskaidrojot to jau pieteikuma anketā, vai aizstāt priekšmetu ar pieredzi, piemēram, ekskursiju vai tematisku nodarbību.

Radoši risinājumi šajā jomā ir arī tehnoloģiski. Coldplay tūrē LED aprocēs ir izgatavotas no 100% kompostējamiem augu izcelsmes materiāliem un pēc katra koncerta tiek savāktas, sterilizētas un uzlādētas atkārtotai lietošanai, tādējādi samazinot to ražošanas apjomu par 80% [86]. Tajā pašā tūrē izmantotas kinētiskās grīdas un velotrenažieri, kur auditorijas kustība ražo daļu no šova enerģijas [86] - enerģētiski tā ir neliela daļa no kopējā patēriņa, taču instrumentam ir izteikta izglītojoša un komunikācijas vērtība.

Digitālie risinājumi. Drukāto materiālu aizstāšana ar digitāliem risinājumiem ir viens no veidiem, kā samazināt pasākumā izmantoto materiālu daudzumu. ICLEI Pasaules kongresā Malmē papīra vizītkartes tika aizstātas ar kongresa lietotnē integrētām digitālajām vizītkartēm, un pasākuma laikā dalībnieki šādi apmainījās ar 226

vizītkartēm [18]. Igaunijas ES Padomes prezidentūra 2017. gadā īstenoja “bezpapīra prezidentūras” pieeju, bet tās laikā notika arī pirmā ES tiesību akta elektroniskā parakstīšana; Igaunijas ieviesto bezpapīra pieeju turpināja arī nākamās prezidentūras [80].

Vienlaikus digitālie risinājumi nav pilnībā bez ietekmes uz vidi. ICLEI vadlīnijas iesaka izvērtēt digitālā satura nepieciešamību, neveidot ierakstus, kuri vēlāk netiks izmantoti, un samazināt nevajadzīgu video datu pārraidi, piemēram, izslēdzot kameras prezentāciju laikā [18].

1.6.7. Demontāžas posms

Materiālu nodošana. Demontāžas posmā izšķiras, vai pasākumā izmantotie materiāli tiek saglabāti turpmākai izmantošanai vai kļūst par atkritumiem. Analizētajā izlasē šis ir viens no retāk publiski dokumentētajiem pasākuma posmiem. Viens no ilgstošiem piemēriem ir Roskilde Festival brīvprātīgo vadītā atkārtotas izmantošanas programma, kurā pēc festivāla būvmateriāli, mēbeles, ziedi, dekorācijas un citi lietošanai derīgi priekšmeti tiek nodoti organizācijām un biedrībām [90].

Izstāžu nozarē līdzīgu pieeju iespējams organizēt centralizēti. Mobile World Congress Barcelona darbojas “Donation Room”, kur izstādes dalībnieki pēc pasākuma var nodot mēbeles, stendu materiālus un citus priekšmetus turpmākai izmantošanai vietējās kopienās. MWC26 laikā tika atgūtas deviņas tonnas materiālu un mēbeļu, kas tika nodotas 35 sociālām, kultūras un kopienu organizācijām Barselonā un L’Hospitalet [95]. Vēl augstāku materiālu aprites pakāpi iespējams nodrošināt, to turpmāko izmantošanu ieplānojot jau pirms pasākuma. Piemēram, COP26 Glāzgovā konferences iekārtojumam izmantotajām mēbelēm jau iepriekš tika paredzēta nodošana vietējiem labdarības un kopienu projektiem [58]. Savukārt pēc 2024. gada Eiropas pilsētas programmas Malmē vairāk nekā 90% pilsētas noformējuma tika atkārtoti izmantoti vai pārprofilēti [66].

Pārprofilēšana un pārstrāde. Slēgtā cikla pārstrādes piemērs ir London Marathon, kur izmantotās plastmasas dzērienu pudeles tika atsevišķi savāktas un nogādātas tieši pārstrādei jaunu pudeļu ražošanai [97]. Savukārt materiāliem, kuriem nav iespējama atkārtota izmantošana vai materiālu pārstrāde, iespējama enerģijas atgūšana. Flow Festival nepārstrādājamus atkritumus novirza enerģijas ražošanai [94], savukārt Open’er Festival atsevišķi savāktās pārtikas atliekas nogādā biogāzes ražošanai [68].

Vietas atjaunošana. Āra pasākumiem demontāžas posms ietver arī norises vietas sakārtošanu un aizsardzību pēc pasākuma. Glastonbury Festival darbojas pēc principa *Love the Farm, Leave No Trace*, aicinot neatstāt teritorijā atkritumus, teltis un citu aprīkojumu un tādējādi aizsargāt Worthy Farm teritoriju turpmākai saimnieciskai izmantošanai [69]. Acampora et al. aprites festivālu ietvarā līdzīgs princips formulēts kā mērķis pēc demontāžas neatstāt paliekošu pasākuma ietekmi uz teritoriju [8].

Mērīšana un izvērtēšana pēc pasākuma. Pēc pasākuma datu apkopošana ļauj novērtēt sasniegtos rezultātus un izveidot bāzes līniju nākamajam pasākumam. Vienkāršākais risinājums ir pēc pasākuma pieprasīt atkritumu apsaimniekotājam faktiskos datus par savākto atkritumu apjomu un frakcijām, kā to paredz Fingalas pašvaldības modelis [98]. ICLEI 2022. gada Ilgtspējīgu pasākumu vadlīnijas pēc pasākuma monitoringu, izvērtēšanu un rezultātu izmantošanu nākamā pasākuma pilnveidei iekļauj kā būtisku ilgtspējīgas pasākumu pārvaldības cikla sastāvdaļu [18].

Īpaši vērtīgas ir vairāku gadu datu sērijas, kas ļauj novērtēt izmaiņu virzienu un apmēru. Shambala Festival regulāri publicē detalizētus ietekmes pārskatus, savukārt Coldplay turnejas *Music of the Spheres* emisiju rezultāti tiek publicēti ar ārēju metodoloģisko pārbaudi [86; 93]. Papildu informāciju var sniegt apmeklētāju aptaujas par ieviestajiem ilgtspējas risinājumiem, ļaujot novērtēt ne tikai tehnisko rezultātu, bet arī sistēmas lietojamību un apmeklētāju uztveri.

1.7. Latvijas prakse

Latvijā kā apritīgi pasākumi ir aplūkoti Sarunu festivāls LAMPA, Liepāja un tās Eiropas kultūras galvaspilsētas programma, Cēsu un Valmieras novada pasākumi, abi dziesmu svētki, Positivus, Rīgas maratons, Latvijas aprites ekonomikas forums, Vecrīgas Ziemassvētku tirdziņš. Tāpat ir jānorāda, ka Rīgas pašvaldība ir veidojusi savu regulējumu par depoziņa sistēmu, kā arī Liepāja 2027 ir ieviesusi ekodizaina vadlīnijas pasākumu organizēšanai. Kopumā Latvijas praksē ir izvērtētas 49 lietotas aprites darbības 15 pasākumos.

Latvijā visvairāk ir identificētas atteikšanās kategorijas aktivitātes ar 15 lietotām praksēm, tai seko samazināšana ar 11 praksēm un atkārtota lietošana ar 8 praksēm. Sadalījumā pa pasākuma fāzēm puse no aktivitātēm ir vērsta uz pasākuma norises dienu, 14 uz plānošanas posmu. Norises dienas ietvaros 13 prakses koncentrējas ēdināšanas zonā, 8 - norises vietā un 5- viena transportā. Gandrīz puse no lietotajām Latvijas praksēm ir saistītas ar vienu tēmu - vienreizlietojamo trauku aizstāšanu un depoziņa sistēmas ieviešanu. Atteikšanās kategorijas lielākoties ir aizliegumi un prasības, kas nosaka, ko drīkst un ko nedrīkst lietot, savukārt Re-use kategorijas 8 prakses ir šo aizliegumu praktiskais risinājums depoziņa sistēmu veidā.

9. tabula. Latvijas aprites prakses pēc 11 R un pasākuma fāzēm

Aprites R	Līm.	1. Plāno-šana	2. Uzstā-dīšana	3a. Norise: Transports	3b. Norise: Ēdināšana	3c. Norise: Tualetes	3d. Norise: Norises vieta	4. Demon-tāža	Visās fāzēs	LV kopā (ārvalstīs)
1. Refuse / Atteikties	A	5		1	4		1			11 (15)
2. Re-servitization / Pakalpojums	A						1			1 (8)
3. Reduce / Samazināt	A	7	1	4	1			1	1	15 (46)
4. Regenerate / Atjaunot	A	2					1	1		4 (7)
5. Re-use / Atkārtoti lietot	V				7		1	2		10 (19)
6. Repair / Remontēt	V									0 (1)
7. Refurbish / Atjaunināt	V									0 (0)
8. Remanufacture / Pārražot	V									0 (2)
9. Re-purpose / Pārprofilēt	V						1			1 (6)
10. Recycle / Pārstrādāt	Z		1		1		3	2		7 (15)
11. Recover / Reģenerēt	Z									0 (4)
KOPĀ pa fāzēm		14	2	5	13	0	8	6	1	49 (123)

Krāsas: tumši zaļš = 10 un vairāk prakses laukā · zaļš = 3-9 · gaiši zaļš = 1-2 · pelēks = robs. Līmenis: A = augsta aprites vērtība, V = vidēja, Z = zema.

Depozīta trauku sistēmas. Latvijas praksē depozīta un atkārtoti lietojamo trauku sistēmas ir visbiežāk identificētais aprites ekonomikas risinājums, un pēdējos gados to izmantošana ir strauji paplašinājusies. Valmieras novadā glāžu depozīta sistēma pirmo reizi tika izmēģināta 2024. gada Valmieras pilsētas svētkos, kuros tika izmantotas 29 651 atkārtoti lietojamas glāzes. 2025. gada svētkos šis skaits palielinājās uz 40 397 glāzes, lai gan tāpat vairāki simti glāžu palika mājās. Taču no 2026. gada novada lielākajos pasākumos tiek ieviesta ārēja pakalpojuma sistēma ar 2 EUR depozītu vai žetonu un mobilo lietotni, kas ļauj glāzi aizņemt līdz 72 stundām bez maksas, ja tā tiek laikus atgriezta [99]. Cēsu pilsētas svētkos “Cēsis 819” depozīta glāžu sistēma attiecas uz visiem tirgotājiem, tostarp tiem, kuri dzērienus uz pasākumu piegādā stikla tarā - pirms pārdošanas dzēriens jāielej atkārtoti lietojamā depozīta glāzē [100]. Sarunu festivāls LAMPA depozīta sistēmu ir paplašinājis arī uz ēdināšanu: sistēmā tiek iekļautas ne tikai dzērienu glāzes un karsto dzērienu krūzes, bet arī ēdiena trauki [101]. LAMPA depozītglāžu sistēma pie visiem dzērienu tirgotājiem darbojas kopš 2019. gada, un tā ir viens no agrākajiem Latvijas gadījumiem - divus gadus pirms ES Vienreizlietojamās plastmasas direktīvas prasību stāšanās spēkā; būtiski, ka dalība sistēmā ēdinātājiem ir noteikta līgumā, nevis ieteikta. Savukārt Vecrīgas Ziemassvētku tirdziņā darbojas 2 eiro depozīta krūžu sistēma, kurā vienu un to pašu krūzi apmeklējuma laikā iespējams atkārtoti izmantot vai apmainīt pret tīru [102]. Vienlaikus depozīta sistēmu robežu rāda Rīgas pieredze: 2023. gada Rīgas Ziemassvētku tirdziņam tika izstrādātas īpaša dizaina glāzes, kuras apmeklētājiem tik ļoti iepatikās, ka aptuveni puse netika atgriezta.

Šīs prakses aktualitāti pastiprina arī pašvaldību regulējums. Kopš 2024. gada 1. janvāra ielu tirdzniecībā pasākumu laikā un īslaicīga rakstura ielu tirdzniecībā ir aizliegts pārdot dzērienus glāzēs, kurām nav nodrošināta atkārtota lietošana. Pašlaik spēkā esošie Rīgas domes saistošie noteikumi papildus paredz, ka atkārtoti lietojamām glāzēm jāpiemēro depozīta maksa; prasība attiecas arī uz ielu tirdzniecību Ziemassvētku laikā [50]. Tāpat līdzīgi Liepājā no 2026. gada 1. janvāra publisko pasākumu laikā dzērienus vairs nedrīkst pasniegt vienreizlietojamās glāzēs bez atkārtotas izmantošanas iespējas. Pāreja uz atkārtoti lietojamām glāzēm tika pakāpeniski izmēģināta atsevišķos pasākumos jau no 2024. gada, savukārt konkrēto depozīta apmēru un sistēmas darbības modeli nosaka pats pasākuma organizators [103]. Tādējādi atkārtoti lietojamu glāžu izmantošana Liepājā no brīvprātīgas prakses ir kļuvusi par pašvaldības noteiktu prasību.

Pašvaldību vadlīnijas un prasības. Kopumā detalizēti izstrādāti ir 2 dokumenti - “Liepāja 2027” ekodizaina vadlīnijās publisku pasākumu organizēšanai un XIII Latvijas Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētku ilgtspējas vadlīnijas [104; 105]. Tie aptver materiālu izvēli, atkritumu samazināšanu un šķirošanu, ūdens un enerģijas patēriņu, mobilitāti, ēdināšanu, bioloģisko daudzveidību, komunikāciju un citus ilgtspējas aspektus.

Bezmaksas dzeramā ūdens pieejamība. Bezmaksas dzeramā ūdens nodrošināšana ir viena no plaši identificētajām un salīdzinoši vienkārši ieviešamajām praksēm Latvijas pasākumos. XXVII Vispārējos latviešu Dziesmu un XVII Deju svētkos 2023. gadā galvenajās norises vietās tika izvietotas ūdens uzpildes vietas, un apmeklētājiem bija atļauts ienest tukšas atkārtoti uzpildāmas pudeles, tostarp metāla pudeles [106]. Tajā pašā gadā tika palielināts arī publisko dzeramā ūdens krānu skaits pilsētā - pašvaldības infrastruktūra, kas paliek lietojama arī pēc pasākuma. Skolu jaunatnes svētku 2025. gada ūdens nodrošināšana šajā uzskaitē vairs nav iekļauta, jo avotos tā ir formulēta kā vadlīniju uzdevums, nevis apliecinājums, ka visās norises vietās ūdens bija pieejams. XIII Latvijas Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētkos 2025. gadā bezmaksas dzeramā ūdens nodrošināšana bija viens no ilgtspējas uzdevumiem, izmantojot gan mobilās ūdens stacijas, gan Rīgas pilsētas brīvpieejas dzeramā ūdens punktus [105]. Šāda pieeja vienlaikus uzlabo ūdens pieejamību apmeklētājiem un samazina nepieciešamību iegādāties dzērienus vienreizlietojamā iepakojumā.

Rimi Rīgas maratons ir viens no pilnīgāk dokumentētajiem Latvijas piemēriem, kur ilgtspējas prakses papildinātas ar sistemātisku ietekmes mērīšanu. Maratona 2024. gada oglekļa pēda, aptverot visus trīs emisiju tvērumus un aprēķinus veicot sadarbībā ar Latvijas Universitātes pētnieku un vides ekspertu Jāni Brizgu, sasniedza 342 t CO₂e. Lai gan kopējā pēda salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu pieauga aptuveni pusotru reizi, ko organizatori galvenokārt skaidro ar vairāk nekā 60% starptautisko dalībnieku skaita pieaugumu, emisijas uz vienu

dalībnieku samazinājās līdz 10,4 kg CO₂e. Vairāk nekā 80% kopējās pēdas veidoja dalībnieku transports, tomēr pārvietošanās ar transportu Rīgā uz vienu dalībnieku samazinājās par 6%, pieaugot iešanai kājām, riteņbraukšanai un sabiedriskā transporta izmantošanai. Ilgtspējas programma ietver arī drukāto materiālu digitalizāciju, ploginga treniņus, individuālās pēdas kompensēšanas iespēju un izmantoto dalībnieku materiālu nodošanu turpmākai apsaimniekošanai; 2024. gadā gandrīz 4000 dalībnieku sacensību numurus apmainīja pret eglītēm, bet kopumā organizatori un dalībnieki maratona pēdas kompensēšanai iestādīja gandrīz 8000 egļu. Interessants ir arī negatīva rezultāta dokumentēšanas piemērs: organizatori aptaujā pārbaudīja iespēju fiziskās finišētāju medaļas aizstāt ar digitālām, taču aptuveni 80% respondentu vēlējās saglabāt fiziskas medaļas, tādēļ risinājums netika ieviests. Tādējādi Rimi Rīgas maratons analizētajā Latvijas izlasē izceļas ne tikai ar ieviesto praksi skaitu, bet arī ar bāzes datu, neveiksmīgu risinājumu un rezultātu publiskošanu, kas ļauj novērtēt izmaiņas starp gadiem [135].

Šķirošana ar personāla atbalstu. Atkritumu šķirošana Latvijas pasākumos tiek izmantota samērā plaši, taču retāk dokumentēta ir tieši personāla iesaiste šķirošanas punktos. Sarunu festivālā LAMPA atkritumu šķirošanas konteineri visā festivāla teritorijā ir kļuvuši par pastāvīgu infrastruktūras elementu, un šķirošanas prasības tiek attiecinātas arī uz ēdinātājiem [101]. Savukārt Positivus festivālā atkritumu šķirošana tiek organizēta arī pasākuma uzstādīšanas posmā, nodrošinot atsevišķus konteinerus būvniecībā un teritorijas sagatavošanā iesaistītajiem uzņēmumiem [107]. Dziesmu un deju svētkos ēdināšanas zonās pārdotie „pārstrādājami” plastmasas trauki netika sašķiroti un visdrīzāk nonāca sadzīves atkritumos, bet konteineru krāsas neatbilda vispārpieņemtajiem šķirošanas principiem [106].

Modulāras un koplietojamās konstrukcijas. Latvijas lielkoncertu praksē aprites princips parādās arī tehniskās infrastruktūras nomā un atkārtotā izmantošanā. Pēc Pitbull koncerta atcelšanas Mežaparkā 2026. gadā koncerta organizators norādīja, ka Kelvina Herisa koncertam uz Latviju tiek vesta lielizmēra skatuve, kas jau 2025. gadā Mežaparkā bija izmantota Robija Viljamsa koncertā. Šāda mēroga skatuves konstrukcijas Baltijas tirgū ir ļoti ierobežoti pieejamas. Robija Viljamsa koncerta organizatori norādīja, ka skatuves konstrukcija tika piegādāta no Dānijas, jo Baltijā nebija pieejama līdzvērtīga mēroga un nestspējas konstrukcija. Šis piemērs ilustrē lielas tehniskās infrastruktūras nomas, demontāžas, pārvietošanas un atkārtotas montāžas modeli, kurā viena modulāra konstrukcija tiek izmantota dažādiem pasākumiem un māksliniekiem vairākās valstīs, nevis katram pasākumam tiek radīta atsevišķa skatuve [196].

Ziedu rota un bioloģisko materiālu aprīte. Latvijas kultūras kontekstam specifiska prakse ir dabisko materiālu izmantošana un to atgriešana bioloģiskajā aprītē pēc pasākuma. Gan XXVII Vispārējo latviešu Dziesmu un XVII Deju svētku, gan XIII Latvijas Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētku ilgtspējas vadlīnijas paredz saudzēt aizsargājamus augus, ziedu rotai dot priekšroku vietējiem augiem un vietējiem audzētājiem, vainagu un citu rotu izgatavošanā izmantot dabiskus materiālus un pēc izmantošanas bioloģiskos materiālus nodot bioatkritumu konteineros [105; 106].

Izglītības iniciatīvas. Latvijas praksē samērā izteikti pārstāvētas arī iniciatīvas, kuru mērķis ir iesaistīt un izglītēt dalībniekus vēl pirms paša pasākuma. XIII Latvijas Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētku iniciatīvā “Mani zaļie svētki” kolektīvi tika aicināti jau pirms svētkiem plānot un īstenot konkrētus vides uzlabošanas pasākumus. Kolektīviem savi rīcības plāni bija jāiesniedz līdz 30. aprīlim, bet pēc svētkiem līdz 15. septembrim jāapkopo un jāiesniedz pieredze par īstenotajām aktivitātēm [105]. Šāda pieeja paplašina ilgtspējas aktivitāšu laika robežas - tās sākas vēl pirms pasākuma un turpinās ar pieredzes izvērtēšanu pēc tā.

Ar svētkiem saistītu vides izglītību pilsētvidē veidoja arī “Rīgas meži”, izveidojot 15 XIII Latvijas Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētkiem veltītas puķu dobes Rīgas parkos. Pie dobēm ar QR kodiem bija pieejama informācija par izmantotajiem augiem un katras dobes saistību ar konkrētu svētku māksliniecisko virzienu [108]. Attiecīgi ilgtspējas komunikācija var tikt integrēta arī pilsētvidē.

Atbildīgas pasākumu organizēšanas prakses tiek izmēģinātas arī pašvaldības rīkotos pasākumos: Latvijas aprites ekonomikas forumu 2025. gada 5. novembrī VEF Kultūras pilī Rīgas enerģētikas aģentūra kopā ar AS „CleanR Grupa” organizēja ES Interreg Baltijas jūras reģiona projekta „Creative Circular Cities” ietvaros, ievērojot videi draudzīgas pasākumu organizēšanas prakses [109]. Forums bija pirmais šāda mēroga aprites ekonomikai veltītais pasākums Latvijā un lielākais Baltijas valstīs un tas vienkopus pulcēja uzņēmējus, publiskā un nevalstiskā sektora pārstāvjus, zinātniekus un radošo industriju līderus [109]. Foruma mērķis bija veicināt zināšanu apmaiņu un partnerību veidošanu par aprites ekonomikas principu praktisku ieviešanu dažādās nozarēs, aptverot gan aprites ekonomikas attīstības virzienus kopumā, gan praktiskus risinājumus, piemēram, reģionu lomu, tiesisko regulējumu un radošo industriju iesaisti. Forums tika organizēts arī ar ES programmas URBACT IV projekta „LET’S GO CIRCULAR!” atbalstu, un vienlaikus tas kalpoja kā pašvaldības principa „darām paši to, ko sludinām” praktisks piemērs pasākumu jomā [109]. Dalība forumā bija bez maksas, un tā sesijas kopā ar partneriem - tostarp Latvijas Banku, Biznesa augstskolu „Turība” un Rīgas valstspilsētas pašvaldības Pilsētas attīstības departamentu - aptvēra tēmas no aprites ekonomikas ekonomiskā pamatojuma un reģionu lomas līdz tiesiskajam regulējumam un ēku pagaidu izmantošanai pilsētvidē [109].

1.7.1. Latvijas prakses atšķirības no starptautiskajiem pasākumiem

Gan Latvijas, gan ārvalstu izlasē visvairāk lietotā kategorija ir samazināšana jeb Reduce (31% un 37% attiecīgi). Tāpat arī līdzvērtīgi ir dominējošie vides aspekti: atkritumi un resursi ir iekļauti aptuveni pusē līdz divās trešdaļās ierakstu abās izlasēs.

Latvijas izlasē ēdināšanas zonā ir proporcionāli ir līdzvērtīgs aktivitāšu apjoms kā ārvalstīs, taču Latvijā tas lielākoties tiek izskatīts no trauku perspektīvas - depozīta glāzes, depozīta trauki, atļauja ienest savu pudeli. Tajā pašā laikā citās valstīs lielākoties uzsvars ir uz ēdienkartes pārveidošanu, veidojot to vegānu, veģetāru, vai veidojot ēdienkartes klimata marķējumu, kas norāda ēdienus ar pēdu zem 0,5 kg CO₂e. ‘Tajā pašā laikā Valmieras pilsētas svētku apmeklētāju aptaujā neviens respondents neatbalstīja priekšlikumu ēdināšanas zonā piedāvāt tikai veģetārus un vegānus ēdienus, lai gan tie paši apmeklētāji pozitīvi vērtēja depozīta sistēmas paplašināšanu arī uz ēdiena traukiem [99]. Tādēļ pakāpeniskāka pieeja, kādu paredz “Liepāja 2027” vadlīnijas, iesakot nodrošināt vismaz vienu vegānu un vienu veģetāru maltīti katrā pasākumā, var būt praktiski vieglāk ieviešams pārejas risinājums [104].

Ārvalstu piemēros būtiska nozīme ir gan nozares kopīgi veidotiem standartiem un pašregulācijai, kā Lielbritānijas Green Events Code of Practice gadījumā, gan atsevišķu lielu festivālu ilgtermiņa iniciatīvām. Savukārt analizētajā Latvijas praksē izteiktāku lomu ieņem pašvaldības un publiskā sektora organizatori. Rīgas un Liepājas pašvaldības ir ieviesušas obligātas prasības atkārtoti lietojamām depozīta glāzēm, savukārt Valmiera un Cēsis šādus risinājumus ieviesušas vai paplašinājušas lielākajos pašvaldību pasākumos. Ja Latvijā pašvaldības ievieš savus noteikumus, lai veidotu pasākumus ilgtspējīgākus, tad citās valstīs tieši pasākumu organizatori paši ir aktīvi šo aktivitāšu ieviesēji.

Pasākumu rezultāti no ilgtspējas perspektīvas kopumā vēl attīstās gan pasaulē, gan Latvijā. Lielākā daļa skaitliski salīdzināmo Latvijas datu nāk no Valmieras novada pilsētas svētkiem, kur pieejama trīs gadu rinda: 2023. gadā savākti 68,4 m³ atkritumu, 2024. gadā 48,5 m³ jeb par 29,1% mazāk, bet 2025. gadā 39,3 m³ jeb par 19% mazāk nekā 2024. gadā; salīdzinot 2023. un 2025. gadu, samazinājums ir teju 43% [99]. Tāpat arī Rīgas Rimi Maratons ir viens no nozīmīgākajiem pasākumiem, kuriem tiek mērīta vides pēda.

XXVII Vispārējo latviešu Dziesmu un XVII Deju svētku laikā 2023. gadā Pasaules Dabas Fonds Latvijas Vides aizsardzības fonda projektā pielāgoja ekoloģiskās pēdas aprēķina metodi un savāca patēriņa datus. Projekta rekomendāciju dokuments ir publicēts, taču skaitliskais pēdas aprēķins nav [106]. Tajā pašā laikā Igaunijas dziesmu svētku pēda ir plaši publicēta, attiecīgi ir bijis kāds iemesls šīs informācijas nepublicēšanai.

1.8. Atbildīgu un vidi cenošu pasākumu organizēšanas ieguvumi

Atbildīga pasākumu organizēšana nav papildu slogs, bet ieguldījums, kas atmaksājas mērāmā veidā: mazākos rēķinos, novērstos juridiskos riskos, stiprākā reputācijā un plašākā sabiedrības atbalstā. Ieguvumu iedalījums četrās dimensijās - vides, ekonomiskie, reputācijas un sabiedrības iesaistes - sakrīt ar starptautisko praksi (ICLEI un Events Industry Council ietvari [18; 23]), un katrs šeit minētais skaitlis ir publicēts un pārbaudāms pirmavotā.

Trīs būtiskākie ieguvumi: pirmkārt, samazinās rēķini pozīcijās, kas pasākuma budžetā jau eksistē - atkritumu apsaimniekošana un dabas resursu nodoklis, druka, degviela, pārtikas iepirkums. Otrkārt, liela daļa ceļveža prasību jau ir vai tuvākajos gados kļūs juridiski saistošas, tāpēc izvēle ir starp plānveidīgu pielāgošanos tagad un dārgu pielāgošanos vēlāk. Treškārt, samazinās darbs pēc pasākuma - mazāk atkritumu savākšanas, ātrāka teritorijas nodošana, mazāk sūdzību.

Lielākās ietekmes. Ne visas jomas ir vienlīdz svarīgas: izteikto vairumu pasākuma vides ietekmes rada četri virzieni - apmeklētāju un kravu transports (parasti lielākais atsevišķais emisiju avots), ēdināšana (dzīvnieku izcelsmes pārtika rada 57% pārtikas emisiju), enerģija (īpaši dīzeļģeneratori) un atkritumi (festivālos vidēji ap 2,7 kg uz apmeklētāja dienu) [14; 18]. Tāpēc arī rīcību sāk tur, kur ietekme lielākā: kā nokļūst apmeklētāji, ko viņi ēd un dzer, no kurienes nāk elektrība un kur paliek atkritumi.

VIDES IEGUVUMI

Mazāk atkritumu un emisiju, taupīta enerģija un ūdens

EKONOMISKIE IEGUVUMI

Zemākas izmaksas ilgtermiņā, attīstīts vietējais tirgus

REPUTĀCIJAS IEGUVUMI

Uzticams organizatora un pilsētas tēls, sponsoru interese

SABIEDRĪBAS IESAISTE

Praktiska vides izglītība, paradumu maiņa, multiplikators

Ieguvumus apstiprina zinātniski recenzēti pētījumi: izmaksas, reputācija, uzvedības maiņa, iepirkumu ietekme

4. attēls. Atbildīga pasākuma ieguvumu dimensijas.

Šo triju dimensiju praktisko saturu apkopo tabula - tā vienlaikus parāda, ka ceļveža vienpadsmit jomas aptver visas vides prakses un lielāko daļu sociālo un ekonomisko prakšu, bet pārējās (darba apstākļi, cilvēktiesības, kultūra) ir iestrādātas piegādātāju, pieejamības un pārvaldības prasībās.

10. tabula. Atbildīga pasākuma galvenie apsvērumi vides, sociālajā un ekonomiskajā dimensijā.

Vides prakses	Sociālās prakses	Ekonomiskās prakses
Resursu taupīšana, tostarp ūdens, enerģijas un dabas resursu	Universālās cilvēktiesības	Sadarbība un partnerības
Atkritumu apsaimniekošana	Ietekme uz vietējo kopienu	Vietējā atbalstīšana, tostarp mazie un vidējie uzņēmumi (MVU)
Oglekļa emisiju samazināšana un pārvaldība	Darba prakses un apstākļi	Ieinteresēto pušu līdzdalība

Vides prakses	Sociālās prakses	Ekonomiskās prakses
Piegādes ķēdes pārvaldība un atbildīgi iepirkumi	Cieņa pret kultūru	Taisnīga ekonomiskā ietekme
Bioloģiskās daudzveidības saglabāšana	Drošība un drošums	Caurskatāmība
	Veselība un labbūtība	Atbildīga pārvaldība

Avots: autoru tulkojums un adaptācija pēc ICLEI (2022) [18], kas balstās Events Industry Council ilgtspējas apņemšanās ietvarā.

Vides ieguvumi. Samazinās atkritumu apjoms, vienreizlietojamā iepakojuma patēriņš, enerģijas un ūdens patēriņš, kā arī transporta un ēdināšanas radītās siltumnīcefekta gāzu emisijas. Ka sistemātiska vides pārvaldība (EMAS ietvaros) dod izmērāmu rezultātu arī institūcijas mērogā, rāda Eiropas Komisija: pēc 2024. gada rezultātiem tā savu kopējo oglekļa pēdu ir samazinājusi par 31% pret 2019. gada bāzi (paplašinātajā tvērumā; sākotnējā tvērumā - par 34%) jeb par 56% kopš 2005. gada, virzoties uz mērķi -60% laikposmā no 2005. līdz 2030. gadam [110]. Maza pasākuma mērogā lielākais tiešais efekts parasti ir novērstie vienreizlietojamie trauki, nepārtērētā pārtika un dalīti savāktie atkritumi.

Ekonomiskie ieguvumi. Lai gan atsevišķu ilgtspējīgu preču un pakalpojumu sākotnējās izmaksas var būt augstākas, ilgtermiņā ilgtspējas principu piemērošana samazina izmaksas - mazāk drukāto materiālu, mazāk atkritumu apsaimniekošanas izmaksu, materiālu atkārtota izmantošana nākamajos pasākumos, precīzāka ēdināšanas plānošana bez pārpalikumiem [1]. Ietaupījuma mērogu ilustrē Eiropas līmeņa skaitlis: pārtikas atkritumi ES iedzīvotājiem izmaksā ap 132 miljardiem eiro gadā [111]. Pieprasījuma palielināšana pēc ilgtspējīgiem produktiem vienlaikus attīsta vietējo tirgu un laika gaitā pazemina cenas. ICLEI ilgtspējīgu pasākumu vadlīnijās minēts uzskatāms piemērs: TEDxMileHigh pasākums Denverā, pirmo reizi ieviešot pasākuma lietotni un atsakoties no drukātām kartēm, programmām un norādēm, ietaupīja vairāk nekā 7000 ASV dolāru drukas izmaksās [18].

Reputācijas ieguvumi. Sabiedrības gaidas pret publisko sektoru un pasākumu rīkotājiem vides jomā pastāvīgi aug. Organizators, kas pārskatāmi īsteno un komunicē vides pasākumus, stiprina savu un pilsētas tēlu, savukārt nepamatoti „zaļi” apgalvojumi rada juridisku un reputācijas risku [34]. Rīgai kā ES klimata misijas pilsētai atbildīgi pasākumi ir arī starptautiskās atpazīstamības un līderības jautājums [21].

Sabiedrības iesaistes ieguvumi. Pasākumi ir efektīva vides izglītības platforma: apmeklētāji praksē pieredz atkritumu šķirošanu, depozīta traukus un augu valsts ēdienus, un šī pieredze veido ikdienas paradumus. Vienlaikus darbojas multiplikatora efekts - citas iestādes, uzņēmumi un organizācijas pārņem redzamu labo praksi, tādējādi paplašinot ietekmi tālu ārpus konkrētā pasākuma [1].

Zinātniskais pamatojums. Minētos ieguvumus apstiprina arī zinātniski recenzēti pētījumi, ne tikai vadlīnijas. Pasākumu nozares praktiķu aptaujas liecina, ka ilgtspējas prakšu ieviešana ilgtermiņā samazina darbības izmaksas un stiprina organizatoru konkurētspēju, lai gan sākotnēji prasa ieguldījumus zināšanās un procesos [112], savukārt Austrālijas publisko pasākumu labās prakses pētījumā reputācijas ieguvumi un ieinteresēto pušu uzticēšanās identificēti kā vieni no galvenajiem ilgtspējīgas pārvaldības virzītājspēkiem [113]. Pētījumi par ilgtspējai veltītiem pasākumiem apliecina, ka pasākumā gūtā tiešā pieredze - šķirošana, augu valsts ēdieni, atkārtoti lietojamie trauki - veicina apmeklētāju videi draudzīgas uzvedības nodomus arī ikdienā [114], bet zaļā publiskā iepirkuma pētījumu sistemātiskie pārskati apstiprina, ka publiskā sektora pieprasījums pēc ilgtspējīgiem produktiem un pakalpojumiem ir viens no efektīvākajiem tirgus pārveides un inovāciju stimulēšanas instrumentiem [115]. Darījumu pasākumu oglekļa pēdas mērījumi [116] un hibrīdformātu pētījumi [117] savukārt ļauj izmaksu un emisiju samazinājumu izteikt skaitliski, radot pamatu uz datiem balstītai plānošanai un mērķu izvirzīšanai.

Katras jomas galvenos vides un ekonomiskos ieguvumus ar izmērītiem pierādījumiem apkopo tabula.

11. tabula. Atbildīgas pasākumu organizēšanas ieguvumi pa ceļveža jomām.

Joma	Vides ieguvums	Ekonomiskais un organizatoriskais ieguvums
Atkritumi	Novērsta atkritumu rašanās un mazāk atkritumu poligonā: LAMPA ar depožita traukiem apjomu samazināja par ~85% [118]	Mazāks apsaimniekošanas un dabas resursu nodokļa rēķins; svērtie apjomi - dati mērķiem un komunikācijai
Iepakojums un trauki	Likvidēta lielākā atkritumu frakcija; depožitglāze bieži jau pēc ~5 lietošanas reizēm videi izdevīgāka par vienreizējo (Rīgas pašvaldība, atsaucoties uz pētījumiem) [50]; kalpo līdz 700 reizēm [119]	„Summer Sound“: 45 000 glāžu aprītē vairākas sezonas, 3x mazāk atkritumu un mazākas konteineru izvešanas izmaksas [119]; atbilstība Rīgas noteikumiem un regulai (ES) 2025/40 [33; 51]
Ēdināšana	Bezgaļas ēdienkartē pārtikas emisijas <10% pēdas (vidēji ~35%) [19]	Precīza plānošana un ziedošana samazina iepirkuma un utilizācijas izmaksas; „8th Plate“: 12 t pārtikas = 28 000 maltiņu gadā [18]; atbilstība ES mērķiem [31]
Enerģija un ūdens	Tīkls/elektrifikācija/HVO: enerģija no ~65% norises vietas emisiju līdz ~1,5% pēdas [14; 19]; ACT 1.5 - pilnībā uz baterijām [24]	Šambala: -6 436 £ degvielas izmaksās gadā [18]; patēriņa uzskaitē ļauj dimensionēt jaudu bez rezerves ģeneratoriem
Mobilitāte	Lielākā rezerve - ceļošana ir 41-58% pēdas [19]; ACT 1.5: mākslinieku ceļošanas emisijas -73% [24]	Apvienotā biļete uzlabo apmeklētāju pieredzi un sasniedzamību; mazāk sastrēgumu un stāvvietu izmaksu; mazāka slodze apkāmei
Komunikācija un digitālie	Virtuāls formāts: -94% CO ₂ , -90% enerģijas [15]	Tiešs drukas, loģistikas un utilizācijas izmaksu ietaupījums; informācija atjaunināma līdz pēdējam brīdim [1; 18]
Norises vieta	Mazāka slodze uz augsni, biotopiem, apkāmi (troksnis, gaisma) [19]	Mazākas teritorijas atjaunošanas izmaksas; raitāks atļauju process un apkāmes labvēlība atkārtotiem pasākumiem
Noformējums	Materiāli aprītē gadiem, mazāk grūti pārstrādājamu atkritumu	Dizains bez datuma: ikgadējs izdevums kļūst par vienreizēju ieguldījumu (ICLEI Malmes piemērs) [18]
Zaļmalīdzināšanas novēršana	Patiesa komunikācija atbalsta reālu, ne šķietamu samazināšanu	Novērsts juridiskais risks ((ES) 2024/825, NKAL) [34]; pārbaudāmi skaitļi - uzticēšanās kapitāls [1]
Piegādātāji	Samazinātas iegūtās (piegādes ķēdes) emisijas visos iepirkumos	Publiskais pieprasījums pārveido tirgu un stimulē inovācijas [115]; augošs tirgus ilgtermiņā pazemina cenas
Pieejamība un iekļautība	Pieejams transports un bezšķēršļu maršruti samazina arī emisijas	Plašāka auditorija; atbilstība Piekļūstamības likumam [49]; kopienas saliedētība un lepnums [29]

Izdevīgums darbojas četros laika nogriežņos vienlaikus: šodien - tiešs izmaksu ietaupījums; tuvākajos gados - saistošo prasību izpilde ar apsteigumu, nevis dārga pielāgošanās pēdējā brīdī; pastāvīgi - reputācijas un uzticēšanās kapitāls; ilgtermiņā - vietējā ilgtspējīgu pakalpojumu tirgus attīstība, kas pazemina izmaksas visiem nākamajiem pasākumiem. Izmērītie piemēri - no festivāla LAMPA [118] līdz Parīzes 2024. gada spēļu emisiju samazinājumam par vairāk nekā 50% [120] - rāda, ka ieguvumi nav teorija, bet Eiropas un Latvijas prakse.

Mantojuma un vietējās attīstības ieguvumi. Labi plānots pasākums atstāj paliekošus ieguvumus arī pēc norises: pagaidu infrastruktūra un materiāli iegūst otru dzīvi, komanda un brīvprātīgie - prasmes un pieredzi, norises vieta - uzlabojumus, bet vietējā ekonomika - pasūtījumus maziem un vidējiem uzņēmumiem un darba un mācību iespējas iedzīvotājiem. OECD uzsver, ka līdzās taustāmajiem ieguvumiem (infrastruktūra, darbavietas, prasmes) pasākumi rada arī netaustāmus kā kopienas saliedētību, pilsonisko lepnumu, kā arī vietējās identitātes un kultūras mantojuma stiprināšanu, taču tie neveidojas paši no sevis: pasākuma mantojums ir jāplāno jau ieceres stadijā ar izmērāmiem mērķiem un jāizvērtē arī ilgtermiņā [29].

2 Ceļa karte maziem pasākumiem

2.1. Ceļakartes tvērums un lietošana

Šī ceļa karte paredzēta maziem pasākumiem - darba grupu sanāksmēm, semināriem, apmācībām un mazām konferencēm līdz aptuveni 100 dalībniekiem, kas pārsvarā notiek telpās. Katrā jomā kritēriji doti divos līmeņos: minimālais jeb ieteicamais pamatlīmenis, kas neprasa papildu budžetu un ir izpildāms ikvienā iestādes pasākumā, bet paaugstināto prasību līmenis ir brīvprātīgs solis tālāk, ko piemēro, ja to ļauj apstākļi, un ko iepirkumos var izmantot kā vērtēšanas kritēriju. Šāds dalījums atbilst arī iepriekš veidotai Latvijas pašvaldību praksei prasības iedalīt minimālajās un paaugstinātajās. Katrs jomas bloks secīgi atbild uz četriem praktiskiem jautājumiem: ko darīt (apraksts), kāpēc tas nepieciešams (ieguvums), uz kāda pamata (normatīvais regulējums) un kā to pieprasīt un pārbaudīt (iepirkuma prasības ar kritēriju verifikāciju).

Kritēriju iedalījums līmeņos ir veidots atbilstoši Latvijas tirgus pašreizējai gatavībai. Minimālajā līmenī iekļautas prasības, kuras iespējams īstenot, izmantojot Latvijas tirgū plaši pieejamus risinājumus un neradot būtisku izmaksu pieaugumu, piemēram, daudzkārt lietojamu trauku izmantošana, īpaši ēdināšanai iekštelpās, dzeramā ūdens nodrošināšana no krāna, veģetāru ēdienu piedāvājums, kā arī atkritumu dalītā vākšana un bioloģisko atkritumu šķirošana.

Savukārt paaugstinātajā līmenī ietvertas prasības, kuru īstenošanai nepieciešami risinājumi, kas Latvijas tirgū vēl nav vienlīdz plaši pieejami vai ierasti. Tie ietver bioloģisku, sezonālu un vietējas izcelsmes produktu izmantošanu ēdināšanā, sertificētu ilgtspējīgu pasākumu norises vietu izvēli, kā arī pārtikas pārpalikumu ziedošanas risinājumus. Šīs prasības var ieviest pakāpeniski un formulēt elastīgi, piemēram, nosakot konkrētu ilgtspējīgo produktu vai pakalpojumu īpatsvaru atbilstoši pieejamajam finansējumam vai piešķirot papildu punktus ilgtspējīgākiem piedāvājumiem. Tādējādi tirgus dalībnieki tiek pakāpeniski sagatavoti arvien augstāku ilgtspējas prasību izpildei.

Mazo pasākumu būtiskākā ietekme uz ilgtspēju. Mazajiem pasākumiem ir 3 izšķirošas izvēles, kas nosaka to ietekmi uz ilgtspēju:

- 1) norises vietas izvēle un hibrīda dalības nodrošināšana
- 2) ēdināšanas izvēle - īpaši kafijas pauzes un pusdienas, tai skaitā arī iespēja neizmantot vienreizlietojamo traukus
- 3) materiālais nodrošinājums - drukātie izdales materiāli, un dāvanu komplekti, kas mazā pasākumā var veidot lielāko daļu atkritumu.

Ilgtspējīgu pasākumu organizēšanas ietekmes hierarhija

Vislielākais rezultāts rodas tad, ja ietekmi samazina jau pirms atkritumu rašanās.

Kur koncentrējas lielākā ietekme?

Mazā iekštelpu pasākumā lielākais tiešais efekts parasti ir:

novērst vienreizlietojamie trauki

nepārtērēta pārtika

samazināta druka

dalīti savākti atkritumi

Aprites ekonomikas princips: vispirms novērst, tad samazināt, atkārtoti izmantot un tikai beigās apsaimniekot atkritumus.

CILVĒKI
PASĀKUMI
PLANĒTA
KOPĀ LABĀK

Darbības pa pasākuma organizēšanas posmiem

12. tabula. Galvenās darbības maza pasākuma organizēšanas posmos

Posms	Galvenās darbības
Plānošana un iepirkums	izvērtēt pasākuma formātu: vai nepieciešama norise klātienē un vai iespējama attālināta vai hibrīda dalība; izvēlēties norises vietu, kas ir ērti sasniedzama ar sabiedrisko transportu; pasūtīt ēdināšanu atbilstoši ilgtspējas kritērijiem; noformējumam izmantot organizatora rīcībā jau esošus vai atkārtoti izmantojamus materiālus; izvēlēties piemērojamo ilgtspējas kritēriju līmeni - minimālo vai paaugstināto.
Pasākuma sagatavošana, ielūgumi un reģistrācija	Izmantot digitālus ielūgumus, tajos iekļaujot informāciju par nokļūšanu ar sabiedrisko transportu; ja paredzēta ēdināšana, veģetāro ēdienu noteikt par standarta izvēli, savukārt maltīti ar gaļu nodrošināt pēc dalībnieka pieprasījuma; savlaicīgi apstiprināt dalībnieku skaitu un ēdināšanas izvēles, lai precīzāk plānotu ēdiena daudzumu un mazinātu pārtikas pārpalikumus.
Norise	Kafijas pauzēs izmantot daudzkārt lietojamus traukus un nodrošināt dzeramo ūdeni no krāna; atkritumu šķirošanas punktus izvietot dalībniekiem labi redzamās un ērti pieejamās vietās; energoefektīvi pārvaldīt telpu apgaismojumu, apkuri, gaisa kondicionēšanu un tehnisko aprīkojumu; ja nepieciešams, nodrošināt kvalitatīvu attālinātas dalības iespēju.
Noslēgums	Pārtikas pārpalikumus ziedot, nodot darbiniekiem vai pasākuma dalībniekiem līdzņemšanai; uzskaitīt radušos atkritumus, ja tas ir praktiski iespējams; izslēgt apgaismojumu un tehniskās iekārtas uzreiz pēc pasākuma; īsi apkopot ilgtspējas rezultātus, piemēram, dalībnieku skaitu, ēdiena pārpalikumu un atkritumu apjomu, izmantotās drukas daudzumu un transporta izvēles, lai rezultātus varētu salīdzināt ar nākamajiem pasākumiem.

13. tabula. Ierastās un ilgtspējīgās pieejas salīdzinājums maza pasākuma organizēšanā

Joma	Aspekts	Ierastā pieeja	Ilgspējīgā pieeja
Ēdināšana	Ēdiena pasniegšana	Kafijas pauzēs un maltītēs izmanto vienreizlietojamus traukus un individuāli fasētus produktus.	Ēdienu un dzērienus pasniedz daudzkārt lietojamus traukus; pienu, cukuru, mērces un uzkodas piedāvā koplietošanas traukos vai dozatoros.
	Ēdiena izvēle	Ēdienkartes pamatā ir gaļas ēdieni, bet veģetāru maltīti piedāvā kā īpašu alternatīvu.	Veģetārā vai augu valsts maltīte ir pamata izvēle, saglabājot iespēju izvēlēties citu ēdienu.
	Produktu izcelsme	Produktus izvēlas galvenokārt pēc cenas, nevērtējot sezonālītāti un izcelsmi.	Priekšroku dod sezonāliem Latvijas izcelsmes produktiem un, kur iespējams, bioloģiskās lauksaimniecības produktiem.
	Porciju plānošana	Ēdienu pasūta ar lielu rezervi, un pārpalikumu izmantošana iepriekš netiek plānota.	Porciju skaitu precīzē pēc apstiprinātā dalībnieku skaita un iepriekš vienojas par pārpalikumu ziedošanu vai nodošanu.

Joma	Aspekts	Ierastā pieeja	Ilgtermīgā pieeja
Iepakojums un trauki	Trauku izvēle	Izmanto vienreizlietojamus traukus, glāzes un galda piederumus, ko pēc pasākuma izmet.	Izmanto norises vietas vai iestādes krājumā esošus vai nomātus daudzkārt lietojamus traukus, glāzes un galda piederumus.
	Dzērienu pasniegšana	Ūdeni un citus dzērienus piedāvā individuālās pudelēs vai porciju iepakojumā.	Dzērienus pasniedz koplietošanas krūzēs vai citos liela tilpuma atkārtoti uzpildāmos traukos; dalībniekiem ir iespēja uzpildīt savu pudeli.
	Āra pasākuma daļa	Ērtības dēļ izmanto vienreizlietojamās glāzes un ēdiena traukus.	Izmanto depozīta vai nomas trauku sistēmu ar skaidru trauku saņemšanas, apmaiņas un atdošanas kārtību.
	Piegādes iepakojums	Piegādātāja transporta iepakojumu pēc preču saņemšanas izmet.	Preces piegādā atgriežamā vai samazinātā transporta iepakojumā, ko piegādātājs paņem atpakaļ.
Atkritumi	Atkritumu novēršana	Uzmanību galvenokārt pievērš atkritumu savākšanai pēc pasākuma.	Vispirms samazina nevajadzīgu materiālu, iepakojuma un vienreizlietojamu izstrādājumu izmantošanu.
	Atkritumu šķirošana	Izmanto vienu tvertni visiem atkritumiem vai šķirošanas vietu novieto tālu no atkritumu rašanās vietas.	Pie ēdināšanas zonas vienkopus izvieto skaidri marķētas tvertnes vismaz iepakojumam, bioloģiskajiem un nešķīrotajiem sadzīves atkritumiem.
	Bioloģiskie atkritumi	Kafijas biezumus, augļu mizas un ēdiena atliekas izmet nešķīrotajos sadzīves atkritumos.	Bioloģiskos atkritumus savāc atsevišķi un nodod atbilstošai apsaimniekošanai.
	Rezultātu uzskaitē	Pēc pasākuma radīto atkritumu apjomu nefiksē.	Atkritumu daudzumu pa veidiem fiksē svarā, tilpumā vai vismaz maisu skaitā un salīdzina ar nākamajiem pasākumiem.
Komunikācija un digitālie risinājumi	Dalībnieku informēšana	Ielūgumus, programmu un izdales materiālus drukā.	Ielūgumus, programmu, prezentācijas un materiālus nodrošina digitāli, izmantojot e-pastu, saiti vai QR kodu.
	Drukātie materiāli	Materiālus drukā iepriekš noteiktā tirāžā neatkarīgi no dalībnieku skaita un vajadzībām.	Drukā tikai pamatotos izņēmuma gadījumos un nepieciešamajā eksemplāru skaitā.
	Dalībnieku dāvanas	Visiem dalībniekiem automātiski sagatavo dāvanu vai reprezentācijas priekšmetu komplektu.	Dāvanu komplektus neveido kā pamata piedāvājumu; ja dāvanas nepieciešamas, izvēlas praktiskus un atkārtoti izmantojamus priekšmetus.
	Dalības forma	Dalība iespējama tikai klātienē, arī dalībniekiem, kuri mēro tālu ceļu.	Ja tas ir lietderīgi, nodrošina attālinātas vai hibrīdas dalības iespēju un pēc pasākuma digitāli publicē materiālus.
Enerģija un ūdens	Telpas izvēle	Izvēlas lielāku telpu nekā nepieciešams, nevērtējot tās enerģijas patēriņu.	Izvēlas dalībnieku skaitam atbilstošu telpu ar dabisko apgaismojumu un jau pieejamu aprīkojumu.
	Iekārtu darbība	Apgaismojums, ventilācija un tehnika darbojas ilgāk par pasākuma norises laiku.	Iekārtas darbina atbilstoši pasākuma grafikam un pēc pasākuma izslēdz.
	Āra energoapgāde	Arī elektrotīkla tuvumā izmanto atsevišķu dīzeļģeneratoru.	Prioritāri izmanto elektrotīkla pieslēgumu; ģeneratoru pieļauj tikai pamatotas nepieciešamības gadījumā.

Joma	Aspekts	Ierastā pieeja	Ilgspējīgā pieeja
Mobilitāte un transports	Norises vietas sasniedzamība	Vietu izvēlas, galvenokārt vērtējot piebraukšanu un autostāvvietu pieejamību.	Izvēlas vietu, kas ir ērti sasniedzama ar sabiedrisko transportu, kājām un velosipēdu.
	Informācija dalībniekiem	Ielūgumā norāda adresi un informāciju par automašīnu novietošanu.	Ielūgumā norāda sabiedriskā transporta maršrutus, tuvākās pieturvietas un velosipēdu novietošanas iespējas.
	Transporta paradumi	Dalībnieku pārvietošanās veidu neapzina un neietekmē.	Reģistrācijā apkopo informāciju par pārvietošanās veidu un, ja nepieciešams, koordinē kopbraukšanu.
	Tāls ceļš	No visiem dalībniekiem sagaida ierašanos klātienē neatkarīgi no ceļa attāluma.	Dalībniekiem, kuriem jāvēro tāls ceļš vai jālido, pēc iespējas piedāvā attālinātu dalību.
Norises vieta	Telpas ietilpība	Rezerves dēļ izvēlas ievērojami lielāku telpu par nepieciešamo.	Telpas ietilpību pielāgo plānotajam un apstiprinātajam dalībnieku skaitam.
	Aprīkojums	Izvēlas tukšu telpu un papildus piegādā mēbeles, tehniku un citus nepieciešamos elementus.	Priekšroku dod vietai, kurā jau ir pasākumam nepieciešamās mēbeles un tehniskais aprīkojums.
	Vides infrastruktūra	Atkritumu šķirošanas, ūdens un enerģijas risinājumus vērtē tikai pēc vietas rezervēšanas.	Jau vietas izvēles laikā pārbauda atkritumu dalītās vākšanas, krāna ūdens un energoefektīvas telpu izmantošanas iespējas.
	Pieejamība	Fizisko pieejamību pārbauda tikai tad, ja dalībnieks par to īpaši jautā.	Pirms vietas izvēles pārbauda bezšķēršļu piekļuvi, pielāgotu tualeti un citus nepieciešamos pieejamības risinājumus.
Noformējums	Materiālu izvēle	Katram pasākumam iegādājas vai izgatavo jaunus noformējuma elementus.	Vispirms izmanto iestādes esošo krājumu, aizņemtus vai nomātus noformējuma elementus.
	Dizains	Uz noformējuma elementiem norāda konkrētā pasākuma nosaukumu, datumu un gadu.	Elementus veido bez datuma un gada vai ar maināmām informācijas daļām, lai tos varētu izmantot atkārtoti.
	Vienreizlietojams dekors	Izmanto balonus, plastmasas konfeti, vienreizējos galdautus un citus īslaicīgus dekorus.	Izvairās no vienreizlietojama dekora un izvēlas izturīgus, nomājamus vai atkārtoti izmantojamus elementus.
	Izmantošana pēc pasākuma	Pēc pasākuma nav paredzēta noformējuma elementu uzglabāšana vai turpmāka izmantošana.	Jau pirms iegādes nosaka elementu uzglabāšanas, atdošanas, pārveidošanas vai atkārtotas izmantošanas kārtību.

Joma	Aspekts	Ierastā pieeja	Ilgtermīgā pieeja
Zaļmaldināšanas novērtšana un sertifikāti	Vides komunikācija	Izmanto vispārīgus apzīmējumus, piemēram, „zaļš“, „videi draudzīgs“ vai „ilgtspējīgs pasākums“.	Komunikācijā norāda konkrētas īstenotās darbības un pārbaudamus rezultātus.
	Rezultātu pamatojums	Vides ieguvumus publicē bez datiem, aprēķiniem vai citiem pierādījumiem.	Vides rezultātus pamato ar uzskaites datiem, aprēķiniem, dokumentiem vai fotofiksācijām.
	Sertifikāti un marķējumi	Sertifikātu vai marķējumu nosaukumus izmanto kā vispārīgu kvalitātes apliecinājumu, nepārbaudot to attiecināmību.	Norāda tikai spēkā esošus sertifikātus un marķējumus, kas attiecas uz konkrēto produktu, pakalpojumu vai norises vietu.
	Rezultātu publiskošana	Informē tikai par iecerēm un atsevišķām pozitīvām darbībām.	Pēc pasākuma publisko sasniegtos rezultātus, norādot izmantoto uzskaites vai aprēķina metodi.
Piegādātāji	Vides prasību noteikšana	Piegādātājus izvēlas galvenokārt pēc cenas, bet vides prasības pārrunā tikai pēc līguma noslēgšanas.	Vides prasības jau sākotnēji iekļauj tehniskajā specifikācijā, cenu aptaujā vai līgumā.
	Prasību pārbaude	Piegādātāja solījumus pieņem bez iepriekš noteikta pārbaudes veida.	Katram būtiskajam vides kritērijam nosaka samērīgu un saprotamu pārbaudes veidu.
	Līguma izpildes kontrole	Pēc līguma noslēgšanas vides prasību izpildi nepārbauda.	Būtiskāko prasību izpildi pārbauda pasākuma laikā un dokumentē ar ierakstu, apliecinājumu vai fotofiksāciju.
	Piedāvājumu vērtēšana	Priekšroku piešķir piegādātājam tikai sertifikāta vai uzņēmuma vispārīgās reputācijas dēļ.	Papildu punktus piešķir konkrētā piedāvājuma augstākam vides sniegumam, ko pamato ar sertifikātu, aprēķinu vai līdzvērtīgu pierādījumu.
Pieejamība, iekļautība un drošība	Fiziskā pieejamība	Pieejamību pārbauda tikai pēc dalībnieka pieprasījuma vai pasākuma dienā.	Iepriekš pārbauda bezšķēršļu nokļūšanu līdz pasākuma telpai un pielāgotas tualetes pieejamību.
	Informācija par pieejamību	Dalībniekiem netiek sniegta informācija par pieejamības iespējām vai ierobežojumiem.	Ielūgumā vai pasākuma tīmekļvietnē sniedz konkrētu norises vietas pieejamības aprakstu.
	Individuālās vajadzības	Par dalībnieku vajadzībām uzzina tikai pasākuma laikā.	Reģistrācijā ļauj brīvprātīgi norādīt nepieciešamos piekļūstamības risinājumus un uztura ierobežojumus.
	Informācijas uztveramība	Visa informācija tiek sniegta tikai vienā formā, piemēram, mutiski.	Atbilstoši dalībnieku vajadzībām nodrošina zīmju valodas tulkojumu, runas transkripciju, rakstisku informāciju vai līdzvērtīgu risinājumu.
	Drošība	Organizators paļaujas uz norises vietu, atsevišķi nepārbaudot evakuācijas kārtību.	Pirms pasākuma pārbauda evakuācijas kārtību un nodrošina dalībniekiem saprotamu informāciju par rīcību ārkārtas situācijā.
	Atpūtas iespēja	Pasākuma telpās nav paredzēta iespēja uz laiku izvairīties no trokšņa un cilvēku plūsmas.	Lielākās sanāksmēs iespēju robežās nodrošina klusu telpu vai mierīgu zonu

2.2. Ēdināšana

Apraksts. Maza pasākuma ēdināšanā organizators var tieši ietekmēt ēdiena un dzērienu pasniegšanas veidu, ēdienkartes izvēli, pasūtāmās pārtikas daudzumu un rīcību ar pārpalikumiem. Ilgtspējīgā pieeja paredz pāreju no vienreizlietojamiem risinājumiem uz daudzkārt lietojamiem traukiem, kā arī no gaļas ēdieniem uz veģetārijiem ēdieniem un precīzāku ēdināšanas plānošanu.

16. tabula. Ierastās un ilgtspējīgās ēdināšanas pieejas salīdzinājums mazā pasākumā

Ēdināšanas aspekts	Ierastā pieeja	Ilgtspējīgā pieeja
Pasniegšanas veids	Vienreizlietojami trauki un galda piederumi; individuāli fasēts cukurs, piens, mērces un uzkodas; dzeramais ūdens plastmasas pudelēs.	Daudzkārt lietojami trauki un galda piederumi; produkti dozatoros vai koplietošanas traukos; dzeramais ūdens kannās vai krūzēs.
Ēdiena izvēle	Ēdienkartē kā pamata izvēle ir gaļas ēdieni, bet veģetārā maltīte jāpiesaka atsevišķi.	Veģetārā maltīte ir standarta izvēle, saglabājot iespēju pieteikt citu maltīti; priekšroka tiek dota augu valsts, sezonāliem, Latvijā audzētiem un, ja iespējams, bioloģiskiem produktiem.
Daudzuma plānošana	Porciju skaitu nosaka pēc sākotnēji plānotā vai uzaicināto dalībnieku skaita, bieži paredzot rezervi.	Porciju skaitu precīzē atbilstoši apstiprinātajam dalībnieku skaitam, paredzot tikai pamatotu rezervi.
Pārtikas pārpalikumi	Risinājumu pārpalikumiem meklē pēc pasākuma vai arī tie kļūst par atkritumiem.	Par pārpalikumu drošu izmantošanu, nodošanu vai ziedošanu vienojas jau pirms pasākuma.

Ieguvums. Ēdiena izvēle būtiski ietekmē pasākuma ēdināšanas vides pēdu. Dzīvnieku izcelsmes produktu (gaļas, piena produktu, olu un akvakultūras produktu) ražošana izmanto aptuveni 83% pasaules lauksaimniecības zemes un rada 56-58% no pārtikas ražošanas siltumnīcefekta gāzu emisijām, lai gan nodrošina tikai aptuveni 37% no pasaulē saražotā pārtikas proteīna un 18% kaloriju [19]. Tādēļ gaļas un piena produktu īpatsvara samazināšana ēdienkartē un pāreja uz plašāku augu valsts ēdienu piedāvājumu ļauj ievērojami samazināt ēdināšanas radīto vides slodzi. Praktisks veids, kā veicināt šo pāreju pasākumos, ir noteikt veģetāro maltīti par pamata izvēli, ko papildina ar gaļas ēdieniem. Mainot tikai reģistrācijas anketā piedāvātās opcijas, trijos randomizētos eksperimentos konferencēs veģetāro maltīšu īpatsvars pieauga no nebūtiska (2-12,5%) līdz galvenajai izvēlei (86-89%), un vairākums dalībnieku šo pieeju vērtēja pozitīvi [145]. Papildus, precīza porciju plānošana papildus samazina gan pasākuma izmaksas, gan pārtikas pārpalikumu apjomu.

Normatīvais regulējums Latvijā. Pārtikas apriti, tostarp pārtikas ziedošanai piemērojamās prasības, uzrauga Pārtikas un veterinārais dienests atbilstoši Pārtikas aprites uzraudzības likumam [42]. Bioloģisko atkritumu dalītu vākšanu regulē Atkritumu apsaimniekošanas likums [37], savukārt ES līmenī pārtikas atkritumu samazināšanas mērķus 2030. gadam nosaka Direktīva (ES) 2025/1892 [31]. Spēku zaudējušajos Ministru kabineta noteikumos Nr. 353, kas noteica Zaļā Publiskā iepirkuma prasības, ietvertos pārtikas un ēdināšanas kritērijus var izmantot kā brīvprātīgu metodisko paraugu [45].

Labā prakse Latvijā. Latvijas Arites ekonomikas forumā 2025 dalībniekiem ēdieni tika pasniegti vairāklieetojamos traukos, bija pieejams dzeramais ūdens kannās, kā arī dalībnieki tika aicināti ierasties ar savu atkārtoti lietojamo ūdens pudeli vai termokrūzi, kā arī pārtikas kastīti neapēstā ēdiena līdzņemšanai.

Labā prakse ārvalstīs. Dānijas konferencēs īstenotie eksperimenti [145] apliecina veģetārās maltītes kā pamata ēdienkartes izvēles efektivitāti. Šāda pieeja neatņem dalībniekiem izvēles iespēju, jo maltīti ar gaļu joprojām iespējams brīvi pieteikt, taču par vienkāršāko un automātiski piedāvāto izvēli kļūst veģetārā maltīte. Tikmēr

vairāki starptautiski festivāli ir atteikušies no gaļas pilnībā - Amsterdamas elektroniskās mūzikas festivālā DGTL pasniegtie ēdieni ir vegāni, kamēr Apvienotās Karalistes festivāls Shambala nepiedāvā gaļu un zivis, kā arī lielākoties ir atteicies arī no piena produktiem.

Iepirkuma prasību formulējums.

Norādītās visas 5 minimālā (M) līmeņa prasības ir Latvijas tirgum piemērotas un atbilstošas, kuras var izpildīt, attiecīgi ir ieteicams tās visas norādīt kā pamatprasības tehniskajā specifikācijā. Paaugstinātās prasības arī ir tikušas Latvijā aktīvi izmantotas, jo ēdināšanas sektorā ir bijis obligātais zaļais publiskais iepirkums, kas tās ir noteicis, attiecīgi arī piegādātāji ir informēti par šīm prasībām. Ja tomēr nevēlas izmantot paaugstinātās prasības kā daļu no tehniskās specifikācijas, tad iepirkumu var veidot ilgtspējīgāku, nosakot tās kā papildus punktus piedāvājumu vērtēšanā.

17. tabula. Ēdināšanas kritēriji maza pasākuma iepirkuma dokumentācijai un to izpildes pārbaudei

Nr.	Līm.	Kritērijs	Verifikācija (pierādījums)
1.	M	Kafijas pauzēs un pusdienās izmanto tikai daudzkārt lietojamus traukus un galda piederumus	Ēdinātāja piedāvājums; vizuāla pārbaude pasākuma laikā
2.	M	Cukuru, pienu, mērces un uzkodas nodrošina dozatoros vai lielapjoma traukos, neizmantojot individuālu fasējumu.	Ēdinātāja apliecinājums; vizuāla pārbaude pasākuma laikā.
3.	M	Dzeramo ūdeni pasniedz karafēs vai krūzēs vai līdzvērtīgiem liela tilpuma atkārtoti uzpildāmiem ūdens traukiem, nevis individuālā fasējumā.	Vizuāla pārbaude pasākuma laikā.
4.	M	Vismaz 50% no ēdienkartes piedāvājuma veido veģetāri (augu valsts) ēdieni, kur šie ēdieni ir norādīti kā pamata (noklusējuma) izvēles.	Pirms pasākuma iesniegta ēdienkarte; reģistrācijas anketas forma.
5.	M	Porciju skaitu precīzē atbilstoši apstiprinātajam dalībnieku skaitam ne vēlāk kā divas darbdienu pirms pasākuma.	Pasūtīto porciju skaita salīdzinājums ar apstiprināto dalībnieku skaitu.
6.	P	Izmanto sezonālus Latvijas izcelsmes augļus un dārzeņus, piedāvājumā norādot to izcelsmi.	Izcelsmes norāde piedāvājumā; pēc pieprasījuma - preču pavaddokumenti
7.	P	Izmanto bioloģiskās lauksaimniecības produktus, piedāvājumā norādot to īpatsvaru.	Bioloģiskās lauksaimniecības sertifikāts, ES bioloģiskās lauksaimniecības logotipa izmantošanas pamatojums vai līdzvērtīgs pierādījums.
8.	P	Nodrošina pārtikas pārpalikumu ziedošanu atbilstošam saņēmējam.	Iepriekšēja vienošanās ar saņēmēju; pēc pasākuma - pārtikas nodošanas apliecinājums.
9.	P	Tiek piedāvāta pilnībā veģetāra/ augu valsts ēdienkarte.	Ēdienkarte

2.3. Iepakojums un trauki

Apraksts. Nelielā iekštelpu pasākumā no vienreizlietojamiem traukiem un porciju iepakojuma iespējams pilnībā izvairīties. Daudzkārt lietojamus traukus un galda piederumus nodrošina norises vietas virtuve, izmanto no organizatora rīcībā esošajiem krājumiem vai iznomā. Dzērienus pasniedz krūzēs, termosos vai no liela tilpuma atkārtoti uzpildāmiem ūdens traukiem, savukārt cukuru, pienu, mērces un uzkodas nodrošina bez individuāla

fasējuma. Ja pasākumam ir āra daļa vai tajā notiek izbraukuma ēdināšana, izmanto depožīta vai nomas sistēmā aprītē esošas glāzes un traukus. Piegādātājiem nosaka prasību preces piegādāt atkārtoti izmantojamā, atgriežamā vai pēc iespējas samazinātā transporta iepakojumā.

18. tabula. Ierastās un ilgtspējīgās iepakojuma un trauku izmantošanas pieejas salīdzinājums mazā pasākumā

Aspekts	Ierastā pieeja	Ilgtspējīgā pieeja
Trauku izvēle	Izmanto vienreizlietojamus traukus, glāzes un galda piederumus, kas pēc pasākuma kļūst par atkritumiem.	Izmanto norises vietas vai organizatora krājumos esošus daudzkārt lietojamus traukus, glāzes un galda piederumus; ja nepieciešams, tos nomā.
Dzērienu pasniegšana	Ūdeni un citus dzērienus piedāvā individuālās pudelēs vai porciju iepakojumā.	Dzērienus pasniedz krūzēs, termosos vai no liela tilpuma atkārtoti uzpildāmiem ūdens traukiem; dalībniekiem nodrošina iespēju uzpildīt savu pudeli.
Āra pasākuma daļa	Ērtības dēļ izmanto vienreizlietojamās glāzes, traukus un galda piederumus.	Izmanto depožīta vai nomas sistēmā aprītē esošas glāzes un traukus, skaidri norādot to saņemšanas, apmaiņas un nodošanas kārtību.
Piegādes iepakojums	Preces piegādā vienreizlietojamā transporta iepakojumā, kas pēc piegādes kļūst par atkritumiem.	Preces piegādā atkārtoti izmantojamā vai atgriežamā transporta iepakojumā; ja tas nav iespējams, iepakojuma daudzumu samazina līdz nepieciešamajam minimumam.

Ieguvums. Daudzkārt lietojamu trauku un glāžu izmantošana novērš vienu no redzamākajām un vieglāk novēršamajām pasākuma atkritumu plūsmām jau tās rašanās vietā. Tā samazina iegādājamo vienreizlietojamo izstrādājumu daudzumu, atkritumu apjomu un ar to apsaimniekošanu saistītās izmaksas. Šāda pieeja atbilst Latvijā noteiktajiem atsevišķu vienreizlietojamu plastmasas izstrādājumu ierobežojumiem un ES Iepakojuma regulas virzībai uz iepakojuma apjoma samazināšanu un atkārtotu izmantošanu (tiek piemērota no 2026. gada 12. augusta) [33].

Normatīvais regulējums Latvijā. Iepakojuma un vienreizlietojamo plastmasu saturošo izstrādājumu apriti regulē Plastmasu saturošo izstrādājumu patēriņa samazināšanas likums [39], Iepakojuma likums [38], Dabas resursu nodokļa likums [41] un dzērienu iepakojuma depožīta sistēmas regulējums [40]. Papildu prasības var noteikt pašvaldības. Rīgā īslaicīga rakstura ielu tirdzniecībā un ielu tirdzniecībā pasākumu laikā vienreizlietojamo glāžu vietā jāizmanto vairākkārt lietojamās glāzes [51]. ES līmenī piemērojama Regula (ES) 2025/40 par iepakojumu un iepakojuma atkritumiem [33].

Labā prakse Latvijā. No 2024.gada Rīgā ir noteikta prasība izmantot vairākkārt lietojamās glāzes attiecas uz īslaicīgu ielu tirdzniecību un ielu tirdzniecību pasākumu laikā [50], Liepājā - no 2026.gada 1.janvāra. Festivāla LAMPA pieredze rāda, ka pārdomāti organizētā depožītglāžu sistēmā iespējams atgūt vairāk nekā 95% aprītē laisto glāžu.

Labā prakse ārvalstīs. Igaunijas Dziesmu svētkos, izmantojot depožīsistēmu, tika novērsta vismaz 55 000 vienreizlietojamo glāžu izmantošana [152].

Iepirkuma prasību formulējums: „Pakalpojuma sniegšanā neizmanto vienreizlietojamus traukus, glāzes un galda piederumus. Ēdienu un dzērienus pasniedz daudzkārt lietojamus traukus, bet dzērienus - no karafēs, termosos vai no liela tilpuma atkārtoti uzpildāmiem ūdens traukiem. Pasākuma āra daļā vai izbraukuma tirdzniecībā izmanto daudzkārt lietojamu glāžu un trauku depožīta vai nomas sistēmu, nodrošinot to savākšanu, mazgāšanu un atkārtotu izmantošanu. Dzērienu iepakojumu, uz kuru attiecas valsts depožīta sistēma, savāc atsevišķi un nodod depožīta sistēmā.

Piedāvājumu vērtēšanā papildu punktus piešķir par preču piegādi atkārtoti izmantojamā vai atgriežamā transporta iepakojumā un risinājumiem piegādes iepakojuma apjoma samazināšanai.

Uzmanību! Kritēriji daļēji atkārtotas no ēdināšanas sadaļas. Ir iespējams, ka jau tie ir iekļauti kā daļa no ēdināšanas prasībām, tad tos nav nepieciešams atkārtot.

19. tabula. Iepakojuma un trauku kritēriji maza pasākuma iepirkuma dokumentācijai un to izpildes pārbaude

Nr.	Līm.	Kritērijs	Verifikācija (pierādījums)
1.	M	Netiek izmantoti vienreizlietojami trauki, glāzes un galda piederumi; izmanto norises vietas vai organizatora krājumos esošus vai nomātus daudzkārt lietojamus traukus.	Pakalpojuma sniedzēja piedāvājums; vizuāla pārbaude pasākuma laikā.
3.	M	Dzeramo ūdeni pasniedz karafēs, krūzēs vai līdzvērtīgos liela tilpuma atkārtoti uzpildāmos traukos, nevis individuālā fasējumā. Lielākam dalībnieku skaitam nodrošina ūdens uzpildes vietas.	Vizuāla pārbaude pasākuma laikā.
4.	M*	Ja pasākumam ir āra daļa vai tajā notiek izbraukuma tirdzniecība, izmanto daudzkārt lietojamu glāžu un trauku depoziā vai nomas sistēmu.	Pakalpojuma vai nomas līgums; dati par izsniegto un atpakaļ saņemto trauku skaitu.
5.	P	Preces piegādā atkārtoti izmantojamā vai atgriežamā transporta iepakojumā; ja tas nav iespējams, iepakojuma daudzumu samazina līdz minimumam.	Piegādātāja risinājuma apraksts piedāvājumā; pēc pieprasījuma - iepakojuma atpakaļnodrošanas apliecinājums.

2.4. Atkritumu apsaimniekošana

Apraksts. Maza pasākuma atkritumu apsaimniekošanā vispirms novērš atkritumu rašanos, bet nenovēršamos atkritumus šķiro to rašanās vietā. Pie kafijas paužu un ēdināšanas zonas vienkopus izvieto vismaz trīs skaidri un vienoti marķētas tvertnes: papīra, plastmasas un metāla iepakojumam, bioloģiskajiem atkritumiem un pārējiem jeb nešķīrotajiem atkritumiem. Kafijas biezumus, augļu mizas un pārtikas atliekas vāc atsevišķi un nodod bioloģisko atkritumu apsaimniekošanai. Šķirošanas sistēmu iepriekš saskaņo ar norises vietu vai atkritumu apsaimniekotāju, lai savāktās frakcijas pēc pasākuma netiktu sajauktas. Atkritumu daudzumu fiksē pa frakcijām (pēc svara, tilpuma vai vismaz maisu skaita), radot pamatu nākamo pasākumu rezultātu salīdzināšanai.

20. tabula. Ierastās un ilgtspējīgās atkritumu apsaimniekošanas pieejas salīdzinājums mazā pasākumā

Aspekts	Ierastā pieeja	Ilgtspējīgā pieeja
Atkritumu novēršana	Uzmanību galvenokārt pievērša atkritumu savākšanai pēc pasākuma.	Vispirms samazina nevajadzīgu materiālu, iepakojuma un vienreizlietojamu izstrādājumu izmantošanu.
Šķirošana	Visiem atkritumiem izmanto vienu tvertni vai šķirošanas tvertnes novieto tālu no atkritumu rašanās/lietošanas vietas.	Pie ēdināšanas zonas vienkopus izvieto vismaz trīs skaidri marķētas tvertnes: papīra, plastmasas un metāla iepakojumam, bioloģiskajiem un pārējiem atkritumiem.
Bioloģiskie atkritumi	Kafijas biezumus, augļu mizas un pārtikas atliekas izmet nešķīrotajos sadzīves atkritumos.	Bioloģiskos atkritumus savāc atsevišķi un nodod atbilstoši apsaimniekošanai.
Rezultātu uzskaitē	Pēc pasākuma radīto atkritumu daudzumu nefiksē.	Atkritumu svaru, tilpumu vai vismaz maisu skaitu fiksē pa frakcijām, lai varētu salīdzināt ar turpmāko pasākumu rezultātiem.

Ieguvums. Atkritumu rašanās novēršana un pareiza šķirošana samazina nešķirotu atkritumu daudzumu un veicina materiālu pārstrādi vai bioloģisko atkritumu atbilstošu apsaimniekošanu. Atkarībā no norises vietas līguma un piemērotās maksas sistēmas tā var samazināt arī atkritumu apsaimniekošanas izmaksas, jo bioloģisko atkritumu apsaimniekošanas maksa ir zemāka nekā nešķirotu sadzīves atkritumu maksa. Atkritumu uzskaitē veido bāzes līniju, pret kuru iespējams noteikt un izvērtēt atkritumu samazināšanas mērķus. Savukārt labi redzama un saprotama šķirošanas sistēma kļūst arī par pasākuma vides komunikācijas daļu, ļaujot dalībniekiem ilgtspējīgu rīcību īstenot praksē.

Normatīvais regulējums Latvijā. Atkritumu apsaimniekošanas likums nosaka atkritumu rašanās novēršanas prioritāti un regulē atkritumu dalītu savākšanu, tostarp bioloģisko atkritumu apsaimniekošanu [37]. Atkritumu apsaimniekošanas izmaksas ietekmē arī Dabas resursu nodokļa likums [41]. Praktiskā dalītās savākšanas kārtība jāpielāgo attiecīgās pašvaldības saistošajiem noteikumiem, norises vietas infrastruktūrai un tās atkritumu apsaimniekotāja nosacījumiem. Rīgā piemērojami pašvaldības sadzīves atkritumu apsaimniekošanas noteikumi un publisko pasākumu atkritumu samazināšanas un apsaimniekošanas vadlīnijas [50].

Labā prakse Latvijā. Sarunu festivāla LAMPA 2025. gada pieredze parādīja komunikācijas un šķirošanas sistēmas pārraudzības nozīmi. Mērķtiecīgi skaidrojot šķirošanas kārtību un iesaistot brīvprātīgos, kas uzraudzīja šķirošanas procesu, festivālā pirmo reizi izdevās pareizi sašķirot un pārstrādei nodot nozīmīgu bioloģisko atkritumu daudzumu. Mazā pasākumā līdzīgu rezultātu iespējams sasniegt ar vienotu marķējumu, tvertņu izvietojumu tieši pie atkritumu rašanās vietas un iepriekš saskaņotu savākto frakciju nodošanu.

Labā prakse ārvalstīs. Kopenhāgenā īstenotā eksperimentā uz zemes tika izvietotas pēdu norādes, kas veda līdz atkritumu tvertnēm. Šāds vienkāršs vizuālais risinājums par 46% samazināja zemē nomesto atkritumu daudzumu, apliecinot, ka labi pamanāmas norādes un ērti atrodamas atkritumu tvertnes var būtiski ietekmēt apmeklētāju rīcību [146].

Iepirkuma prasību formulējums. „Norises vieta nodrošina pasākuma laikā radīto atkritumu dalītu vākšanu vismaz trīs frakcijās - papīra, plastmasas un metāla iepakojums, bioloģiskie atkritumi un pārējie jeb nešķirotie atkritumi. Visas šķirošanas tvertnes izvieto vienkopus atkritumu rašanās vietās, īpaši kafijas paužu un ēdināšanas zonā, un marķē ar savstarpēji saskaņotām, dalībniekiem saprotamām norādēm. Norises vieta nodrošina katras frakcijas atsevišķu nodošanu atbilstoši apsaimniekošanai un pēc pasākuma sniedz pasūtītājam informāciju par savākto atkritumu daudzumu pa frakcijām. Izmantotajai šķirošanas sistēmai jāatbilst konkrētā atkritumu apsaimniekotāja norādījumiem.“

21. tabula. Atkritumu apsaimniekošanas kritēriji maza pasākuma iepirkuma dokumentācijai un to izpildes pārbaude

Nr.	Līm.	Kritērijs	Verifikācija (pierādījums)
1.	M	Ēdināšanas zonā vienkopus izvieto dalītās vākšanas tvertnes vismaz papīra, plastmasas un metāla iepakojumam, bioloģiskajiem un pārējiem atkritumiem, izmantojot vienotu marķējumu.	Vizuāla pārbaude; fotofiksācija
2.	M	Kafijas pauzēs un ēdināšanā radušos bioloģiskos atkritumus vāc atsevišķi un nodod atbilstoši apsaimniekošanai.	Apsaimniekotāja vai norises vietas apstiprinājums
3.	M/P	Pēc pasākuma fiksē radīto atkritumu daudzumu pa frakcijām, norādot svaru, tilpumu vai maisu skaitu.	Ieraksts pasākuma datu reģistrā
4.	P	Pasākuma rezultātus salīdzina ar iepriekšējā līdzīga pasākuma datiem un nosaka atkritumu samazināšanas mērķi nākamajam pasākumam.	Datu reģistra ieraksti par vismaz diviem salīdzināmiem pasākumiem.

Nr.	Līm.	Kritērijs	Verifikācija (pierādījums)
5.	P	Pārējo jeb nešķirotu atkritumu īpatsvars nepārsniedz iepriekš noteikto mērķi, piemēram, vienu trešdaļu no kopējā atkritumu daudzuma.	Apsaimniekotāja dati vai organizatora veikta maisu, tilpuma vai svara uzskaite pa frakcijām.

2.5. Komunikācija un digitālie risinājumi

Apraksts. Mazā pasākumā lielāko daļu drukāto materiālu iespējams aizstāt ar digitāliem risinājumiem. Ielūgumus, programmu, prezentācijas un izdales materiālus nosūta elektroniski vai dara pieejamus ar saiti vai QR kodu. Drukātus materiālus sagatavo tikai pamatotos gadījumos, tostarp pēc dalībnieka pieprasījuma. Dalībnieku dāvanu komplektus automātiski neparedz. Reģistrācijas anketu izmanto arī pasākuma plānošanai nepieciešamo datu iegūšanai, piemēram, ēdiena un nokļūšanas veida izvēlei, ievērojot datu minimizācijas principu. Ja paredzama dalībnieku ierašanās no attālākām vietām, izvērtē attālinātas vai hibrīdas dalības iespēju.

22. tabula. Ierastās un ilgtspējīgās komunikācijas pieejas salīdzinājums mazā pasākumā.

Aspekts	Ierastā pieeja	Ilgspējīgā pieeja
Ielūgumi un programma	Informāciju nosūta vai izsniedz drukātā veidā.	Ielūgumus un programmu nodrošina digitāli; drukā tikai pamatotos gadījumos vai pēc pieprasījuma.
Prezentācijas un izdales materiāli	Materiālus izdrukā visiem dalībniekiem neatkarīgi no to nepieciešamības.	Materiālus dara pieejamus ar saiti vai QR kodu piekļūstamā digitālā formātā.
Dalībnieku materiāli un dāvanas	Katram dalībniekam automātiski sagatavo mapes, rakstāmpiederumus un prezentācijas priekšmetus.	Dāvanu komplektus automātiski neveido; nepieciešamos materiālus piedāvā pēc pieprasījuma vai koplietošanai.
Dalības veids	Dalība paredzēta tikai klātienē, arī dalībniekiem, kuri mēro tālu ceļu.	Ja tas ir tehniski un saturiski pamatoti, nodrošina attālinātas vai hibrīdas dalības iespēju, samazinot nepieciešamību ceļot.
Informācija pēc pasākuma	Prezentācijas izsniedz drukātā veidā vai pēc pasākuma nav pieejamas.	Ar lektoru saskaņotos materiālus un, ja paredzēts, pasākuma ierakstu dara pieejamu digitāli.

Ieguvums. Digitāla informācijas aprite samazina papīra, drukas, piegādes un materiālu utilizācijas nepieciešamību, kā arī ļauj operatīvi atjaunināt pasākuma informāciju [1; 18]. Pilnībā virtuālas konferences modeļi oglekļa pēdas samazinājums ir par 94% un enerģijas patēriņa samazinājums par 90% salīdzinājumā ar klātienēs konferenci [15]. Hibrīda formāts var daļēji nodrošināt šo ieguvumu, ja attālinātā dalība faktiski aizstāj ceļošanu, īpaši dalībniekiem, kuriem būtu jāmēro liels attālums. Vienlaikus saglabājama klātienēs dalība tiem, kuriem tā nepieciešama pasākuma mērķu sasniegšanai.

Normatīvais regulējums Latvijā. Apstrādājot dalībnieku personas datus reģistrācijas, fotografēšanas, filmēšanas vai tiešraides laikā, ievēro Vispārīgās datu aizsardzības regulas prasības, tostarp nosaka datu apstrādes tiesisko pamatu, sniedz dalībniekiem informāciju un ievāc tikai pasākuma organizēšanai nepieciešamos datus. Vides apgalvojumiem jābūt konkrētiem, saprotamiem un pierādāmiem atbilstoši Negodīgas komercprakses aizlieguma likumam. Direktīvā (ES) 2024/825 paredzētās prasības pret maldinošiem vides apgalvojumiem dalībvalstīm jāpiemēro no 2026. gada 27. septembra [34].

Labā prakse Latvijā. Rīgas enerģētikas aģentūras organizētajā Latvijas Aprites ekonomikas forumā 2025. gadā dalībnieku informēšanai tika izmantoti digitāli risinājumi. Pašvaldības iestādes organizēts pasākums tādējādi kalpoja kā praktisks piemērs videi draudzīgākas pasākumu komunikācijas īstenošanai [109].

Labā prakse ārvalstīs. Eiropas Komisijas vadlīnijas ilgtspējīgu sanāksmju un pasākumu organizēšanai iesaka jau plānošanas sākumā izvērtēt klātienes pasākuma nepieciešamību un iespēju to rīkot attālināti. Tās arī rekomendē pasākuma informāciju nodrošināt tiešsaistē, bet drukāt un pasūtīt tikai nepieciešamo materiālu daudzumu [1].

Iepirkuma prasību formulējums. „Dalībnieku informāciju, tostarp ielūgumus, programmu un izdales materiālus, nodrošina digitāli un piekļūstamā formātā. Drukātus materiālus sagatavo tikai ar pasūtītāja iepriekšēju rakstisku saskaņojumu vai pēc dalībnieka pamatota pieprasījuma, norādot drukas pamatojumu un eksemplāru skaitu. Reģistrācijas formā iekļauj pasūtītāja noteiktos, pasākuma organizēšanai nepieciešamos jautājumus, tostarp ēdiena izvēli ar veģetāro maltīti kā pamata izvēli un, ja nepieciešams, dalībnieka plānoto nokļūšanas veidu. Piedāvājumu vērtēšanā papildus vērtē attālinātas vai hibrīdas dalības tehnisko risinājumu.“

23. tabula. Komunikācijas un digitālo risinājumu kritēriji maza pasākuma iepirkuma dokumentācijai un to izpildes pārbaude.

Nr.	Līm.	Kritērijs	Verifikācija (pierādījums)
1.	M	Ielūgumus, programmu un izdales materiālus nodrošina digitāli un piekļūstamā formātā; drukāšanu pieļauj tikai pamatotā izņēmuma gadījumā.	Digitālo materiālu kopums; drukas pamatojums un apjoma ieraksts datu reģistrā
2.	M	Reģistrācijas anketā veģetārā maltīte tiek norādīta kā pamata izvēle, saglabājot iespēju izvēlēties citu maltīti.	Reģistrācijas anketas forma.
3.	M	Dalībnieku dāvanu komplekti netiek paredzēti; nepieciešamos materiālus nodrošina pēc pieprasījuma vai koplietošanai.	Pasākuma tāme; dalībniekiem paredzēto materiālu saraksts.
4.	P	Nodrošina attālinātas vai hibrīdas dalības iespēju	Tehniskā risinājuma apraksts; attālināto dalībnieku skaits.
5.	P	Prezentāciju un ierakstu pieejamība digitāli	Materiālu vai ieraksta saite; saskaņojums par publicēšanu.

2.6. Enerģija un ūdens

Apraksts. Iekštelpu pasākumā enerģijas un ūdens patēriņu galvenokārt pārvalda norises vieta, tādēļ organizatora būtiskākie lēmumi ir piemērotas telpas izvēle un tās lietošanas režīms. Tādējādi nepieciešams Izvēlēties dalībnieku skaitam atbilstošu telpu ar dienasgaismu un jau pieejamu tehnisko aprīkojumu. Apgaismojuma, ventilācijas, telpu apkures un gaisa kondicionēšanas darbību pielāgo pasākuma norises laikam un faktiskajam telpas noslogojumam, bet nevajadzīgās iekārtas pēc pasākuma izslēdz. Dzeramo ūdeni nodrošina no daudzkārt lietojamos lielapjoma krūzēs vai iepakojumos vai ūdens uzpildes vietā. Ja pasākumam ir āra daļa, priekšroku dod elektrotīkla pieslēgumam, nevis atsevišķam dīzeļģeneratoram.

24. tabula. Ierastās un ilgtspējīgās enerģijas un ūdens izmantošanas pieejas salīdzinājums mazā pasākumā

Aspekts	Ierastā pieeja	Ilgspējīgā pieeja
Telpas izvēle	Izvēlas lielāku telpu, nekā nepieciešams, nevērtējot tās enerģijas patēriņu.	Izvēlas dalībnieku skaitam atbilstošu telpu ar dienasgaismu un jau pieejamu tehnisko aprīkojumu. .

Aspekts	Ierastā pieeja	Ilgtermīgā pieeja
Iekārtu darbība	Apgaismojums, ventilācija, apkure, gaisa kondicionēšana un tehnika darbojas neatkarīgi no telpas faktiskā noslogojuma.	Iekārtu darbību pielāgo pasākuma grafikam un dalībnieku skaitam; nevajadzīgās iekārtas pēc pasākuma izslēdz.
Dzeramais ūdens	Ūdeni nodrošina individuālās plastmasas pudelēs.	Dzeramo ūdeni uz galdiem pasniedz stikla karafēs, bet lielākam dalībnieku skaitam nodrošina ūdens uzpildes vietas.
Āra energoapgāde	Atsevišķu dīzeļģeneratoru izmanto arī tad, ja tuvumā ir pieejams elektrotīkla pieslēgums.	Priekšroku dod elektrotīkla pieslēgumam; ģeneratoru izmanto tikai tad, ja pieslēgums nav pieejams vai nav tehniski pietiekams.

Ieguvums. Katra nepatērētā kilovatstunda elektroenerģijas un neizmantotais degvielas litrs samazina gan pasākuma izmaksas, gan tā radīto vides ietekmi. Dalībnieku skaitam atbilstošas telpas izvēle un iekārtu darbības pielāgošana faktiskajam noslogojumam novērš nevajadzīgu apgaismojuma, apkures, gaisa kondicionēšanas un ventilācijas patēriņu. Āra pasākumā elektrotīkla pieslēgums parasti ļauj izvairīties no dīzeļģeneratora tiešajām emisijām, trokšņa un lokālā gaisa piesārņojuma. Savukārt krāna ūdens samazina individuālo pudelju ražošanās saistītās izmaksas, kā arī to apsaimniekošanu pēc pasākuma.

Normatīvais regulējums Latvijā. Latvijā nav vienota normatīvā regulējuma, kas noteiktu specifiskas enerģijas un ūdens patēriņa prasības maziem pasākumiem. Piemērojami Vides aizsardzības likumā ietvertie vispārīgie vides aizsardzības principi [36], kā arī norises vietai piemērojamās ēku ekspluatācijas, energoefektivitātes un dzeramā ūdens nekaitīguma prasības. Pašvaldību līmenī virzienu nosaka vietējie klimata un enerģētikas plāni. Rīgas mērķis ir līdz 2030. gadam samazināt CO₂ emisijas par 53% salīdzinājumā ar 2019. gadu, kas atbilst 80% samazinājumam salīdzinājumā ar 1990. gadu [20; 21; 55].

Labā prakse Latvijā. Dziesmu un deju svētkos 2023. gadā pasākumu teritorijā bija pieejamas dzeramā ūdens uzpildes stacijas, un apmeklētāji drīkstēja ienest atkārtoti uzpildāmas ūdens pudeles, izņemot stikla pudeles. Šāds risinājums samazināja nepieciešamību pēc individuāli fasēta ūdens un tā iepakojuma [106].

Labā prakse ārvalstīs. Eiropas Komisija ar sistemātisku vides pārvaldību, tostarp ēku energoefektivitāti un pasākumu praksi, savu kopējo oglekļa pēdu kopš 2005. gada ir samazinājusi par 56% [110].

Iepirkuma prasību formulējums. „Norises vieta nodrošina apgaismojuma, ventilācijas, apkures, gaisa kondicionēšanas un tehniskā aprīkojuma darbības pielāgošanu pasākuma grafikam un faktiskajam telpu noslogojumam. Neizmantotās iekārtas izslēdz vai pārslēdz enerģijas taupīšanas režīmā. Dzeramo ūdeni nodrošina no krāna karafēs, krūzēs vai citos atkārtoti uzpildāmos koplietošanas traukos vai ūdens uzpildes vietās. Ja pasākums ir arī ārā, tad energoapgādi nodrošina no elektrotīkla pieslēguma. Dīzeļģeneratora izmantošana pieļaujama tikai ar pasūtītāja iepriekšēju rakstisku saskaņojumu, pamatojot tā tehnisko nepieciešamību. Ja telpai vai pasākuma zonai ir atsevišķa enerģijas patēriņa uzskaite, norises vieta pēc pasākuma sniedz patēriņa datus kilovatstundās.”

25. tabula. Enerģijas un ūdens kritēriji maza pasākuma iepirkuma dokumentācijai un to izpildes pārbaude.

Nr.	Līm.	Kritērijs	Verifikācija (pierādījums)
1.	M	Apgaismojuma, ventilācijas, apkures, gaisa kondicionēšanas un tehniskā aprīkojuma darbību pielāgo pasākuma grafikam un telpu faktiskajam noslogojumam; nevajadzīgās iekārtas izslēdz.	Norises vietas apliecinājums; organizatora pārbaude

Nr.	Līm.	Kritērijs	Verifikācija (pierādījums)
2.	M	Dzeramo ūdeni nodrošina no krāna karafēs, krūzēs vai citos atkārtoti uzpildāmos koplietošanas traukos vai ūdens uzpildes vietās.	Norises vietas apliecinājums; vizuāla pārbaude.
3.	M*	Elektroenerģijas patēriņu fiksē kilovatstundās, ja telpai vai pasākuma zonai ir pieejama atsevišķa uzskaite.	Skaitītāja nolasījumi vai norises vietas sniegta informācija.
4.	M*	Ja pasākums notiek ārpus telpām, tad izmanto elektrotīkla pieslēgumu; dīzeļģeneratoru pieļauj tikai pamatotas tehniskas nepieciešamības gadījumā.	Energoapgādes tehniskā risinājuma apraksts.
5.	P	Norises vietai ir ēkas energosertifikāts, vides pārvaldības sertifikāts vai elektroenerģijas izcelsmes apliecinājums.	Spēkā esošs sertifikāts, izcelsmes apliecinājums vai līdzvērtīgs pierādījums.

2.7. Mobilitāte un transports

Apraksts. Dalībnieku pārvietošanās ietekmi mazā pasākumā galvenokārt nosaka divi organizatora lēmumi: norises vietas izvēle un dalībniekiem sniegtā informācija. Priekšroku dod vietai, kas ir ērti sasniedzama ar sabiedrisko transportu, kājām un velosipēdu. Ielūgumā norāda tuvākās pieturvietas, piemērotākos sabiedriskā transporta maršrutus un velosipēdu novietošanas iespējas, neaprobežojoties tikai ar informāciju par automašīnu stāvvietām. Reģistrācijas anketā var iekļaut jautājumu par plānoto pārvietošanās veidu, lai apkopotu pasākuma mobilitātes datus. Dalībniekiem, kuriem būtu jāmēro liels attālums, pēc iespējas piedāvā attālinātas dalības iespēju.

26. tabula. Ierastās un ilgtspējīgās mobilitātes pieejas salīdzinājums mazā pasākumā.

Aspekts	Ierastā pieeja	Ilgspējīgā pieeja
Norises vieta	Vietu izvēlas, galvenokārt vērtējot autostāvvietu pieejamību.	Izvēlas vietu, kas ērti sasniedzama ar sabiedrisko transportu, kājām un velosipēdu.
Informācija dalībniekiem	Ielūgumā norāda adresi un automašīnu novietošanas iespējas.	Norāda tuvākās pieturvietas, sabiedriskā transporta maršrutus, gājēju piekļuvi un velonovietnes.
Dalībnieku pārvietošanās	Katrs dalībnieks savu braucienu plāno individuāli.	Veicina sabiedriskā transporta izmantošanu un, ja nepieciešams, piedāvā kopbraukšanas koordinēšanu.
Dalībnieki no attālākām vietām	Neatkarīgi no ceļa attāluma paredz tikai klātienes dalību.	Ja pasākuma saturs to pieļauj, nodrošina attālinātas vai hibrīdas dalības iespēju.

Ieguvums. Dalībnieku ceļošana, īpaši ar personīgajām automašīnām un lidmašīnām, var veidot lielāko pasākuma oglekļa pēdas daļu [15]. Tādēļ ērti sasniedzama norises vieta un savlaicīgi sniegta informācija par pārvietošanās iespējām var samazināt personīgo automašīnu izmantošanu, autostāvvietu pieprasījumu un ar transportu saistītās emisijas. Vienlaikus laba sasniedzamība uzlabo dalībnieku pieredzi un samazina kavēšanās risku. Attālināta dalība rada vides ieguvumu tad, ja tā faktiski aizstāj tālu braucienu.

Normatīvais regulējums Latvijā. Latvijā nav vienotu prasību, kas noteiktu pasākuma norises vietas pieļaujamo attālumu līdz sabiedriskā transporta pieturvietai. Ilgtspējīgas mobilitātes virzienu nosaka valsts un pašvaldību transporta un attīstības plānošanas dokumenti, tostarp Rīgas attīstības programmas prioritāte „Ērta un videi draudzīga pārvietošanās pilsētā” [52; 53]. Konkrētu attālumu līdz pieturvietai pasūtītājs var noteikt kā izmērāmu iepirkuma prasību, izvērtējot pasākuma norises vietu un dalībnieku vajadzības.

Labā prakse Latvijā. XXVII Vispārējo latviešu Dziesmu un XVII Deju svētku laikā 2023. gadā tika paplašinātas sabiedriskā transporta izmantošanas iespējas: dalībniekiem nodrošināja īpašus braukšanas risinājumus, savukārt pasākumu norises laikam tika organizēti papildu reisi [148]. Rīgas svētku laikā 2024.gadā sabiedriskais transports bija pieejams bez maksas, un pēc pasākumiem tika nodrošināti papildu reisi.

Labā prakse ārvalstīs. Massive Attack rīkotajā ACT 1.5 koncertā Bristolē 2024. gadā tika īstenota mērķtiecīga mobilitātes programma: vietējiem iedzīvotājiem nodrošināja priekšrocības biļešu iegādē, palielināja vilcienu reisu skaitu, organizēja elektriskos maršruta autobusus un motivēja apmeklētājus izmantot vilcienu. Mākslinieku ceļošanas radītās emisijas bija par 73% mazākas nekā salīdzināmajā tradicionāla āra koncerta scenārijā [76]. Vienlaikus tikai 5% apmeklētāju, kuri uz pasākumu ieradās ar lidmašīnu, radīja 64% no pasākuma kopējām siltumnīcefekta gāzu emisijām [76].

Iepirkuma prasību formulējums, „Norises vieta ir ērti sasniedzama ar sabiedrisko transportu - tuvākā pieturvieta atrodas ne tālāk kā aptuveni 200 metru attālumā pa drošu gājēju maršrutu. Dalībniekiem paredzētajā informācijā norāda tuvākās pieturvietas, ieteicamos sabiedriskā transporta maršrutus un velosipēdu novietošanas iespējas. Ja pasākuma mērķis un norises formāts to pieļauj, piedāvājumu vērtēšanā papildus vērtē attālinātas dalības tehnisko risinājumu un dalībnieku kopbraukšanas koordinēšanas iespējas.“

27. tabula. Mobilitātes un transporta kritēriji maza pasākuma iepirkuma dokumentācijai un to izpildes pārbaude.

Nr.	Līm.	Kritērijs	Verifikācija (pierādījums)
1.	M	Norises vietas tuvākā sabiedriskā transporta pieturvieta atrodas aptuveni 200 (vai citu norādījumu) metru attālumā un ir sasniedzama pa drošu gājēju maršrutu.	Maršruta un attāluma pārbaude kartē; norises vietas apraksts.
2.	M	Ielūgumā norāda tuvākās pieturvietas, ieteicamos sabiedriskā transporta maršrutus un velosipēdu novietošanas iespējas.	Ielūguma vai dalībnieku informācijas saturs.
3.	M	Reģistrācijas anketā iekļauj jautājumu par dalībnieka plānoto pārvietošanās veidu.	Reģistrācijas anketas forma; apkopotu dati.
4.	P	Ja pasākuma saturs to pieļauj, dalībniekiem no attālākām vietām nodrošina attālinātas dalības iespēju.	Tehniskā risinājuma apraksts; attālināto dalībnieku skaits. Pieslēguma nodrošinājums
5.	P	Dalībniekiem piedāvā kopbraukšanas vai kopīga transporta koordinēšanas risinājumu.	Organizatora risinājuma apraksts; informācija par tā izmantošanu.

2.8. Norises vieta

Apraksts. Norises vietu izvēlas atbilstoši plānotajam dalībnieku skaitam, izvairoties no nepamatoti lielas telpas un ar tās apsildi, gaisa kondicionēšanu un apgaismošanu saistītā papildu enerģijas patēriņa. Priekšroku dod vietai ar dabisko apgaismojumu, nepieciešamo tehnisko aprīkojumu un mēbelēm, dalītās atkritumu vākšanas iespējām un labu sasniedzamību ar sabiedrisko transportu. Vienlaikus izvērtē vides pieejamību, tostarp bezšķēršļu piekļuvi pasākuma telpai un pielāgotas tualetes pieejamību.

28. tabula. Ierastās un ilgtspējīgās norises vietas izvēles salīdzinājums mazā pasākumā.

Aspekts	Ierastā pieeja	Ilgtspējīgā pieeja
Telpas lielums	Izvēlas lielāku telpu, nekā nepieciešams, lai nodrošinātu rezervi.	Izvēlas plānotajam dalībnieku skaitam un pasākuma formātam atbilstošu telpu.

Aspekts	Ierastā pieeja	Ilgtermīgā pieeja
Aprīkojums	Nepieciešamās mēbeles un tehnisko aprīkojumu piegādā atsevišķi.	Izmanto norises vietā jau pieejamās mēbeles un tehnisko aprīkojumu.
Vides infrastruktūra	Atkritumu šķirošanas un resursu izmantošanas iespējas vietas izvēlē nevērtē.	Izvērtē dalītās atkritumu vākšanas, enerģijas un dzeramā ūdens nodrošināšanas iespējas.
Pieejamība un sasniedzamība	Galvenokārt vērtē automašīnu novietošanas iespējas.	Vērtē vides pieejamību un sasniedzamību ar sabiedrisko transportu, kājām un velosipēdu.

Ieguvums. Dalībnieku skaitam atbilstoša telpa samazina nevajadzīgu enerģijas patēriņu. Norises vietā jau pieejamās mēbeles un tehniskais aprīkojums mazina nomas, piegādes un uzstādīšanas nepieciešamību, savukārt laba sasniedzamība var samazināt dalībnieku braucienus ar personīgajām automašīnām. Vides pieejamība paplašina dalības iespējas un palīdz nodrošināt vienlīdzīgu piekļuvi pasākumam.

Normatīvais regulējums Latvijā. Publisku pasākumu organizēšanai piemērojams Publisku izklaides un svētku pasākumu drošības likums [48]. Tas paredz, ka norises vieta jāizvēlas un jāiekārto atbilstoši apmeklētāju un dalībnieku skaitam, ievērojot vides aizsardzības, higiēnas, ugunsdrošības, tehniskās drošības un citas prasības. Pašvaldības atļauja nav nepieciešama valsts vai pašvaldības iestādes rīkotam publiskam pasākumam, kā arī publiskam pasākumam telpās, tomēr organizatoram saglabājas pienākums nodrošināt drošu pasākuma norisi. Atkarībā no pasākuma un norises vietas jāievēro arī būvju lietošanas, ugunsdrošības un vides pieejamības prasības.

Labā prakse Latvijā. Rīgas enerģētikas aģentūras organizētais Latvijas Aprites ekonomikas forums 2025. gadā notika VEF Kultūras pilī, kas ir sasniedzama ar sabiedrisko transportu un kurā pasākumu iespējams rīkot bez pagaidu būvju un plašas papildu infrastruktūras izveides [109].

Labā prakse ārvalstīs. Green Key sertifikāciju var saņemt konferenču centri un citas pasākumu norises vietas. Sertifikācijas procesā tiek vērtēti dokumentēti pierādījumi un veikts audits klātienē, kā arī sertifikāts regulāri jāatjauno. Tādēļ sertificētas vietas izvēle pasūtītājam sniedz trešās puses pārbaudītu apliecinājumu par vides pārvaldības prasību ievērošanu, tomēr neaizstāj konkrētā pasākuma resursu patēriņa izvērtējumu. Latvijā 2026.gada septembrī bija 13 viesnīcas un pasākuma norises vietas, kurām ir piešķirts Green Key sertifikāts.

Iepirkuma prasību formulējums. „Telpas ietilpība un iekārtojums atbilst pasūtītāja norādītajam dalībnieku skaitam un pasākuma formātam. Norises vietā ir pieejamas pasākumam nepieciešamās mēbeles un tehniskais aprīkojums, dalītās atkritumu vākšanas iespējas, drošs dzeramais ūdens un bezšķēršļu piekļuve pasākuma telpai un pielāgotai tualetei. Piedāvājumu vērtēšanā papildus vērtē dabiskā apgaismojuma pieejamību un spēkā esošu norises vietas vides pārvaldības sertifikātu kā EMAS, ISO 14001, Green Key vai līdzvērtīgu apliecinājumu.“

29. tabula. Norises vietas kritēriji maza pasākuma iepirkuma dokumentācijai un to izpildes pārbaude.

Nr.	Līm.	Kritērijs	Verifikācija (pierādījums)
1.	M	Telpas ietilpība un iekārtojums atbilst plānotajam dalībnieku skaitam un pasākuma formātam.	Telpas apraksts un plāns; ietilpības salīdzinājums ar dalībnieku skaitu.
2.	M	Telpā vai tās tiešā tuvumā ir nodrošināta dalīta atkritumu vākšana.	Norises vietas apliecinājums; vizuāla pārbaude.
3.	M	Nodrošināta vides pieejamība, tostarp bezšķēršļu piekļuve pasākuma telpai un pielāgota tualete.	Norises vietas apraksts; pārbaude apsekojuma laikā.
4.	P	Norises vietai ir spēkā esošs EMAS, ISO 14001, Green Key vai līdzvērtīgs vides pārvaldības apliecinājums.	Sertifikāts un tā spēkā esamības pārbaude.

Nr.	Līm.	Kritērijs	Verifikācija (pierādījums)
5.	P	Pasākuma telpā ir pieejams dabiskais apgaismojums.	Norises vietas apraksts; vizuāla pārbaude.

2.9. Noformējums

Apraksts. Pasākuma noformējumā vispirms izmanto organizatora rīcībā jau esošus vai nomātus elementus. Noformējuma nemainīgo daļu veido bez datuma un gada norādēm, lai to varētu izmantot atkārtoti, savukārt mainīgo informāciju, piemēram, pasākuma nosaukumu, datumu un programmu, izvieto digitāli vai uz nomaināmiem elementiem. Jaunus noformējuma priekšmetus iegādājas tikai tad, ja ir paredzēta to atkārtota izmantošana, uzglabāšana vai nodošana citam lietotājam. Izvairās no vienreizlietojamiem rotājumiem, piemēram, baloniem, plastmasas konfeti un vienreizlietojamiem galdautiem.

30. tabula. Ierastās un ilgtspējīgās noformējuma pieejas salīdzinājums mazā pasākumā.

Aspekts	Ierastā pieeja	Ilgtspējīgā pieeja
Dizains	Noformējumā iestrādā konkrētā pasākuma nosaukumu, datumu un gadu.	Pamata noformējumu veido bez datuma un gada; mainīgo informāciju izvieto digitāli vai uz nomaināmiem elementiem.
Elementu iegāde	Katram pasākumam iegādājas vai izgatavo jaunus noformējuma elementus.	Vispirms izmanto organizatora krājumus vai nomātus elementus.
Materiālu izvēle	Izmanto īslaicīgus un grūti pārstrādājamus materiālus.	Izvēlas izturīgus, labojamus un atkārtoti izmantojamus materiālus.
Izmantošana pēc pasākuma	Pēc pasākuma lielākā daļa noformējuma kļūst par atkritumiem.	Jau pirms iegādes paredz noformējuma uzglabāšanu, atkārtotu izmantošanu, pārveidošanu vai nodošanu citam lietotājam.

Ieguvums. Atkārtoti izmantojams noformējums pārvērš regulārus īstermiņa izdevumus ilgāk izmantojamā ieguldījumā. Tas samazina nepieciešamību katram pasākumam iegādāties jaunus materiālus, kā arī mazina piegādes, uzstādīšanas un atkritumu apsaimniekošanas izmaksas. Modulārs dizains ļauj saglabāt pasākuma identitāti, vienlaikus atkārtoti izmantojot noformējuma pamatelementus.

Normatīvais regulējums Latvijā. Specifiskas prasības mazu pasākumu noformējumam normatīvajos aktos nav noteiktas. Materiālu un iepakojuma izmantošanai piemērojams Dabas resursu nodokļa likums [41], lai gan tā ietekme uz pasākuma organizatora izmaksām parasti ir netieša. Publiskajā iepirkumā atkārtoti izmantojama noformējuma izvēli pamato Publisko iepirkumu likuma mērķis īstenot ilgtspējīgus iepirkumus [44].

Labā prakse Latvijā. Latvijas Aprites ekonomikas forumā 2025. gadā dalībnieki tika aicināti izmantot jau esošas dalībnieku karšu lentes un pēc pasākuma tās nodot atkārtotai izmantošanai. Tikmēr festivāla „Laba Daba” ilgtspējas un aprites ekonomikas pieredzes telpā sadarbībā ar ZAAO, Latvijas Mākslas akadēmiju un uzņēmumu „SVINAM” tika demonstrētas no pasākumu baneriem izgatavotas mēbeles. Šis piemērs parāda iespēju noformējuma materiālus pēc sākotnējās izmantošanas pārveidot funkcionālos un atkārtoti lietojamus priekšmetos.

Labā prakse ārvalstīs. ICLEI Pasaules kongresā Malmē dalībnieku kakla lentes tika izgatavotas bez konkrētā pasākuma nosaukuma un datuma, lai tās varētu izmantot atkārtoti turpmākajos pasākumos [18].

Iepirkuma prasību formulējums. „Noformējumā vispirms izmanto pasūtītāja rīcībā esošus vai nomātus elementus. Noformējuma pamatelementus izgatavo bez konkrēta datuma un gada norādēm, paredzot to atkārtotu izmantošanu. Mainīgo informāciju izvieto digitāli vai uz nomaināmiem elementiem. Ja piedāvājumā

paredzēta jaunu noformējuma priekšmetu izgatavošana, norāda izmantotos materiālus un risinājumu to uzglabāšanai, atkārtotai izmantošanai, pārveidošanai vai nodošanai pēc pasākuma. Vienreizlietojamu rotājumu, tostarp balonu, plastmasas konfeti un vienreizlietojamu galdautu, izmantošana nav atļauta.“

31. tabula. Noformējuma kritēriji maza pasākuma iepirkuma dokumentācijai un to izpildes pārbaude.

Nr.	Līm.	Kritērijs	Verifikācija (pierādījums)
1.	M	Noformējuma pamatelementi ir veidoti bez datuma un gada norādēm un paredzēti atkārtotai izmantošanai.	Dizaina maketa saskaņošana pirms izgatavošanas.
2.	M	Vispirms izmanto pasūtītāja rīcībā esošus vai nomātus noformējuma elementus.	Izmantoto elementu saraksts; tāmes un nomas pozīcijas.
3.	M	Netiek izmantoti vienreizlietojami rotājumi, tostarp baloni, plastmasas konfeti un vienreizlietojami galdauti.	Piedāvājuma apraksts; vizuāla pārbaude pasākuma laikā.
4.	P	Jauniem noformējuma elementiem ir norādīti materiāli un paredzēta uzglabāšana, atkārtota izmantošana, pārveidošana vai nodošana citam lietotājam.	Materiālu un turpmākās izmantošanas apraksts piedāvājumā.

2.10. Zaļmaldināšanas novēršana un sertifikāti

Apraksts. Par pasākuma vides praksi informē, izmantojot konkrētus un pārbaudāmus faktus, piemēram, „pasākumā netika izmantoti vienreizlietojamie trauki“ vai „atsevišķi savākti X kg bioloģisko atkritumu“, nevis vispārīgus apgalvojumus, piemēram, „zaļš“, „videi draudzīgs“ vai „ilgtspējīgs pasākums“. Sertifikātus un vides marķējumus norāda tikai tad, ja tie ir faktiski piešķirti, spēkā un attiecināmi uz konkrēto produktu, pakalpojumu vai norises vietu.

Ieguvums. Pamatota komunikācija mazina juridisko un reputācijas risku un stiprina pasākuma rīkotāja uzticamību. Konkrēti rezultāti turklāt ir izmantojami pasākumu salīdzināšanai un turpmāko uzlabojumu pamatošanai. No 2026. gada 27. septembra Latvijā spēkā ir grozījumi Negodīgas komercprakses aizlieguma likumā, kas ievieš direktīvas (ES) 2024/825 prasības un pastiprina ierobežojumus nepamatotiem vispārīgiem vides apgalvojumiem.

Normatīvais regulējums Latvijā. Negodīgas komercprakses aizlieguma likums un Patērētāju Tiesību Aizsardzības Centra skaidrojumi par vides paziņojumiem un zaļmaldināšanu [151]; grozījumi Negodīgas komercprakses aizlieguma likumā, kas pastiprina ierobežojumus vispārīgiem vides apgalvojumiem [34].

Labā prakse Latvijā. Rīgas pašvaldības komunikācija par depozīta glāzēm ir piesardzīgi formulēta vides apgalvojuma piemērs: ieguvums tiek saistīts ar glāzes atkārtotu izmantošanu noteiktu reižu skaitu un pamatots ar atsauci uz pētījumiem, nevis pasniegts kā absolūts apgalvojums [50].

Labā prakse ārvalstīs. A Greener Future pasākumu pilnas oglekļa pēdas aprēķini parādīja, ka bieži atkārtotais apgalvojums par apmeklētāju ceļošanas radītiem 80% no festivāla emisijām nav universāli piemērojams. Tas ilustrē, kā faktisko datu apkopošana ļauj aizstāt vispārinātus pieņēmumus ar konkrētajam pasākumam atbilstošiem rezultātiem [19].

Iepirkuma prasību formulējums (līguma izpildes noteikums): „Izpildītāja sagatavotā publicitāte un mārketinga materiāli par pasākuma vides praksi pirms publiskošanas ir saskaņojami ar pasūtītāju. Vides apgalvojumi izsakāmi tikai par faktiski īstenotiem un ar pierādījumiem pamatojamiem pasākumiem; vispārīgi vai maldinoši apgalvojumi

bez pamatojuma nav pieļaujami. Sertifikātu un marķējumu nosaukumu vai grafisko zīmju izmantošana pieļaujama tikai tad, ja attiecīgais sertifikāts vai marķējums ir spēkā un attiecināms uz konkrēto produktu, pakalpojumu vai norises vietu.“

32. tabula. Zaļmaldināšanas kritēriji maza pasākuma iepirkuma dokumentācijai un to izpildes pārbaude.

Nr.	Līm.	Kritērijs	Verifikācija (pierādījums)
1.	M	Komunikācijā izmanto tikai konkrētus un pārbaudāmus vides faktus; neizmanto vispārīgus apgalvojumus bez pamatojuma	Publicitātes materiālu pārbaude
2.	M	Sertifikātus un marķējumus norāda tikai tad, ja tie ir spēkā un piešķirti konkrētajam objektam	Sertifikāta, licences vai ieraksta sertifikācijas reģistrā pārbaude
3.	P	Pēc pasākuma publisko sasniegtos vides rezultātus, norādot izmantoto aprēķina vai uzskaites metodi	Publikācija un rezultātus pamatojošie pasākuma uzskaites dati

2.11. Piegādātāji

Apraksts. Vides kritērijus iekļauj visos attiecināmajos pasākuma iepirkumos un cenu aptaujās, tostarp ēdināšanas, trauku, norises vietas un citu būtisku pakalpojumu iegādē, izmantojot šajā ceļvedī piedāvātos formulējumus. Katram kritērijam jau iepirkuma dokumentācijā nosaka atbilstošu pārbaudes veidu. Vienkāršākos gadījumos var izmantot piegādātāja apliecinājumu, savukārt būtiskāko prasību izpildi pārbauda piedāvājuma izvērtēšanas vai līguma izpildes laikā. Ja par pierādījumu norādīts sertifikāts, marķējums vai cits konkrēts dokuments, pieņem arī līdzvērtīgus pierādījumus. Kā metodisko paraugu prasību paplašināšanai izmanto bijušos MK noteikumu Nr. 353 par Zaļo publisko iepirkumu kritērijus [45].

Ieguvums. Skaidri formulētas un pārbaudāmas vides prasības ļauj salīdzināt piedāvājumus pēc to faktiskā vides snieguma un samazina risku, ka līgumā ietvertie ilgtspējas nosacījumi paliek tikai deklaratīvi. Regulārs publiskā sektora pieprasījums pēc videi saudzīgākiem risinājumiem var veicināt to piedāvājuma, pieejamības un piegādātāju kompetences attīstību [47].

Normatīvais regulējums Latvijā. Ilgtspējīgu iepirkumu veikšana ir ietverta Publisko iepirkumu likuma 2. pantā noteiktajos likuma mērķos. Likuma 19.1 pants paredz iespēju veidot kompetences centrus, lai īstenotu ilgtspējas principus un attīstītu iepirkumu standartizāciju un centralizāciju. Tehniskajām specifikācijām un to pārbaudes metodēm jābūt saistītām ar iepirkuma priekšmetu, samērīgām un konkurenci nepamatoti neierobežojošām [44; 45]. MK noteikumi Nr. 353 kopš 2026. gada 9. jūnija ir zaudējuši spēku, tomēr tajos ietvertās prasības un pārbaudes pieejas var izmantot kā brīvprātīgu metodisko avotu, tās pielāgojot konkrētā iepirkuma priekšmetam un aktuālajam regulējumam [45].

Labā prakse Latvijā. Iepirkumu uzraudzības biroja sadaļā „Stratēģiskais un ilgtspējīgais iepirkums“ tiek apkopoti aktuālie skaidrojumi un metodiskie materiāli vides, sociālo un inovācijas kritēriju iekļaušanai iepirkumos. IUB arī norāda, ka spēkā neesošo MK noteikumu Nr. 353 prasības pēc regulējuma maiņas var turpināt izmantot kā vadlīnijas [45].

Labā prakse ārvalstīs. Eiropas Komisijas sanāksmju un pasākumu vadlīnijās prasības sakārtotas minimālajā un padziļinātajā līmenī. Šāda pieeja ļauj noteikt obligāti izpildāmu prasību kopumu, bet augstāku vides sniegumu izmantot piedāvājumu vērtēšanā [1].

Iepirkuma prasību formulējums (vispārīgā klauzula): „Piegādātājs piedāvājumā apliecina šajā specifikācijā noteikto vides prasību izpildi un pēc pasūtītāja pieprasījuma iesniedz prasībai atbilstošus pierādījumus. Pasūtītājs pārbauda būtiskāko prasību izpildi piedāvājuma izvērtēšanas vai līguma izpildes laikā. Ja kā pierādījums norādīts

konkrēts sertifikāts, marķējums vai cits dokuments, tiek pieņemts arī līdzvērtīgs pierādījums.“

33. tabula. Piegādātāju kritēriji maza pasākuma iepirkuma dokumentācijai un to izpildes pārbaude.

Nr.	Līm.	Kritērijs	Verifikācija (pierādījums)
1.	M	Vides kritēriji iekļauti vismaz ēdināšanas, trauku un norises vietas iepirkumos un cenu aptaujās	Iepirkuma, cenu aptaujas vai līguma dokumentācija
2.	M	Piegādātājs apliecina prasību izpildi un pēc pieprasījuma iesniedz pierādījumus	Piegādātāja apliecinājums un attiecīgie pierādījumi
3.	M	Pasākuma laikā pārbauda vismaz būtiskāko līguma izpildes prasību ievērošanu	Pārbaudes ieraksts, fotofiksācija vai pieņemšanas-nodošanas dokuments
4.	P	Priekšroka tiek dota piegādātājiem ar vides sertifikātu vai līdzvērtīgu pierādījumu	Sertifikāts vai līdzvērtīgs pierādījums

2.12. Pieejamība, iekļautība un drošība

Apraksts. Pasākumu plāno tā, lai tajā varētu droši un pilnvērtīgi piedalīties pēc iespējas plašāks dalībnieku loks. Nodrošina bezšķēršļu piekļuvi norises vietai, pārvietošanos tās teritorijā, pielāgotas tualetes un saprotamas norādes. Informāciju par pieejamības risinājumiem publicē savlaicīgi - ielūgumā, pasākuma tīmekļvietnē un biļešu iegādes vietās. Reģistrācijas anketā vai saziņā ar organizatoru dalībniekiem dod iespēju pieteikt nepieciešamos piekļūstamības risinājumus un norādīt uztura ierobežojumus. Atbilstoši pasākuma mērogam un dalībnieku vajadzībām nodrošina tulkojumu zīmju valodā, runas transkripciju, pielāgotas skatītāju vietas, attālinātu dalību vai klusu atpūtas zonu. Āra pasākumos paredz atpūtas vietas, iespēju patverties ēnā un bezmaksas dzeramo ūdeni. Organizators izvērtē drošības riskus, pārbauda evakuācijas kārtību un pirmās palīdzības pieejamību, kā arī sniedz dalībniekiem skaidru informāciju par rīcību ārkārtas situācijās.

Ieguvums. Pieejams, iekļaujošs un drošs pasākums mazina šķēršļus līdzdalībai un ļauj cilvēkiem ar dažādām vajadzībām pilnvērtīgi iesaistīties tā norisē. Savlaicīga vajadzību apzināšana palīdz sagatavot piemērotus risinājumus, efektīvāk izmantot organizatora resursus un mazināt neparedzētas problēmas pasākuma laikā. Saprotama informācija, pārdomāta vide un skaidra rīcības kārtība uzlabo dalībnieku pieredzi un stiprina uzticēšanos organizatoram. Šāda pieeja stiprina pasākuma ilgtspējas sociālo dimensiju.

Normatīvais regulējums Latvijā. Preču un pakalpojumu piekļūstamības likums un Ministru kabineta 2024. gada 27. februāra noteikumi Nr. 128 „Preču un pakalpojumu piekļūstamības prasības” nosaka prasības konkrētām precēm un pakalpojumiem, tostarp elektroniskajai tirdzniecībai. Pasākumu organizēšanā šīs prasības izvērtē, piemēram, saistībā ar biļešu tirdzniecību tiešsaistē; tās nav automātiski attiecināmas uz visiem pasākumiem kopumā [49]. Publisko iepirkumu likuma 20. panta devītā daļa paredz, ka iepirkumos, kuru rezultāti paredzēti lietošanai fiziskām personām, tehniskajās specifikācijās nodrošina piekļūstamību personām ar invaliditāti vai ņem vērā universālā dizaina principus, izņemot pienācīgi pamatotus gadījumus. Sabiedrībai pieejamiem pasākumiem, kas atbilst publiska pasākuma definīcijai, piemēro Publisku izklaides un svētku pasākumu drošības likumu, ievērojot tajā noteikto piemērošanas kārtību un izņēmumus [48].

Labā prakse Latvijā. Sarunu festivāls LAMPA pieejamību risina vairākos līmeņos: teritorija tiek pielāgota cilvēkiem, kuri pārvietojas ratiņkrēslā, daļai pasākumu tiek nodrošināts zīmju valodas tulkojums, bet vienā no skatuvēm izmantota runas atpazīšanas nodrošināta transkripcija ar „Tildes Balsi” [150].

Labā prakse ārvalstīs. Eiropas Komisijas pasākumu vadlīnijās pieejamība un iekļautība ir aplūkota kā atsevišķs pasākuma plānošanas uzdevums līdzās vides prasībām. Tas nozīmē, ka pieejamību izvērtē jau norises vietas, komunikācijas un tehnisko risinājumu izvēles laikā, nevis tikai pēc dalībnieka pieprasījuma [1].

Iepirkuma prasību formulējums (norises vietai un pasākumu aģentūrai): „Norises vieta nodrošina bezšķēršļu nokļūšanu līdz pasākuma telpai un personām ar kustību traucējumiem pielāgotu tualeti. Piedāvājumā norāda ieejas, pārvietošanās ceļu, lifta vai pacēlāja, tualetes un personu ar kustību traucējumiem evakuācijas risinājumus. Dalībnieku informācijā iekļauj norises vietas pieejamības aprakstu, bet reģistrācijā nodrošina iespēju brīvprātīgi norādīt nepieciešamos piekļūstamības risinājumus. Vērtēšanā papildus vērtē zīmju valodas tulkojuma, runas transkripcijas vai cita līdzvērtīga informācijas piekļūstamības risinājuma nodrošināšanu.“

34. tabula. Pieejamības, iekļautības un drošības kritēriji maza pasākuma iepirkuma dokumentācijai un to izpildes pārbaude.

Nr.	Līm.	Kritērijs	Verifikācija (pierādījums)
1.	M	Bezšķēršļu nokļūšana līdz pasākuma telpai un pieejama pielāgota tualete	Norises vietas apraksts un apsekojums
2.	M	Ielūgumā sniegta informācija par norises vietas pieejamību	Ielūguma vai pasākuma tīmekļvietnes saturs
3.	M	Reģistrācijā iespējams brīvprātīgi norādīt nepieciešamos piekļūstamības risinājumus un uztura ierobežojumus	Reģistrācijas anketas forma
4.	M	Pārbaudīta evakuācijas kārtība un dalībniekiem pieejama informācija par rīcību ārkārtas situācijā	Norises vietas drošības dokumentācija un dalībniekiem sniegtā informācija
4.	P	Surdotulkojums, transkripcija vai līdzīgs risinājums ir pieejams pēc pieprasījuma	Pakalpojuma vai tehniskā risinājuma nodrošinājums
5.	P	Klusa telpa vai mierīga zona lielākām sanāksmēm	Norāde telpu plānā un pasākuma informācijā

3 Ceļa karte lieliem pasākumiem

3.1. Ceļakartes tvērums un lietošana

Šī ceļa karte paredzēta lieliem pasākumiem kā festivāliem, pilsētas svētkiem, lieliem koncertiem, sporta sacensībām un konferencēm ar vairāk nekā aptuveni 500 dalībniekiem, kas pārsvarā notiek ārā vai apvieno āra un iekštelpu elementus. Katrā jomā kritēriji doti divos līmeņos: minimālais jeb ieteicamais pamatlīmenis, kurš nodrošina atbilstību esošajam normatīvajam regulējumam vai tirgus gaidībām, kā arī paaugstinātais prasību līmenis, kas ir brīvprātīgs solis, lai izdarītu vairāk. Šāds dalījums atbilst arī iepriekš veidotai Latvijas pašvaldību praksei prasības iedalīt minimālajās un paaugstinātajās. Katrs jomas bloks secīgi atbild uz četriem praktiskiem jautājumiem: ko darīt (apraksts), kāpēc tas nepieciešams (ieguvums), uz kāda pamata (normatīvais regulējums) un kā to pieprasīt un pārbaudīt (iepirkuma prasības ar kritēriju verifikāciju).

Lielajiem pasākumiem salīdzinājumā ar mazajiem ir paaugstinātas prasības gandrīz visās jomās. Lielāks apmeklētāju skaits nozīmē lielāku absolūto atkritumu, enerģijas un transporta emisiju apjomu. Vienlaikus tieši lieli pasākumi ir redzamāki, tiem ir lielāka komunikācijas ietekme, un to pieredze veido nozares standartu. Daudziem kritērijiem, kas mazā pasākumā bija paaugstinātais līmenis, lielā pasākumā tie kļūst par minimumu, jo tirgū ir pieejami pakalpojumu sniedzēji un risinājumi, ko liels pasākums var finansiāli pamatot. Savukārt paaugstinātajā līmenī ietvertas prasības, kuru īstenošanai nepieciešami risinājumi, kas Latvijas tirgū vēl nav vienlīdz plaši pieejami vai ierasti. Tie ietver bioloģisku, sezonālu un vietējas izcelsmes produktu izmantošanu ēdināšanā, sertificētu ilgtspējīgu pasākumu norises vietu izvēli, kā arī pārtikas pārpalikumu ziedošanas risinājumus. Šīs prasības var ieviest pakāpeniski un formulēt elastīgi, piemēram, nosakot konkrētu ilgtspējīgo produktu vai pakalpojumu īpatsvaru atbilstoši pieejamajam finansējumam vai piešķirot papildu punktus ilgtspējīgākiem piedāvājumiem. Tādējādi tirgus dalībnieki tiek pakāpeniski sagatavoti arvien augstāku ilgtspējas prasību izpildei.

Lielo pasākumu būtiskākā ietekme uz ilgtspēju. Lieliem pasākumiem ir 4 izšķirošas izvēles, kas nosaka to ietekmi uz ilgtspēju:

1. apmeklētāju un dalībnieku mobilitāte, jo transporta ietekme veido 41-58% no pasākuma kopējās oglekļa pēdas;
2. ēdināšanas izvēle kā ēdienkarte, trauki, pārpalikumu pārvaldība, kas lielā pasākumā veidojas par simtiem tūkstošu porciju;
3. enerģijas avoti. Āra pasākumos ģeneratori var veidot lielu daļu tiešo emisiju, bet pāreja uz atjaunojamo dīzeļdegvielu (kā HVO) vai tīkla pieslēgumu tos gandrīz pilnībā novērš;
4. pārvaldība un atskaitīšanās. Izvirzot ilgtspējas koordinātoru un nosakot izmērāmus mērķus no plānošanas posma, kas veidos visa pasākuma tālākās organizatoriskās izvēles.

Darbības pa pasākuma organizēšanas posmiem

35. tabula. Galvenās darbības maza pasākuma organizēšanas posmos

Posms	Galvenās darbības
Plānošana un iepirkums	iecelt ilgtspējas koordinātoru vai komandu ar skaidri noteiktu atbildību; izvēlēties norises vietu, kas atbilst ilgtspējas kritērijiem (sasniegāmība, enerģija, atkritumi); noteikt izmērāmus ilgtspējas mērķus (atkritumi, enerģija, transporta izvēle); iepirkuma dokumentācijā iekļaut ilgtspējas prasības visiem piegādātājiem;

Posms	Galvenās darbības
	izstrādāt mobilitātes plānu kopā ar sabiedriskā transporta operatoru; izvēlēties atkārtoti lietojamu trauku un glāžu pakalpojumu sniedzēju; izvēlēties piemērojamo ilgtspējas kritēriju līmeni - minimālo vai paaugstināto.
Pasākuma sagatavošana, ielūgumi un reģistrācija	nodrošināt atkritumu šķirošanu jau uzstādīšanas posmā visiem iesaistītajiem uzņēmumiem; uzstādīt atkritumu šķirošanas punktus ar marķējumu un vienotu vizuālo identitāti; nodrošināt ūdens uzpildes stacijas un dzeramā ūdens pieejamību visā teritorijā; pārbaudīt energoapgādes risinājumu atbilstību (tikla pieslēgums vai HVO ģeneratori); sagatavot digitālu apmeklētāju informāciju par nokļūšanas iespējām.
Norise	nosūtīt digitālus ielūgumus ar sabiedriskā transporta maršrutu informāciju; veģetāro ēdienu noteikt par standarta izvēli reģistrācijā; savlaicīgi apstiprināt dalībnieku skaitu ēdināšanas plānošanai; informēt apmeklētājus par ilgtspējas iniciatīvām un to, kā atbalstīt.
Noslēgums	nodrošināt zaļos vēstnešus pie atkritumu šķirošanas punktiem; uzraudzīt atkārtoti lietojamu trauku sistēmas darbību un atgriešanas punktus; pārvaldīt energoefektīvu aprīkojuma darbību atbilstoši faktiskajam noslogojumam; nodrošināt sabiedriskā transporta informāciju un, ja iespējams, bezmaksas vai saistītas biļetes; reģistrēt galvenos ilgtspējas datus reālajā laikā (atkritumi, enerģija).

3.2. Ēdināšana

Apraksts. Lielā pasākumā ēdināšana aptver simtus vai tūkstošus porciju dienā un vairākus ēdinātājus. Organizators ietekmē ēdienkartes saturu, trauku sistēmu un pārtikas pārpalikumu pārvaldību jau iepirkuma dokumentācijā. Šeit nozīmīga ir depozīta vai nomas trauku sistēma ar atgriešanas punktiem, ūdens uzpildes stacijas visā teritorijā un iepriekšēja vienošanās par pārpalikumu ziedošanu. Veģetārā ēdienu izvēle ir jāveido kā pamata izvēle reģistrācijā, kā arī ēdinātājiem tiek noteikts veģetāro ēdienu minimālais īpatsvars no piedāvātās ēdienkartes.

36. tabula. Ierastās un ilgtspējīgās ēdināšanas pieejas salīdzinājums lielā pasākumā

Ēdināšanas aspekts	Ierastā pieeja	Ilgspējīgā pieeja
Trauku sistēma	Vienreizlietojami plastmasas vai papīra trauki, kas pēc pasākuma kļūst par atkritumiem.	Depozīta vai nomas sistēma ar atkārtoti lietojamiem traukiem, atgriešanas punktiem un mazgāšanas pakalpojumu.
Ēdienkarte	Gaļas ēdieni kā pamata izvēle; veģetārā maltīte pieejama pēc pieprasījuma.	Veģetārā maltīte ir standarta izvēle, saglabājot iespēju pieteikt citu maltīti; priekšroka tiek dota augu valsts, sezonāliem, Latvijā audzētiem un, ja iespējams, bioloģiskiem produktiem.
Ūdens nodrošinājums	Ūdeni pārdod vienreizlietojamās plastmasas pudelēs.	Dzeramā ūdens uzpildes stacijas (stacionāras vai pārvietojamas) visā teritorijā bez maksas.
Pārtikas pārpalikumi	Par pārpalikumiem domā pēc pasākuma vai tie kļūst par atkritumiem.	Iepriekšēja vienošanās ar ziedošanas saņēmēju; porciju plānošana atbilstoši apstiprinātajam skaitam.

Ieguvums. Ēdiena izvēle būtiski ietekmē pasākuma ēdināšanas vides pēdu. Dzīvnieku izcelsmes produktu (gaļas, piena produktu, olu un akvakultūras produktu) ražošana izmanto aptuveni 83% pasaules lauksaimniecības zemes un rada 56-58% no pārtikas ražošanas siltumnīcefekta gāzu emisijām, lai gan nodrošina tikai aptuveni 37% no

pasaulē saražotā pārtikas proteīna un 18% kaloriju [19]. Tādēļ gaļas un piena produktu īpatsvara samazināšana ēdienkartē un pāreja uz plašāku augu valsts ēdienu piedāvājumu ļauj ievērojami samazināt ēdināšanas radīto vides slodzi. Praktisks veids, kā veicināt šo pāreju pasākumos, ir noteikt veģetāro maltīti par pamata izvēli, ko papildina ar gaļas ēdieniem. Mainot tikai reģistrācijas anketā piedāvātās opcijas. Trijos randomizētos eksperimentos Dānijas konferencēs veģetāro maltīšu īpatsvars pieauga no nebūtiska (2-12,5%) līdz galvenajai izvēlei (86-89%), un vairākums dalībnieku šo pieeju vērtēja pozitīvi [145]. Papildus, precīza porciju plānošana papildus samazina gan pasākuma izmaksas, gan pārtikas pārpalikumu apjomu.

Normatīvais regulējums Latvijā. Pārtikas apriti, tostarp pārtikas ziedošanai piemērojamās prasības, uzrauga Pārtikas un veterinārais dienests atbilstoši Pārtikas aprites uzraudzības likumam [42]. Bioloģisko atkritumu dalītu vākšanu regulē Atkritumu apsaimniekošanas likums [37], savukārt ES līmenī pārtikas atkritumu samazināšanas mērķus 2030. gadam nosaka Direktīva (ES) 2025/1892 [31]. Spēku zaudējušajos Ministru kabineta noteikumos Nr. 353, kas noteica Zaļā Publiskā iepirkuma prasības, ietvertos pārtikas un ēdināšanas kritērijus var izmantot kā brīvprātīgu metodisko paraugu [45].

Labā prakse Latvijā. XIII Latvijas Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētkos ēdinātājiem tika noteiktas prasības samazināt dzīvnieku izcelsmes produktu patēriņu, izmantot vietēju un sezonālu pārtiku, un pasākumā bija pieejams bezmaksas dzeramais ūdens visās norises vietās. Sarunu festivāls LAMPA izvirzīja prasības ēdinātājiem atteikties no vienreizlietojamās plastmasas galda piederumiem.

Labā prakse ārvalstīs. Vairāki starptautiski festivāli ir atteikušies no gaļas pilnībā - Zviedrijas festivālā Way Out West ir pilnībā veģetāra ēdienkarte, samazinot festivāla emisijas par 40%, Amsterdamas elektroniskās mūzikas festivālā DGTL pasniegtie ēdieni ir vegāni, kamēr Apvienotās Karalistes festivāls Shambala nepiedāvā gaļu un zivis, kā arī lielākoties ir atteicies arī no piena produktiem. Igaunijas dziesmu vēltos tika lietoti atkārtoti lietojamie trauki un nodrošināti 11 atgriešanas punkti.

Iepirkuma prasību formulējums.

Norādītās visas 5 minimālā (M) līmeņa prasības ir Latvijas tirgum piemērotas un atbilstošas, kuras var izpildīt, attiecīgi ir ieteicams tās visas norādīt kā pamatprasības tehniskajā specifikācijā. Paaugstinātās prasības arī ir tikušas Latvijā aktīvi izmantotas, jo ēdināšanas sektorā ir bijis obligātais zaļais publiskais iepirkums, kas tās ir noteicis, attiecīgi arī piegādātāji ir informēti par šīm prasībām. Ja tomēr nevēlas izmantot paaugstinātās prasības kā daļu no tehniskās specifikācijas, tad iepirkumu var veidot ilgtspējīgāku, nosakot tās kā papildus punktus piedāvājumu vērtēšanā.

„Pasākuma ēdināšanā izmanto tikai atkārtoti lietojamus traukus un galda piederumus ar centralizētu atgriešanas, mazgāšanas un atkārtotas izsniegšanas sistēmu. Ēdinātāji nodrošina vismaz 50% veģetāru ēdienu ēdienkartē, norādot veģetāro maltīti kā pamati izvēli reģistrācijā un pie kases. Bezmaksas dzeramā ūdens uzpildes stacijas (stacionāras vai pārvietojamas) ir izvietotas visā teritorijā, vismaz viena uz katrām 500 apmeklētājiem. Par pārtikas pārpalikumu ziedošanu vai nodošanu tiek veikta vienošanās rakstveidā pirms pasākuma. Porciju skaits tiek precizēts atbilstoši apstiprinātajam dalībnieku skaitam ne vēlāk kā trīs darbdienu pirms pasākuma.”

37. tabula. Ēdināšanas kritēriji liela pasākuma iepirkuma dokumentācijai un to izpildes pārbaudei

Nr.	Līm.	Kritērijs	Verifikācija (pierādījums)
1.	M	Ēdināšanā izmanto tikai atkārtoti lietojamus traukus un galda piederumus ar atgriešanas, mazgāšanas un atkārtotas izsniegšanas sistēmu; vienreizlietojami plastmasas vai putuplasta trauki nav pieļaujami.	Pakalpojuma sniedzēja piedāvājums; trauku sistēmas līgums; vizuāla pārbaude pasākuma laikā.
2.	M	Bezmaksas dzeramā ūdens uzpildes stacijas izvietotas visā teritorijā, nodrošinot vismaz vienu uz 500 apmeklētājiem.	Vizuāla pārbaude pasākuma laikā.

Nr.	Līm.	Kritērijs	Verifikācija (pierādījums)
3.	M	Vismaz 50% no ēdienkartes piedāvājuma veido veģetāri (augu valsts) ēdieni, kur šie ēdieni ir norādīti kā pamata (noklusējuma) izvēles.	Pirms pasākuma iesniegta ēdienkarte; reģistrācijas anketas forma.
4.	M	Porciju skaitu precizē atbilstoši apstiprinātajam dalībnieku skaitam ne vēlāk kā trīs darba dienas pirms pasākuma.	Pasūtīto porciju skaita salīdzinājums ar apstiprināto dalībnieku skaitu.
5.	M	Cukuru, pienu, mērces un uzkodas nodrošina dozatoros vai lielapjoma traukos, neizmantojot individuālu fasējumu.	Ēdinātāja apliecinājums; vizuāla pārbaude pasākuma laikā.
6.	M	Par pārtikas pārpalikumu ziedošanas vai nodošanas kārtību rakstveidā vienojas pirms pasākuma.	Iepriekšēja vienošanās ar saņēmēju; nodošanas apliecinājums pēc pasākuma.
7.	P	Ēdienkartes sezonālie un Latvijas izcelsmes produkti veido vismaz 30% no ēdienkartes, norādot to izcelsmi.	Izcelsmes norāde piedāvājumā; pēc pieprasījuma - preču pavaddokumenti.
8.	P	Bioloģiskās lauksaimniecības produkti veido vismaz 20% no ēdienkartes, norādot bioloģiskās ražošanas sertifikātu.	Bioloģiskās lauksaimniecības sertifikāts, ES bioloģiskās lauksaimniecības logotipa izmantošanas pamatojums vai līdzvērtīgs pierādījums.
9.	P	Ēdienkartes ēdieni tiek marķēti ar to klimata ietekmi (CO ₂ ekvivalents uz porciju) vai vismaz kategorijās (augsta/vidēja/zema ietekme).	Ēdienkarte ar marķējumu; datu avota norāde.
10.	P	Tiek piedāvāta pilnībā veģetāra/ augu valsts ēdienkarte.	Ēdienkarte

3.3. Iepakojums un trauki

Apraksts. Lielā pasākumā depozīta vai nomas trauku sistēma nav izvēles iespēja, bet ir noteikts kā pamata standarts. Sistēmas darbībai nepieciešams atsevišķs pakalpojumu sniedzējs, kas nodrošina trauku izsniegšanu, atgriešanas punktus, mazgāšanu un atkārtotu izmantošanu. No 2024.gada Rīgā ir saistoša prasība par atkārtoti lietojamām glāzēm ielu tirdzniecībā pasākumu laikā. Lielam pasākumam ar vairākiem simtiem tūkstošu apmeklētāju vienreizlietojamo trauku apjoms var sasniegt miljonus vienību, kas ir vislielākais samazināšanas potenciāls redzamās ietekmes ziņā.

38. tabula. Ierastās un ilgtspējīgās iepakojuma un trauku izmantošanas pieejas salīdzinājums lielā pasākumā

Aspekts	Ierastā pieeja	Ilgtspējīgā pieeja
Trauku sistēma	Izmanto vienreizlietojamus traukus, glāzes un galda piederumus, kas pēc pasākuma kļūst par atkritumiem.	Izmanto norises vietas vai organizatora krājumos esošus daudzkārt lietojamus traukus, glāzes un galda piederumus; ja nepieciešams, tos nomā.
Dzērienu pasniegšana	Ūdeni un citus dzērienus piedāvā individuālās pudelēs vai porciju iepakojumā.	Dzērienus pasniedz krūzēs, termosos vai no liela tilpuma atkārtoti uzpildāmiem ūdens traukiem; dalībniekiem nodrošina iespēju uzpildīt savu pudeli.
Āra pasākuma daļa	Ērtības dēļ izmanto vienreizlietojamās glāzes, traukus un galda piederumus.	Izmanto depozīta vai nomas sistēmā aprītē esošas glāzes un traukus, skaidri norādot to saņemšanas, apmaiņas un nodošanas kārtību.

Aspekts	Ierastā pieeja	Ilgspējīgā pieeja
Piegādes iepakojums	Preces piegādā vienreizlietojamā transporta iepakojumā, kas pēc piegādes kļūst par atkritumiem.	Preces piegādā atkārtoti izmantojamā vai atgriežamā transporta iepakojumā; ja tas nav iespējams, iepakojuma daudzumu samazina līdz nepieciešamajam minimumam.

Ieguvums. Daudzkārt lietojamu trauku un glāžu izmantošana novērš vienu no redzamākajām un vieglāk novēršamajām pasākuma atkritumu plūsmām jau tās rašanās vietā. Tā samazina iegādājamo vienreizlietojamu izstrādājumu daudzumu, atkritumu apjomu un ar to apsaimniekošanu saistītās izmaksas. Šāda pieeja atbilst Latvijā noteiktajiem atsevišķu vienreizlietojamu plastmasas izstrādājumu ierobežojumiem un ES Iepakojuma regulas virzībai uz iepakojuma apjoma samazināšanu un atkārtotu izmantošanu (tiek piemērota no 2026. gada 12. augusta) [33].

Normatīvais regulējums Latvijā. Iepakojuma un vienreizlietojamu plastmasu saturošo izstrādājumu apriti regulē Plastmasu saturošu izstrādājumu patēriņa samazināšanas likums [39], Iepakojuma likums [38], Dabas resursu nodokļa likums [41] un dzērienu iepakojuma depozīta sistēmas regulējums [40]. Rīgā no 2024.gada īslaicīga rakstura ielu tirdzniecībā un ielu tirdzniecībā pasākumu laikā vienreizlietojamu glāžu vietā jāizmanto vairākkārt lietojamās glāzes [51]. ES līmenī piemērojama Regula (ES) 2025/40 par iepakojumu un iepakojuma atkritumiem [33].

Labā prakse Latvijā. No 2024.gada Rīgā ir noteikta prasība izmantot vairākkārt lietojamās glāzes attiecas uz īslaicīgu ielu tirdzniecību un ielu tirdzniecību pasākumu laikā [50], kas īpaši novērojams Rīgas Ziemassvētku tirdziņā. Sarunu festivāla LAMPA pieredze rāda, ka pārdomāti organizētā depozītglāžu sistēmā iespējams atgūt vairāk nekā 95% aprītē laisto glāžu.

Labā prakse ārvalstīs. Igaunijas Dziesmu svētkos izmantojot depozītsistēmu tika novērsta vismaz 55 000 vienreizlietojamu glāžu izmantošana [152]. Glastonbury Festivālā irpilnīgs vienreizlietojamu plastmasas dzērienu pudeļu pārdošanas aizliegums visā teritorijā, kamēr Open'er Festivalā (Polijā) absolūts aizliegums plastmasas un putuplasta vienreizlietojamiem traukiem ēdināšanas punktos tika ieviests trīs gadus pirms ES direktīvas.

Iepirkuma prasību formulējums: „Visā pasākuma teritorijā, tostarp pie visiem ēdināšanas punktiem un ielu tirdzniecības vietām, netiek izmantoti vienreizlietojami plastmasas vai putuplasta trauki, glāzes un galda piederumi. Ēdināšanā izmanto centralizētu depozīta vai nomas trauku sistēmu ar vismaz 10 (pielāgot pēc attiecīgās vietas) atgriešanas punktiem teritorijā. Sistēmas operators nodrošina trauku izsniegšanu, uzskaiti, savākšanu, mazgāšanu un atkārtotu izmantošanu. Piegādātājiem ir nepieciešams preces piegādāt atkārtoti izmantojamā vai atgriežamā transporta iepakojumā.”

39. tabula. Iepakojuma un trauku kritēriji liela pasākuma iepirkuma dokumentācijai un to izpildes pārbaude

Nr.	Līm.	Kritērijs	Verifikācija (pierādījums)
1.	M	Netiek izmantoti vienreizlietojami trauki, glāzes un galda piederumi; izmanto norises vietas vai organizatora krājumos esošus vai nomātus daudzkārt lietojamus traukus.	Pakalpojuma sniedzēja piedāvājums; vizuāla pārbaude pasākuma laikā.
2.	M	Darbojas centralizēta depozīta vai nomas trauku sistēma ar vismaz 10 atgriešanas punktiem, nodrošinot uzskaiti, mazgāšanu un atkārtotu izmantošanu.	Trauķu sistēmas operators un līgums; punktu izvietojuma plāns; dati par izsniegto un atpakaļ saņemto trauķu skaitu.
3.	M	Preces piegādā atkārtoti izmantojamā vai atgriežamā transporta iepakojumā; ja tas nav iespējams, iepakojuma daudzumu samazina līdz minimumam.	Piegādātāja risinājuma apraksts piedāvājumā; pēc pieprasījuma - iepakojuma atpakaļnodrošanas apliecinājums.

Nr.	Līm.	Kritērijs	Verifikācija (pierādījums)
4.	P	Atsevišķā iepirkumā izraudzīts viens trauku sistēmas operators, kas apkalpo visus pasākuma ēdinātājus, nodrošinot vienotu uzskaiti un atbildību.	Iepirkuma dokumentācija; operators un līgums.

3.4. Atkritumu apsaimniekošana

Apraksts. Lielā pasākumā atkritumu apsaimniekošana sākas jau uzstādīšanas posmā un attiecīgi visi celtniecības un aprīkojuma izvietojuma atkritumi tiek šķiroti tāpat kā norises laikā. Teritorijā izvieto vismaz 3 frakciju šķirošanas punktus ar skaidru vienotu marķējumu un apmācītiem zaļajiem vēstnešiem. Atkritumu daudzumu reģistrē pa frakcijām pa vairākiem mērījumu punktiem, radot salīdzināmu bāzes līniju. Lielā pasākuma mērķis ir ne tikai šķirot atkritumus, bet samazināt kopējo apmeklētāja radīto atkritumu apjomu un palielināt novirzīšanu no poligona.

40. tabula. Ierastās un ilgtspējīgās atkritumu apsaimniekošanas pieejas salīdzinājums lielā pasākumā

Aspekts	Ierastā pieeja	Ilgspējīgā pieeja
Atkritumu novēršana	Uzmanību galvenokārt pievērša atkritumu savākšanai pēc pasākuma.	Vispirms samazina nevajadzīgu materiālu, iepakojuma un vienreizlietojamu izstrādājumu izmantošanu.
Šķirošana	Visiem atkritumiem izmanto vienu tvertni vai šķirošanas tvertnes novieto tālu no atkritumu rašanās/lietošanas vietas.	Pie ēdināšanas zonas vienkopus izvieto vismaz trīs skaidri marķētas tvertnes: papīra, plastmasas un metāla iepakojumam, bioloģiskajiem un pārējiem atkritumiem.
Bioloģiskie atkritumi	Kafijas biezumus, augļu mizas un pārtikas atliekas izmet nešķirotajos sadzīves atkritumos.	Bioloģiskos atkritumus savāc atsevišķi un nodod atbilstoši apsaimniekošanai. Apmācīti zaļie vēstneši pie katras šķirošanas stacijas informē apmeklētājus un novērš nepareizu šķirošanu.
Rezultātu uzskaitē	Pēc pasākuma radīto atkritumu daudzumu nefiksē.	Atkritumu svaru, tilpumu vai vismaz maisu skaitu fiksē pa frakcijām, lai varētu salīdzināt ar turpmāko pasākumu rezultātiem.

Ieguvums. Festivālu apmeklētāji vidēji rada ap 2,7 kg atkritumu dienā [14; 16]. Atkritumu rašanās novēršana un pareiza šķirošana samazina nešķirotu atkritumu daudzumu un veicina materiālu pārstrādi vai bioloģisko atkritumu atbilstošu apsaimniekošanu. Atkarībā no norises vietas līguma un piemērotās maksas sistēmas tā var samazināt arī atkritumu apsaimniekošanas izmaksas, jo bioloģisko atkritumu apsaimniekošanas maksa ir zemāka nekā nešķirotu sadzīves atkritumu maksa, kamēr šķirotu iepakojumu izvešana ir bez maksas. Atkritumu uzskaitē veido bāzes līniju, pret kuru iespējams noteikt un izvērtēt atkritumu samazināšanas mērķus. Savukārt labi redzama un saprotama šķirošanas sistēma kļūst arī par pasākuma vides komunikācijas daļu, ļaujot dalībniekiem ilgtspējīgu rīcību īstenot praksē.

Normatīvais regulējums Latvijā. Atkritumu apsaimniekošanas likums nosaka atkritumu rašanās novēršanas prioritāti un regulē atkritumu dalītu savākšanu, tostarp bioloģisko atkritumu apsaimniekošanu [37]. Atkritumu apsaimniekošanas izmaksas ietekmē arī Dabas resursu nodokļa likums [41]. Praktiskā dalītās savākšanas kārtība jāpielāgo attiecīgās pašvaldības saistošajiem noteikumiem, norises vietas infrastruktūrai un tās atkritumu apsaimniekotāja nosacījumiem. Rīgā piemērojami pašvaldības sadzīves atkritumu apsaimniekošanas noteikumi un publisko pasākumu atkritumu samazināšanas un apsaimniekošanas vadlīnijas [50].

Labā prakse Latvijā. Sarunu festivāla LAMPA 2025. gada pieredze parādīja komunikācijas un šķirošanas sistēmas pārraudzības nozīmi. Mērķtiecīgi skaidrojot šķirošanas kārtību un iesaistot brīvprātīgos, kas uzraudzīja šķirošanas procesu, festivālā pirmo reizi izdevās pareizi sašķirot un pārstrādei nodot nozīmīgu bioloģisko atkritumu daudzumu.

Labā prakse ārvalstīs. Shambala Festivalā Lielbritānijā viena apmeklētāja radītie atkritumi samazinājušies no 1,7 kg, kas tika reģistrēti 2009.gadā līdz 0,79 kg dienā 2024.gadā. Roskilde Festivalā Dānijā ir izvietoti šķirošanas maisi katrā kempinga vietā, norādot pārstrādes rādītājus. Kamēr Glastonbury festivāla teritorijā ir izvietots atkritumu šķirošanas centrs.

Iepirkuma prasību formulējums. „Norises vieta nodrošina pasākuma laikā radīto atkritumu dalītu vākšanu vismaz trīs frakcijās: papīra, plastmasas un metāla iepakojums, bioloģiskie atkritumi un pārējie jeb nešķirotie atkritumi. Visas šķirošanas tvertnes izvieto vienkopus atkritumu rašanās vietās un markē ar savstarpēji saskaņotām, dalībniekiem saprotamām norādēm. Norises vieta nodrošina katras frakcijas atsevišķu nodošanu atbilstošai apsaimniekošanai un pēc pasākuma sniedz pasūtītājam informāciju par savākto atkritumu daudzumu pa frakcijām. Izmantotajai šķirošanas sistēmai jāatbilst konkrētā atkritumu apsaimniekotāja norādījumiem.“

41. tabula. Atkritumu apsaimniekošanas kritēriji liela pasākuma iepirkuma dokumentācijai un to izpildes pārbaude

Nr.	Līm.	Kritērijs	Verifikācija (pierādījums)
1.	M	Ēdināšanas zonā vienkopus izvieto dalītās vākšanas tvertnes vismaz papīra, plastmasas un metāla iepakojumam, bioloģiskajiem un pārējiem atkritumiem, izmantojot vienotu markējumu.	Vizuāla pārbaude; fotofiksācija
2.	M	Pasākuma laikā teritorijā izvieto šķirošanas stacijas ar vismaz 5 frakcijām ar vienotu, apmeklētājiem saprotamu markējumu.	Staciju izvietojuma plāns; vizuāla pārbaude; fotofiksācija.
3.	M	Pēc pasākuma fiksē radīto atkritumu daudzumu pa frakcijām, norādot svaru, tilpumu vai maisu skaitu.	Ieraksts pasākuma datu reģistrā
4.	P	Pie katras šķirošanas stacijas ēdināšanas laikā nodrošina apmācītu zaļo vēstneša klātbūtni (vismaz 1 uz 5 šķirošanas stacijām).	Zaļo vēstnešu saraksts un grafiks; vizuāla pārbaude.
5.	P	Pasākuma rezultātus salīdzina ar iepriekšējā līdzīga pasākuma datiem un iesaka atkritumu samazināšanas mērķi nākamajam pasākumam.	Mērķa formulējums iepirkuma dokumentā; pēcpasākuma datu salīdzinājums.
6.	P	Apmeklētāja radītais atkritumu apjoms nepārsniedz 1,5 kg dienā; mērķis tiek samazināts katru gadu.	Atkritumu apjoms dalīts ar apmeklētāju dienu skaitu.
7.	P	Pārējo jeb nešķirotu atkritumu īpatsvars nepārsniedz iepriekš noteikto mērķi, piemēram 10% no kopējā atkritumu daudzuma.	Apsaimniekotāja dati vai organizatora veikta maisu, tilpuma vai svara uzskaites pa frakcijām.
8.	P	Pēc pasākuma atkritumu rezultāti publicēti publiski pieejamā formātā ar salīdzinājumu ar iepriekšējo gadu.	Publiskota atskaite vai paziņojums presē.

3.5. Komunikācija un digitālie risinājumi

Apraksts. Lielam pasākumam digitālā komunikācija ir standarts, kur visi nozīmīgākie dokumenti un informācija par pasākumu tiek nodrošināta digitāli. Vēl svarīgāk, komunikācija ietver ilgtspējas iniciatīvu skaidrojumu apmeklētājiem, lai nodrošinātu to iesaisti procesos - gan kā šķirot atkritumus, gan kā atgriezt traukus, gan kāpēc

tiek piedāvāss veģetārais ēdiens. Pēcpasākuma komunikācijā publicē izmērāmus ilgtspējas rezultātus. Drukātus materiālus sagatavo tikai pamatotos gadījumos, tostarp pēc dalībnieka pieprasījuma.

42. tabula. Ierastās un ilgtspējīgās komunikācijas pieejas salīdzinājums lielā pasākumā.

Aspekts	Ierastā pieeja	Ilgspējīgā pieeja
Ielūgumi un programma	Informāciju nosūta vai izsniedz drukātā veidā.	Ielūgumus un programmu nodrošina digitāli; drukā tikai pamatotos gadījumos vai pēc pieprasījuma.
Prezentācijas un izdales materiāli	Materiālus izdrukā visiem dalībniekiem neatkarīgi no to nepieciešamības.	Materiālus dara pieejamus ar saiti vai QR kodu piekļūstamā digitālā formātā.
Dalībnieku materiāli un dāvanas	Katram dalībniekam automātiski sagatavo mapes, rakstāmpiederumus un prezentācijas priekšmetus.	Dāvanu komplektus automātiski neveido; nepieciešamos materiālus piedāvā pēc pieprasījuma vai koplietošanai.
Dalības veids	Dalība paredzēta tikai klātienē, arī dalībniekiem, kuri mēro tālu ceļu.	Ja tas ir tehniski un saturiski pamatoti, nodrošina attālinātas vai hibrīdas dalības iespēju, samazinot nepieciešamību ceļot.
Informācija pēc pasākuma	Prezentācijas izsniedz drukātā veidā vai pēc pasākuma nav pieejamas.	Ar lektoru saskaņotos materiālus un, ja paredzēts, pasākuma ierakstu dara pieejamu digitāli.

Ieguvums. Digitāla informācijas aprīte samazina papīra, drukas, piegādes un materiālu utilizācijas nepieciešamību, kā arī ļauj operatīvi atjaunināt pasākuma informāciju [1; 18].

Normatīvais regulējums Latvijā. Apstrādājot dalībnieku personas datus reģistrācijas, fotografēšanas, filmēšanas vai tiešraides laikā, ievēro Vispārīgās datu aizsardzības regulas prasības, tostarp nosaka datu apstrādes tiesisko pamatu, sniedz dalībniekiem informāciju un ievāc tikai pasākuma organizēšanai nepieciešamos datus. Vides apgalvojumiem jābūt konkrētiem, saprotamiem un pierādāmiem atbilstoši Negodīgas komercprakses aizlieguma likumam. Direktīvā (ES) 2024/825 paredzētās prasības pret maldinošiem vides apgalvojumiem dalībvalstīm jāpiemēro no 2026. gada 27. septembra [34].

Labā prakse Latvijā. Rīgas enerģētikas aģentūras organizētajā Latvijas Aprītes ekonomikas forumā 2025. gadā dalībnieku informēšanai tika izmantoti digitāli risinājumi, tāpat nodrošinot sesiju ierakstus tiešsaistē. [109]. Rimi Rīgas maratonā arī digitalizācija bija kā daļa no ilgtspējas programmas.

Labā prakse ārvalstīs. ICLEI Pasaules kongresā Malmē, Zviedrijā bija bezpapīra kongress, tai skaitā veidojot digitālas vizītkartes. Massive Attack „Act 1.5” koncertos tika veikts padziļināts ilgtspējas pārskats, tai skaitā arī izmantojot digitālos risinājumus. Igaunijas ES Padomes prezidentūra tika veidota kā „bezpapīra prezidentūra” visai sanāksmju sērijai.

Iepirkuma prasību formulējums. „Dalībnieku informāciju, tostarp biļetes, programmu un izdales materiālus, nodrošina digitāli un piekļūstamā formātā. Pasākuma vietnē un komunikācijā skaidro galvenās ilgtspējas iniciatīvas un dalībnieku iespējas tās atbalstīt. Drukātus materiālus sagatavo tikai ar pasūtītāja iepriekšēju rakstisku saskaņojumu vai pēc dalībnieka pamatota pieprasījuma, norādot drukas pamatojumu un eksemplāru skaitu. Reģistrācijas formā iekļauj pasūtītāja noteiktos, pasākuma organizēšanai nepieciešamos jautājumus, tostarp ēdiena izvēli ar veģetāro maltīti kā pamata izvēli un, ja nepieciešams, dalībnieka plānoto nokļūšanas veidu. Pēc pasākuma publicē ilgtspējas atskaiti ar izmērāmiem rezultātiem - atkritumu apjoms, enerģijas patēriņš, transporta dati.”

43. tabula. Komunikācijas un digitālo risinājumu kritēriji liela pasākuma iepirkuma dokumentācijai un to izpildes pārbaude.

Nr.	Līm.	Kritērijs	Verifikācija (pierādījums)
1.	M	Norādes ir pilnībā digitālas; drukāšana pieļaujama tikai ar rakstisku saskaņojumu.	Digitālo materiālu kopums; drukas pamatojums un apjoma ieraksts datu reģistrā
2.	M	Pasākuma komunikācijā skaidroti galvenie ilgtspējas pasākumi un dalībnieku iespējas tos atbalstīt.	Komunikācijas materiālu saturs; pasākuma vietne.
3.	M	Pēc pasākuma publisko sasniegtos vides rezultātus, norādot izmantoto aprēķina vai uzskaites metodi	Publiskota atskaite vai paziņojums presē.
4.	P	Visi publiskotie vides apgalvojumi balstīti pārbaudāmos datos, kas pieejami pēc pieprasījuma.	Datu avotu saraksts; apgalvojumu pamatojums.
5.	P	Ilgtspējas atskaites rezultāti verificēti ar neatkarīgu trešo pusi.	Verifikācijas ziņojums; verificētāja akreditācija.

3.6. Enerģija un ūdens

Apraksts. Āra pasākumos, kuros elektroenerģiju ražo ar dīzeļģeneratoriem, enerģijas patēriņš var veidot ap 65% norises vietas tiešo emisiju. Savukārt pasākumos, kuros izmanto elektrotīkla pieslēgumu vai HVO degvielu, energoapgādes radītās emisijas var veidot tikai ap 1,5% no pasākuma kopējās oglekļa pēdas [14; 19]. Lai gan rādītāji raksturo atšķirīgas emisiju kategorijas, tie parāda energoapgādes risinājuma būtisko ietekmi. Tādēļ lielā pasākumā ģeneratoru jauda jāpielāgo faktiskajam patēriņam, prioritāri jāizmanto elektrotīkla pieslēgums un, ja tas nav iespējams, jāizvēlas risinājums ar mazāku fosilās degvielas patēriņu. Papildus nodrošina dzeramā ūdens uzpildes vietas un veic ūdens patēriņa uzskaiti.

44. tabula. Ierastās un ilgtspējīgās enerģijas un ūdens izmantošanas pieejas salīdzinājums lielā pasākumā

Aspekts	Ierastā pieeja	Ilgtspējīgā pieeja
Telpas izvēle	Izvēlas lielāku telpu, nekā nepieciešams, nevērtējot tās enerģijas patēriņu.	Izvēlas dalībnieku skaitam atbilstošu telpu ar dienasgaismu un jau pieejamu tehnisko aprīkojumu.
Iekārtu darbība	Apgaismojums, ventilācija, apkure, gaisa kondicionēšana un tehnika darbojas neatkarīgi no telpas faktiskā noslogojuma.	Iekārtu darbību pielāgo pasākuma grafikam un dalībnieku skaitam; nevajadzīgās iekārtas pēc pasākuma izslēdz.
Dzeramais ūdens	Ūdeni nodrošina individuālās plastmasas pudelēs.	Dzeramo ūdeni uz galdiem pasniedz stikla karafēs, bet lielākam dalībnieku skaitam nodrošina ūdens uzpildes vietas.
Āra energoapgāde	Atsevišķu dīzeļģeneratoru izmanto arī tad, ja tuvumā ir pieejams elektrotīkla pieslēgums.	Priekšroku dod elektrotīkla pieslēgumam; ģeneratoru izmanto tikai tad, ja pieslēgums nav pieejams vai nav tehniski pietiekams.

Ieguvums. Katra nepatērētā kilovatstunda elektroenerģijas un neizmantotais degvielas litrs samazina gan pasākuma izmaksas, gan tā radīto vides ietekmi. Dalībnieku skaitam atbilstošas telpas izvēle un iekārtu darbības pielāgošana faktiskajam noslogojumam novērš nevajadzīgu apgaismojuma, apkures, gaisa kondicionēšanas un

ventilācijas patēriņu. Āra pasākumā elektrotīkla pieslēgums parasti ļauj izvairīties no dīzeļģeneratora tiešajām emisijām, trokšņa un lokālā gaisa piesārņojuma. Savukārt dzeramā ūdens samazina individuālo pudeļu ražošanās saistītās izmaksas, kā arī to apsaimniekošanu pēc pasākuma.

Normatīvais regulējums Latvijā. Latvijā nav vienota normatīvā regulējuma, kas noteiktu specifiskas enerģijas un ūdens patēriņa prasības maziem pasākumiem. Piemērojami Vides aizsardzības likumā ietvertie vispārīgie vides aizsardzības principi [36], kā arī norises vietai piemērojamās ēku ekspluatācijas, energoefektivitātes un dzeramā ūdens nekaitīguma prasības. Pašvaldību līmenī virzienu nosaka vietējie klimata un enerģētikas plāni. Rīgas mērķis ir līdz 2030. gadam samazināt CO₂ emisijas par 53% salīdzinājumā ar 2019. gadu, kas atbilst 80% samazinājumam salīdzinājumā ar 1990. gadu [20; 21; 55].

Labā prakse Latvijā. Dziesmu un deju svētkos 2023. gadā pasākumu teritorijā bija pieejamas dzeramā ūdens uzpildes stacijas, un apmeklētāji drīkstēja ienest atkārtoti uzpildāmas ūdens pudeles, izņemot stikla pudeles. Šāds risinājums samazināja nepieciešamību pēc individuāli fasēta ūdens un tā iepakojuma [106].

Labā prakse ārvalstīs. Vairāki Eiropas festivāli pakāpeniski atsakās no fosilā dīzeļa un pāriet uz zemākas ietekmes energoapgādi. Glastonberijas festivālā kopš 2023. gada ģeneratoros izmanto HVO degvielu, papildinot energoapgādi ar saules enerģijas un bateriju sistēmām. “Massive Attack Act 1.5” koncertā tehniskā nodrošinājuma darbībai izmantoja baterijās uzkrātu un saules enerģiju, tādējādi radot par 73% mazāk emisiju nekā salīdzināmā koncertā. Savukārt “Primavera Sound” skatuvi energoapgādei izmanto elektrotīkla pieslēgumu vai akumulatoros uzkrātu atjaunīgo elektroenerģiju.

Iepirkuma prasību formulējums. „Norises vieta nodrošina apgaismojuma, ventilācijas, apkures, gaisa kondicionēšanas un tehniskā aprīkojuma darbības pielāgošanu pasākuma grafikam un faktiskajam telpu noslogojumam. Neizmantotās iekārtas izslēdz vai pārslēdz enerģijas taupīšanas režīmā. Dzeramo ūdeni nodrošina no krāna karafēs, krūzēs vai citos atkārtoti uzpildāmos koplietošanas traukos vai ūdens uzpildes vietās. Ja pasākums ir arī ārā, tad energoapgādi nodrošina no elektrotīkla pieslēguma. Dīzeļģeneratora izmantošana pieļaujama tikai ar pasūtītāja iepriekšēju rakstisku saskaņojumu, pamatojot tā tehnisko nepieciešamību. Ja telpai vai pasākuma zonai ir atsevišķa enerģijas patēriņa uzskaitē, norises vieta pēc pasākuma sniedz patēriņa datus kilovatstundās.“

45. tabula. Enerģijas un ūdens kritēriji liela pasākuma iepirkuma dokumentācijai un to izpildes pārbaude.

Nr.	Līm.	Kritērijs	Verifikācija (pierādījums)
1.	M	Energoapgādei prioritāri izmantojams elektrotīkla pieslēgums. Papildus ģeneratoru izmantošanu pieļauj tikai pamatotas tehniskas nepieciešamības gadījumā.	Energoapgādes risinājuma apraksts; elektrotīkla pieslēguma apliecinājums vai tehniskais pamatojums.
2.	M	Ja tiek izmantoti ģeneratorus, tad tie tiek darbināti ar HVO vai citu zemas emisijas biodegvielu; fosilais dīzelis pieļaujams tikai ar rakstisku saskaņojumu.	Degvielas specifikācija un piegādes apliecinājums.
3.	M	Izmantoto ģeneratoru vai elektroinstalācijas jauda atbilst faktiskajam patēriņam; pārmērīga rezerves jauda nav pieļaujama.	Jaudas aprēķins; enerģijas patēriņa uzskaites dati.
4.	M	Apgaismojuma, ventilācijas, apkures, gaisa kondicionēšanas un tehniskā aprīkojuma darbību pielāgo pasākuma grafikam un telpu faktiskajam noslogojumam; nevajadzīgās iekārtas izslēdz.	Norises vietas apliecinājums; organizatora pārbaude
5.	M	Pēc pasākuma iesniedz enerģijas patēriņa datus pa zonām vai ģeneratoriem (kWh vai degvielas litri).	Skaitītāja nolasījumi vai degvielas rēķini.

Nr.	Līm.	Kritērijs	Verifikācija (pierādījums)
6.	M	Dzeramā ūdens uzpildes stacijas (≥ 1 uz 500 apmeklētājiem) visā teritorijā bez maksas.	Staciju izvietojuma plāns; vizuāla pārbaude.
7.	P	Vismaz viena pasākuma zona vai skatuve darbināta ar saules enerģiju vai bateriju sistēmām.	Sistēmas apraksts un dati par saražoto enerģiju.
8.	P	Norises vietai ir ēkas energosertifikāts, vides pārvaldības sertifikāts vai elektroenerģijas izcelsmes apliecinājums.	Spēkā esošs sertifikāts, izcelsmes apliecinājums vai līdzvērtīgs pierādījums.

3.7. Mobilitāte un transports

Apraksts. Apmeklētāju un citu pasākumā iesaistīto personu ceļošana vidēji rada 41-58% no pasākuma kopējās oglekļa pēdas [19], tādēļ mobilitātes plānošana ir viena no nozīmīgākajām lielu pasākumu ilgtspējas jomām. Mobilitātes plānā paredz sadarbību ar sabiedriskā transporta operatoriem, piemēram, papildu reisus vai iespēju pasākuma biļeti izmantot arī braucieniem sabiedriskajā transportā, kā arī vienotu informāciju par nokļūšanas iespējām visos komunikācijas kanālos. Papildus uzskaita apmeklētāju, mākslinieku, darbinieku un pakalpojumu sniedzēju ceļošanas radītās emisijas.

46. tabula. Ierastās un ilgtspējīgās mobilitātes pieejas salīdzinājums lielā pasākumā.

Aspekts	Ierastā pieeja	Ilgspējīgā pieeja
Norises vieta	Vietu izvēlas, galvenokārt vērtējot autostāvvietu pieejamību.	Izvēlas vietu, kas ērti sasniedzama ar sabiedrisko transportu, kājām un velosipēdu.
Informācija dalībniekiem	Ielūgumā norāda adresi un automašīnu novietošanas iespējas.	Norāda tuvākās pieturvietas, sabiedriskā transporta maršrutus, gājēju piekļuvi un velonovietnes.
Dalībnieku pārvietošanās	Katrs dalībnieks savu braucienu plāno individuāli.	Veicina sabiedriskā transporta izmantošanu un, ja nepieciešams, piedāvā kopbraukšanas koordinēšanu.
Stimuli pārvietošanai	Nav stimulu sabiedriskā transporta izmantošanai.	Sabiedriskā transporta biļete integrēta ar pasākuma biļeti; vai atlaide sabiedriskā transporta biļetes uzrādītājiem.

Ieguvums. Dalībnieku ceļošana, īpaši ar personīgajām automašīnām un lidmašīnām, var veidot lielāko pasākuma oglekļa pēdas daļu [15]. Tādēļ ērti sasniedzama norises vieta un savlaicīgi sniegta informācija par pārvietošanās iespējām var samazināt personīgo automašīnu izmantošanu, autostāvvietu pieprasījumu un ar transportu saistītās emisijas. Vienlaikus laba sasniedzamība uzlabo dalībnieku pieredzi un samazina kavēšanās risku.

Normatīvais regulējums Latvijā. Latvijā nav vienotu prasību, kas noteiktu pasākuma norises vietas pieļaujamo attālumu līdz sabiedriskā transporta pieturvietai. Ilgtspējīgas mobilitātes virzienu nosaka valsts un pašvaldību transporta un attīstības plānošanas dokumenti, tostarp Rīgas attīstības programmas prioritāte „Ērta un videi draudzīga pārvietošanās pilsētā” [52; 53]. Konkrētu attālumu līdz pieturvietai pasūtītājs var noteikt kā izmērāmu iepirkuma prasību, izvērtējot pasākuma norises vietu un dalībnieku vajadzības.

Labā prakse Latvijā. XXVII Vispārējo latviešu Dziesmu un XVII Deju svētku laikā 2023. gadā tika paplašinātas sabiedriskā transporta izmantošanas iespējas: dalībniekiem nodrošināja īpašus braukšanas risinājumus, savukārt pasākumu norises laikam tika organizēti papildu reisi [148]. Rīgas svētku laikā 2024. gadā sabiedriskais transports bija pieejams bez maksas, un pēc pasākumiem tika nodrošināti papildu reisi.

Labā prakse ārvalstīs. Massive Attack rīkotajā ACT 1.5 koncertā Bristolē 2024. gadā tika īstenota mērķtiecīga mobilitātes programma: vietējiem iedzīvotājiem nodrošināja priekšrocības biļešu iegādē, palielināja vilcienu reisu skaitu, organizēja elektriskos maršruta autobusus un motivēja apmeklētājus izmantot vilcienu. Mākslinieku ceļošanas radītās emisijas bija par 73% mazākas nekā salīdzināmajā tradicionālā āra koncerta scenārijā [76]. Vienlaikus tikai 5% apmeklētāju, kuri uz pasākumu ieradās ar lidmašīnu, radīja 64% no pasākuma kopējām siltumnīcefekta gāzu emisijām [76]. UEFA EURO 2024 Vācijā katra spēles biļete vienlaikus nodrošināja tiesības 36 stundas bez maksas izmantot sabiedrisko transportu attiecīgajā reģionā. Polijas “Open’er Festival” sadarbībā ar pašvaldību organizēja īpašus autobusu reusus uz festivāla teritoriju. Norvēģijas “Øyafestivalen” norisinās pilsētas parkā ar labi attīstītu sabiedriskā transporta infrastruktūru, tādēļ tikai neliela daļa apmeklētāju ierodas ar automašīnu. Savukārt ICLEI Pasaules kongresa dalībniekiem Malmē tika nodrošināta četru dienu sabiedriskā transporta biļete un iespēja bez maksas izmantot pilsētas velosipēdus.

Iepirkuma prasību formulējums, „Norises vieta ir ērti sasniedzama ar sabiedrisko transportu. Tuvākā pieturvietā atrodas ne tālāk kā aptuveni 200 metru attālumā pa drošu gājēju maršrutu. Dalībniekiem paredzētajā informācijā norāda tuvākās pieturvietas, ieteicamos sabiedriskā transporta maršrutus un velosipēdu novietošanas iespējas.“

47. tabula. Mobilitātes un transporta kritēriji liela pasākuma iepirkuma dokumentācijai un to izpildes pārbaude.

Nr.	Līm.	Kritērijs	Verifikācija (pierādījums)
1.	M	Norises vietas tuvākā sabiedriskā transporta pieturvietā atrodas aptuveni 200 (vai citu norādījumu) metru attālumā un ir sasniedzama pa drošu gājēju maršrutu.	Maršruta un attāluma pārbaude kartē; norises vietas apraksts.
2.	M	Dalībnieku informācijā norāda tuvākās pieturvietas, ieteicamos sabiedriskā transporta maršrutus un velosipēdu novietošanas iespējas.	Ielūguma vai dalībnieku informācijas saturs.
3.	M	Reģistrācijas anketā iekļauj jautājumu par dalībnieka plānoto pārvietošanās veidu.	Reģistrācijas anketas forma; apkopoti dati.
4.	P	Mākslinieku un galvenā personāla ceļošanas emisijas tiek uzskaitītas un iekļautas pēcpasākuma ilgtspējas atskaitē.	Transporta datu reģistrs; atskaite.
5.	P	Dalībniekiem piedāvā kopbraukšanas vai kopīga transporta koordinēšanas risinājumu.	Organizatora risinājuma apraksts; informācija par tā izmantošanu.
6.	P	Nodrošinātas iekārtotas velonovietnes (≥ 50 vietas) un velosipēdu nomas iespēja pasākuma teritorijā.	Velonovietņu plāns; nomas pakalpojuma apraksts.

3.8. Norises vieta

Apraksts. Liela pasākuma norises vietas izvēlē un izmantošanā jāņem vērā vairāki ietekmes veidi: intensīvas apmeklētāju plūsmas un tehnikas radītā slodze uz augsni un biotopiem, trokšņa un mākslīgā apgaismojuma ietekme uz apkārtējo vidi un iedzīvotājiem, kā arī teritorijas sakārtošana pēc pasākuma. Tādēļ pirms pasākuma novērtē teritorijas nestspēju un jutīgās zonas, pasākuma laikā uzrauga trokšņa līmeni, bet pēc tā nodrošina teritorijas apsekošanu un atjaunošanu atbilstoši iepriekš sagatavotam plānam.

48. tabula. Ierastās un ilgtspējīgās norises vietas izvēles salīdzinājums lielā pasākumā.

Aspekts	Ierastā pieeja	Ilgspējīgā pieeja
Teritorijas ietilpība	Izvēlas iespējami plašu teritoriju, detalizēti nevērtējot tās faktisko noslodzi un piemērotību plānotajam apmeklētāju skaitam.	Izvēlas apmeklētāju skaitam un pasākuma formātam atbilstošu teritoriju, novērtējot tās ietilpību, nestspēju un nepieciešamo infrastruktūru.
Augsne un biotopi	Skatuves, tirdzniecības vietas un apmeklētāju plūsmas izvieta, galvenokārt vadoties pēc pasākuma loģistikas.	Pirms pasākuma identificē jutīgās teritorijas, biotopus, kokus un ūdenstilpes un nosaka zonas, kurās nav pieļaujama apmeklētāju vai tehnikas kustība.
Apmeklētāju un tehnikas plūsmas	Apmeklētāju un tehniskā transporta kustību organizē tikai drošības un ērtības vajadzībām.	Plūsmas plāno tā, lai vienlaikus nodrošinātu drošību un mazinātu augsnes sablīvēšanu, veģetācijas bojājumus un transporta ietekmi.
Pagaidu infrastruktūra	Katram pasākumam izgatavo vai piegādā jaunus, konkrētajam pasākumam pielāgotus infrastruktūras elementus.	Izmanto nomājamas, modulāras, demontējamas un atkārtoti izmantojamas skatuves, standus, nožogojumus un citus infrastruktūras elementus.
Vides infrastruktūra	Atkritumu, enerģijas, ūdens un sanitāros risinājumus plāno atsevišķi pēc norises vietas izvēles.	Jau vietas izvēles laikā novērtē elektrotīkla pieslēgumu, dzeramā ūdens, notekūdeņu, sanitāro mezglu un dalītās atkritumu vākšanas iespējas
Troksnis un mākslīgais apgaismojums	Skaņas un apgaismojuma risinājumus plāno galvenokārt atbilstoši programmas un skatuves vajadzībām.	Novērtē trokšņa un mākslīgā apgaismojuma ietekmi uz tuvākajiem iedzīvotājiem, dzīvniekiem un jutīgajām dabas teritorijām un paredz ietekmes mazināšanas pasākumus.
Pieejamība un sasniedzamība	Galvenokārt vērtē piebraukšanas un automašīnu novietošanas iespējas.	Vērtē bezšķēršļu piekļuvi un sasniedzamību ar sabiedrisko transportu, kājām un velosipēdu, kā arī iespējas organizēt papildu sabiedriskā transporta reisus.
Teritorijas stāvokļa fiksēšana	Teritorijas sākotnējo stāvokli pirms pasākuma sistemātiski nedokumentē.	Pirms pasākuma apseko teritoriju un fotogrāfijās fiksē augsnes, apstādījumu, infrastruktūras un jutīgo zonu sākotnējo stāvokli.
Sakopšana un atjaunošana	Pēc pasākuma galvenokārt savāc atkritumus un demontē aprīkojumu.	Pirms pasākuma sagatavo teritorijas sakopšanas un atjaunošanas plānu, bet pēc pasākuma novērš augsnes, veģetācijas un infrastruktūras bojājumus un dokumentē rezultātu.

Ieguvums. Savlaicīgi novērtējot norises vietas slodzi un aizsargājamās zonas, iespējams mazināt augsnes sablīvēšanu, biotopu bojājumus, traucējumus apkārtējiem iedzīvotājiem un teritorijas atjaunošanas izmaksas. Oglekļa pēdas aprēķins šīs ietekmes neatspoguļo pilnībā, jo augsnes, bioloģiskās daudzveidības, trokšņa un mākslīgā apgaismojuma ietekme jāvērtē atsevišķi [19].

Normatīvais regulējums Latvijā. Publiskiem pasākumiem piemēro Publisku izklaides un svētku pasākumu drošības likumu, kas nosaka pasākuma atļaujas saņemšanu un organizatora pienākumus [48]. Trokšņa ietekmes pārvaldībā ņem vērā likumu „Par piesārņojumu“, MK noteikumus Nr. 16, attiecīgās pašvaldības saistošos noteikumus un konkrētā pasākuma atļaujā ietvertos nosacījumus [43]. Pašvaldība var noteikt skaņu pastiprinošo iekārtu izmantošanas un pasākumu radītā trokšņa uzraudzības kārtību.

Labā prakse Latvijā. Pēc grupas „Prāta Vētra“ koncerta Liepājas stadionā „Daugava“ tika atjaunots pasākuma laikā bojātais zāliens, atjaunošanas izmaksu segšanā iesaistot koncerta apdrošinātāju, kas izmaksāja ap 16 tūkstošiem EUR. Lai gan gadījums atklāj nepietiekami novērtētas teritorijas slodzes risku, tas vienlaikus parāda, kā līgumiski un finansiāli noteikta atbildība ļauj nodrošināt pasākuma radīto bojājumu novēršanu.

Labā prakse ārvalstīs. Glastonberijas festivāls Lielbritānijā darbojas pēc principa „Love Worthy Farm, Leave No Trace“, aicinot apmeklētājus neatstāt teritorijā atkritumus, teltis un citu inventāru. Festivāla teritorijā tiek aizsargāti jutīgi biotopi un ūdenstilpes, uzraudzīta vietējās ekosistēmas un ūdens kvalitāte, bet pēc pasākuma teritoriju sakopj un atgriež lauksaimnieciskai izmantošanai. Ik pēc vairākiem festivāla norises gadiem tiek paredzēts pārtraukuma jeb „atmatas gads“, lai dotu atelpu fermai, apkārtējam ciematam un pasākuma komandai. Savukārt Norvēģijas “Øyafestivalen”, kas notiek pilsētas parkā, apmeklētāju un tehniskā transporta plūsmas organizē tā, lai mazinātu slodzi uz parka teritoriju [19].

Iepirkuma prasību formulējums. „Pirms pasākuma izpildītājs novērtē plānotās apmeklētāju un transporta plūsmas, trokšņa un mākslīgā apgaismojuma ietekmi, augsnes un zaļās zonas noslodzi, kā arī tuvumā esošās dzīvojamās teritorijas un dabas vērtības. Pamatojoties uz novērtējumu, izpildītājs sagatavo trokšņa pārvaldības un teritorijas aizsardzības risinājumus. Pasākuma laikā troksni uzrauga atbilstoši normatīvo aktu, pašvaldības saistošo noteikumu un pasākuma atļaujas nosacījumiem. Teritorijas sakopšanas un atjaunošanas plānu sagatavo pirms pasākuma un izpilda pasūtītāja noteiktajā termiņā pēc pasākuma. Pēc darbu pabeigšanas iesniedz teritorijas stāvokļa fotofiksāciju pirms un pēc pasākuma.“

49. tabula. Norises vietas kritēriji liela pasākuma iepirkuma dokumentācijai un to izpildes pārbaude.

Nr.	Līm.	Kritērijs	Verifikācija (pierādījums)
1.	M	Pirms pasākuma novērtē plānoto apmeklētāju un transporta plūsmu, trokšņa, mākslīgā apgaismojuma, augsnes noslodzes un tuvējās apkāmes ietekmi.	Norises vietas slodzes novērtējums un teritorijas sākotnējā stāvokļa fotofiksācija.
2.	M	Pirms pasākuma nosaka jutīgās un apmeklētājiem vai transportam nepieejamās zonas, kā arī augsnes un biotopu aizsardzības pasākumus.	Teritorijas plāns ar norādītām plūsmām, aizsargājamām zonām un tehniskā transporta kustības ceļiem.
3.	M	Sagatavo trokšņa pārvaldības risinājumu un pasākuma laikā veic uzraudzību atbilstoši pašvaldības un pasākuma atļaujas nosacījumiem.	Trokšņa pārvaldības plāns, uzraudzības ieraksti un, ja prasīts, akreditētas laboratorijas mērījumu protokols.
4.	M	Teritorijas sakopšanas un atjaunošanas plānu sagatavo pirms pasākuma un izpilda līgumā vai pasākuma atļaujā noteiktajā termiņā.	Atjaunošanas plāns, darbu izpildes apliecinājums un fotofiksācija pirms un pēc pasākuma.
5.	P	Veic paplašinātu vides un bioloģiskās daudzveidības ietekmes novērtējumu, kas aptver arī ietekmi, kuru neatspoguļo oglekļa pēdas aprēķins.	Novērtējuma dokuments, ieteikumu saraksts un pierādījumi par to ieviešanu.
6.	P	Norises vietai ir spēkā esošs EMAS, ISO 14001, Green Key vai līdzvērtīgs vides pārvaldības apliecinājums.	Spēkā esošs EMAS, ISO 14001 vai līdzvērtīgs apliecinājums.

3.9. Noformējums

Apraksts. Lielā pasākumā noformējums var ietvert simtiem informatīvo plakātu, virzienu norāžu, reklāmkarogu, stendu un skatuves elementu. To radītā ietekme lielā mērā tiek noteikta jau projektēšanas un iepirkuma laikā, izvēloties materiālus, konstrukciju un savienojuma veidus. Par minimālo standartu nosaka modulāru un atkārtoti izmantojamu noformējumu, kurā neiekļauj konkrētu datumu vai gadu, bet mainīgo informāciju veido nomaināma. Priekšroku dod nomātiem, koplietojamiem vai organizatora krājumā jau esošiem elementiem.

50. tabula. Ierastās un ilgtspējīgās noformējuma pieejas salīdzinājums lielā pasākumā.

Aspekts	Ierastā pieeja	Ilgtspējīgā pieeja
Dizains	Noformējumā iestrādā konkrētā pasākuma nosaukumu, datumu un gadu.	Pamata noformējumu veido bez datuma un gada; mainīgo informāciju izvieto digitāli vai uz nomaināmiem elementiem.
Elementu iegāde	Katram pasākumam iegādājas vai izgatavo jaunus noformējuma elementus.	Vispirms izmanto organizatora krājumus vai nomātus elementus.
Materiālu izvēle	Izmanto īslaicīgus un grūti pārstrādājamus materiālus.	Izvēlas izturīgus, labojamus un atkārtoti izmantojamus materiālus.
Izmantošana pēc pasākuma	Pēc pasākuma lielākā daļa noformējuma kļūst par atkritumiem.	Jau pirms iegādes paredz noformējuma uzglabāšanu, atkārtotu izmantošanu, pārveidošanu vai nodošanu citam lietotājam.

Ieguvums. Atkārtoti izmantojams noformējums samazina jaunu materiālu patēriņu, atkritumu daudzumu un ar elementu izgatavošanu un piegādi saistītās izmaksas. Noformējuma, pagaidu konstrukciju un citu materiālu ietekme tiek ietverta pasākuma materiālu un atkritumu kategorijā, kas var veidot ap 35% no norises vietas radītajām emisijām [14]. Modulārs dizains ļauj vienus un tos pašus elementus pielāgot dažādiem pasākumiem, mainot tikai nepieciešamo informāciju.

Normatīvais regulējums Latvijā. Specifiskas prasības mazu pasākumu noformējumam normatīvajos aktos nav noteiktas. Materiālu un iepakojuma izmantošanai piemērojams Dabas resursu nodokļa likums [41], lai gan tā ietekme uz pasākuma organizatora izmaksām parasti ir netieša. Publiskajā iepirkumā atkārtoti izmantojama noformējuma izvēli pamato Publisko iepirkumu likuma mērķis īstenot ilgtspējīgus iepirkumus [44].

Labā prakse Latvijā. Latvijas Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētku vajadzībām nojumes un inventārs dažādām norises vietām tika nomāts, tādējādi izmantojot profesionālu aprīkojumu kā pakalpojumu, nevis iegādājoties jaunus elementus viena pasākuma vajadzībām. Šāda pieeja veicina konstrukciju izmantošanu vairākos pasākumos un samazina nepieciešamību pēc to uzglabāšanas pēc pasākuma.

Labā prakse ārvalstīs. Somijas 2019. gada prezidentūras Eiropas Savienības Padomē vizuālās identitātes izveidē tika atjaunots un mūsdienu vajadzībām pielāgots Somijas 2006. gada prezidentūras dizains. Vienlaikus sanāksmēs tika samazināts dekorāciju un citu materiālu apjoms, dodot priekšroku digitāliem risinājumiem. Šis piemērs parāda, ka atkārtoti iespējams izmantot ne tikai fiziskus noformējuma elementus, bet arī iepriekš radītu dizaina koncepciju.

Iepirkuma prasību formulējums. „Pasākuma noformējumā neiekļauj konkrētu datumu vai gadu, izņemot nomaināmos vai digitāli attēlojamus elementus. Noformējumu veido modulāru, demontējamu un piemērotu atkārtotai izmantošanai. Vismaz 70% noformējuma elementu ir iepriekš izmantoti, nomāti, pasūtītāja krājumā esoši vai pēc pasākuma nododami turpmākai izmantošanai. Piedāvājumā norāda šā īpatsvara aprēķina metodi, katra elementa izcelsmi un paredzēto izmantošanu pēc pasākuma. Jaunu elementu izgatavošana pieļaujama, ja nepieciešamais risinājums nav pieejams nomā, koplietošanā vai pasūtītāja krājumā un tās nepieciešamību rakstveidā apstiprinājis pasūtītājs.“

51. tabula. Noformējuma kritēriji liela pasākuma iepirkuma dokumentācijai un to izpildes pārbaude.

Nr.	Līm.	Kritērijs	Verifikācija (pierādījums)
1.	M	Noformējuma pamatelementi ir veidoti bez datuma un gada norādēm un paredzēti atkārtotai izmantošanai.	Noformējuma maketi un dizaina saskaņojums pirms izgatavošanas.

Nr.	Līm.	Kritērijs	Verifikācija (pierādījums)
2.	M	Vispirms izmanto pasūtītāja rīcībā esošus vai nomātus noformējuma elementus.	Inventāra saraksts, nomas līgumi un jaunu elementu nepieciešamības pamatojums.
3.	M	Noformējuma elementi ir modulāri, demontējami un piemēroti izmantošanai turpmākajos pasākumos.	Elementu tehniskais un materiālu apraksts, montāžas risinājums un atkārtotas izmantošanas plāns.
4.	M	Jauniem noformējuma elementiem ir norādīti materiāli un paredzēta uzglabāšana, atkārtota izmantošana, pārveidošana vai nodošana citam lietotājam.	Noformējuma elementu uzskaites un pēclietošanas plāns.
5.	P	Vismaz 70% noformējuma elementu ir iepriekš izmantoti, nomāti, pasūtītāja krājumā esoši vai pēc pasākuma nododami atkārtotai izmantošanai.	Elementu uzskaites pa kategorijām, īpatsvara aprēķins, nomas dokumenti un nodošanas apliecinājumi.
6.	P	Jaunie elementi izgatavoti no otrreizēji izmantotiem, pārstrādātiem vai pārstrādājamiem materiāliem un nav veidoti no grūti atdalāmiem kompozītmateriāliem.	Materiālu specifikācija, ražotāja apliecinājums vai līdzvērtīgi pierādījumi.

3.10. Zaļmaldināšanas novēršana un sertifikāti

Apraksts. Lielam pasākumam ar plašu publicitāti zaļmaldināšanas risks ir īpaši nozīmīgs, jo organizatora, sponsoru un piegādātāju vides apgalvojumi ātri nonāk plašsaziņas līdzekļos un publiskajā telpā. Katram publiski izmantotajam vides apgalvojumam jābūt konkrētam, pamatotam ar pārbaudāmiem datiem un attiecināmam uz skaidri noteiktu pasākumu, teritoriju un laikposmu. Komunikācijā nošķir plānotos mērķus no sasniegtajiem rezultātiem, absolūto emisiju samazinājumu no samazinājuma uz vienu apmeklētāju un faktiskos samazinājumus no emisiju kompensēšanas. Pirms publicēšanas sagatavo vides apgalvojumu un pierādījumu reģistru, bet paaugstinātajā līmenī būtiskākos rezultātus un ilgtspējas pārskatu nodod neatkarīgas un kompetentas trešās puses izvērtēšanai.

Ieguvums. Pārbaudāma komunikācija mazina juridisko un reputācijas risku, ļauj salīdzināt izvīrītos mērķus ar faktiskajiem rezultātiem un palielina sabiedrības, sadarbības partneru un finansētāju uzticēšanos. Vienota aprēķinu metodika un dokumentēti datu avoti ļauj rezultātus salīdzināt arī ar iepriekšējiem pasākumiem un novērst selektīvu tikai pozitīvo rādītāju publiskošanu.

Normatīvais regulējums Latvijā. Vides apgalvojumiem komercpraksē piemēro Negodīgas komercprakses aizlieguma likumu un PTAC skaidrojumus par vides paziņojumiem un zaļmaldināšanu. No 2026. gada 27. septembra stājas spēkā Latvijas likuma grozījumi, ar kuriem ieviestas direktīvas (ES) 2024/825 prasības, tostarp stingrāki ierobežojumi vispārīgiem vides apgalvojumiem un tādu ilgtspējas marķējumu izmantošanai, kuri nav balstīti sertifikācijas sistēmā vai publiskas institūcijas noteikti [34]. Prasības tieši attiecas uz komercpraksi pret patērētājiem, bet publiska pasākuma iepirkumā tās var noteikt plašāk kā līguma izpildes un publicitātes nosacījumus.

Labā prakse Latvijā. Rimi Rīgas maratons publiski atzīst, ka arī pasākums ar īstenotiem ilgtspējas pasākumiem rada oglekļa pēdu, un publicē aprēķināto emisiju apjomu un galvenos emisiju avotus. Aprēķinā iekļautas tiešās un netiešās emisijas, tostarp dalībnieku ceļošana, enerģija, ēdināšana, materiāli un atkritumi. Par 2024. gada pasākumu publicēta kopējā pēda bija 342 tonnas CO₂e-, kā arī norādīts, ka vairāk nekā 80% veidoja dalībnieku transports.

Labā prakse ārvalstīs. Massive Attack Act 1.5” koncerta rezultātus pēc pasākuma neatkarīgi izvērtēja Mančestras Universitātes Tyndall Centre, salīdzinot pasākuma īstenošanu ar iepriekš izstrādātā zinātniski pamatotā ceļveža rekomendācijām. Savukārt UEFA EURO 2024 pirms turnīra noteica 48 mērķus un 83 darbības rādītājus, bet pēc turnīra publicēja pārskatu, kurā rezultāti salīdzināti ar iepriekš noteiktajiem mērķiem. UEFA ziņoja par vairāk nekā 120 īstenotām darbībām un 95% sasniegtu pirmspasākuma mērķu.

Iepirkuma prasību formulējums. „Izpildītājs pirms publiskošanas saskaņo ar pasūtītāju visus vides un ilgtspējas apgalvojumus par pasākumu. Katram apgalvojumam norāda datu avotu, aprēķina metodi, attiecināmo laikposmu, sistēmas robežas un atbildīgo personu. Vispārīgi apgalvojumi, piemēram, “zaļš”, “videi draudzīgs”, “klimatneitrāls” vai “ilgtspējīgs pasākums”, bez konkrēta un pārbaudāma pamatojuma nav pieļaujami. Plānotos mērķus skaidri nošķir no sasniegtajiem rezultātiem, bet emisiju samazināšanu - no kompensēšanas. Pēc pasākuma izpildītājs sagatavo publiskojamu ilgtspējas pārskatu, kurā faktiskos rezultātus salīdzina ar sākotnēji noteiktajiem mērķiem un norāda neizpildītos mērķus, datu ierobežojumus un būtiskos pieņēmumus.”

52. tabula. Zaļmaldināšanas kritēriji liela pasākuma iepirkuma dokumentācijai un to izpildes pārbaude.

Nr.	Līm.	Kritērijs	Verifikācija (pierādījums)
1.	M	Pirms publiskošanas izveido vides apgalvojumu reģistru, kurā katram apgalvojumam norāda formulējumu, datu avotu, metodiku, sistēmas robežas un atbildīgo personu.	Vides apgalvojumu un pierādījumu reģistrs.
2.	M	Komunikācijā izmanto tikai konkrētus un pārbaudāmus vides faktus; neizmanto vispārīgus apgalvojumus bez pamatojuma.	Komunikācijas materiālu pārbaude un izmantoto datu avotu saraksts.
3.	M	Plānotos mērķus nošķir no faktiskajiem rezultātiem; samazinājumu norāda pret identificējamu bāzes vērtību.	Apstiprinātie mērķi, bāzes dati un pēcpasākuma rezultātu aprēķins.
4.	M	Emisiju samazināšanu, novērstās emisijas un kompensēšanu uzskaita un komunicē atsevišķi.	Oglekļa pēdas aprēķins, samazinājuma pasākumu uzskaitē un kompensēšanas dokumenti.
5.	M	Pēc pasākuma publisko sasniegtos vides rezultātus, norādot izmantoto aprēķina vai uzskaites metodi	Publiskots ilgtspējas pārskats un to pamatojošie dati.
6.	M	Sertifikātus un marķējumus norāda tikai tad, ja tie ir spēkā un piešķirti konkrētajam objektam.	Sertifikāts, licences apliecinājums vai ieraksts attiecīgajā reģistrā.
7.	P	Pasākuma oglekļa pēdas aprēķinu un būtiskākos vides rādītājus izvērtē neatkarīga un kompetenta trešā puse.	Neatkarīgā izvērtējuma vai apliecinājuma ziņojums, norādot tā tvērumu un metodiku.
8.	P	Pilnais ilgtspējas pārskats un trešās puses secinājumi ir publiski pieejami vienuviet.	Publiski pieejama saite uz pārskatu un neatkarīgā izvērtējuma dokumentu.

3.11. Piegādātāji

Apraksts. Vides kritērijus iekļauj visos attiecināmajos pasākuma iepirkumos un cenu aptaujās, tostarp ēdināšanas, trauku, norises vietas un citu būtisku pakalpojumu iegādē, izmantojot šajā ceļvedī piedāvātos formulējumus. Katram kritērijam jau iepirkuma dokumentācijā nosaka atbilstošu pārbaudes veidu. Vienkāršākos gadījumos var izmantot piegādātāja apliecinājumu, savukārt būtiskāko prasību izpildi pārbauda piedāvājuma izvērtēšanas vai

līguma izpildes laikā. Ja par pierādījumu norādīts sertifikāts, marķējums vai cits konkrēts dokuments, pieņem arī līdzvērtīgus pierādījumus. Kā metodisko paraugu prasību paplašināšanai izmanto bijušos MK noteikumu Nr. 353 par Zaļo publisko iepirkumu kritērijus [45].

Ieguvums. Skaidri formulētas un pārbaudāmas vides prasības ļauj salīdzināt piedāvājumus pēc to faktiskā vides snieguma un samazina risku, ka līgumā ietvertie ilgtspējas nosacījumi paliek tikai deklaratīvi. Regulārs publiskā sektora pieprasījums pēc videi saudzīgākiem risinājumiem var veicināt to piedāvājuma, pieejamības un piegādātāju kompetences attīstību [47].

Normatīvais regulējums Latvijā. Ilgtspējīgu iepirkumu veikšana ir ietverta Publisko iepirkumu likuma 2. pantā noteiktajos likuma mērķos. Likuma 19.1 pants paredz iespēju veidot kompetences centrus, lai īstenotu ilgtspējas principus un attīstītu iepirkumu standartizāciju un centralizāciju. Tehniskajām specifikācijām un to pārbaudes metodēm jābūt saistītām ar iepirkuma priekšmetu, samērīgām un konkurenci nepamatoti neierobežojošām [44; 45]. MK noteikumi Nr. 353 kopš 2026. gada 9. jūnija ir zaudējuši spēku, tomēr tajos ietvertās prasības un pārbaudes pieejas var izmantot kā brīvprātīgu metodisko avotu, tās pielāgojot konkrētā iepirkuma priekšmetam un aktuālajam regulējumam [45].

Labā prakse Latvijā. Iepirkumu uzraudzības biroja sadaļā „Stratēģiskais un ilgtspējīgais iepirkums” tiek apkopoti aktuālie skaidrojumi un metodiskie materiāli vides, sociālo un inovācijas kritēriju iekļaušanai iepirkumos. IUB arī norāda, ka spēkā neesošo MK noteikumu Nr. 353 prasības pēc regulējuma maiņas var turpināt izmantot kā vadlīnijas [45].

Labā prakse ārvalstīs. Eiropas Komisijas sanāksmju un pasākumu vadlīnijās prasības sakārtotas minimālajā un padziļinātajā līmenī. Šāda pieeja ļauj noteikt obligāti izpildāmu prasību kopumu, bet augstāku vides sniegumu izmantot piedāvājumu vērtēšanā [1].

Iepirkuma prasību formulējums (vispārīgā klauzula): „Piegādātājs piedāvājumā apliecina šajā specifikācijā noteikto vides prasību izpildi un pēc pasūtītāja pieprasījuma iesniedz prasībai atbilstošus pierādījumus. Pasūtītājs pārbauda būtiskāko prasību izpildi piedāvājuma izvērtēšanas vai līguma izpildes laikā. Ja kā pierādījums norādīts konkrēts sertifikāts, marķējums vai cits dokuments, tiek pieņemts arī līdzvērtīgs pierādījums.”

53. tabula. Piegādātāju kritēriji liela pasākuma iepirkuma dokumentācijai un to izpildes pārbaude.

Nr.	Līm	Kritērijs	Verifikācija (pierādījums)
1.	M	Nodrošināta bezšķēršļu nokļūšana līdz norises vietai un pārvietošanās tajā, tostarp līdz skatuvēm, ēdināšanas zonām un pielāgotām tualetēm.	Teritorijas plāns ar bezšķēršļu maršruti; apsekojums.
2.	M	Izpildītājs nodrošina noteikto vides un sociālo prasību ievērošanu visā līguma izpildes laikā, tostarp līguma izpildē iesaistīto apakšuzņēmēju darbībā.	Izpildītāja apliecinājums; apakšuzņēmējiem izvirzīto prasību vai noslēgto līgumu pārbaude.
3.	M	Pirms līguma izpildes uzsākšanas izpildītājs iesniedz pasūtītājam būtisko apakšuzņēmēju sarakstu, norādot katra apakšuzņēmēja veicamos darbus vai sniedzamos pakalpojumus. Par izmaiņām sarakstā iepriekš informē pasūtītāju.	Apakšuzņēmēju saraksts un informācija par tiem nodoto līguma daļu.
4.	M	Izpildītājs apkopo datus par līguma izpildē patērēto enerģiju un degvielu, veiktajiem pārvadājumiem, izmantotajiem materiāliem un iepakojumu, kā arī radītajiem atkritumiem, ciktāl šie dati attiecas uz sniegto pakalpojumu.	Pasūtītāja noteiktā datu veidlapa, rēķini, uzskaites dati, pavadzīmes vai citi līdzvērtīgi pierādījumi.
5.	P	Izpildītājs ne vēlāk kā 10 darbdienu laikā pēc pasākuma iesniedz apkopotos datus, norādot mērvienības, datu avotus un izmantoto aprēķina metodi.	Iesniegta un pasūtītāja pārbaudīta pēcpasākuma datu veidlapa.

Nr.	Līm	Kritērijs	Verifikācija (pierādījums)
6.	P	Pēc pasūtītāja pieprasījuma izpildītājs iesniedz prasību izpildi apliecināšus dokumentus un nodrošina iespēju veikt pārbaudi līguma izpildes vietā. Konstatētās neatbilstības novērš pasūtītāja noteiktajā termiņā.	Pārbaudes ieraksts, fotofiksācija, iesniegtie dokumenti un neatbilstību novēršanas apliecinājums.
7.	P	Pretendents piedāvā par tehniskajā specifikācijā noteikto minimumu augstāku vides vai sociālo sniegumu, katram risinājumam norādot sasniedzamo rādītāju, mērvienību, aprēķina metodi un izpildes pierādījumu.	Tehniskais piedāvājums, aprēķins un vērtēšanas protokols; pēc pasākuma - faktiskās izpildes dati.
8.	P	Pretendents ar līguma izpildi saistītajām darbībām piemēro dokumentētu vides pārvaldības sistēmu.	Spēkā esošs EMAS, ISO 14001, Ekokompass sertifikāts vai līdzvērtīgi dokumenti par vides pārvaldības sistēmu.

3.12. Pieejamība, iekļautība un drošība

Apraksts. Pasākumu plāno tā, lai tajā varētu piedalīties pēc iespējas plašāks apmeklētāju loks. Lielā pasākumā tas nozīmē bezšķēršļu maršrutus teritorijā, pielāgotas skatītāju vietas cilvēkiem ratiņkrēslos, piekļūstamas tualetes, saprotamas norādes un savlaicīgi publicētu informāciju par pieejamības risinājumiem, lai apmeklētāji ar tiem varētu iepazīties jau biļešu iegādes laikā. Biļešu tirdzniecībai tiešsaistē un informācijas sniegšanai jāatbilst Preču un pakalpojumu piekļūstamības likuma prasībām. Apmeklētāju ērtībai nodrošina arī bezmaksas dzeramo ūdeni, atpūtas vietas un iespēju patverties ēnā. Depozīta atmaksas kārtību veido tā, lai tā būtu pieejama arī cilvēkiem bez viedierīces vai maksājumu kartes.

Pasākuma drošību organizē atbilstoši Publisku izklaides un svētku pasākumu drošības likuma prasībām: sagatavo drošības un evakuācijas plānu, nodrošina pirmo palīdzību un sniedz apmeklētājiem skaidru informāciju par rīcību ārkārtas situācijās, tostarp karstuma, negaisa vai citu nelabvēlīgu laikapstākļu gadījumā. Šāda pieeja paplašina līdzdalības iespējas, uzlabo drošību un stiprina pasākuma ilgtspējas sociālo dimensiju.

Ieguvums. Vienotas prasības piegādātājiem ļauj ietekmēt materiālu, enerģijas, transporta, pārtikas, iepakojuma un atkritumu plūsmas jau pirms pasākuma. Piegādātāju iesaiste datu apkopošanā savukārt ļauj pilnīgāk aprēķināt pasākuma 3. tvēruma emisijas un pārbaudīt noteikto prasību izpildi. Regulārs pieprasījums pēc zemākas ietekmes risinājumiem veicina piegādātāju kompetenci un šādu pakalpojumu pieejamību tirgū.

Normatīvais regulējums Latvijā. Publisko iepirkumu likuma 2. pantā kopš 2026. gada 9. jūnija ilgtspējīgu iepirkumu īstenošana noteikta kā viens no likuma mērķiem. Likuma 2.¹ pants paredz pasūtītāja atbildību un iepirkumu iekšējo kontroli visā iepirkuma ciklā, bet 19.¹ pants - iespēju veidot kompetences centrus ilgtspējas principu īstenošanai un iepirkumu standartizācijai. Vides un sociālajām prasībām jābūt saistītām ar iepirkuma priekšmetu, samērīgām, konkurenci nepamatoti neierobežojošām un objektīvi pārbaudāmām. MK noteikumi Nr. 353 ir zaudējuši spēku, taču tajos ietvertās prasības atbilstoši IUB skaidrojumam var izmantot kā brīvprātīgu metodisko paraugu.

Labā prakse Latvijā. Festivāla LAMPA teritorija ir pielāgota cilvēkiem ratiņkrēslos. Daļā pasākumu nodrošināts tulkojums zīmju valodā, savukārt uz vienas no skatuvēm - runas transkripcija ar risinājumu „Tildes Balsi”. Liepājā glāžu depozīta maksu iespējams saņemt atpakaļ skaidrā naudā. Tas apliecina, cik svarīgi ir nodrošināt depozīta atmaksas kārtību, kas pieejama visiem apmeklētājiem.

Labā prakse ārvalstīs. Malmes pilsētas programma Eiropas Komisijas ilgtspējīgu pasākumu vadlīnijās pieejamība un iekļaušana noteikta kā atsevišķs plānošanas uzdevums līdzās vides prasībām. Šie aspekti jāizvērtē jau norises vietas un tehnisko risinājumu izvēles posmā.

Iepirkuma prasību formulējums. „Pretendents tehniskajā piedāvājumā apraksta, kā tiks nodrošināta pasākuma pieejamība, piekļūstamība un apmeklētāju drošība, norādot paredzētos risinājumus, atbildīgās personas un prasību izpildi apliecinājošos pierādījumus.

Izpildītājs nodrošina bezšķēršļu piekļuvi pasākuma norises vietai un pārvietošanos tās teritorijā, tostarp piekļuvi skatuvēm, ēdināšanas zonām un cilvēkiem ar kustību traucējumiem pielāgotām tualetēm. Pirms pasākuma izpildītājs iesniedz pasūtītājam teritorijas plānu ar norādītiem bezšķēršļu maršrutiem un veic norises vietas apsekojumu, lai pārbaudītu paredzēto risinājumu atbilstību.

Izpildītājs pasākuma tīmekļvietnē un biļešu iegādes vietās publicē informāciju par pieejamības risinājumiem un to izmantošanas kārtību. Ja biļetes tiek tirgotas tiešsaistē, izpildītājs nodrošina biļešu iegādes platformas atbilstību iepirkuma dokumentācijā noteiktajām digitālās piekļūstamības prasībām un iesniedz platformas nodrošinātāja apliecinājumu par to izpildi.

Izpildītājs norāda kontaktinformāciju vai nodrošina piekļūstamu pieteikuma veidlapu, lai apmeklētāji pirms pasākuma varētu pieteikt nepieciešamos piekļūstamības risinājumus. Izpildītājs apkopo saņemtos pieteikumus un informē pieteicējus par pieejamo atbalstu un tā saņemšanas kārtību.

Pirms pasākuma izpildītājs sagatavo un ar atbildīgajiem dienestiem saskaņo drošības un evakuācijas plānu, nodrošina pirmās palīdzības pieejamību un sniedz apmeklētājiem skaidru informāciju par rīcību ārkārtas situācijās. Drošības un evakuācijas risinājumos ņem vērā arī cilvēku ar kustību, redzes un dzirdes traucējumiem vajadzības.

Ja pasākums norisinās ārā, izpildītājs nodrošina atpūtas vietas, iespēju patverties ēnā un bezmaksas dzeramo ūdeni. Attiecīgās vietas un ūdens pieejas punktus norāda teritorijas plānā un apzīmē pasākuma norises vietā.

Pasūtītājam ir tiesības pirms pasākuma un tā norises laikā pārbaudīt prasību izpildi un pieprasīt to apliecinājošus dokumentus. Konstatētās neatbilstības izpildītājs novērš pasūtītāja noteiktajā termiņā.“

Paaugstinātās prasības jeb piedāvājumu vērtēšanas kritērijs. „Pretendents var piedāvāt papildu risinājumus pasākuma piekļūstamības un iekļaušanas uzlabošanai. Papildu punktus piešķir par:

- tulkojumu zīmju valodā, runas transkripciju vai līdzvērtīgu risinājumu pasākuma galvenajās norisēs;
- skatīšanās platformu vai pielāgotu skatītāju zonu cilvēkiem ar kustību traucējumiem;
- klusu telpu vai mierīgu zonu atpūtai no trokšņa un citiem intensīviem stimuliem;
- pasākuma iekļaušanas plānu ar konkrētiem pasākumiem programmas dalībnieku dažādības un dzimumu līdzsvara veicināšanai, piekļūstamas komunikācijas nodrošināšanai un asistenta biļetes pieejamībai.

Pretendents katram piedāvātajam risinājumam norāda tā apjomu, pieejamības laiku, paredzēto lietotāju grupu un izpildi apliecinājošos pierādījumus. Atkarībā no risinājuma norāda, piemēram, ar tulkojumu vai transkripciju nodrošināto noriņu skaitu un īpatsvaru, pielāgotās skatītāju zonas ietilpību vai klusās zonas darbības laiku.

Papildu punktus piešķir atbilstoši iepirkuma dokumentācijā noteiktajai vērtēšanas kārtībai. Vispārīgi solījumi bez konkrēta risinājuma un pārbaudes metodes papildu punktus nesaņem. Risinājumi, par kuriem piešķirti papildu punkti, kļūst par izpildītājam saistošām līguma prasībām. Pēc pasākuma izpildītājs iesniedz pārskatu par to īstenošanu, pievienojot izpildi apliecinājošos pierādījumus.“

54. tabula. Pieejamības, iekļautības un drošības kritēriji liela pasākuma iepirkuma dokumentācijai un to izpildes pārbaude

Nr.	Līm	Kritērijs	Verifikācija (pierādījums)
1.	M	Nodrošināta bezšķēršļu piekļuve pasākuma norises vietai un pārvietošanās tās teritorijā, tostarp piekļuve skatuvēm, ēdināšanas zonām un pielāgotām tualetēm.	Teritorijas plāns ar norādītiem bezšķēršļu maršrutiem; apsekojuma rezultāti.
2.	M	Pasākuma tīmekļvietnē un biļešu iegādes vietās sniegta informācija par pieejamības risinājumiem. Biļešu iegādes platforma atbilst digitālās piekļūstamības prasībām.	Tīmekļvietnē un biļešu iegādes vietās publicētā informācija; biļešu platformas nodrošinātāja apliecinājums.
3.	M	Apmeklētājiem norādīta kontaktinformācija vai pieejama pieteikuma veidlapa, lai savlaicīgi pieteiktu nepieciešamos piekļūstamības risinājumus.	Publicētā kontaktinformācija vai pieteikuma veidlapa; saņemto pieteikumu uzskaitē.
4.	M	Sagatavots un ar atbildīgajiem dienestiem saskaņots drošības un evakuācijas plāns. Nodrošināta pirmā palīdzība un apmeklētājiem pieejama informācija par rīcību ārkārtas situācijās.	Drošības un evakuācijas plāns; pasākuma atļauja; apmeklētājiem sniegtā informācija.
5.	M*	Āra pasākumos nodrošinātas atpūtas vietas, iespēja patverties ēnā un bezmaksas dzeramais ūdens.	Teritorijas plāns ar norādītām atpūtas vietām, ēnas zonām un dzeramā ūdens pieejas punktiem; pārbaude pasākuma norises vietā.
6.	P	Pasākuma galvenajās norisēs nodrošināts tulkojums zīmju valodā, runas transkripcija vai līdzvērtīgs risinājums informācijas pieejamībai cilvēkiem ar dzirdes traucējumiem.	Pakalpojuma vai tehniskā risinājuma nodrošinājuma apliecinājums.
7.	P	Ierīkota skatīšanās platforma vai pielāgota skatītāju zona cilvēkiem ar kustību traucējumiem, kā arī klusa telpa vai mierīga zona atpūtai no trokšņa un citiem intensīviem stimuliem.	Teritorijas plānā norādītās zonas; apmeklētājiem publicētā informācija
8.	P	Izstrādāts pasākuma iekļaušanas plāns, kas aptver programmas veidošanu, komunikāciju un apmeklētāju atbalstu, tostarp dalībnieku dažādību, dzimumu līdzsvaru un asistenta biļetes pieejamību.	Iekļaušanas plāns un tā īstenošanas apraksts pasākuma noslēguma pārskatā.

4 Pasākumu ietekmes novērtēšanas metodika

4.1. Novērtēšanas mērķis, veidi un principi

Pasākuma vides ietekmes novērtēšanai ir trīs savstarpēji papildinošas funkcijas: tā pamato lēmumus (kur ieguldīt pūles un līdzekļus, lai samazinājums būtu lielāks), ļauj vadīt progresu (salīdzinot rezultātus ar mērķiem un iepriekšējiem gadiem) un nodrošina atskaitīšanos (ticamu komunikāciju ar sabiedrību, partneriem un finansētājiem, kas vienlaikus ir aizsardzība pret zaļmaldināšanas risku). Šīm funkcijām atbilst trīs novērtēšanas veidi, ko starptautiskā prakse iesaka lietot kopā [138]: ex-ante novērtējums - ietekmes aplēse pirms pasākuma, kas ļauj salīdzināt alternatīvas (formātu, norises vietu, energoapgādes risinājumu) un izvirzīt mērķus; monitorings - datu vākšana norises laikā; un ex-post novērtējums - faktiskās ietekmes aprēķins un salīdzinājums ar aplēsi un bāzes līniju. Lieliem, publiski finansētiem pasākumiem OECD iesaka novērtēšanu balstīt teorijā par pārmaiņām - loģiskā modeli, kas ieguldījumus caur darbībām sasaista ar sagaidāmajiem iznākumiem un ļauj izvērtēt ne tikai to, vai izmaiņas notikušas, bet kāpēc [138; 29].

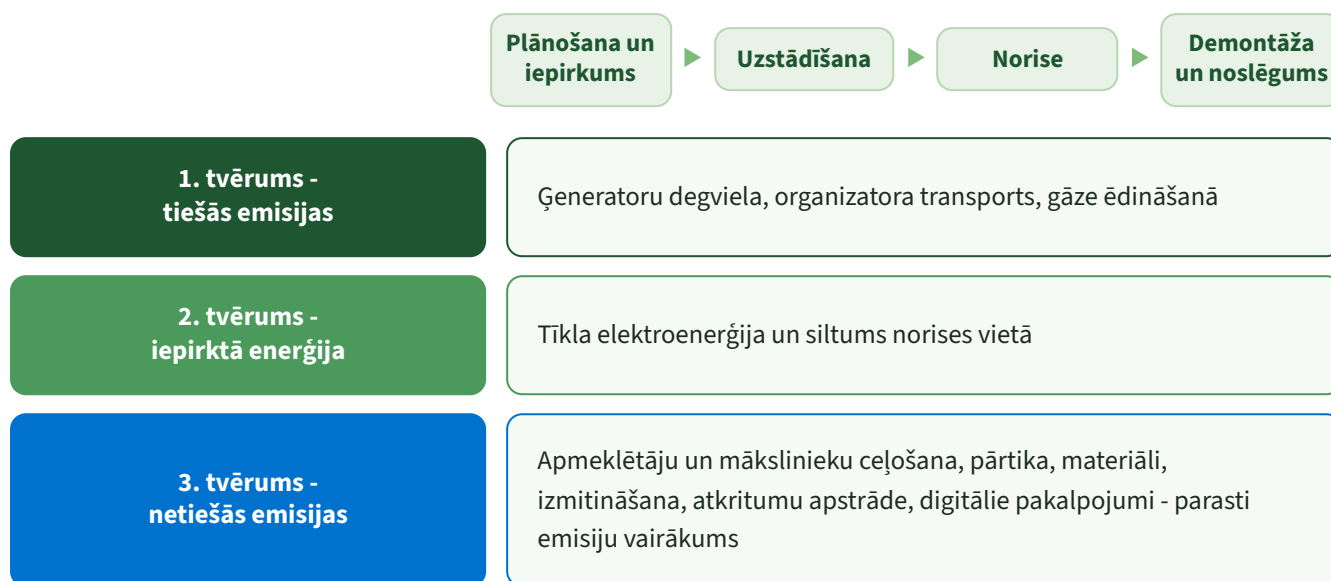
Metodiku caurvij trīs principi. Proporcionalitāte nozīmē, ka mērīšanas apjoms atbilst pasākuma kategorijai un lēmumu nozīmīgumam: mazam pasākumam pietiek ar pašnovērtējuma kontrolesarakstu un dažiem tiešo rezultātu rādītājiem, kamēr lielam nepieciešams pilns aprēķins ar ārēju verifikāciju - pretējā gadījumā metodika kļūst par barjeru, nevis atbalstu. Metodikas nemainība nozīmē, ka aprēķina robežas, emisiju faktori, datu avoti un aptauju jautājumi starp gadiem netiek mainīti, jo tikai tad izmērītā dinamika atspoguļo reālas izmaiņas, nevis metodes maiņu; ja pāreja uz precīzāku metodiku ir nepieciešama, iepriekšējo gadu rezultātus pārrēķina pēc jaunās pieejas. Pilnīgums ar deklarētām robežām nozīmē, ka tiecas aptvert visas būtiskās ietekmes, bet apzināti izslēgtās kategorijas pārskatā nosauc - daļējs, bet godīgi aprakstīts aprēķins ir metodiski vērtīgāks par šķietami pilnu aprēķinu ar noklusētām robežām [19]. Ietvaru veido starptautiski atzītie standarti: Siltumnīcefekta gāzu protokols emisiju uzskaitē [153], ISO 20121 pārvaldības ciklam [22] un Eiropas Komisijas 2024. gada vadlīnijas praktiskajai secībai [1]. Vienlaikus jāapzinās novērtēšanas attīstības virziens: agrīnie pētījumi koncentrējās uz ietekmes izmērīšanu, bet mūsdienu prakse arvien vairāk uzsver apstākļu izpratni, kuros izmaiņas notiek, tāpēc kvantitatīvos mērījumus sistemātiski papildina kvalitatīvās metodes [138].

4.2. Dzīves cikla pieeja un aprēķina robežas

Novērtēšanas objekts nav norises diena, bet viss pasākuma dzīves cikls: plānošana un iepirkums, kurā tiek pieņemta lielākā daļa ietekmi noteicošo lēmumu, uzstādīšana, norise un demontāža ar teritorijas atjaunošanu; starptautiskie standarti prasa ietekmi identificēt un vērtēt visās fāzēs [22]. Emisiju uzskaitē dzīves cikla pieeju operacionalizē Siltumnīcefekta gāzu protokola trīs tvērumi: 1. tvērums aptver tiešās emisijas no organizatora kontrolē esošiem avotiem (ģeneratoru degviela, organizatora transportlīdzekļi, gāzes iekārtas), 2. tvērums - iepirkās elektroenerģijas un siltumenerģijas ražošanas emisijas, un 3. tvērums - visas pārējās netiešās emisijas vērtības ķēdē: dalībnieku, mākslinieku un tirgotāju ceļošanu, pārtikas, materiālu un iepakojuma ražošanu, izmitināšanu, atkritumu apstrādi pēc savākšanas un digitālos pakalpojumus [153]. Metodiski būtiska nianse attiecas uz 2. tvērumu: iepirkās elektroenerģijas emisijas var aprēķināt gan pēc atrašanās vietas pieejas (nacionālais tīkla vidējais faktors), gan pēc tirgus pieejas (konkrētā piegādes līguma un izcelsmes apliecinājumu faktors); korekta prakse ir norādīt lietoto pieeju un, ja tiek uzrādīta „zaļā” elektroenerģija, pamatot to ar izcelsmes apliecinājumiem, nevis tikai piegādātāja mārketinga apgalvojumu [153].

Pasākumiem izšķirošais ir 3. tvērums: pilnā aprēķinā tas veido izteikto emisiju vairākumu - 17 Eiropas festivālu analīzē apmeklētāju ceļošana vien veidoja vidēji 41% pēdas un pārtika ar dzērieniem ap 35% [19]. Tāpēc metodiskā izšķiršanās nav, vai 3. tvērumu iekļaut, bet kā tā kategorijas izmērīt ar praktiski pieejamiem datiem un kur novilkt aprēķina robežas. Robežu izvēle jāfiksē pirms pasākuma un jādeklarē pārskatā, jo tieši atšķirīgas un

nedeklarētas robežas vēsturiski radījušas nesalīdzināmus un maldinošus rezultātus - plaši citētais apgalvojums, ka apmeklētāju ceļošana veido līdz 80% festivāla pēdas, radās aprēķinos, kuros nebija iekļauta pārtika, materiāli un plašākā loģistika [19]. Praktisks palīgs robežu noteikšanā ir būtiskuma princips: kategorijas, kuru devums pēc sākotnējās aplēses ir niecīgs, var izslēgt, ja izslēgšana ir dokumentēta, bet nevienu no četriem lielajiem virzieniem (mobilitāte, ēdināšana, enerģija, atkritumi un materiāli) izslēgt nedrīkst, jo katrs no tiem var būt izšķirošs.

Avots: autoru shēma pēc Siltumnīcefekta gāzu protokola tvērumu definīcijām un pasākumu dzīves cikla fāzēm; emisiju struktūra - A Greener Future (2023).

5. attēls. Dzīves cikla pieeja: pasākuma fāzes un emisiju tvērumi.

No oglekļa pēdas jānošķir pilna dzīves cikla analīze (LCA), kas līdzās klimata ietekmei vērtē arī resursu izsmelšanu, ūdens patēriņu, paskābināšanos un citas ietekmju kategorijas. Pilna LCA ir pētnieciska līmeņa metode, kas pasākumu praksē attaisnojas produktu alternatīvu salīdzināšanai (piemēram, depožita un vienreizlietojamo trauku salīdzinājumi, uz kuriem atsaucas Rīgas pašvaldība [50]) vai ļoti lieliem pasākumiem; ikdienas novērtēšanā organizators izmanto gatavus LCA secinājumus no literatūras, nevis veic analīzi pats. Savukārt aprites cikla izmaksas (LCC) ir ekonomisks, nevis vides rīks - tas alternatīvas salīdzina pēc kopējām izmaksām visā kalpošanas laikā (iegāde, lietošana, apkope, utilizācija) un lietojams iepirkuma lēmumos, ko pieļauj arī publisko iepirkumu regulējums.

4.3. Galvenie ietekmes virzieni un rādītāju sistēma

Ietekmju struktūra nosaka mērīšanas prioritātes: četri virzieni - mobilitāte, ēdināšana, enerģija un atkritumi ar materiāliem - veido izteikto vairumu pasākuma emisiju, un to izmērītās daļas (apmeklētāju ceļošana vidēji 41% ar diapazonu 18-76%, visa mobilitāte ap 57-58%, pārtika ap 35%, enerģija āra pasākumos ar dīzeļģeneratoriem ap 65% norises vietas tiešo emisiju, atkritumi un materiāli ap 35% norises vietas emisiju) detalizēti aprakstītas 1.3. sadaļā [14; 19]. Diapazonu plašums ir metodiski nozīmīgs pats par sevi: tas rāda, ka konkrētā pasākuma struktūra var būtiski atšķirties no vidējās, tāpēc prioritātes nosaka pēc paša pasākuma pirmā mērījuma, nevis pēc literatūras vidējiem. Vienlaikus oglekļa pēda neaptver visas vides ietekmes: ūdens patēriņš, troksnis, gaismas piesārņojums un slodze uz teritoriju un bioloģisko daudzveidību vērtējami ar atsevišķiem instrumentiem - patēriņa uzskaiti, teritorijas stāvokļa fiksāciju pirms un pēc pasākuma un, dabas teritorijās, ar sugu un biotopu apsekojumu [19; 138]. Šo ierobežojumu apstiprina arī Francijas Sporta ministrijas pasūtītais starptautisko metodiku salīdzinājums: lielākā daļa lielo pasākumu novērtējumu aprobežojas ar oglekļa pēdu, atkritumiem un enerģijas un ūdens patēriņu, reti aptverot bioloģisko daudzveidību, digitālo tehnoloģiju vai sponsoru un reklāmas ietekmi [138].

Lai rādītāji kalpotu vadībai, nevis tikai statistikai, tos strukturē trīs līmeņos pēc starptautiskās izvērtēšanas prakses [138]: ieguldījuma rādītāji raksturo organizatora piepūli, tiešo rezultātu rādītāji - pasākuma fiziski izmērāmos apjomus, bet iznākuma rādītāji - radītās izmaiņas. Nošķirums pasargā no izplatītās kļūdas ziņot tikai par ieguldījumiem (uzstādīti šķirošanas punkti, ieviesti depoziņa trauki) bez rezultātu pierādījuma; pilnvērtīgā novērtējumā katram ieguldījumam seko atbilstošs tiešo rezultātu rādītājs un vismaz daļai - iznākuma rādītājs. Rādītāju tipoloģiju ar piemēriem apkopo tabula.

55. tabula. Rādītāju līmeņi pasākuma ietekmes novērtēšanā (pēc [138]).

Rādītāju līmenis	Ko raksturo	Piemēri	Lietošanas piezīmes
Ieguldījuma (input)	Resursi un darbības, ko organizators iegulda	Videi draudzīgo iepirkumu īpatsvars; uzstādīto šķirošanas punktu skaits; ilgtspējas apmācīto darbinieku skaits	Rāda piepūli, bet ne rezultātu - lietojami tikai kopā ar pārējiem līmeņiem
Tiešo rezultātu (output)	Tieši izmērāmie pasākuma fiziskie rādītāji	Atkritumi kg pa frakcijām; enerģija kWh; atgriezto depoziņa trauku īpatsvars; izsniegto porciju sastāvs	Novērtēšanas pamatlīmenis; salīdzina ar bāzes līniju un mērķiem
Iznākuma (outcome)	Izmaiņas, ko pasākums radījis vidē un uzvedībā	Emisijas uz apmeklētāja dienu pret bāzes līniju; apmeklētāju transporta paradumu maiņa; apkaimes vērtējuma izmaiņas	Prasa salīdzinājumu laikā un uzmanību attiecināšanai (kas ir pasākuma, kas ārēju faktoru nopelns)

4.4. Nepieciešamie dati, to kvalitāte un vākšanas organizācija

Novērtējuma ticamību nosaka nevis kalkulators, bet ievadītie dati, tāpēc datu vākšana ir jāprojektē pirms pasākuma. Datu hierarhijā priekšroka vienmēr ir primārajiem datiem - skaitītāju nolasījumiem, svēršanas aktiem, rēķiniem un reģistrācijas datiem, un tikai tur, kur primārie dati nav iegūstami, izmanto sekundāros: nozares vidējos koeficientus, literatūras vērtības vai aptauju ekstrapolāciju. Katram datu punktam pārskatā norāda tā izcelsmi (izmērīts vai aplēsts) - šis vienkāršais dalījums ir praktiskākais datu kvalitātes rādītājs, tas ļauj novērtēt rezultāta nenoteiktību un dod skaidru uzlabojumu ceļu: gadu no gada aplēstos punktus aizstāt ar izmērītiem. Organizatoriski izšķiroša ir datu pienākumu līgumiskā nostiprināšana: prasība sniegt svēršanas datus, skaitītāju nolasījumus un porciju atskaites jāiekļauj līgumos ar norises vietu, ēdinātāju, atkritumu apsaimniekotāju un depoziņa operatoru jau iepirkuma stadijā, jo pēc pasākuma šos datus atgūt vairs nevar; tas atbilst arī OECD ieteikumam datu stratēģiju ar atbildībām, termiņiem un standartiem izstrādāt pasākuma dzīves cikla sākumā [138]. Datu apstrādē ievērojamas arī juridiskās un ētiskās prasības - aptauju un reģistrācijas dati vācami ar informētu piekrišanu, minimizējot personas datu apjomu saskaņā ar Vispārīgo datu aizsardzības regulu [138]. Nepieciešamos datus katram ietekmes virzienam apkopo tabula.

56. tabula. Nepieciešamie dati pa ietekmes virzieniem.

Ietekmes virziens	Nepieciešamie dati	Datu avots	Kad vāc	Atbildīgais
Mobilitāte un transports	Apmeklētāju skaits un izcelsme (pilsēta/reģions/ārvalstis), transporta veidu sadalījums, vidējie attālumi; mākslinieku, personāla un kravu maršruti, attālumi un transporta veidi	Reģistrācijas vai biļešu dati; reprezentatīva apmeklētāju aptauja; loģistikas rēķini un maršrutu lapas	Pirms (aplēse pēc iepriekšējā gada), laikā un pēc (aptauja)	Organizators; loģistikas partneris
Ēdināšana	Izsniegto porciju skaits un ēdienkartes sastāvs (dzīvnieku/augu izcelsmes īpatsvars); pārtikas pārpalikumi kg; ziedotais apjoms kg	Ēdinātāja atskaite (līgumā noteikta); pārpalikumu svēršana; ziedošanas partnera apstiprinājums	Laikā un tūlīt pēc	Ēdinātājs; organizators

Ietekmes virziens	Nepieciešamie dati	Datu avots	Kad vāc	Atbildīgais
Enerģija	Elektroenerģija kWh (skaitītāju nolasījumi); ģeneratoru degvielas veids un apjoms l; atjaunojamās enerģijas īpatsvars un tā apliecinājums	Norises vietas skaitītāji; degvielas piegādes rēķini; izcelsmes apliecinājumi	Laikā (nolasījumi sākumā un beigās)	Norises vieta; tehniskais nodrošinātājs
Ūdens un notekūdeņi	Patēriņš m ³ ; sanitāro mezglu skaits, veids un apkalpošanas biežums	Skaitītāji; piegādātāju un apkalpotāju dokumenti	Laikā	Norises vieta; piegādātājs
Atkritumi un materiāli	Atkritumi kg pa frakcijām (bio, vieglais iepakojums, stikls, nešķīrotie); depozīta trauku aprīte (izsniegts/atgriezts/zudumi); iepirkto materiālu un drukas apjomi; atkārtoti izmantotā noformējuma īpatsvars	Apsaimniekotāja svēršanas dati (līgumā noteikti); depozīta operatora atskaite; iepirkuma dokumentācija	Pēc (svēršana); laikā (aprites uzskaitē)	Apsaimniekotājs; depozīta operators; organizators
Izmitināšana (lieliem pasākumiem)	Nakšņu skaits, izmitināšanas veids, attālums no norises vietas	Aptauja; organizatora rezervāciju dati	Pēc	Organizators
Komunikācija un digitālie pakalpojumi	Drukas tirāžas, materiālu veidi un gramatūra; tiešraides un virtuālās dalības apjoms (stundas, dalībnieki)	Iepirkuma dokumenti; straumēšanas platformu statistika	Pēc	Organizators
Norises vieta un teritorija	Teritorijas stāvokļa fiksācija pirms un pēc (foto, apsekojuma akts); trokšņa mērījumi vai sūdzību reģistrs; dabas teritorijās - sugu un biotopu apsekojums	Pieņemšanas-nodošanas akti; pašvaldības un apsaimniekotāja reģistri; eksperta apsekojums	Pirms un pēc	Organizators; pašvaldība; vides eksperts

Minimālais datu komplekts. Proporcionalitātes princips mazam pasākumam nosaka četrus pamatdatu blokus, kurus iespējams iegūt ar nelielu administratīvo slogu: dalībnieku skaits; vienkāršots dalībnieku mobilitātes sadalījums pa galvenajiem transporta veidiem (piemēram, viens aptaujas jautājums par ierašanās veidu); atkritumu apjoms kg kopā un, ja iespējams, pa frakcijām; elektroenerģijas patēriņš kWh vai izmantotās degvielas apjoms litros. Drukāto materiālu apjomu un citus materiālu rādītājus ieteicams pievienot kā papildrādītājus. Šāds minimums ļauj neizlaist mobilitāti, kas daudzos pasākumos var būt būtiskākais emisiju avots, un vienlaikus saglabā mērīšanu samērīgu. Vidējam pasākumam komplektu papildina pilna datu tabula un detalizētāka apmeklētāju transporta aptauja, bet lielam pasākumam klāt nāk izmitināšanas dati, teritorijas apsekojums un aptauju paplašinātais komplekts.

Emisiju aprēķina formula un faktoru avoti. Visu tvērumu emisijas aprēķina pēc vienas pamatformulas: emisijas (kg CO₂e) = aktivitātes dati × emisijas faktors, kur aktivitātes dati ir izmērītais apjoms (kWh, litri, cilvēkkilometri, kg), bet emisijas faktors - koeficients, kas aktivitātes apjomu pārvērš siltumnīcefekta gāzu emisijās; rezultātus summē pa kategorijām un tvērumiem un normalizē uz apmeklētāja dienu. Priekšroka dodama Latvijai vai ES kontekstam atbilstošiem oficiāliem faktoriem. Ja konkrētai aktivitātei šāds faktors nav pieejams, kā sekundāru, starptautiski plaši izmantotu avotu var izmantot Apvienotās Karalistes valdības DESNZ ikgadējo SEG pārrēķina faktoru kopu, dokumentējot izmantoto faktoru, tā izdevuma gadu un piemērošanas ierobežojumus [158]. Elektroenerģijas atrašanās vietas pieejai var izmantot Eiropas Vides aģentūras valstu līmeņa elektroenerģijas ražošanas SEG emisiju intensitātes rādītāju (g CO₂e/kWh) [159]; tas ceļvedī nav interpretējams kā individuāla piegādātāja vai konkrēta elektroenerģijas līguma emisiju faktors. Tirgus pieejai izmanto konkrētā piegādes līguma un izcelsmes apliecinājumu informāciju. Green Events Tool faktorus piemēro automātiski [154]. Izvēlēto faktoru avotu un izdevuma gadu fiksē metodikas aprakstā; ja faktoru kopa vai aprēķina metode tiek mainīta, salīdzināmības saglabāšanai iepriekšējo periodu rezultātus, ciktāl iespējams, pārrēķina pēc jaunās pieejas.

57. tabula. Konkrētie mērinstrumenti, mērvienības un faktoru avoti.

Ietekmes virziens	Mērinstruments / metode	Mērvienība	Faktoru avots / rīks
Elektroenerģija	Skaitītāja nolasījumi norises sākumā un beigās (foto fiksācija) vai norises vietas rēķins	kWh	EVA Latvijas tīkla faktors [159] vai GET [154]
Degviela (ģeneratori, organizatora transports)	Piegādes un uzpildes rēķini; tvertņu uzskaite	litri (pa veidiem)	DESNZ degvielu faktori [158]
Apmeklētāju transports	Reprezentatīva aptauja (paraugs 1.1.5. apakšsadaļā) + attālumu aprēķins no izcelsmes vietām	cilvēkkilometri pa transporta veidiem	DESNZ pasažieru transporta faktori [158] vai GET [154]
Mākslinieku, personāla un kravu loģistika	Maršrutu lapas, biļetes, pārvadātāju rēķini	km; tonnkilometri	DESNZ transporta un kravu faktori [158]
Atkritumi	Apsaimniekotāja svēršanas akti pa frakcijām (līgumā noteikta prasība)	kg pa frakcijām un apstrādes veidiem	DESNZ atkritumu apstrādes faktori [158]
Ūdens un notekūdeņi	Skaitītājs vai piegādāto tilpņu uzskaite	m ³	DESNZ ūdensapgādes un attīrīšanas faktori [158]
Ēdināšana	Ēdinātāja porciju atskaite pa kategorijām; pārpalikumu svēršana	porcijas pa kategorijām; kg	Publicētās aprites cikla vērtības [78] vai GET ēdināšanas modulis [154]
Izmitināšana (lieliem)	Aptaujas jautājums vai rezervāciju dati	viesnīcu nakts	DESNZ izmitināšanas faktori [158]
Drukātie materiāli	Iepirkuma dokumenti: tirāža, formāts, gramatūra	kg papīra	DESNZ materiālu faktori [158]

Mērīšanas kontrolsaraksts. Darbību secību pa fāzēm apkopo kontrolsaraksts: pirms pasākuma - nolasīt un nofotografēt skaitītājus, līgumos pārliecināties par svēršanas un atskaišu pienākumiem, fiksēt teritorijas stāvokli, sagatavot aptaujas saiti un fiksēt emisiju faktoru izdevumu; norises laikā - reģistrēt degvielas piegādes, vākt porciju starpatskaite, sekot depožita trauku aprītei, nodrošināt reprezentatīvu aptaujas aizpildi un fiksēt apmeklētāju skaitu pa dienām; pēc pasākuma - veikt beigu nolasījumus, piecu darbdienu laikā saņemt svēršanas aktus un depožita atskaiti, saņemt ziedotās pārtikas apstiprinājumu, fiksēt teritorijas stāvokli un aizpildīt datu reģistru ar atzīmi „izmērīts” vai „aplēsts” pie katra punkta.

Datu kvalitātes un verifikācijas līmeņi. Lai gala rezultāts būtu pārbaudāms un komunikācijā neradītu nepamatotas precizitātes iespaidu, katram būtiskam datu punktam piešķir kvalitātes līmeni. A līmenis - verificēti primārie dati (piemēram, rēķins, skaitītāja nolasījums, svēršanas akts, biļešu vai reģistrācijas sistēmas dati, piegādātāja apliecināta atskaite); B līmenis - primārie dati bez neatkarīga apliecinājuma (organizatora uzskaite, manuāls skaitījums, foto fiksācija); C līmenis - aprēķināti dati (aptaujas rezultātu ekstrapolācija, maršrutu aprēķins, vidējais porcijas svars); D līmenis - pieņēmums vai sekundārs rādītājs (literatūras vidējā vērtība, nozares vidējais rādītājs vai cits aizstājējradītājs). Pārskatā ieteicams norādīt, kāda daļa no kopējā rezultāta balstīta A/B līmeņa datos un kāda - C/D līmeņa aplēsēs. Tas ļauj lietotājam novērtēt rezultāta uzticamību un palīdz noteikt, kuri dati nākamajā pasākumā jāvērtē precīzāk.

4.5. Atsauksmes un kvalitatīvās metodes

Kvantitatīvie rādītāji atbild uz jautājumu, cik liela ir ietekme, bet ne uz jautājumiem, kāpēc tā radusies un kā to piedzīvo iesaistītie; tāpēc pilnvērtīgā novērtējumā kvantitatīvos datus sistemātiski papildina kvalitatīvie - šī abu pieeju apvienošana starptautiskajā praksē tiek uzskatīta par būtisku gan ietekmes mehānismu izpratnei, gan neplānotu un negatīvu seku atklāšanai [138]. Apmeklētāju aptaujai ir divkārša funkcija: tā ir emisiju aprēķina datu avots (transporta veids, attālums, izmitināšana) un atgriezeniskās saites instruments (depozīta sistēmas ērtums, ēdināšanas piedāvājuma vērtējums, informācijas pieejamība, pieejamības vajadzības); lai abas funkcijas izpildītos, aptaujai jābūt reprezentatīvai un jānotiek pasākuma laikā vai tūlīt pēc tā, kamēr atbildes ir precīzas. Tirgotāju, ēdinātāju un brīvprātīgo strukturētas atsauksmes atklāj prasību praktisko izpildāmību - tieši šīs grupas pirmās signalizē, ja šķirošanas kārtība, depoziāta aprīte vai loģistika ir nepilnīga. Lieliem pasākumiem pievieno apkaimes iedzīvotāju aptauju, kuras metodiskie pamatprincipi pārņemami no starptautiskās prakses: atklātie jautājumi arī par negatīvo pieredzi (troksnis, satiksme, piegružojums), nevis tikai apmierinātības skalas, un atbilžu dalījums pa grupām (uzņēmēji un pārējie iedzīvotāji, tuvējās un tālākās apkaimes), jo viena un tā pati ietekme dažādām grupām var būt pretēja [138]. Jautājumu pamatkomplektu standartizē un starp gadiem nemaina; kvalitatīvos datus analizē kopā ar kvantitatīvajiem, meklējot skaidrojumus rādītāju izmaiņām.

58. tabula. Apmeklētāju transporta aptaujas pamatjautājumi (formulējumus starp gadiem nemaina).

Nr.	Jautājums	Atbilžu formāts un piezīmes
1.	No kurienes ieradāties uz pasākumu?	Apdzīvota vieta (izvēlne: Rīga / cita Latvijas vieta, norādot / ārvalstis, norādot valsti)
2.	Kādu transportu galvenokārt izmantojāt ceļam uz pasākumu?	Viena izvēle: kājām/velosipēds; sabiedriskais transports; vilciens; vieglais auto; koplietošanas auto; tālsatiksmes autobuss; lidmašīna + cits
3.	Kāds bija jūsu kopējais ceļa attālums turp un atpakaļ?	Diapazoni: līdz 5 km; 5-20; 20-100; 100-300; virs 300 km
4.	Ja braucāt ar vieglo auto - cik cilvēku bija automašīnā?	Skaitlis (emisiju dalīšanai uz pasažieri)
5.	Vai nakšņojāt saistībā ar pasākumu? Ja jā - cik nakts un kur?	Nakšu skaits; izmitināšanas veids
6.	Kas jūs pamudinātu nākamreiz izvēlēties sabiedrisko transportu vai velosipēdu?	Atvērts jautājums (kvalitatīvie dati plānošanai)

4.6. Salīdzināmība, attiecināšana un ziņošana

Novērtējuma vērtība rodas salīdzinājumā, un salīdzināmību nodrošina metodiskā disciplīna piecos punktos. Pirmkārt, bāzes līnija: pirmais pilnvērtīgi izmērītais pasākums kļūst par atskaites punktu, pret kuru izvērza kvantitatīvus mērķus; bāzes līnijas gads un tvērums jādokumentē. Otrkārt, funkcionālā vienība: absolūtos apjomus normalizē uz apmeklētāja dienu (kg CO₂e, kg atkritumu, kWh uz apmeklētāja dienu), kas ļauj salīdzināt dažāda lieluma un ilguma pasākumus un neitralizē apmeklētības svārstību efektu; Eiropas festivālu vidējais rādītājs ir ap 11 kg CO₂e uz apmeklētāja dienu ar diapazonu no 4,9 līdz 30 kg [19]. Treškārt, tvēruma deklarēšana: pārskatā uzskaita iekļautās un apzināti izslēgtās emisiju kategorijas ar izslēgšanas pamatojumu. Ceturtkārt, bruto un neto nošķirums: kopējo aprēķināto pēdu un kompensācijas uzrāda atsevišķi, un, ja tiek ziņots neto rezultāts, norāda, cik liela samazinājuma daļa panākta ar kompensēšanu - kompensāciju kvalitāte un salīdzināmība atšķiras, tāpēc to sapludināšana ar reālo samazinājumu ir viens no biežākajiem zaļmaldināšanas riskiem [138]. Piektkārt, konsekvence: emisiju faktorus, robežas un aptauju jautājumus starp gadiem nemaina bez pārrēķina.

Iznākuma rādītājiem papildus jārisina attiecināšanas jautājums: ne katra izmaiņa ir pasākuma nopelns vai vaina. Apmeklētāju skaita svārstības, laikapstākļi, degvielas cenas un ārējie notikumi ietekmē rādītājus neatkarīgi no organizatora rīcības, tāpēc iznākumus interpretē piesardzīgi - normalizētie rādītāji uz apmeklētāja dienu daļu ārējo faktoru neitralizē, bet būtiskas izmaiņas komentē pārskatā, nošķirot organizatora pasākumu efektu no konteksta; lieliem pasākumiem tieši šim nolūkam kalpo teorija par pārmaiņām, kas jau plānošanā fiksē, kādas izmaiņas un caur kādu mehānismu tiek sagaidītas [138]. Ziņošanā ievēro caurskatāmības standartu: pārskats satur metodikas aprakstu (robežas, faktori, datu izcelsme), rezultātus absolūtos un normalizētos skaitļos, salīdzinājumu ar bāzes līniju un mērķiem, kā arī konstatētās problēmas; publiski finansētiem lieliem pasākumiem ticamību būtiski stiprina neatkarīga trešās puses verifikācija un pamatdatu pieejamība pētniekiem un nākamajiem organizatoriem, ievērojot datu aizsardzības prasības [138].

4.7. Novērtēšanas rīki un Eiropas pieredze

Rīki sakārtojami trīs līmeņos, kas atbilst pasākumu kategorijām un novērtēšanas dziļumam. Pirmais līmenis ir pašnovērtējuma kontrolesaraksti - tie nav faktiskās ietekmes mērījums, bet sistemātiska plānošanas pārbaude: Eiropas Komisijas 2024. gada vadlīniju kontrolesaraksts ar minimālo un padziļināto prasību līmeņiem katrā organizēšanas solī [1] un ICLEI kontrolesaraksts [18]. Otrais līmenis ir emisiju un citu kvantitatīvo ietekmju aprēķina rīki. Publiskā sektora organizatoriem praktisks bezmaksas risinājums ir ANO sistēmas Green Events Tool (GET) - UNFCCC, UNEP un GORD kopīgi izstrādāta tīmekļa platforma, kas apvieno ilgtspējas pašnovērtējumu ar oglekļa kalkulatoru, ļauj veikt ex-ante aplēsi un ex-post aprēķinu un aptver būtiskākās pasākuma emisiju kategorijas [154]. GET pamata rīka izmantošana ir bezmaksas, savukārt brīvprātīga trešās puses verifikācija un sertifikācija ir maksas pakalpojums [154]. Metodiski līdzvērtīga alternatīva ir paša veidots aprēķins izklājlappā pēc Siltumnīcefekta gāzu protokola principiem, izmantojot dokumentētus aktivitātes datus un atbilstošus emisiju faktorus [153]. Net Zero Carbon Events Measurement Methodology kalpo kā pasākumu nozarei specifisks avots emisiju kategoriju, aprēķina robežu un 1.-3. tvēruma strukturēšanai [157]. Komerciālie nozares rīki, piemēram, Climeet un TRACE by isla, ir piemēroti lieliem vai regulāriem pasākumiem ar augstām datu pārvaldības un ziņošanas prasībām [155; 156]. Trešais līmenis ir pārvaldības sistēmas, ārējais novērtējums un sertifikācija: ISO 20121:2024 pasākumu ilgtspējas pārvaldības sistēma [22], A Greener Future pasākumu novērtējums [19], Green Events Tool verificētais vērtējums [154] un Nordic Swan Ecolabel kritēriji pasākumiem, kas kopš 2025. gada veido atsevišķu pasākumu sertifikācijas shēmu [160]. Šie instrumenti nav savstarpēji aizvietojami: kalkulators aprēķina ietekmi, pārvaldības standarts nosaka procesu, bet sertifikācijas shēma ar ārēju pārbaudi apliecina atbilstību noteiktiem kritērijiem.

Iepirkuma veicējam mērījumu metodika ir jāiestrādā iepirkuma dokumentācijā jau pirms līguma noslēgšanas. Ja datu nodošana nav paredzēta tehniskajā specifikācijā vai līguma izpildes noteikumos, pēc pasākuma pasūtītājam var nebūt pieejami svēršanas dati, enerģijas patēriņš, transporta informācija vai ēdinātāja uzskaitē. Tāpēc prasībām jānosaka ne tikai sasniedzamais rezultāts, bet arī pierādījuma veids, iesniegšanas termiņš, aprēķina robežas un atbildīgā puse. Prasībām jābūt samērīgām ar līguma priekšmetu un pasākuma mērogu; konkrētu komerciālu rīku ieteicams noteikt tikai tad, ja tas ir objektīvi nepieciešams, citādi pieļaujot līdzvērtīgu metodiku vai rīku.

59. tabula. Piemēri mērījumu un pierādījumu prasībām iepirkuma dokumentācijā.

Marķējums / standarts	Ko tas apliecina	Kur lietojams pasākumā / iepirkumā	Kā pārbaudīt	Zaļmaldināšanas riska robeža
EU Ecolabel	ES I tipa daudz-kritēriju ekomarķējums konkrētām produktu/pakalpojumu grupām; kritēriji orientēti uz būtisku ietekmju mazināšanu dzīves ciklā.	Tīrīšanas līdzekļi, papīrs un citas attiecīgās produktu grupas; tūristu mītnes.	Pārbaudīt, vai konkrētais produkts/ pakalpojums ir attiecīgajā EU Ecolabel katalogā un licence ir spēkā. Iepirkumā pieļauj līdzvērtīgu pierādījumu atbilstoši piemērojamam regulējumam.	Neattiecināt produkta/pakalpojuma marķējumu uz visu pasākumu.
Nordic Swan Ecolabel - Events 117	Konkrēta pasākuma daudz-kritēriju vides sertifikācija; prasības aptver enerģiju/SEG, transportu, traukus, pārtiku, patēriņa samazināšanu, dekorāciju atkārtotu lietošanu, ķīmikālijas un piegādātāju iesaisti.	Pasākuma līmeņa sertifikācija; īpaši noder lieliem/regulāriem pasākumiem.	Pārbaudīt licences tvērumu, pasākumu, norises vietu, derīgumu un kritēriju versiju.	Tas ir pasākuma ekomarķējums, bet nav tas pats, kas pilns oglekļa pēdas aprēķins.
FSC / PEFC	Atbildīgas mežsaimniecības un izsekojamības sertifikācijas sistēmas meža izcelsmes materiāliem.	Papīrs, drukas materiāli, koksnes izstrādājumi un konstrukcijas, ja attiecīgajam produktam/ piegādes ķēdei ir piemērojams sertifikācijas tvērums.	Pārbaudīt sertifikāta/ķēdes tvērumu un marķējuma lietošanas tiesības attiecīgajā oficiālajā datubāzē.	FSC/PEFC neaplicina visa pasākuma ilgtspēju vai konkrētu CO ₂ samazinājumu.
ISO 20121:2024	Pasākumu ilgtspējas pārvaldības sistēmas prasības, aptverot vides, sociālo un ekonomisko dimensiju.	Organizatora, norises vietas vai pasākumu pārvaldības procesi.	Ja iepirkumā tiek prasīta sertifikācija, pārbaudīt sertifikāta turētāju, tvērumu, izdevēju un derīgumu; samērīguma dēļ izvērtēt arī līdzvērtīgus pārvaldības pierādījumus.	Nav ekomarķējums un pats par sevi nepierāda konkrētu emisiju samazinājumu.
Green Key	Viesmīlības/tūrisma objekta atbilstība Green Key vides/ilgtspējas kritērijiem.	Norises vietas, konferenču centri, viesnīcas u.c., ja attiecīgā kategorija ietilpst shēmā.	Pārbaudīt sertificētā objekta nosaukumu, kategoriju un sertifikāta derīgumu oficiālajā shēmas informācijā.	Sertificēta norises vieta nenozīmē, ka konkrētais pasākums ir sertificēts.
GET trešās puses sertifikācija / AGF Certification	Ārējs pasākuma datu vai ilgtspējas snieguma novērtējums saskaņā ar konkrētās shēmas noteikumiem.	Lieli un regulāri pasākumi, kuros pasūtītājs vēlas neatkarīgu pārbaudi.	Pārbaudīt, ko tieši verificācija aptver, vērtējuma periodu, piešķirto līmeni/statusu un publiski pieejamo apliecinājumu.	Komunikācijā izmantot tikai faktiski piešķirto statusu un nepārsniegt tā tvērumu.

Marķējumi, sertifikāti un zaļmaldināšanas riska kontrole

Marķējumi, sertifikāti un pārvaldības standarti nav aizstājami ar faktiskās ietekmes mērījumu. Tie var kalpot kā pārbaudāms pierādījums tam, ka konkrēts produkts, pakalpojums, norises vieta, pārvaldības sistēma vai pats pasākums atbilst noteiktiem kritērijiem, taču katram instrumentam ir savs tvērums. Iepirkuma veicējam pirms atsauces uz marķējumu jānoskaidro, ko tas tieši apliecina, vai kritēriji ir saistīti ar līguma priekšmetu un kā tiks pieņemti līdzvērtīgi pierādījumi. Sertificēta viesnīca nepadara tajā notiekošu pasākumu automātiski sertificētu, savukārt ekomarķēta tīrīšanas līdzekļa izmantošana nepamato apgalvojumu, ka viss pasākums ir “videi draudzīgs”.

Zaļmaldināšanas riska kontrolei pirms marķējuma vai vides apgalvojuma izmantošanas pārbauda: (1) kas ir shēmas īpašnieks un vai kritēriji ir publiski pieejami; (2) vai marķējums ir publiskas iestādes noteikts vai balstīts uzticamā sertifikācijas shēmā; (3) kas un kā pārbauda atbilstību; (4) uz kuru produktu, pakalpojumu, objektu, organizāciju vai pasākumu sertifikāts tieši attiecas; (5) vai licence/sertifikāts ir spēkā; (6) vai komunikācijā apgalvojums nepārsniedz pierādījuma tvērumu. Direktīva (ES) 2024/825 īpaši ierobežo tādu ilgtspējas marķējumu izmantošanu, kas nav balstīti sertifikācijas shēmā vai nav publiskas iestādes noteikti, kā arī nepamatotus vispārīgus vides apgalvojumus. Tādēļ iepirkumā un pasākuma komunikācijā priekšroka dodama konkrētiem, pārbaudāmiem formulējumiem, piemēram, “100% pasākumā izmantotā kopēšanas papīra ir ar EU Ecolabel vai līdzvērtīgu I tipa ekomarķējumu”, nevis vispārīgam apgalvojumam “izmantojam zaļus materiālus”.

60. tabula. Marķējumu un sertifikācijas shēmu izmantošana pasākumu organizēšanā.

Marķējums / standarts	Ko tas apliecina	Kur pasākumā lietojams	Verifikācijas piezīme
EU Ecolabel [161]	Produkta vai pakalpojuma atbilstību ES noteiktiem daudz-kritēriju vides kritērijiem; pasākumu kontekstā īpaši noderīgs iepirkumiem un tūristu mītnēm.	Tīrīšanas līdzekļi, papīrs un citi atbilstošo grupu produkti; sertificētas tūristu mītnes.	Pārbauda konkrētās produktu grupas kritērijus un derīgu licenci/kataloga ierakstu; marķējumu neattiecinā uz visu pasākumu.
Nordic Swan Ecolabel - Events 117 [160]	Konkrēta pasākuma atbilstību Nordic Ecolabelling daudz-kritēriju prasībām.	Pasākuma līmeņa sertifikācija; papildus Nordic Swan ir kritēriji vairākām precēm un pakalpojumiem.	Pārbauda licences tvērumu, derīgumu un kritēriju versiju.
Green Key [162]	Viesmīlības/tūrisma objekta atbilstību Green Key kritērijiem.	Norises vietas, konferenču centri, restorāni, tūristu mītnes, apskates objekti.	Apliecina konkrēto sertificēto objektu, nevis automātiski tajā notiekošo pasākumu.
ISO 20121:2024 [22]	Pasākumu ilgtspējas pārvaldības sistēmas atbilstību standarta prasībām.	Organizatora vai pasākuma pārvaldības procesi, atbildības, mērķi, ieinteresētās puses un nepārtraukta pilnveide.	Nav produkta ekomarķējums un pats par sevi neapliecina konkrētu CO ₂ samazinājumu.
A Greener Future [19] / GET verifikācija [154]	Ārēju pasākuma ilgtspējas novērtējumu vai iesniegto datu/verifikācijas rezultātu atbilstoši konkrētās shēmas noteikumiem.	Lieli un regulāri pasākumi, kuros nepieciešams ārējs novērtējums un publiski ticamāka atskaite.	Komunikācijā lieto tikai shēmas piešķirto statusu/reitingu un nepārsniedz tā tvērumu.

Eiropas pieredze iezīmē trīs mācības, kas iestrādātas šajā metodikā. Pirmā ir pilnīguma nozīme: A Greener Future 17 festivālu analīze parādīja, ka tikai pilns 3. tvēruma aprēķins atklāj patieso ietekmju struktūru, un tieši nepilnās robežas gadiem uzturēja maldinošus priekšstatus par pēdas sadalījumu [19]. Otrā ir vienotas metodikas virzība: Net Zero Carbon Events iniciatīva, kas apvieno pasākumu nozari ceļā uz klimatneitralitāti līdz 2050. gadam, izstrādā kopīgu emisiju uzskaites metodiku astoņās kategorijās no norises vietas enerģijas līdz digitālajiem pakalpojumiem, radot pamatu nozares līmeņa salīdzināmībai [138; 157]. Trešā ir novērtēšanas integrācija vadībā: Parīzes 2024. gada spēles ievieša „oglekļa budžetu” ar ikgadēju sagaidāmās pēdas pārrēķinu, kas ļāva resursus koncentrēt uz lielākās ietekmes darbībām, un pirmo „materiālu nospiedumu” kā aprites rīcības plāna bāzes līniju [138]. Kopsakarībā šie piemēri apstiprina metodikas pamatnostādni: novērtēšana jāprojektē pirms pasākuma, jāveic ar nemainīgu metodi un jāizmanto lēmumiem, nevis tikai atskaitei. Rīku izvēli pa pasākumu kategorijām un novērtēšanas fāzēm apkopo tabula.

61. tabula. Konkrētie novērtēšanas rīki: vajadzība, rīks un saite.

Vajadzība	Rīks un ko tas dara	Kam piemērots / iepirkuma lietojums	Izmaksas un piezīmes	Oficiālais avots
Plānošanas pašnovērtējums	Eiropas Komisijas 2024. gada vadlīnijas un kontrolsaraksts - strukturē pasākuma plānošanu pa ilgtspējas jomām; nav emisiju kalkulators.	Visiem pasākumiem. Iepirkuma sagatavošanā izmanto kā pārbaudes sarakstu prasību un līguma izpildes rādītāju formulēšanai.	Bezmaksas.	https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/4f8ccadfd2a0311ef929001aa75ed71a1/language-en
Plānošanas pašnovērtējums	ICLEI Sustainable Event Guidelines - praktisks pašnovērtējuma un plānošanas ietvars publiskā sektora pasākumiem.	Maziem, vidējiem un lieliem pasākumiem; noder tehniskās specifikācijas un līguma izpildes prasību pārbaudei.	Bezmaksas.	https://e-lib.iclei.org/ICLEI%20SUSTAINABLE%20EVENT%20GUIDELINES.pdf
Pašnovērtējums + oglekļa pēda	Green Events Tool (GET; UNEP, UNFCCC sekretariāts, GORD) - ilgtspējas kontrolsaraksts, ex-ante un ex-post oglekļa pēdas aprēķins, atskaite; iespējama trešās puses verifikācija.	Vidējiem un lieliem pasākumiem; var izmantot kā vienotu datu iesniegšanas formu izpildītājam un rezultātu pārbaudei pēc līguma.	Kontrolsaraksts, kalkulators un pašdeklarācija - bezmaksas; trešās puses verifikācija/sertifikācija - par maksu.	https://greeneventstool.com/
SEG uzskaites principi	GHG Protocol - 1., 2. un 3. tvēruma uzskaites principi un Scope 3 aprēķinu vadlīnijas. Tas nav pasākumu sertifikāts vai viens konkrēts kalkulators.	Vidējiem/lieliem pasākumiem un pašu veidotiem aprēķiniem. Iepirkumā palīdz definēt aprēķina robežas, kategorijas un atskaites saturu.	Standarti un vadlīnijas publiski pieejamas.	https://ghgprotocol.org/standards-guidance
Pasākumu SEG metodika	Net Zero Carbon Events - pasākumu nozarei pielāgota SEG mērīšanas metodika, kas strukturē emisiju avotus, robežas un datu kategorijas.	Vidējiem un lieliem pasākumiem; īpaši noder prasībai iesniegt salīdzināmu pasākuma emisiju pārskatu.	Publiski pieejama metodika; pārbaudīt aktuālo versiju lietošanas brīdī.	https://netzerocarbonevents.org/
Emisiju faktori	DESNZ ikgadējie UK Government GHG Conversion Factors - detalizēti faktori degvielai, transportam, atkritumiem, ūdenim, izmitināšanai u.c.	Pašu aprēķiniem, ja konkrētai aktivitātei nav piemērotāka Latvijas vai ES avota. Iepirkumā neprasīt konkrēti DESNZ, bet prasīt norādīt faktoru avotu, gadu un piemērošanas pamatojumu.	Bezmaksas. Faktori paredzēti UK aktivitāšu ziņošanai; Latvijā lietotāji kā sekundārs avots ar atrunu.	https://www.gov.uk/government/publications/greenhouse-gas-reporting-conversion-factors-2026
Elektroenerģijas emisiju intensitāte	EEA/EVA - valstu līmeņa elektroenerģijas ražošanas SEG emisiju intensitāte (g CO ₂ e/kWh).	Atrašanās vietas pieejas aplēsei, ja nav pieejams piemērotāks piegādātāja/produkta instruments. Iepirkumā jānošķir patēriņa dati (kWh) no emisiju faktora.	Bezmaksas; tas ir ražošanas intensitātes rādītājs, nevis individuāla elektroenerģijas piegādātāja faktors.	https://www.eea.europa.eu/en/analysis/indicators/greenhouse-gas-emission-intensity-of-1
Oglekļa un atkritumu mērīšana	TRACE by isla - pasākumu oglekļa un atkritumu datu platforma; aptver norises vietas enerģiju, materiālus, ēdināšanu, atkritumus, transportu,	Regulāriem, vidējiem un lieliem pasākumiem; iepirkumā noder, ja pasūtītājs vēlas strukturētu piegādātāju datu savākšanu un pēc pasākuma atskaiti.	Komerציāls rīks; pieejama izmēģināšana/demonstrācija atbilstoši pakalpojuma sniedzēja nosacījumiem.	https://traceyour.events

Vajadzība	Rīks un ko tas dara	Kam piemērots / iepirkuma lietojums	Izmaksas un piezīmes	Oficiālais avots
	ceļošanu/izmitināšanu u.c.; atbalsta piegādātāju datu ievadi.			
Oglekļa pēda + scenāriji	Climeet - pasākumu oglekļa pēdas aprēķins, ex-ante aplēses un samazināšanas scenāriji; aptver transportu, loģistiku, ēdināšanu, tehnisko nodrošinājumu, komunikāciju u.c.	Vidējiem/lieliem un regulāriem pasākumiem; piemērots variantu salīdzināšanai pirms iepirkuma un rezultātu apkopošanai.	Komerציāls rīks; publiski norādīti abonēšanas plāni.	https://climeet.events/
Ilgtermiņa pārvaldības sistēma	ISO 20121:2024 - prasības pasākumu ilgtermiņa pārvaldības sistēmai, aptverot vides, sociālo un ekonomisko ietekmi. Nav oglekļa kalkulators.	Organizatoriem, norises vietām un lieliem/regulāriem pasākumiem. Iepirkumā var prasīt līdzvērtīgu pārvaldības sistēmu vai konkrētus tās elementus, nevis automātiski obligātu sertifikātu.	Standarts ir maksas; atbilstību var demonstrēt dažādos veidos, tostarp pašdeklarācija, piegādātāja validācija vai trešās puses sertifikācija.	https://www.iso.org/standard/86389.html
Neatkarīgs pasākuma novērtējums	A Greener Future (AGF) - neatkarīgs pasākumu, festivālu, norises vietu un piegādātāju ilgtermiņa audits un sertifikācija.	Lieliem, publiski nozīmīgiem vai regulāriem pasākumiem, kuros nepieciešama ārēja pārbaude.	Komerציāla novērtēšana/sertifikācija.	https://www.agreenerfuture.com/agf-certification

Rīku izvēli pa pasākumu kategorijām un

Publiskajā iepirkumā rīks nav pašmērķis: pasūtītājam primāri jādefinē nepieciešamais rezultāts, datu kvalitāte, aprēķina robežas un pārbaudāmais pierādījums. Konkrēta platforma vai sertifikācijas shēma ir nosakāma tikai tad, ja tas ir samērīgi un objektīvi pamatoti; citos gadījumos jāparedz līdzvērtīga metode vai pierādījums.

62. tabula. Novērtēšanas rīki pa pasākumu kategorijām un fāzēm.

Pasākuma kategorija	Pirms pasākuma (ex-ante)	Norises laikā (monitorings)	Pēc pasākuma (ex-post)
Mazs pasākums (telpās, līdz ~100 dalībnieku)	Pašnovērtējuma kontrolsaraksts (EK vai ICLEI) [1; 18]; formāta izvēle; 3-4 mērķu noteikšana	Minimālā datu komplekta fiksēšana: dalībnieku skaits; vienkāršots mobilitātes sadalījums; enerģija (ja nodalāma); atkritumi kg pa galvenajām frakcijām; pēc vajadzības - drukas un ēdināšanas pamatdati.	Īss rezultātu kopsavilkums; salīdzinājums ar iepriekšējo līdzīgu pasākumu, ja pieejams; fiksētas galvenās mācības nākamajai reizei.
Vidējs pasākums	Kontrolsaraksts; ex-ante emisiju aplēse ar bezmaksas kalkulatoru (Green Events Tool) [154]; mērķi pa jomām; datu vākšanas pienākumi līgumos	Pilns datu komplekts pēc datu tabulas; apmeklētāju transporta un apmierinātības aptauja	Oglekļa pēdas aprēķins (1.-3. tvērumi); rādītāji uz apmeklētāja dienu; publisks rezultātu kopsavilkums
Liels pasākums (brīvdabas, vairāku dienu, publiski finansēts)	Ex-ante ietekmes izvērtējums, oglekļa budžets un teorija par pārmaiņām ar bāzes līniju un mērķiem [138]; iepirkumos -	Pilns datu komplekts; apmeklētāju, tirgotāju, brīvprātīgo un apkaimes iedzīvotāju aptaujas;	Pilna pēda ar trešās puses verifikāciju (GET reitings, AGF novērtējums) [154; 19]; ISO 20121 pārvaldības cikls [22]; publisks pārskats ar metodikas

Pasākuma kategorija	Pirms pasākuma (ex-ante)	Norises laikā (monitorings)	Pēc pasākuma (ex-post)
	aprites cikla izmaksu salīdzinājums; datu stratēģija un līgumiskie pienākumi	teritorijas un bioloģiskās daudzveidības apsekojums; starpposma datu kontrole	aprakstu un pamatdatiem; ilgtermiņa (mantojuma) rādītāju monitorings [138]

4.8. Visu pārvaldības jomu kontroles matrica

Lai novērtēšanas metodika aptvertu visas ceļvedī noteiktās pārvaldības jomas un vienlaikus būtu praktiski izmantojama iepirkumu veicējam, katrai jomai nosaka vērtējamo aspektu, vismaz vienu rādītāju, datu avotu un līguma izpildes pierādījumu. Ne visas jomas izsaka CO₂ ekvivalentā: teritorijas, pieejamības, piegādātāju un komunikācijas kvalitāti vērtē ar atbilstības, procesa un kvalitatīvajiem rādītājiem.

63.tabula. Pārvaldības jomu kontroles matrica

Joma	Ko vērtē	Galvenie rādītāji	Datu avots	Iepirkumā/līgumā prasāmais pierādījums
Mobilitāte un transports	Ierašanās veidi, attālumi, personāla/mākslinieku un kravu pārvietošanās	Transporta veidu sadalījums (%); pasažierkilometri; kg CO ₂ e uz apmeklētāja dienu	Reģistrācijas/biļešu dati, apmeklētāju aptauja, maršrutu lapas	Aptaujas kopsavilkums; loģistikas atskaite; aprēķina fails
Ēdināšana	Porciju skaits, ēdienkartes sastāvs, pārpalikumi un ziedojumi	Augu valsts piedāvājuma īpatsvars (%); pārtikas pārpalikumi kg; kg CO ₂ e	Ēdinātāja uzskaite, svēršana, ziedošanas partnera apliecinājums	Ēdinātāja atskaite un, ja attiecināms, ziedošanas apliecinājums
Enerģija un ūdens	Elektroenerģija, ģeneratoru degviela, ūdens un notekūdeņi	kWh; litri; m ³ ; atjaunīgās enerģijas īpatsvars; kg CO ₂ e	Skaitītāju nolasījumi, rēķini, degvielas uzskaite, izcelsmes apliecinājumi	Skaitītāju dati/rēķini; degvielas atskaite; izcelsmes apliecinājums
Atkritumu apsaimniekošana	Atkritumu apjoms un frakcijas, novirzīšana no nešķirotiem atkritumiem	kg kopā un pa frakcijām; kg uz apmeklētāja dienu; šķirošanas īpatsvars (%)	Apsaimniekotāja svēršanas dati	Apsaimniekotāja svēršanas vai pieņemšanas atskaite
Iepakojums un trauki	Vienreizlietojuma novēršana un atkārtotas lietošanas sistēmas darbība	Izsniegto/atgrieztu vienību skaits; atgriešanas un zudumu īpatsvars (%)	Depozīta/atkārtotas lietošanas sistēmas operatora dati	Operatora aprites atskaite
Noformējums un materiāli	Materiālu izcelsme, daudzums, atkārtota izmantošana un pēclietošana	Atkārtoti izmantoto elementu īpatsvars (%); iepirktais materiālu apjoms; FSC/PEFC u.c. pārbaudāmi apliecinājumi	Iepirkuma dokumentācija, noliktavas uzskaite, foto fiksācija	Materiālu saraksts; piegādātāja dokumenti; foto/pieņemšanas akts
Komunikācija un digitālie risinājumi	Druka, digitālā dalība, vides apgalvojumu pamatotība	Drukas apjoms; digitālās dalības apjoms; pārbaudītu vides apgalvojumu īpatsvars (%)	Drukas pasūtījums, platformu statistika, apgalvojumu pierādījumu mape	Drukas/IT atskaite; apgalvojumu pierādījumi
Norises vieta	Teritorijas stāvoklis, troksnis, gaisma, bioloģiskā daudzveidība	Pirms/pēc stāvokļa izmaiņas; sūdzību skaits; mērījumu rezultāti	Foto, apsekojuma akti, sūdzību reģistrs, eksperta apsekojums	Pirms/pēc akts; mērījumu protokols; eksperta atzinums, ja vajadzīgs
Piegādātāji	Ilgspējas prasību iekļaušana un faktiskā izpilde	Līgumu ar ilgtspējas prasībām īpatsvars (%); dokumentāri pārbaudīto prasību īpatsvars (%)	Iepirkuma dokumenti, līgumi, līguma izpildes kontrole	Atbilstības apliecinājumi un līguma izpildes pierādījumu kopsavilkums

Joma	Ko vērtē	Galvenie rādītāji	Datu avots	Iepirkumā/līgumā prasāmais pierādījums
Zaļmaldināšanas novērsšana	Marķējumu, sertifikātu un vides apgalvojumu ticamība un tvērums	Apgalvojumu skaits ar pārbaudāmu pierādījumu; nepamatotu apgalvojumu skaits	Oficiālie reģistri, licences, sertifikāti, primārie dati	Licence/sertifikāts vai izmēriti dati ar metodikas aprakstu
Pieejamība, iekļautība un drošība	Fiziskā un digitālā pieejamība, informācijas saprotamība, vajadzību apzināšana	Izpildīto pieejamības pasākumu īpatsvars; saņemto sūdzību skaits; apmeklētāju vērtējums	Pieejamības pārbaudes lapa, reģistrācijas dati, aptauja, incidentu/sūdzību reģistrs	Pārbaudes lapa; pieejamības risinājumu fiksācija; aptaujas kopsavilkums

4.9. Pierādījumu hierarhija un vides apgalvojumu pārbaude

Iepirkuma veicējam ir svarīgi nošķirt piegādātāja apgalvojumu no pierādāmas atbilstības. Vides apgalvojumu un līguma izpildes pārbaudē ieteicama šāda pierādījumu prioritāte: (A) neatkarīgi verificēts sertifikāts, marķējuma licence vai pārbaudāms primārais dokuments; (B) organizatora vai piegādātāja primārie dati ar izsekojamu izcelsmi; (C) aprēķins ar norādītu metodiku, emisiju faktoriem un pieņēmumiem; (D) sekundāra aplēse vai nozares vidējais rādītājs. Vispārīgs apgalvojums bez pārbaudāma pamatojuma nav uzskatāms par pierādījumu.

Marķējumu vizuāla atpazīšana un logotipu lietošana

Ceļveža maketējumā ieteicams pie marķējumu tabulas vizuāli parādīt ES Ekomarķējumu (EU Ecolabel), Ziemeļvalstu “Gulbi” (Nordic Swan Ecolabel), FSC un PEFC zīmes, jo tas palīdz iepirkumu veicējiem tās atpazīt praksē. Tomēr logotipi ir aizsargātas zīmes, un to reproducēšana publikācijā jāveic tikai saskaņā ar katras shēmas oficiālajiem grafiskajiem un preču zīmju lietošanas noteikumiem. Tādēļ darba versijā drošāk saglabāt marķējuma nosaukumu un oficiālo pārbaudes saiti, bet gala dizainā logotipus ievietot pēc attiecīgās lietošanas atļaujas/licences prasību pārbaudes. Logotipa klātbūtne ceļvedī pati par sevi nedrīkst radīt iespaidu, ka ceļvedis vai pasākums ir sertificēts.

64.tabula. Marķējumi un to tvērums

Marķējums	Ko tas var apliecināt	Ko pārbaudīt iepirkumā	Ko no tā nedrīkst secināt
EU Ecolabel	Produkti un atsevišķi pakalpojumi noteiktās produktu grupās	Pārbaudīt licences numuru un konkrēto produktu/pakalpojumu ES katalogā	Neapliecina visa pasākuma ilgtspēju
Nordic Swan Ecolabel	Produkti, pakalpojumi un atsevišķa kritēriju shēma pasākumiem (Events 117)	Pārbaudīt shēmas tvērumu, sertifikāta/licences derīgumu un attiecīgos kritērijus	Produkta marķējums nav tas pats, kas pasākuma sertifikācija
FSC	Meža izcelsmes materiālu/produktu sertificēta izcelsme un piegādes ķēde	Pārbaudīt piegādātāja sertifikātu/licences kodu un konkrētā produkta marķējumu	Neapliecina visas drukas vai visa pasākuma kopējo vides ietekmi
PEFC	Meža izcelsmes materiālu/produktu sertificēta izcelsme un piegādes ķēde	Pārbaudīt sertifikātu/licenci un konkrētā produkta apgalvojumu	Neapliecina visa pasākuma ilgtspēju

4.10. Vienas lapas “Pasākuma ietekmes kartīte”

Lai metodika būtu izmantojama arī bez sarežģītas programmatūras, pēc pasākuma organizators aizpilda īsu ietekmes kartīti. To var pievienot līguma izpildes dokumentācijai, izmantot iekšējā izvērtēšanā un salīdzināt starp gadiem. Kartītē norāda arī datu kvalitātes līmeni un metodikas robežas, lai rezultāti netiktu interpretēti kā precīzāki, nekā to ļauj avoti.

65.tabula. Pasākumu ietekmes kartīte

Pasākums / datums / norises vieta	
Dalībnieku skaits / apmeklētāja dienas	
Mobilitāte	Kājām/velo __%; sabiedriskais transports __%; auto __%; cits __%
Enerģija	Elektroenerģija __ kWh; degviela __ l; atjaunīgās enerģijas īpatsvars __%
Ūdens	__ m ³
Atkritumi	Kopā __ kg; nešķīrotie __ kg; bio __ kg; iepakojums __ kg; stikls __ kg
Atkārtoti lietojamie trauki	Izsniegti __; atgriezti __; atgriešanas īpatsvars __%
Ēdināšana	Porcijas __; augu valsts piedāvājums __%; pārtikas pārpalikumi __ kg; ziedots __ kg
Materiāli un druka	Atkārtoti izmantoti __%; drukas apjoms __
Piegādātāju prasības	Līgumi ar ilgtspējas prasībām __%; dokumentāri pārbaudītas prasības __%
Pieejamība un iekļautība	Galvenie ieviestie risinājumi: _____
Teritorija / troksnis / sūdzības	Konstatējumi: _____
SEG emisijas (ja aprēķinātas)	Kopā __ kg CO ₂ e; __ kg CO ₂ e/apmeklētāja dienu; robežas/tvērums: _____
Datu kvalitāte	A __%; B __%; C __%; D __%
3 galvenie sasniegumi	1) _____ 2) _____ 3) _____
3 galvenās problēmas	1) _____ 2) _____ 3) _____
Ko mainīt nākamajā pasākumā	_____

Iepirkumu veicēja praktiskais princips

Pasūtītājam nav obligāti jānosaka konkrēta komerciāla platforma vai sertifikācijas shēma. Iepirkuma dokumentācijā primāri nosaka sasniedzamo rezultātu, mērāmo rādītāju, datu nodošanas formātu, pieņemamos pierādījumus un pārbaudes kārtību. Konkrētu marķējumu vai sertifikātu izmanto tikai tad, ja tas ir samērīgs ar iepirkuma priekšmetu un iepirkuma dokumentācijā ir korekti risināta līdzvērtīgu pierādījumu pieņemšana. Šāda pieeja samazina konkurences ierobežošanas risku un vienlaikus nodrošina, ka ilgtspējas prasības pēc līguma noslēgšanas ir faktiski pārbaudāmas.

4.11. Motivācijas sistēma: līmeņu novērtējums, konkursi un digitālais rīks

Pamatojums un mērķis. Lai ceļa kartēs noteiktie kritēriji un šajā nodaļā aprakstītā novērtēšanas metodika tiktu reāli un plaši lietota, papildus normatīvajām un iepirkuma prasībām ieteicams izveidot brīvprātīgu motivācijas sistēmu, kas balstīta sacensības un publiskas atzinības principā. Starptautiskā prakse rāda, ka sertifikācijas līmeņi, apbalvojumi un publiski snieguma salīdzinājumi ir vieni no efektīvākajiem instrumentiem, kas mudina organizatorus pārsniegt obligāto prasību minimumu: šādu pieeju izmanto neatkarīgās pasākumu sertifikācijas shēmas ar pakāpēm un gada balvām [163], oficiālie ekomarķējumi ar punktu sliekšņiem [160; 162], ISO 20121 pieeja nepārtrauktai pilnveidei [22], kā arī nozaru asociāciju balvas un publiskās snieguma tabulas [193; 195]. Latvijā šo lomu var pildīt pašvaldības vai nozares organizēta vienota sistēma, kurā pasākumi "mērās" ar salīdzināmiem, pārbaudāmiem rādītājiem un saņem publisku novērtējumu. Sistēmu ieteicams veidot kā pakāpienu secību no vienkāršas apņemšanās līdz neatkarīgi pārbaudītam zelta līmenim, lai iesaistīties varētu ikviens organizators neatkarīgi no sākuma pozīcijas.

Pirmais pakāpiens: publiska apņemšanās (harta). Kā ieejas sliekšnis sistēmā kalpo pasākumu organizatoru kolektīva apņemšanās - piemēram, "Rīgas zaļo pasākumu harta" -, kuru parakstot organizators apņemas ievērot attiecīgās ceļa kartes minimālo līmeni, mērīt savu ietekmi atbilstoši šīs nodaļas metodikai un publiskot rezultātus. Šāda pieeja pārbaudīta Lielbritānijas festivālu nozares iniciatīvā Vision: 2025, kurā vairāk nekā simts pasākumu parakstīja apņemšanos uz pusi samazināt emisijas, un apņemšanās neatņemama sastāvdaļa ir pienākums mērīt un atklāti ziņot par galvenajiem vides rādītājiem [192]. Harta neprasa tūlītēju sniegumu, bet rada kopienu, publisku atbildību un dabisku pāreju uz līmeņu novērtējumu.

Līmeņu sistēma. Novērtējuma pamatā izmantojami jau izstrādātie ceļa karšu kritēriji maziem un lieliem pasākumiem (2. un 3. nodaļa), kuros prasības sadalītas minimālajā un paaugstinātajā līmenī, kā arī 4.10. sadaļā aprakstītā pasākuma ietekmes kartīte. Uz šīs bāzes veidojama trīs pakāpju apbalvojumu sistēma - bronzas, sudraba un zelta līmenis (63. tabula). Šāda pieeja neprasa jaunu kritēriju izstrādi, nodrošina vienotu valodu starp organizatoriem, pasūtītājiem un piegādātājiem un ļauj katram pasākumam redzēt skaidru nākamo soli izaugsmei. Pēc kultūras nozares sertifikācijas prakses parauga, kur zvaigžņu vērtējumā punktus piešķir ne tikai par sasniegto līmeni, bet arī par izpratni un uzlabojumiem [194], punktu sistēmā ieteicams atsevišķi novērtēt progresu pret iepriekšējo norisi - tā tiek motivēti arī pasākumi ar vāju sākuma pozīciju.

66. tabula. Ieteicamā pasākumu ilgspējas līmeņu sistēma

Līmenis	Piešķiršanas nosacījumi	Verifikācija
Harta (apņemšanās)	Parakstīta publiska apņemšanās ievērot ceļa kartes minimālo līmeni, mērīt ietekmi un publiskot rezultātus.	Publisks parakstītāju saraksts; pašdeklarācija.
Bronza	Izpildīti visi attiecīgās ceļa kartes minimālā līmeņa kritēriji; digitālajā rīkā aizpildīts pašnovērtējums.	Pašdeklarācija ar pierādījumu pievienošanu (fotofiksācija, līgumi, iepirkuma dokumentācija).
Sudrabs	Pilnībā izpildīts minimālais līmenis un vismaz puse paaugstinātā līmeņa kritēriju; sagatavota pasākuma ietekmes kartīte ar faktiskajiem datiem.	Organizatora iesniegtie dati un pierādījumi, ko izlases veidā pārbauda konkursa rīkotājs.
Zelts	Izpildīts paaugstinātais līmenis; ietekmes kartīte ar izmēritiem rezultātiem un salīdzinājumu ar iepriekšējo norisi vai bāzes līniju; rezultāti publiskoti atbilstoši 5. nodaļas principiem.	Neatkarīga trešās puses pārbaude (žūrija, auditors vai sertificēts eksperts).

Ikgadējs konkurss, nominācijas un publiskā tabula. Konkursu var organizēt pašvaldība, piemēram, Rīgas enerģētikas aģentūra sadarbībā ar pasākumu nozares asociācijām, nosakot atsevišķas kategorijas maziem un lieliem pasākumiem, lai salīdzinājums būtu godīgs un atbilstu šī ceļveža dalījumam. Papildus līmeņu piešķiršanai

ieteicams izcelt gada labākos sniegumus - "gada zaļākais pasākums" katrā kategorijā - un speciālnominācijas: gada inovācija, labākais transporta risinājums, lielākais atkritumu samazinājums, kā arī progresu balva par lielāko uzlabojumu salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu, kas ir sasniedzama arī pasākumiem, kuri ilgtspējas praksi tikai sāk ieviest. Pēc Eiropas festivālu asociācijas Green Operations Award parauga vērtēšanu veic neatkarīgu ekspertu žūrija, un atzinību pelna ne tikai pašu sasniegumi, bet arī ar citiem organizatoriem koplietota labā prakse [195]. Regulāri notiekošiem lielajiem pasākumiem papildus veidojama ikgadēja publiska ilgtspējas tabula pēc sporta nozares parauga, kur, piemēram, Anglijas Premjerlīgas klubi katru gadu tiek publiski sarindoti pēc vienotas vides snieguma matricas ar punktiem vairākās kategorijās, un šī tabula kļuvusi par plaši atspoguļotu motivācijas instrumentu [193]. Apbalvošanu vēlams rīkot publiskā ceremonijā ar mediju iesaisti, jo tieši publiskā atzinība un reputācijas ieguvumi ir šīs sistēmas galvenais dzinulis (sk. 1.8. sadaļu).

Digitālais rīks. Sistēmu ieteicams īstenot tīmekļa platformas vai mobilās lietotnes formātā. Organizators tajā reģistrē pasākumu, aizpilda attiecīgās ceļa kartes kritēriju pašnovērtējuma sarakstu, pievieno pierādījumus un ievada ietekmes kartītes datus; rīks automātiski aprēķina punktu summu, parāda sasniegto līmeni ar digitālu nozīmīti, ko organizators drīkst izmantot pasākuma komunikācijā, un vizualizē progresu pret iepriekšējām norisēm. "Mērīšanās" efektu veido anonimizēts salīdzinājums ar līdzīgu pasākumu vidējiem rādītājiem un publiska līderu tabula konkursa dalībniekiem. Rīku var papildināt ar apmeklētājiem adresētu spēļošanas (gamifikācijas) moduli: punkti par ierašanos ar sabiedrisko transportu vai velosipēdu, par depozīta glāžu nodošanu un dalību atkritumu šķirošanā, kas apmaināmi pret nelielām balvām vai atlaidēm - tas balstās pārbaudītos uzvedības maiņas risinājumos [145; 146] un piešķir konkursam arī apmeklētāju iesaistes dimensiju. Šāds rīks vienlaikus atvieglo datu vākšanu 4.4. sadaļā aprakstītajā kārtībā, ir savietojams ar 4.7. sadaļā minētajiem aprēķina rīkiem, un tā uzturētājs iegūst sistemātisku, salīdzināmu datu kopu par pasākumu vides sniegumu pilsētā.

Sasaiste ar iepirkumiem un pašvaldības atbalstu. Sasniegtais līmenis izmantojams kā praktiska priekšrocība: publiskajos iepirkumos sudraba vai zelta līmeni var atzīt par līdzvērtīgu pierādījumu attiecīgo ceļa kartes prasību izpildei vai piešķirt par to papildu punktus saimnieciski izdevīgākā piedāvājuma vērtēšanā atbilstoši zaļā publiskā iepirkuma regulējumam [45; 47]. Līdzīgi pašvaldība sasniegto līmeni var ņemt vērā, izvērtējot līdzfinansējuma pieteikumus un publisko teritoriju izmantošanu pasākumiem, tādējādi veidojot konsekventu stimulu ķēdi no brīvprātīgas iniciatīvas līdz reālam ekonomiskam ieguvumam.

Mentoring un zināšanu aprite. Lai sistēma nekļūtu tikai par ikgadēju ceremoniju, zelta līmeņa ieguvējus ieteicams iesaistīt kā mentorus nākamā gada dalībniekiem - ar pienākumu atklāti dalīties praksē, piemēram, pieredzes semināros vai digitālā rīka labās prakses bibliotēkā. Punktu sistēmā var paredzēt atzinību par pieredzes nodošanu citiem organizatoriem, kā to dara starptautiskās nozares balvas [195]. Tādējādi konkurss pakāpeniski veido pastāvīgu mācīšanās tīklu, kas papildina 1.7. sadaļā apkopoto Latvijas praksi.

Uzticamības nosacījumi. Lai apbalvojumi paši nekļūtu par zaļmaldināšanas risku, līmeņu piešķiršanai jābalstās pārbaudāmos datos atbilstoši 4.9. sadaļā aprakstītajai pierādījumu hierarhijai, vērtēšanas kritērijiem un metodikai jābūt publiski pieejamiem, un uzvarētāju komunikācijai jāatbilst 5. nodaļas principiem: konkrēti, izmērāmi apgalvojumi ar pieejamiem pierādījumiem, nevis vispārīgi saukļi. Zelta līmenim obligāta neatkarīga pārbaude, un piešķirtais līmenis attiecināms tikai uz konkrēto pasākumu un norises gadu, ne uz organizatoru kopumā.

5 Ieteikumi atbildīgu un vidi cenošu pasākumu un to nosacījumu komunikācijai

5.1. Esošās situācijas, pētījumu un labās prakses izvērtējums

Atbildīgu un vidi cenošu pasākumu komunikācija ir būtiska pasākuma ilgtspējas pārvaldības daļa. Tās uzdevums nav tikai informēt sabiedrību par organizatora īstenotajiem vides pasākumiem, bet arī palīdzēt apmeklētājiem, dalībniekiem, darbiniekiem un piegādātājiem saprast, kā konkrētajā pasākumā rīkoties. Komunikācija var ietekmēt transporta izvēli, atkritumu šķirošanu, atkārtoti lietojamo trauku sistēmas izmantošanu, pārtikas patēriņu, resursu taupīšanu un citas ikdienas izvēles. Vienlaikus komunikācija veido priekšstatu par pašu pasākumu un tā organizatoru, tādēļ tai jābūt patiesai, konkrētai un pārbaudāmai.

Pasākumu ilgtspējas komunikācijai ir vismaz divas savstarpēji saistītas funkcijas. Pirmā ir rīcību veicinoša komunikācija, kas palīdz auditorijai izdarīt organizatora vēlamu izvēli, piemēram, ierasties ar sabiedrisko transportu, izmantot ūdens uzpildes punktu vai pareizi nodot depozīta glāzi. Otrā ir rezultātu un atbildības komunikācija, kurā organizators informē par īstenotajiem pasākumiem un to rezultātiem, piemēram, radīto atkritumu apjomu, depozīta trauku atgriešanas rādītāju, transporta veidu sadalījumu vai SEG emisiju samazinājumu. Šīs funkcijas jānošķir, jo informācija par to, kā apmeklētājam rīkoties, un apgalvojumi par sasniegtajiem rezultātiem prasa atšķirīgu saturu un pierādījumu līmeni.

Ilgtpējas komunikācija pasākumos joprojām ir fragmentāra

Starptautiskie pētījumi rāda, ka arī pasākumos, kuros tiek īstenoti dažādi ilgtspējas risinājumi, informācija par tiem ne vienmēr sasniedz apmeklētājus. Dodds, Novotny un Harper (2020) pētījumā par Kanādas festivālu ilgtspējas komunikāciju izmantota tīmekļvietņu un sociālo mediju satura analīze, kā arī intervijas. No 303 analizētajiem festivāliem 64% tīmekļvietnēs nekomunicēja nevienu ilgtspējas praksi, bet sociālajos medijos par tām komunicēja tikai 6%. Visbiežāk tika komunicēta atkritumu apsaimniekošana un ilgtspējīgāka mobilitāte. Autori secināja, ka iniciatīvu komunikācija kopumā ir nepietiekama un nekonsekventa [168].

Pētījums vienlaikus parādīja, ka sistemātiskāka komunikācija bija raksturīga festivāliem, kuros ilgtspēja bija integrēta organizācijas vīzijā un misijā. Daudzos pasākumos nebija viena konkrēta cilvēka, kurš būtu atbildīgs par ilgtspējas iniciatīvu koordinēšanu un komunikāciju [168]. Tas norāda uz pārvaldības jautājumu: ilgtspējas komunikāciju nevajadzētu veidot tikai īsi pirms pasākuma kā atsevišķu sabiedrisko attiecību aktivitāti. Komunicējamie nosacījumi, atbildības un pēc pasākuma iegūstamie dati jānosaka jau plānošanas un iepirkuma posmā.

Informēšana pati par sevi negarantē uzvedības maiņu

Pētījumi par pasākumu apmeklētāju rīcību rāda, ka informācijas sniegšana pati par sevi ne vienmēr rada vēlamās izmaiņas. Bär, Korrman un Kurscheidt (2022), analizējot trīs mūzikas festivālus, pētīja, kā ar uzvedības pamudinājumiem jeb nudges iespējams veicināt videi draudzīgāku rīcību transporta, atkritumu, enerģijas, ēdināšanas, sanitāro risinājumu un emisiju jomās. Viens no būtiskākajiem secinājumiem ir sociālās normas efekts: jo vairāk apmeklētāju redz, ka citi jau rīkojas videi draudzīgi, jo lielāka iespēja, ka šai rīcībai pievienosies arī pārējie [169].

No tā izriet praktisks princips: komunikācijai jābūt sasaistītai ar reāli pieejamu un viegli izmantojamu infrastruktūru. Aicinājums šķirot atkritumus būs mazefektīvs, ja konteineri nav labi marķēti vai atrodas neērtā vietā. Aicinājums ierasties bez privātā auto būs mazefektīvs, ja vienlaikus netiek sniegta konkrēta informācija par sabiedriskā transporta maršrutu, pieturu, velonovietni vai citu alternatīvu. Laba komunikācija tādēļ atbild uz četriem praktiskiem jautājumiem: ko darīt, kā to izdarīt, kur to izdarīt un kāpēc tas ir nepieciešams.

Dažādām auditorijām nepieciešami atšķirīgi vēstījumi

Tölkes un Butzmann (2018) pētījumā par Munich Streetlife Festival analizēja ilgtspējas komunikācijas mācīšanās efektu dažādām apmeklētāju grupām. Pētījums parādīja, ka komunikācija īpaši labi sasniedza tos apmeklētājus, kuri jau bija ieinteresēti ilgtspējīgas rīcības jautājumos, savukārt mazāk motivētām auditorijas grupām efekts bija vājāks. Autori iesaka veidot mērķgrupām pielāgotus vēstījumus un cilvēkiem, kuru galvenā motivācija ir izklaide, ilgtspējas saturu sasaistīt ar viņiem nozīmīgiem ieguvumiem un pieredzi [170].

Praksē tas nozīmē, ka vēstījums “Samazini savu CO₂ pēdu!” var būt piemērots auditorijai, kura jau interesējas par klimata jautājumiem, savukārt plašākai auditorijai efektīvāks var būt formulējums “Ar tramvaju vari nokļūt līdz pasākuma ieejai; tuvākā pietura atrodas 200 m attālumā, bet autostāvvietu skaits ir ierobežots.” Ilgtspējīga izvēle var tikt komunicēta caur ērtību, izmaksu ietaupījumu, veselību, drošību vai labāku pasākuma pieredzi, ne tikai vides argumentu.

Izglīt, ieinteresēt un iesaistīt

Kumar un Cockrill (2023), analizējot 22 lielu Apvienotās Karalistes mūzikas festivālu tīmekļvietnes, izstrādāja komunikācijas ietvaru ar trim pamatfunkcijām: Educate, Enthuse un Engage - izglīt, ieinteresēt un iesaistīt. Autori konstatēja, ka atsevišķos festivālos ir laba ilgtspējas signalizēšanas prakse, tomēr nozarei kopumā trūkst konsekvences, bet efektīvai komunikācijai nepieciešams ne tikai informēt par iniciatīvu, bet arī veidot motivāciju un aicināt uz konkrētu rīcību [171].

Piemēram, depozīta glāžu sistēmas komunikācijā izglītojošais līmenis paskaidro, ka pasākumā netiek izmantotas vienreizlietojamās glāzes; motivējošais līmenis skaidro atkārtotas izmantošanas ieguvumu; savukārt iesaistes līmenis sniedz vienkāršu instrukciju - kur glāzi nodot un kā saņemt depozītu atpakaļ.

Pasākuma vide pati ir komunikācijas instruments

Pasākuma ilgtspējas vēstījumu apmeklētājs uztver ne tikai no tīmekļvietnes, sociālo mediju ierakstiem vai informatīvajiem plakātiem. Redzamas šķirošanas stacijas, atkārtoti lietojami trauki, ūdens uzpildes punkti, velonovietnes, sabiedriskā transporta informācija, augu valsts ēdienu piedāvājums, atkārtoti izmantots noformējums un personāla rīcība vienlaikus ir gan praktiski risinājumi, gan komunikācijas forma. Tādēļ vēlamā izvēle pēc iespējas jāpadara par vienkāršāko, redzamāko un dabiskāko izvēli, nevis alternatīvu, kuru apmeklētājam pašam jāmeklē [169].

Komunikācijai jāaptver viss pasākuma dzīves cikls

Ilgtspējas komunikāciju nepieciešams sākt pirms pasākuma. Šajā posmā iespējams būtiski ietekmēt izvēles, kas tiek izdarītas iepriekš, īpaši transporta, izmitināšanas, līdzī nē mamo priekšmetu un ēdināšanas jomā. Pasākuma laikā komunikācijas galvenā funkcija ir palīdzēt pareizi izmantot izveidoto infrastruktūru un pakalpojumus. Pēc pasākuma komunikācija ļauj parādīt faktiski sasniegtos rezultātus, iegūt atsauksmes un izveidot bāzes līniju nākamā pasākuma uzlabojumiem.

Latvijas praksē šāda pieeja jau daļēji ir identificējama. XIII Latvijas Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētku iniciatīvā “Mani zaļie svētki” kolektīvi tika iesaistīti jau pirms svētkiem, izstrādājot konkrētus vides rīcības plānus, bet pēc pasākuma paredzot īstenotās pieredzes apkopošanu [105]. Savukārt “Rīgas mežu” veidotajās Dziesmu un deju svētkiem veltītajās pilsētvides dobēs informācija par izmantotajiem augiem un to sasaisti ar svētku saturu bija pieejama ar QR kodiem, savienojot fizisko pilsētvidi ar digitālo komunikāciju [108].

No vispārīga “zaļa pasākuma” tēla uz konkrētiem rezultātiem

Attīstoties ilgtspējas prasībām, mainās arī tas, kā organizatoriem ieteicams komunicēt par pasākuma vides sniegumu. Nepietiek ar vispārīgiem formulējumiem “zaļš pasākums”, “videi draudzīgs pasākums”, “ilgtspējīgs risinājums” vai “klimatam draudzīgs”, ja nav skaidri noteikts, uz kuru pasākuma aspektu apgalvojums attiecas un

ar kādu pierādījumu tas ir pamatots. Ceļvedī zaļmaldināšana jau identificēta kā juridisks un reputācijas risks, tāpēc priekšroka dodama konkrētiem apgalvojumiem par konkrētu darbību vai izmērītu rezultātu.

Piemēram, apgalvojums “Pasākumā izmantotas atkārtoti lietojamās depozīta glāzes, un pēc pasākuma atgriezti 94% izsniegto trauku” ir pārbaudāms, ja organizatora rīcībā ir operatora uzskaites dati. Savukārt formulējums “Pasākums bija bezatkritumu un videi draudzīgs” aptver daudz plašāku ietekmes spektru un bez papildu pierādījumiem var radīt maldinošu priekšstatu. Šis princips tieši sasaistāms ar 3.4. sadaļā izstrādāto ietekmes novērtēšanas metodiku: vispirms nosaka rādītāju, savāc datus un pārbauda rezultātu, un tikai pēc tam rezultāts tiek komunicēts.

Somijas vides komunikācijas pieredze: no pētījuma līdz saprotamam vēstījumam

Petja Pelli šajā ceļvedī izmantojams nevis kā akadēmisks pētnieks, bet kā Somijas vides žurnālists un zinātnes komunikācijas praktiķis. Helsinku Universitātes 2023. gada intervijā viņš skaidro, kā vides un klimata pētījumu rezultātus pārvērst sabiedrībai saprotamā un interesantā saturā. Šī pieredze ir tieši pārnesama uz pasākumu ilgtspējas komunikāciju, īpaši tad, ja organizators vēlas izvairīties no abstraktiem, tehniskiem un grūti uztveramiem vēstījumiem.

Pelli uzsver nepieciešamību pēc iespējas nonākt līdz sākotnējam avotam, jo katrs papildu pārstāstījuma posms var vienkāršot vai sagrozīt vēstījumu. Pasākumu komunikācijā tas nozīmē, ka publiskam apgalvojumam par atkritumiem, mobilitāti, enerģiju, oglekļa pēdu vai sertifikāciju jābalstās operatora datos, mērījumos, aprēķina failā, oficiālā reģistrā vai citā pārbaudāmā avotā, nevis tikai partnera reklāmas tekstā vai iepriekšējā publikācijā.

Otra būtiska Pelli atziņa ir konkretizācija. Viņš norāda, ka abstrakta informācija auditorijai ir mazāk pievilcīga nekā saturs, kas piesaistīts reālai vietai, cilvēkiem un ikdienas pieredzei. Pasākumu komunikācijā tas nozīmē pāreju no formulējuma “samazinām resursu patēriņu” uz, piemēram, “paņem savu pudeli - dzeramo ūdeni bez maksas vari uzpildīt pie A un C ieejas”.

Trešais princips ir auditorijas segmentēšana. Pelli uzsver, ka dažādas auditorijas sasniedz atšķirīgi kanāli un katrā platformā jārunā tās auditorijai saprotamā formā. Tādēļ pasākuma ilgtspējas komunikācijā nav pietiekami vienu un to pašu tekstu ievietot mājaslapā, sociālajos tīklos, e-pastā un pasākuma norādēs. Vēstījuma kodols var būt viens, bet formāts, garums un rīcības aicinājums jāpielāgo konkrētajam kanālam un situācijai.

67.tabula. Pellin komunikācijas princips un konkrēts piemērs

Pelli komunikācijas princips	Adaptācija pasākumam	Konkrēts piemērs
Iet pie sākotnējā avota	Pirms publicēšanas pārbaudīt datus un pierādījumu, nepaļaujoties uz sekundāru pārstāstu.	“96% glāžu atgrieztas” publicē tikai pēc operatora gala atskaites pārbaudes.
Konkretizēt abstraktu tēmu	Saistīt vēstījumu ar vietu, rīcību, priekšmetu vai cilvēka pieredzi.	Nevis “taupi ūdeni”, bet “uzpildi savu pudeli pie A un C ieejas”.
Saistīt ar aktuālo un cilvēku pasauli	Parādīt, kā risinājums ietekmē konkrēto pasākuma pieredzi.	“Ar tramvaju līdz ieejai - 3 minūtes kājām; nav jāmeklē stāvvietas.”
Segmentēt auditoriju	Izvēlēties kanālu un valodu pēc auditorijas.	Dalībniekam - e-pasts pirms pasākuma; apmeklētājam - īsa norāde; piegādātājam - līguma prasība.
Izmantot saprotamu stāstu un vizualizāciju	Skaitli papildināt ar mērogu, salīdzinājumu vai stāstu, nepārspilējot secinājumu.	“No 12 450 glāzēm atgriezām 11 953 - 96%; nākamgad mērķis 98%.”

Somijas un Ziemeļvalstu komunikācijas pētniecība šo pieeju papildina ar profesionālās uzticamības un kritiskas pārbaudes dimensiju. Hujanen u.c. (2024), analizējot Somijas, Zviedrijas, Norvēģijas un Islandes vides žurnālistu profesionālās lomas, identificē četras savstarpēji pārklājošas lomas: objektīvs ziņu sniedzējs, kritisks uzraugs, jēgas skaidrotājs un izglītotājs, kā arī vides interešu aizstāvis. Pasākumu organizatoram īpaši noderīgas ir pirmās trīs funkcijas: sniegt precīzus faktus, kritiski pārbaudīt apgalvojumus un izskaidrot, ko dati nozīmē apmeklētājam, nepadarot komunikāciju par pašslavinošu reklāmu.

Aalto Universitātes pētnieces Meri Frig darbi par ilgtspējas komunikāciju papildus uzsver risku, ka vides komunikācija var atrauties no organizācijas faktiskās rīcības. Frig, Dovbysh un Laaksonen (2026) maldinošā vides komunikācijā identificē tādas izpausmes kā abstrakcija, uzmanības novēršana, reputācijas aizņemšanās un pašsaprotamu faktu pasniegšana kā būtisks sasniegums. Pasākumu komunikācijā tas nozīmē: nevis vispārīgi apgalvot “mēs rūpējamies par vidi”, bet nosaukt konkrēto risinājumu, tā tvērumu, izmērīto rezultātu un pierādījumu. Frig un Penttilä (2025) ilgtspējas komunikāciju aplūko kā stratēģisku organizācijas praksi, tādēļ tai jābūt saistītai ar pasākuma mērķiem, atbildībām un lēmumiem, nevis jāparādās tikai komunikācijas kampaņas noslēgumā.

68.tabula. Pētījumu un labās prakses kopsavilkums

Avots / piemērs	Izvērtējuma tvērums	Galvenais secinājums	Nozīme ceļvedim
Dodds, Novotny & Harper, 2020	303 Kanādas festivāli; tīmekļvietnes, sociālie mediji, intervijas	64% tīmekļvietnēs nekomunicēja ilgtspējas prakses; tikai 6% to darīja sociālajos medijos. Visbiežāk - atkritumi un transports.	Komunikācijai jābūt sistemātiskai un integrētai pārvaldībā, nevis atsevišķai kampaņai.
Tölkes & Butzmann, 2018	Munich Streetlife Festival apmeklētāju aptauja	Ilgtpējas komunikācija vislabāk sasniedza jau motivētus apmeklētājus; nepieciešama auditoriju segmentēšana.	Dažādām auditorijām jāizmanto atšķirīgi ieguvumi un vēstījumu tonis.
Bär, Korrman & Kurscheidt, 2022	3 mūzikas festivālu kvalitatīvā analīze	Sociālie pamudinājumi un redzama citu cilvēku rīcība var veicināt ilgtspējīgāku uzvedību.	Komunikāciju sasaista ar izvēles arhitektūru un reālu infrastruktūru.
Kumar & Cockrill, 2023	22 lielu AK mūzikas festivālu tīmekļvietnes	Izveidots ietvars Educate-Enthuse-Engage; nozarē trūkst konsekventas signalizēšanas.	Informēt, motivēt un aicināt uz konkrētu rīcību.
Latvijas prakse	“Mani zaļie svētki”, QR kodi pilsētvidē un citi ceļvedi apkopotie piemēri	Komunikācija tiek izmantota iesaistei pirms pasākuma un informācijai pasākuma vidē, taču nav identificēts vienots Latvijas mēroga ietekmes pētījums.	Nākotnē sistemātiski vākt apmeklētāju atsauksmes un uzvedības datus.

Latvijas prakses kopējais vērtējums

Ceļveža iepriekšējā Latvijas prakses izvērtējumā analizēti Sarunu festivāls LAMPA, Liepājas Eiropas kultūras galvaspilsētas programma, Cēsu un Valmieras novadu pasākumi, Dziesmu un deju svētki, Positivus, Rīgas maratons, Latvijas aprites ekonomikas forums, Vecrīgas Ziemassvētku tirdziņš un Rīgas regulējums (sk. 1.7. sadaļu). Apkopotā prakse rāda, ka komunikācija Latvijā visbiežāk tiek sasaistīta ar konkrētu iniciatīvu - atkritumu šķīrošanu, depoizta sistēmu, sabiedriskā transporta izmantošanu, vides izglītību vai atsevišķu aprites ekonomikas risinājumu. Retāk sastopama sistemātiska pieeja, kurā vienotā komunikācijas ciklā būtu sasaistītas prasības pirms pasākuma, norādes un uzvedības veicināšana pasākuma laikā un izmērīto rezultātu publiskošana pēc pasākuma.

No pašreiz apkopotās informācijas nav identificēts plašs Latvijas mēroga pētījums par to, kā pasākumu ilgtspējas komunikācija ietekmē Latvijas apmeklētāju faktisko uzvedību. Tādēļ starptautisko pētījumu secinājumi izmantojami kā rekomendāciju pamats, savukārt Latvijas pasākumos nākotnē lietderīgi regulāri vākt apmeklētāju atsauksmes un uzvedības datus, lai pieeju varētu precizēt vietējā kontekstā.

Galvenie secinājumi no esošās prakses un pētījumiem

- Ilgtspējas komunikācija pasākumos bieži ir fragmentāra, pat ja konkrēti vides risinājumi tiek īstenoti; tādēļ komunikācijas atbildība un saturs jāplāno jau pasākuma pārvaldības un iepirkuma stadijā.
- Informēšana pati par sevi negarantē uzvedības maiņu. Komunikācija jāapvieno ar ērtu infrastruktūru un skaidru izvēles arhitektūru.
- Sociālās normas un redzama citu cilvēku rīcība var veicināt vēlamās izvēles, tāpēc ilgtspējīga rīcība jāpadara redzama.
- Dažādām auditorijām nepieciešami atšķirīgi vēstījumi; vides ieguvums var tikt papildināts ar ērtības, izmaksu, veselības, drošības un pieredzes argumentiem.
- Efektīva komunikācija ne tikai izglīto, bet arī ieinteresē un iesaista, sniedzot konkrētu rīcības aicinājumu.
- Pasākuma faktiskā organizācija pati ir komunikācijas forma: apmeklētāji vērtē ne tikai vēstījumu, bet arī to, ko redz un piedzīvo.
- Rezultātu komunikācijai jābalstās izmērītos un pārbaudāmos datus; jo plašāks vides apgalvojums, jo plašāks nepieciešamais pierādījumu pamats.

No izvērtējuma izriet divas secīgas komunikācijas loģikas. Rīcību veicinošā komunikācija darbojas pēc principa informēt → padarīt izvēli vienkāršu → iesaistīt → nostiprināt vēlamo uzvedību. Savukārt rezultātu komunikācija darbojas pēc principa īstenot → izmērīt → pārbaudīt → komunicēt. Šie principi veido pamatu turpmākajām rekomendācijām par mērķauditorijām, komunikācijas kanāliem un komunikāciju pirms pasākuma, tā laikā un pēc pasākuma.

5.2. Komunikācijas pamatprincipi

Labās prakses izvērtējums rāda, ka ilgtspējas komunikācijas kvalitāti nosaka nevis izmantoto “zaļo” vārdu skaits, bet vēstījuma saikne ar faktiski īstenotu rīcību. Pasākuma organizatoram jākomunicē tā, lai auditorija saprastu, ko organizators jau ir izdarījis, kāda rīcība tiek sagaidīta no apmeklētāja un kur šo rīcību iespējams īstenot. Tādēļ komunikācijas saturam jābūt konkrētam, savlaicīgam, pārbaudāmam, viegli uztveramam un sasaistītam ar pasākuma infrastruktūru.

Somijas Oulu atbildīgu pasākumu vadlīnijās organizatoriem tieši ieteikts informēt māksliniekus un auditoriju par zemāku emisiju pārvietošanās iespējām. Savukārt Helsinku pieeja parāda, ka ilgtspēja var tikt integrēta visā pilsētas pasākumu un mārketinga komunikācijā, vienlaikus saglabājot principu, ka atbildība ir nepārtraukts pilnveides process, nevis apgalvojums par nevainojamu rezultātu.

Praktiski komunikāciju ieteicams veidot pēc divām savstarpēji papildinošām formulām:

Rīcību veicinošs vēstījums: organizatora izvēle → iemesls → apmeklētāja rīcība → kur/kā to izdarīt.

Rezultātu vēstījums: mērķis → īstenotā darbība → izmērītais rezultāts → datu avots/robežas → nākamais solis.

No vispārīga saukļa uz konkrētu rīcības vēstījumu

Pasākumu komunikācijā priekšroka dodama rīcības formulējumiem, nevis vispārīgiem saukļiem. Tādi formulējumi kā “zaļš pasākums”, “videi draudzīgs pasākums”, “rīkojies zaļi” vai “saudzē vidi” paši par sevi nepasaka, kāda rīcība tiek sagaidīta un kāds rezultāts ir sasniegts. Turklāt vispārīgi vides apgalvojumi rada lielāku zaļmaldināšanas risku. Tāpēc sauklim, ja tas tiek izmantots, jāved uz konkrētu instrukciju.

69.tabula. Ieteicamie formulējumu piemēri

Joma	Izvairīties no vispārīga formulējuma	Ieteicamais formulējuma piemērs
Mobilitāte	“Braulī!”	“Izvēlies sabiedrisko transportu - tuvākā pietura atrodas 300 m no pasākuma ieejas.”
Ūdens	“Saudzē resursus!”	“Paņem līdzi savu ūdens pudeli - pasākumā būs bezmaksas dzeramā ūdens uzpildes punkti.”
Depozīta trauki	“Izvēlies videi draudzīgu glāzi!”	“Paņem. Lieto. Atdod. Nodod glāzi depozīta punktā un saņem depozītu atpakaļ.”
Atkritumi	“Šķiro atbildīgi!”	“Pirms izmet - paskaties, kur. Iepakojums → dzeltenajā; bioatkritumi → brūnajā konteinerā.”
Ēdināšana	“Izvēlies ilgtspējīgu maltīti!”	“Izvēlnē augu valsts maltītes atzīmētas ar 🌱. Paņem tik, cik apēdīsi.”
Materiāli/ noformējums	“Ilgtspējīgs noformējums.”	“X% pasākuma noformējuma izmantots atkārtoti no iepriekšējiem pasākumiem.”
Rezultāti	“Mēs esam zaļš pasākums.”	“Šogad nešķirotu atkritumu daudzums uz apmeklētāju samazināts par X% salīdzinājumā ar iepriekšējo pasākumu.”

Saukļu piemēri izmantojami kā komunikācijas ierosmes, nevis kā automātiski pārņemami vides apgalvojumi. Pirms publicēšanas organizatoram jāpārlicinās, ka formulējums atbilst konkrētā pasākuma faktiskajai situācijai.

Pētījumi par festivāliem un sporta pasākumiem rāda, ka informācijas klātbūtne pati par sevi vēl nenožīmē uzvedības maiņu. Visdrošākie secinājumi rodas, ja komunikācija tiek sasaistīta ar infrastruktūru, rīcības iespēju, sociālo kontekstu un pareizo lēmuma pieņemšanas brīdi. Zemāk apkopotas formas, kurām ir praktiska vai empīriskā bāze, vienlaikus norādot to ierobežojumus.

70.tabula. Pētījumos ieteiktie pasākuma komunikācijas piemēri

Forma / instruments	Ko rāda pieredze un pētījumi	Kā izmantot pasākumā	Svarīgs ierobežojums
Īsa rīcības instrukcija	Vispraktiskākā situācijās, kur lēmums jāpieņem uzreiz.	“ATDOD GLĀZI ŠEIT”; “BIOATKRITUMI →”; “UZPILDI ŪDENI ŠEIT”.	Instrukcija nedarbosies, ja infrastruktūra ir neskaidra, tālu vai pretrunīga.
Informācija + ērta infrastruktūra	Pētījumi norāda, ka tikai vēstījums var palielināt uztveri par organizatora ambīcijām, bet ne obligāti mainīt rīcību.	Mobilitātes vēstījumu sasaistīt ar reālu maršrutu; šķirotas vēstījumu - ar pareizi izvietotām tvertnēm.	Komunikācija nevar kompensēt sliktu pakalpojuma dizainu.
Sociālās normas / citu cilvēku piemērs	Kvalitatīvie festivālu pētījumi norāda, ka redzama citu cilvēku rīcība un grupas dinamika var veicināt līdzīgu rīcību.	Apmācīti brīvprātīgie, mākslinieki un personāls paši izmanto sistēmu; publicē reālus iepriekšējā gada rādītājus.	Skaitļus drīkst izmantot tikai tad, ja tie tiešām izmērīti; nevajag radīt mākslīgu “visi tā dara” iespaidu.

Forma / instruments	Ko rāda pieredze un pētījumi	Kā izmantot pasākumā	Svarīgs ierobežojums
Motivējošas norādes	WOMADelaide pētījumā motivējošās zīmes palielināja darbību pie tvertnēm, bet neuzlaboja šķirošanas precizitāti.	Lietot kopā ar skaidriem attēliem, pareizu tvertņu dizainu un, vajadzības gadījumā, personālu.	Uzmanības piesaiste nav tas pats, kas pareiza rīcība.
Mērķauditorijai pielāgots vēstījums	Munich Streetlife Festival pētījumā ilgtspējas komunikācija vairāk sasniedza jau motivētus apmeklētājus.	Dažādām grupām veidot atšķirīgus ieguvumus: ērtums, izmaksas, pieredze, kopiena, vides rezultāts.	Vienāds morāls vēstījums visām auditorijām var pastiprināt tikai jau esošo pārliecību.
Konkrēti, pierādāmi rezultāti	Festivālu komunikācijas pētījumi rāda, ka ilgtspējas aktivitātes bieži tiek komunicētas fragmentāri; sistemātiska un konsekventa komunikācija ir retāka.	Pēc pasākuma publicēt 3-5 galvenos rādītājus ar datu avotu un nākamo soli.	Komunikācijas esamība pati par sevi nav pierādījums labai vides veikspējai.
Stāsts / konkrēts cilvēks vai vieta	Pelli profesionālā pieredze uzsver, ka konkretizēta, cilvēku pasaulei rezonējoša informācija sasniedz auditoriju labāk nekā abstrakcija.	“Šīs dekorācijas izmantotas jau trešo reizi”; īss video ar darbinieku, kurš parāda atkārtotas lietošanas sistēmu.	Stāsts nedrīkst aizstāt faktus vai radīt plašāku iespaidu par rezultātu, nekā dati pamato.
Kolektīvs “mēs” vēstījums	Zviedrijas 2025. gada eksperimentā kolektīvi formulēts vides vēstījums palielināja uztveri par organizatora vides ambīciju, bet nemainīja pašu uzvedību.	Izmantot kopības veidošanai, bet vienlaikus nodrošināt konkrētu rīcību un infrastruktūru.	Pozitīva attieksme pret organizatoru nav tas pats, kas uzvedības maiņa.

Praksē vienam un tam pašam tematam nepieciešami vairāki informācijas dziļuma līmeņi. Pasākuma vietā cilvēkam vajadzīga īsa norāde, savukārt mājaslapā vai ziņojumā - detalizētāks skaidrojums. Ieteicama četru līmeņu vēstījuma uzbūve.

71.tabula. Vēstījuma uzbūves modelis - no uzmanības līdz pierādījumam

Līmenis	Funkcija	Piemērs
1. Uzmanība	Īss virsraksts vai rīcības signāls.	“PAŅEM. LIETO. ATDOD.”
2. Instrukcija	Pasaka, ko tieši darīt.	“Atdod glāzi jebkurā depozīta punktā.”
3. Iemesls / ieguvums	Īsi izskaidro, kāpēc tas tiek darīts.	“Tā glāze atgriežas aprītē un tiek izmantota atkārtoti.”
4. Pierādījums / rezultāts	Sniedz izmērītu informāciju un avotu.	“Pagājušajā pasākumā atgriezti 96% glāžu; avots - operatora atskaite.”

Ne katrā fiziskajā norādē nepieciešami visi četri līmeņi. Taču visā pasākuma komunikācijas ekosistēmā tiem jābūt pieejamiem: īsa norāde klātienē, detalizētāks skaidrojums tīmekļvietnē un pārbaudāmi rezultāti pēc pasākuma ziņojumā.

Tematisko vēstījumu bibliotēka: konkrēti piemēri izmantošanai pasākumos

Lai organizatoram komunikācijas ieteikumi būtu uzreiz izmantojami praksē, zemāk apkopoti konkrēti vēstījumu piemēri biežākajām pasākumu ilgtspējas tēmām. Formulējumi ir paraugi: pirms publicēšanas tie jāpielāgo faktiskajai pasākuma infrastruktūrai, datiem un mērķauditorijai. Ja vēstījumā minēts skaitlis, sertifikāts, salīdzinājums vai vides ieguvums, organizatoram jāspēj saglabāt un uzrādīt tā pamatojumu.

Ēdināšanā īpaši svarīgs ir ne tikai pats piedāvājums, bet arī izvēles arhitektūra un valoda. Pētījumi par pasākumiem rāda, ka augu valsts maltītes noteikšana par noklusējuma izvēli, saglabājot iespēju izvēlēties citu maltīti, var būtiski palielināt augu valsts izvēļu īpatsvaru. Savukārt tikai marķējums “vegāns” vai “veģetārs” ne vienmēr palielina izvēli un dažās auditorijās var pat to mazināt. Tāpēc, vienlaikus saglabājot skaidru informāciju cilvēkiem ar uztura prasībām, plašākai auditorijai ēdienu ieteicams vispirms raksturot pēc garšas, sastāva un pievilcības, nevis pasniegt to tikai kā atteikšanos no gaļas.

72.tabula. Ieteicamie konkrētie vēstījumi

Tēma / situācija	Vājāks vai pārāk vispārīgs vēstījums	Ieteicamais konkrētais vēstījums	Kāpēc / kā izmantot
Augu valsts ēdināšana - ēdienkarte	“Pieejams veģetārs ēdiens.”	“Krāsni cepts ķirbis ar grūbām, zaļumiem un citronu-tahini mērci.” Papildus ar simbolu norāda: “augu valsts”.	Vispirms pārdod garšu un ēdiena kvalitāti; uztura marķējumu saglabā skaidrai informācijai.
Augu valsts ēdināšana - reģistrācija	“Vai vēlaties veģetāru opciju?”	“Pasākumā paredzēta augu valsts pusdienu maltīte. Ja nepieciešama cita maltīte vai ir alerģijas/īpašas uztura vajadzības, norādiet tās šeit: ____.”	Ja formāts to ļauj, augu valsts maltīti var noteikt par noklusējuma izvēli, saglabājot reālu alternatīvas iespēju.
Augu valsts ēdināšana - bufete	“Izvēlies zaļāk!”	“Sāc ar augu valsts ēdieniem - šefpavāra šodienas izvēle: ____.”	Augu valsts ēdienus izvieto redzami un pievilcīgi; komunikāciju sasaista ar reālo izvēles vidi.
Augu valsts ēdināšana - vides pamatojums	“Veģetārs ēdiens glābj planētu.”	“Šajā pasākumā priekšroku dodam augu valsts ēdieniem, jo ēdināšana ir viena no pasākuma ietekmes jomām, kurā iespējams mazināt resursu un klimata slodzi.”	Izvairās no absolūtiem apgalvojumiem. Ja min konkrētu CO ₂ e ietaupījumu, norāda aprēķina metodi un salīdzinājuma bāzi.
Pārtikas atkritumu mazināšana	“Neizšķērdē pārtiku!”	“Paņem tik, cik apēdīsi. Ja gribēsi vēl - droši nāc pēc papildporcijas.”	Pozitīvs, praktisks vēstījums; vēlams kopā ar mazākām sākuma porcijām vai porciju izvēli.
Dzeramais ūdens	“Samazini plastmasu.”	“Paņem līdzī savu pudeli. Bezmaksas dzeramā ūdens uzpildes punkti: pie A ieejas un ēdināšanas zonas.”	Norāda konkrētu vietu; ziņa jāsniedz jau pirms pasākuma.
Atkārtoti lietojamie trauki / depozīts	“Mums ir ilgtspējīgas glāzes.”	“PAŅEM. LIETO. ATDOD. Depozīts - __ EUR. Glāzi vari atdot jebkurā depozīta punktā.”	Galvenais ir sistēmas lietošanas instrukcija, nevis vispārīgs “zaļuma” apgalvojums.
Atkritumu šķīrošana	“Šķiro pareizi!”	“PAPĪRA ŠĶĪVĪS → [konkrētā tvertne]. SALVETE → [konkrētā tvertne]. PUDELE → [konkrētā tvertne].”	Vislabāk izmantot tieši pasākumā sastopamo priekšmetu attēlus un vienādas norādes visās šķīrošanas vietās.
Mobilitāte	“Brauc videi draudzīgi!”	“No pieturas ‘____’ līdz ieejai - 3 minūtes kājām. Velonovietne atrodas pie B ieejas. Pēdējais sabiedriskais transports pēc pasākuma: ____.”	Informāciju dod pirms brauciena lēmuma; ērtums bieži ir spēcīgāks arguments par abstraktu vides aicinājumu.
Kopbraukšana, ja sabiedriskais transports nav pietiekams	“Ne brauc viens!”	“Braucat no viena reģiona? Reģistrācijā atzīmē ‘meklēju kopbraucējus’ / izmanto organizatora norādīto kopbraukšanas kanālu.”	Komunikācijai jābūt sasaistītai ar drošu un reāli pieejamu risinājumu.

Tēma / situācija	Vājāks vai pārāk vispārīgs vēstījums	Ieteicamais konkrētais vēstījums	Kāpēc / kā izmantot
Enerģija	“Pasākums izmanto zaļu enerģiju.”	“Pasākuma norises vietā izmantotās elektroenerģijas izcelsme tiek pamatota ar _____. Detalizēta informācija: _____.”	Nelieto plašu apgalvojumu, ja pierādījums attiecas tikai uz daļu patēriņa vai vienu objektu.
Noformējums un materiāli	“Mums ir ilgtspējīgas dekorācijas.”	“Šie norāžu stendi izmantoti atkārtoti no 2025. gada pasākuma; pēc pasākuma tie tiks uzglabāti nākamajai izmantošanai.”	Konkrēts aprītes stāsts ir saprotamāks un pārbaudāmāks par īpašības vārdu “ilgtspējīgs”.
Drukas materiāli	“Mēs esam bezpapīra pasākums.”	“Programma pieejama digitāli. Drukātu eksemplāru ierobežotā skaitā var saņemt informācijas punktā, ja tas nepieciešams.”	Neapgalvo automatisku vides ieguvumu tikai tādēļ, ka saturs ir digitāls; saglabā pieejamību.
Digitālā komunikācija	“Viss ir QR kodā.”	“PROGRAMMA → QR. Pieejamības, drošības un evakuācijas pamatinformācija redzama arī uz vietas.”	QR ir papildkanāls, nevis vienīgais avots kritiskai informācijai.
Pieejamība	“Pasākums ir pieejams visiem.”	“Bezpakāpju ieeja - B ieeja. Pieejama pielāgota tualete. Nepieciešama palīdzība? Zvaniet/rakstiet: _____.”	Komunicē konkrētus pieejamības risinājumus, nevis absolūtu apgalvojumu.
Piegādātāji un partneri	“Mūsu partneri ir zaļi.”	“Ēdinātājs nodrošina atkārtoti lietojamus traukus un pēc pasākuma iesniedz datus par izsniegto un atgriezto vienību skaitu.”	Komunicē konkrēto prasību un rezultātu, nevis piegādātāja vispārīgu reputāciju.
Sertifikācija / marķējums	“Sertificēts pasākums.”	“Norises vietai ir _____ sertifikāts, derīgs līdz _____. Sertifikāts attiecas uz _____.”	Vienmēr precizē, kam sertifikāts piešķirts un kāds ir tā tvērums; nelieto marķējumu ārpus tā noteikumiem.
Rezultāti pēc pasākuma	“Pasākums bija ļoti ilgtspējīgs.”	“No 12 450 izsniegtajām glāzēm atgrieztas 11 953 (96%). Avots - depoizta operatora gala atskaite.”	Rezultāts + skaitlis + robeža + avots ir uzticamāks par pašnovērtējumu.
Nesasniegts mērķis	Neko nepublicēt.	“Mērķis bija panākt 60% ierašanos bez privātā auto; aptaujas rezultāts - 54%. Nākamajā pasākumā mobilitātes informāciju iekļausim jau reģistrācijas solī.”	Atklāta progresa komunikācija palīdz uzticamībai un parāda pārvaldības ciklu.

Praktiska piezīme par veģetāro un augu valsts ēdināšanu. Ja pasākuma mērķis ir palielināt augu valsts izvēļu īpatsvaru, komunikāciju nevajadzētu reducēt uz marķējumu “V” vai “vegāns”. Efektīvāka pieeja ir apvienot pievilcīgu ēdiena nosaukumu un aprakstu, labu redzamību ēdienkartē, pietiekamu augu valsts ēdienu īpatsvaru un - kur tas ir piemēroti - augu valsts maltīti kā noklusējuma izvēli ar iespēju atteikties. Sešos randomizētos universitāšu pasākumu eksperimentos augu valsts noklusējuma izvēle palielināja šādas maltītes izvēles varbūtību par 43 procentpunktiem. Citā konferenču pētījumā veģetārs noklusējums palielināja veģetāro pusdienu izvēli no 2-12,5% līdz 86-89%. Šie rezultāti nav automātiski pārnesami uz katru auditoriju, taču tie rāda, ka izvēles arhitektūra var būt daudz iedarbīgāka par vienkāršu informatīvu saukli.

Rīcības dizains: komunikācija kopā ar izvēles vides maiņu

Pasākuma ilgtspējas komunikācijā jānošķir situācijas, kurās apmeklētājam vienkārši nepieciešama informācija, no situācijām, kurās daudz efektīvāk ir mainīt pašu izvēles vidi. Uzvedības pētījumi rāda, ka nelielas izmaiņas ēdināšanas, šķirošanas, mobilitātes vai citu pakalpojumu organizēšanā var palīdzēt cilvēkam izvēlēties vēlamu rīcību bez papildu piepūles. Komunikācijas uzdevums tad ir īsi izskaidrot, kā risinājumu izmantot, nevis pārlikt visu atbildību uz apmeklētāju.

Īpaši uzskatāms ir Pelle Guldberg Hansen, Andreas Maaløe Jespersen un Laurits Rhoden Skov lauka eksperiments Dānijas Operā. Stāvošajās pusdienās 220 dalībniekiem vienā identiskā bufetē tika izmantoti standarta 27 cm šķīvji, bet otrā - 24 cm šķīvji. Mazāko šķīvju grupā vidējais neapēstā ēdiena daudzums bija 14,8 g, salīdzinot ar 20 g standarta šķīvju grupā - par 25,8% mazāk. Šis piemērs rāda, ka pārtikas atkritumu mazināšanā var būt lietderīgi kombinēt porciju un servēšanas dizainu ar atļaujošu, pozitīvu vēstījumu, piemēram: “Paņem tik, cik šobrīd vēlies - papildināt vari jebkurā laikā.” Rezultātu nevajadzētu interpretēt kā universālu prasību visiem pasākumiem; šķīvju izmērs jāpielāgo ēdiena veidam, servēšanas modelim un auditorijai.

73.tabula. Konkrētie komunikācijas piemēri

Joma	Rīcības / izvēles vides dizains	Konkrēts komunikācijas piemērs	Ko tas palīdz panākt / nosacījums
Bufetes ēdināšana	Izmantot mēreni mazākus šķīvjus; ļaut porciju papildināt; ēdienu papildināt pakāpeniski.	“Paņem tik, cik šobrīd vēlies. Droši nāc vēlreiz!”	Mazāk pārpildītu šķīvju un neapēstas pārtikas. Neizmantojot tik mazus traukus, ka tie rada neērtības vai neatbilst ēdienam.
Porciju izvēle	Piedāvāt mazāku un pilnu porciju vai mazāku sākuma porciju ar papildināšanas iespēju.	“Sāc ar mazāku porciju - ja gribēsi vēl, papildināsim.”	Dod cilvēkam kontroli un mazina nepieciešamību paņemt vairāk “drošībai”.
Augu valsts ēdināšana	Pievilcīgi izvietot augu valsts ēdienus; atbilstošā formātā izmantot tos kā noklusējuma maltīti ar reālu alternatīvu.	“Šodienas pusdienas: krāsni cepts ķirbis ar grūbām, zaļumiem un tahini mērci.”	Uzmanību vērš uz garšu un kvalitāti. Uztura marķējumu saglabā skaidru un pieejamu.
Pārtikas atlikumi	Plānot porcijas pēc reģistrēto skaita; bufeti papildināt mazākās partijās; paredzēt pārpalikumu drošu apsaimniekošanu.	“Paņem tik, cik apēdēsi - ēdienu regulāri papildinām.”	Komunikācija strādā tikai kopā ar ēdinātāja procesu un pārtikas drošības prasībām.
Dzeramais ūdens	Uzpildes punktus novietot redzamās un loģiskās vietās; informēt jau pirms pasākuma.	“Paņem savu pudeli. Uzpildi bez maksas pie A un C ieejas.”	Mazina vajadzību pēc vienreizlietojamām pudelēm; risinājumam jābūt faktiski pieejamam.
Depozīta / atkārtoti lietojami trauki	Nodošanas punktus izvietot galvenajās plūsmās un pie izejām; sistēmu vienādot visā teritorijā.	“PAŅEM. LIETO. ATDOD. Tuvākais nodošanas punkts →”	Samazina berzi un palielina atgriešanas iespējamību.
Atkritumu šķirošana	Visas frakcijas novietot kopā un vienādā secībā; izmantot konkrētajā pasākumā sastopamo priekšmetu attēlus.	“Kur likt šo? [glāzes attēls] → IEPAKOJUMS.”	Samazina minēšanu. Norādei jāsakrīt ar apsaimniekotāja faktisko šķirošanas sistēmu.
Mobilitāte	Sabiedriskā transporta, velo un iešanas informāciju dot jau biļetes/reģistrācijas brīdī; norādīt reālus maršrutus.	“No pieturas ‘___’ līdz ieejai - 3 minūtes. Velonovietne pie B ieejas.”	Ietekmē izvēli pirms brauciens jau ir izplānots.
Kopbraukšana	Ja sabiedriskais transports nav pietiekams, nodrošināt organizētu vai droši izmantojamu kopbraukšanas risinājumu.	“Braucat no viena reģiona? Kopbraukšanas informācija: ____.”	Vēstījumu publicē tikai tad, ja aiz tā ir praktisks un drošs risinājums.
Enerģija	Nevajadzīgu apgaismojumu/iekārtas izslēgt organizatoriski; izvēlēties efektīvas iekārtas un atbilstošu energoapgādi.	Apmeklētāja vēstījums nav obligāts. Ja komunicē: “Skatuves elektroapgādei izmantots ____; tvērums: ____.”	Daļa ietekmes jānovērš organizatoram bez prasības apmeklētājam mainīt uzvedību.

Joma	Rīcības / izvēles vides dizains	Konkrēts komunikācijas piemērs	Ko tas palīdz panākt / nosacījums
Materiāli un noformējums	Projektēt modulārus, izturīgus un atkārtoti izmantojamus elementus; paredzēt uzglabāšanu.	“Šis norāžu stends izmantots jau trešo reizi.”	Padara aprites principu redzamu ar konkrētu, pārbaudāmu piemēru.
Druka un digitālie materiāli	Digitālo informāciju izmantot tur, kur tā ir ērta; drukātu alternatīvu saglabāt pēc vajadzības.	“Programma telefonā → QR. Drukāta versija pieejama informācijas punktā.”	Nesauc digitālo risinājumu automātiski par “beziekmes”; saglabā pieejamību.
Pieejamība un iekļaušana	Bezpakāpju maršruti, atpūtas vietas, pieejamas tualetes, apmācīts personāls; svarīgo informāciju nedot tikai QR vai krāsā.	“Bezpakāpju ieeja - B. Pieejama pielāgota tualete. Palīdzība: ____.”	Ilgtermiņa risinājums nedrīkst radīt jaunus šķēršļus. Informācijai jāatspoguļo faktiskie risinājumi.
Darbinieki un brīvprātīgie	Pirms pasākuma īsa instrukcija par galvenajām sistēmām un vienotiem skaidrojumiem.	Iekšējais skripts: “Ja jautā par glāzi: depoizts ir ____; atdot var ____; pēc pasākuma dati tiek uzskaitīti ____.”	Iekšējā komunikācija ir priekšnoteikums konsekventai ārējai komunikācijai.
Piegādātāji	Līgumā noteikt gan rīcību, gan datu iesniegšanu; pārbaudīt izpildi.	“Piegādātājs pēc pasākuma iesniedz izsniegto/atgrieztu vienību skaitu un izmantoto materiālu pierādījumus.”	Komunikācijai par sasniegumu ir nepieciešams datu avots; prasību iestrādā jau iepirkumā/līgumā.
Pēcpasākuma rezultāti	Iepriekš noteikt indikatorus un datu īpašniekus; publicēt rezultātu tikai pēc pārbaudes.	“Mērķis 60% dalībnieku ieradās pasākumā bez privātā auto; sasniegts 5%. Nākamreiz mobilitātes informāciju sniegsim agrāk.”	Parāda progresu, ne tikai panākumus, un ļauj mācīties nākamajam pasākumam.

Svarīgs robežprincips. Ne katra pasākuma ietekme jārisina ar apmeklētāja uzvedības maiņu. Ja organizators var samazināt ietekmi ar iepirkumu, pakalpojuma dizainu, tehnisku risinājumu vai līguma prasību, tas parasti ir drošāks sākumpunkts. Komunikāciju izmanto tur, kur cilvēkam jāzina par pieejamo risinājumu, jāizdara izvēle vai jāveic konkrēta darbība.

Iekšējā komunikācija pirms ārējās komunikācijas. Pirms publiskas kampaņas personālam, brīvprātīgajiem, apsardzei, ēdinātājiem un citiem kontaktpersonāla pārstāvjiem jāzina galvenās pasākuma ilgtermiņa sistēmas un jāspēj tās izskaidrot vienkārši. World Athletics rekomendē, lai pasākuma personāls izprastu ilgtermiņa pieeju, demonstrētu to praksē un spētu komunicēt ar kolēģiem, partneriem, piegādātājiem un apmeklētājiem.

Nepārkomunicēt. Ilgtermiņa vēstījumu daudzums pats par sevi nav kvalitātes rādītājs. Operatīvai informācijai jāparādās lēmuma vai rīcības vietā, bet metodoloģijai, datu robežām un detalizētam pamatojumam - otrajā informācijas līmenī. Tādējādi pasākuma vide netiek pārslogota ar gariem skaidrojumiem, vienlaikus saglabājot caurskatāmību.

Noslēdzošais princips: efektīva ilgtermiņa komunikācija sākas nevis ar saukli, bet ar labi izstrādātu risinājumu. Organizators vispirms padara vēlamu rīcību iespējamu un vienkāršu, pēc tam īstajā brīdī to skaidri izkomunicē, bet pēc pasākuma - izmēra, pārbauda un godīgi parāda rezultātu.

IZVEIDOT → ATVIEGLOT → NORĀDĪT → IESAISTĪT → IZMĒRĪT → PĀRBAUDĪT → KOMUNICĒT

Formulējumu princips: vispirms nosauc to, ko cilvēks saņem vai var izdarīt; pēc tam - kur un kā; tikai tad, ja nepieciešams, pievieno vides pamatojumu. Piemēram: “Paņem savu pudeli. Uzpildi pie A ieejas.” ir operatīvi spēcīgāks par “Samazini vienreizlietojamās plastmasas patēriņu”.

5.2.1. Komunikācija pirms pasākuma

Pirms pasākuma komunikācija ir īpaši nozīmīga, jo šajā posmā apmeklētājs pieņem vairākus lēmumus, kuri vēlāk būtiski ietekmē pasākuma vides pēdu - izvēlas pārvietošanās veidu, plāno līdzī nēmam priekšmetus, ēdināšanu, izmitināšanu un citus pakalpojumus. Tādēļ informācija par ilgtspējas nosacījumiem jāpublicē pietiekami agri un tajā pašā vietā, kur apmeklētājs saņem praktisko informāciju par pasākumu.

Ieteicamais minimālais informācijas kopums pirms pasākuma:

- kā nokļūt ar sabiedrisko transportu, kājām un velosipēdu, norādot maršrutus, pieturas un velonovietnes;
- autostāvvietu pieejamība un nosacījumi, īpaši, ja to skaits ir ierobežots;
- ko ieteicams paņemt līdzi, piemēram, atkārtoti lietojamu ūdens pudeli;
- kā darbosies depozīta trauku vai cita atkārtotas lietošanas sistēma;
- kādas ēdināšanas izvēles būs pieejamas, tostarp augu valsts piedāvājums;
- kādi pieejamības un iekļaušanas risinājumi ir nodrošināti;
- kur atrodama detalizētāka informācija par pasākuma ilgtspējas nosacījumiem.

Ieteicams izvairīties no situācijas, kurā ilgtspējas informācija ir paslēpta atsevišķā sadaļā, bet praktiskajā sadaļā “Kā nokļūt?” vispirms aprakstīta tikai piekļuve ar automašīnu. Vēlamajai izvēlei jābūt redzamai tajā brīdī, kad apmeklētājs pieņem lēmumu.

Ilgspējas komunikācija ir visefektīvākā tad, ja tā tiek sniegta brīdī, kad cilvēks var pieņemt attiecīgo lēmumu. Tāpēc zemāk dotie piemēri veidoti nevis pēc komunikācijas kanāla, bet pēc konkrētas situācijas.

74.tabula. Praktiskās komunikācijas vēstījumi dažādās situācijās

Situācija	Vēlamais komunikācijas mērķis	Ieteicamais vēstījums	Kanāls / brīdis
Biļetes vai reģistrācijas iegāde	Ietekmēt nokļūšanas izvēli	“Plāno braucienu bez auto: 11. tramvaja pietura ir 200 m no ieejas; velonovietne - pie B ieejas.”	Reģistrācijas lapa, biļete, apstiprinājuma e-pasts.
2-3 dienas pirms pasākuma	Atgādināt par praktiskām izvēlēm	“Paņem līdzi savu ūdens pudeli - bezmaksas uzpildes punkti būs pie A un C ieejas.”	E-pasts, sociālie tīkli, lietotne.
Pie ieejas	Ātri orientēt	“VELO → ŪDENS → DEPOZĪTS → INFORMĀCIJA →”	Liela, kontrastaina norāde.
Pie ēdinātāja	Atvieglot izvēli un mazināt atlikumus	“Augu valsts izvēle 🌱”; “Paņem tik, cik apēdīsi.”	Ēdienkarte, stends, ekrāns.
Saņemot depozīta glāzi	Izskaidrot sistēmu pirms lietošanas	“Par glāzi maksā depozītu X EUR. Atdod jebkurā depozīta punktā un saņem to atpakaļ.”	Pie tirdzniecības punkta.
Pie šķirošanas stacijas	Panākt pareizu šķirošanu	“IEPAKOJUMS → dzeltenais BIO → brūnais CITI → pelēkais” + konkrēto pasākuma priekšmetu attēli.	Tieši virs/uz tvertnēm.

Situācija	Vēlamais komunikācijas mērķis	Ieteicamais vēstījums	Kanāls / brīdis
Pie atkārtoti izmantota noformējuma	Izglītēt bez traucēšanas	“Šis noformējums izmantots jau trešo reizi. Uzzini, kā tas tiek glabāts un izmantots atkārtoti → QR.”	Neliela norāde + QR.
Pēc pasākuma	Komunicēt rezultātu un atbildību	“Mērķis: 60% dalībnieki ierodas bez auto. Sasniegts: 54%. Nākamreiz informāciju par transportu ievietosim jau biļetes iegādes solī.”	Mājaslapa, sociālie tīkli, pārskats.
Ja rezultāts ir sliktāks nekā plānots	Saglabāt uzticamību	“Mērķi nesasniedzām. Galvenais iemesls - _____. Nākamajā pasākumā mainīsim _____.”	Pēcpasākuma pārskats / publisks kopsavilkums.

Zemāk dotie teksti ir paraugi; skaitļi, maršruti un risinājumi pirms izmantošanas jāaizstāj ar konkrētā pasākuma datiem.

75.tabula. Gatavās komunikācijas veidnes dažādiem kanāliem

Kanāls / situācija	Gatavā veidne
Reģistrācijas e-pasts	“Plāno savu nokļūšanu jau tagad. Uz pasākumu iesakām doties ar sabiedrisko transportu, kājām vai velosipēdu. Tuvākā pietura: _____. Velonovietne: _____. Ja tomēr nepieciešams auto, informācija par stāvvietām: _____.”
Sociālais ieraksts pirms pasākuma	“Paņem līdzi savu ūdens pudeli 💧 Pasākuma teritorijā to bez maksas varēsi uzpildīt pie ____ un _____. Mazāk vienreizlietojama iepakojuma - vienkāršāka izvēle mums visiem.”
Sociālais ieraksts par mobilitāti	“Uz pasākumu bez stāvvietas meklēšanas 🚗 No ____ pieturas līdz ieejai ir tikai ____ minūtes kājām. Maršruti un kustības laikus skaties: _____.”
Norāde pie depozīta sistēmas	“PAŅEM. LIETO. ATDOD. Depozīts: __ EUR. Atdod glāzi jebkurā depozīta punktā un saņem depozītu atpakaļ.”
Norāde pie šķirošanas	“PIRMS IZMET - PASKATIES, KUR. [iepakojuma attēls] → _____. [bio attēls] → _____. [citi] → _____.”
QR skaidrojums	“Kāpēc mēs to darām? Šeit atradīsi informāciju par izmantoto risinājumu, mērījumu metodi, datu avotu un sasniegto rezultātu.”
Pēcpasākuma sociālais ieraksts	“Ko paveicām kopā? __% depozīta glāžu atgriezās aprītē; __% apmeklētāju ieradās bez privātā auto; __ kg pārtikas pārpalikumu tika novērsti/ziedoti. Datu avoti un metodika: _____.”
Pēcpasākuma ieraksts, ja mērķis nav sasniegts	“Mērķis bija _____, sasniedzām _____. Galvenais izaicinājums bija _____. Nākamajā pasākumā mainīsim _____. Pilns rezultātu kopsavilkums: _____.”
Mediju / preses materiāls	“Pasākuma ilgtspējas rezultāti balstīti izmērītos datos. Galvenie rādītāji: _____. Aprēķina robežas un datu avoti: _____. Rezultāti neatspoguļo visas iespējamās pasākuma ietekmes, bet konkrēti norādītās kategorijas.”

5.2.2. Komunikācija pasākuma laikā

Pasākuma laikā komunikācijas galvenais uzdevums ir palīdzēt apmeklētājam ātri un pareizi izmantot izveidotos risinājumus. Šajā posmā priekšroka dodama īsām, vizuāli uztveramām instrukcijām. Vienā vietā ieteicams komunicēt vienu galveno darbību.

76.tabula. Komunikācijas ieteikumi pasākuma laikā

Situācija	Īsa rīcības norāde	Papildu informācija
Ūdens uzpildes punkts	“UZPILDI ŪDENI ŠEIT”	QR kodā - informācija par vienreizlietojamā iepakojuma samazināšanu.
Depozīta punkts	“ATDOD GLĀZI ŠEIT”	Īss skaidrojums par depozīta summu un atgriešanas kārtību.
Šķirošanas stacija	“PIRMS IZMET - PASKATIES, KUR”	Krāsa + simbols + konkrēti attēli ar pasākumā izmantotajiem iepakojumiem.
Velonovietne	“VELO NOVIETNE →”	Norāde pasākuma kartē un digitālajos kanālos.
Ēdināšana	“AUGU VALSTS IZVĒLE ”	Ēdienkartē skaidri identificēti piedāvājumi.
Atkārtoti izmantots noformējums	“ŠIS MATERIĀLS JAU IR BIJIS PASĀKUMĀ - UN BŪS VĒL”	QR kodā - īss stāsts par materiāla apriti.

Lielos pasākumos norādēm jābūt saskatāmām arī cilvēku plūsmā. Praktiski tas nozīmē pietiekamu izmēru, kontrastu, vienotu simbolu un krāsu sistēmu un izvietošanu virs vai tieši pie rīcības punkta. Detalizētu izglītojošu informāciju ieteicams nodalīt no operatīvās instrukcijas, izmantojot QR kodus, pasākuma lietotni, tīmekļvietni vai informatīvos ekrānus.

“5 sekunžu tests” pasākuma norādēm

Operatīvām pasākuma norādēm ieteicams izmantot vienkāršu praktisko pārbaudi. Pirms maketa apstiprināšanas to parāda personai, kura nav iesaistīta tā izstrādē, un ļauj aplūkot dažas sekundes. Norāde ir pietiekami skaidra, ja cilvēks bez papildu skaidrojuma spēj atbildēt:

- Ko man šeit ir jādara?
- Kur man tas jādara?
- Vai es saprotu izmantotos simbolus un vārdus?
- Vai vēlamā darbība ir fiziski iespējama tieši šajā vietā?
- Vai svarīgākā informācija ir redzama arī bez QR koda?

Šis tests nav formāla pieejamības vai lietojamības pārbaude, bet ātrs kvalitātes kontroles instruments. Lielos pasākumos ieteicams papildus veikt norāžu pārbaudi reālā apmeklētāja maršrutā pirms pasākuma atklāšanas.

Mērķauditorijas un vēstījumu nesēji

Pasākuma komunikāciju nepieciešams pielāgot dažādām auditorijām. Apmeklētājiem svarīga ir vienkārša praktiskā informācija, savukārt piegādātājiem un tirgotājiem nepieciešami precīzi nosacījumi, termiņi un pierādījumu prasības. Ilgtspējas vēstījumu nesēji var būt ne tikai organizatora komunikācijas komanda, bet arī mākslinieki, moderatori, darbinieki, brīvprātīgie, ēdinātāji, sponsori un sadarbības partneri.

77.tabula. Komunikācijas brīdis un kanāls, komunicējot ar dažādām mērķauditorijām

Mērķauditorija	Ko komunicēt	Piemērotākais brīdis/kanāls
Apmeklētāji	Mobilitāte, ūdens, trauki, šķirošana, ēdināšana, pieejamība.	Biļete/reģistrācija, mājaslapa, sociālie mediji, norādes pasākumā.
Piegādātāji/tirgotāji	Obligātie nosacījumi, aizliegtie materiāli, datu un pierādījumu prasības.	Iepirkuma dokumenti, līgums, piegādātāju instruktāža.
Darbinieki/brīvprātīgie	Vienota instrukcija un atbildes uz biežākajiem apmeklētāju jautājumiem.	Instruktāža pirms pasākuma, īsa atgāde.
Mākslinieki/dalībnieki	Pārvietošanās, viesmīlības un materiālu nosacījumi; iespēja būt par pozitīvu piemēru.	Līgums/rider, dalībnieku informācija, sociālie tīkli.
Mediji/partneri	Konkrēti sasniegumi, dati, robežas un avoti.	Preses materiāli un pēcpasākuma rezultātu ziņojums.
Apkaimes iedzīvotāji	Satiksme, troksnis, piekļuve, laiks un kontaktinformācija.	Savlaicīgs paziņojums pirms pasākuma.

5.2.3. Komunikācija pēc pasākuma un rezultātu publiskošana

Pēc pasākuma komunikācijai jāpāriet no nodomu un rīcības skaidrošanas uz faktisko rezultātu atspoguļošanu. Rezultātu komunikācijā jāizmanto 3.4. sadaļā noteiktie rādītāji un datu kvalitātes principi. Vēlams publicēt ne tikai sasniegumus, bet arī jomas, kurās mērķis nav sasniegts, un norādīt nākamo uzlabojumu.

Ieteicamais piemērs: “Mūsu mērķis bija samazināt vienreizlietojamo trauku izmantošanu. Pasākumā tika izmantota depozīta glāžu sistēma. Kopumā izsniegtas 12 450 glāzes, no kurām 11 953 atgrieztas - 96%. Datu avots: depozīta sistēmas operatora atskaite. Nākamajā pasākumā mērķis ir sasniegt vismaz 98% atgriešanas rādītāju.”

Ieteicamais piemērs, ja mērķis nav sasniegts: “54% apmeklētāju ieradās ar sabiedrisko transportu, velosipēdu vai kājām. Mērķis bija 60%. Nākamajā pasākumā plānojam informāciju par sabiedrisko transportu iekļaut jau biļetes iegādes un reģistrācijas posmā.”

Šāda pieeja palielina komunikācijas ticamību un palīdz izvairīties no iespaida, ka ilgtspējas komunikācijas mērķis ir tikai reputācijas veidošana.

5.3. Zaļmaldināšanas novēršana komunikācijā

Vides apgalvojumiem jābūt pietiekami konkrētiem, lai to patiesumu būtu iespējams pārbaudīt. Direktīva (ES) 2024/825 pastiprina prasības pret vispārīgiem vides apgalvojumiem un ilgtspējas marķējumiem. No 2026. gada 27. septembra dalībvalstīs piemērojamajā regulējumā īpaša uzmanība pievērsta tādiem vispārīgiem apgalvojumiem kā “videi draudzīgs”, “zaļš”, “klimatam draudzīgs” un līdzīgiem formulējumiem, ja tiem nav atbilstoša pierādījuma. Tāpat nedrīkst radīt iespaidu par visa produkta vai darbības vides sniegumu, ja pierādījums attiecas tikai uz vienu aspektu, un uz SEG kompensāciju vien nedrīkst balstīt apgalvojumu par neitrālu, samazinātu vai pozitīvu klimata ietekmi.

78.tabula. Zaļmaldināšanas novēršana komunikācijā

Sarkanais karogs	Kāpēc problemātiski	Drošāka pieeja
“100% zaļš pasākums”	Visaptverošs apgalvojums bez skaidras robežas.	Nosaukt konkrētos sasniegumus un rādītājus.

Sarkanais karogs	Kāpēc problemātiski	Drošāka pieeja
“Videi draudzīgs pasākums”	Nav skaidrs, kuri vides aspekti un kā ir novērtēti.	“Nešķirotu atkritumu daudzums uz apmeklētāju samazināts par X%.”
“Bez ietekmes uz vidi”	Pasākumam praktiski vienmēr ir vairākas ietekmes.	Norādīt novērtētās kategorijas un aprēķina robežas.
“CO ₂ neitrāls” tikai kompensācijas dēļ	Kompensācija neaizstāj bruto emisiju samazinājumu.	Atsevišķi norādīt bruto emisijas, samazinājumu un kompensācijas lomu.
“Ekoloģiski materiāli”	Nav definēts materiāls vai kritērijs.	Nosaukt materiālu, sertifikātu/markējumu un tā tvērumu.
“Ilgtspējīgs ēdiens”	Pārāk plašs apgalvojums.	“X% piedāvāto porciju bija augu valsts.”
“Zaļā enerģija”	Neskaidrs avots un pierādījums.	Norādīt enerģijas avotu un izmantoto izcelsmes/piegādes apliecinājumu.
“Atkritumu nav”	Var slēpt atkritumu pārvietošanu vai neuzskaitītas plūsmas.	Norādīt kg, frakcijas un apsaimniekošanas veidu.

79.tabula. Kas komunikācijā nestrādā vai rada paaugstinātu risku

Situācija	Kāpēc tā ir vāja / riskanta	Ieteicamā alternatīva
Viens “zaļš” ieraksts pirms pasākuma	Nesniedz rīcības informāciju visā lēmumu ķēdē.	Atkārtota komunikācija: biļete → e-pasts → sociālie tīkli → norāde pasākumā → rezultāts pēc pasākuma.
“Glābsim planētu!” bez konkrētas darbības	Abstrakts un grūti sasaistāms ar cilvēka izvēli.	“Paņem savu pudeli; uzpildi pie A ieejas.”
Gara rindkopa pie šķirošanas tvertnes	Lēmums jāpieņem sekundēs.	Attēls + materiāla nosaukums + bulta; detalizētāks skaidrojums atsevišķi.
QR kods kā vienīgā instrukcija	Ne visiem ir ierīce, internets vai iespēja to izmantot.	Pamatinstrukcija redzama fiziski; QR tikai papildu informācijai.
Dati bez konteksta	“1,2 t CO ₂ e” auditorijai var neko neizteikt.	Norādīt robežu, periodu, salīdzinājumu un vienību, piem., kg CO ₂ e uz apmeklētāja-dienu.
Vainojošs vai moralizējošs tonis	Var radīt pretestību un novērst uzmanību no risinājuma.	Piedāvāt ērtu izvēli, skaidru ieguvumu un konkrētu darbību.
Nepārbaudīts “visi tā dara” sociālās normas vēstījums	Var būt maldinošs un graut uzticēšanos.	Izmantot tikai izmērītu iepriekšējā pasākuma rādītāju.
“Zaļš pasākums” tikai viena sertificēta produkta dēļ	Pierādījuma tvērums ir šaurāks par apgalvojumu.	Precīzi nosaukt sertificēto produktu/pakalpojumu un tā tvērumu.
“Klimatneitrāls” tikai kompensācijas dēļ	Var radīt maldinošu iespaidu par emisiju samazinājumu.	Atsevišķi komunicēt bruto emisijas, samazinājumu un kompensācijas lomu.

5.4. Komunikācijas prasības iepirkumos un līgumos

Ja pasākumu vai tā komunikāciju nodrošina ārpalpojuma sniedzējs, ilgtspējas komunikācijas kvalitāti ieteicams nostiprināt iepirkuma dokumentācijā un līgumā. Prasībām jābūt proporcionālām un pārbaudāmām, un tām jānosaka ne tikai komunikācijas materiālu izveide, bet arī informācijas avots un apstiprināšanas kārtība.

80.tabula. Komunikācijas prasības iepirkumos un līgumos

Prasība	Ieteicamais formulējuma saturs	Pierādījums
Vides apgalvojumu pārbaude	Pirms publicēšanas visi būtiskie vides apgalvojumi saskaņojami ar pasūtītāju un tiem pievienojams pierādījuma avots.	Apgalvojumu/pierādījumu reģistrs.
Rīcības informācija	Komunikācijā iekļaujama praktiska informācija par mobilitāti, šķirošanu, trauku sistēmu, ūdeni un citiem pasākumam piemērojamiem risinājumiem.	Apstiprināti maketi, tīmekļa ekrānattēli, pasākuma norāžu foto.
Pieejamība	Digitālajam un vizuālajam saturam jābūt veidotam piekļūstamā formā, ievērojot attiecīgās prasības.	Maketi/faili un pieejamības pārbaude.
Pēcpasākuma rezultāti	Pēc pasākuma sagatavojama īsa rezultātu komunikācija, balstoties pasūtītāja apstiprinātajos datos.	Publicētais rezultātu kopsavilkums un datu avoti.
Marķējumi/sertifi kāti	Drīkst izmantot tikai tādus marķējumus un sertifikācijas apgalvojumus, kuru lietošanas tiesības un tvērums ir pārbaudīts.	Licence, sertifikāts vai oficiāla reģistra pārbaude.

5.5. Praktiska komunikācijas matrica

Pasākuma komunikācijas plānu ieteicams sagatavot vienlaikus ar pasākuma ilgtspējas plānu. Zemāk dotā matrica palīdz sasaistīt rīcību, auditoriju, komunikācijas brīdi, kanālu un pierādījumu.

81.tabula. Pasākuma komunikācijas matrica

Ko komunicē	Kam	Kad	Kanāls	Kā pārbauda
Nokļūšana bez privātā auto	Apmeklētāji/dalībnieki	Pirms pasākuma	Biļete, reģistrācija, mājaslapa, sociālie tīkli	Publicētā informācija atbilst faktiskajiem maršrutiem.
Depozīta sistēmas kārtība	Apmeklētāji/tirgotāji	Pirms un pasākuma laikā	Tirgotāju instrukcija, norādes, ekrāni	Operatora kārtība un izvietojuma pārbaude.
Atkritumu šķirošana	Visi	Pasākuma laikā	Šķirošanas staciju norādes	Norādes atbilst faktiskajām frakcijām.
Pieejamības risinājumi	Apmeklētāji ar dažādām vajadzībām	Pirms un pasākuma laikā	Mājaslapa, karte, informācijas punkts	Faktiski nodrošināto risinājumu pārbaude.
Izmērītie rezultāti	Sabiedrība, pasūtītājs, partneri	Pēc pasākuma	Mājaslapa, sociālie tīkli, ziņojums	3.4. metodikas dati un pierādījumi.

Ieteicamais komunikācijas kontrolesaraksts

- Vai katram vides apgalvojumam ir identificējams pierādījums?
- Vai vēstījums nosauc konkrētu darbību vai rezultātu, nevis tikai vispārīgu “zaļumu”?
- Vai apmeklētājam ir skaidrs, ko tieši no viņa sagaida?
- Vai vēlamā rīcība ir praktiski iespējama pasākuma infrastruktūrā?
- Vai informācija tiek sniegta pietiekami agri, lai cilvēks varētu mainīt savu izvēli?
- Vai informācija ir pieejama un saprotama dažādām auditorijām?
- Vai piegādātāji un darbinieki ir saņēmuši vienotu instrukciju?

- Vai norādes pasākuma vietā ir redzamas, konsekventas un atbilst faktiskajām plūsmām?
- Vai pēc pasākuma tiek publicēti izmērīti rezultāti, ne tikai īstenoto aktivitāšu saraksts?
- Vai tiek komunicēti arī būtiskie ierobežojumi, nenasniegtie mērķi un nākamie uzlabojumi?

5.6. Kopsavilkums

Atbildīgu un vidi cenošu pasākumu komunikācijai jābūt integrētai pasākuma pārvaldībā no plānošanas līdz pēcpasākuma izvērtējumam. Tās uzdevums ir ne tikai veidot pasākuma tēlu, bet palīdzēt auditorijai pieņemt konkrētas izvēles un nodrošināt pārskatāmu informāciju par sasniegtajiem rezultātiem. Praktiski tas nozīmē pāreju no vispārīgiem “zaļiem” saukļiem uz konkrētām instrukcijām un izmērāmiem apgalvojumiem.

Īstenot → izmērīt → pārbaudīt → komunicēt.

Informēt → padarīt izvēli vienkāršu → iesaistīt → nostiprināt vēlamo rīcību.

Noslēdzošie principi ilgtspējas komunikācijai pasākumos

1. Vispirms īsteno risinājumu, pēc tam par to komunicē.
2. Komunikāciju plāno tajā pašā laikā, kad mobilitāti, ēdināšanu, atkritumus, enerģiju un citus pasākuma risinājumus.
3. Sniedz informāciju tajā brīdī, kad cilvēks vēl var pieņemt vai mainīt lēmumu.
4. Dod konkrētu rīcības instrukciju, nevis tikai vispārīgu aicinājumu būt “zaļam”.
5. Padari vēlamo izvēli vienkāršu un fiziski iespējamu.
6. Pielāgo vēstījumu auditorijai un kanālam; viens teksts neder visiem.
7. Datus ņem no sākotnējā, pārbaudāmā avota un saglabā pierādījumu.
8. Skaitļiem dod kontekstu: periods, robežas, salīdzinājuma bāze un mērvienība.
9. Komunicē arī nenasniegtos mērķus un nākamo uzlabojumu - tas stiprina uzticamību.
10. Pēc pasākuma izvērtē ne tikai sasniegtos vides rezultātus, bet arī to, vai komunikācija palīdzēja cilvēkiem rīkoties.

DARĪT → PADARĪT VIEGLI → NORĀDĪT → IZSKAIDROT → IZMĒRĪT → PĀRBAUDĪT → KOMUNICĒT

Papildu vadlīnijas un prakses avoti

Oulu City / Oulu2026. Responsibility guidelines for responsible and environmentally friendly events.
<https://futurevents oulu.com/vastuullisuusohjeet/>

City of Helsinki. Sustainable tourism, events and urban marketing.
<https://kestavyys.hel.fi/en/economy/sustainable-tourism-events-and-urban-marketing/>

Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva (ES) 2024/825 (2024. gada 28. februāris), ar ko groza Direktīvas 2005/29/EK un 2011/83/ES attiecībā uz patērētāju iespēcināšanu zaļās pārkārtošanās procesam. EUR-Lex:
<https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2024/825/oj/eng>

5.7. Starptautisko vadlīniju rekomendāciju integrēšana pasākumu komunikācijā

Lai komunikācijas ieteikumi būtu balstīti ne tikai atsevišķos pētījumos, bet arī praktiski pārbaudītās pārvaldības pieejās, šajā ceļvedī izmantotas Eiropas Komisijas, Oulu pilsētas, World Athletics, UNDP, UNEP un Starptautiskās Tirdzniecības palātas (ICC) rekomendācijas. Šie avoti atšķiras pēc tvēruma, tomēr tajos atkārtojas vienoti principi: ilgtspējas komunikācija jāplāno kopā ar pašu pasākumu; auditorijai jādod iespēja rīkoties; rezultāti jāmēra un jāpublicē; vides apgalvojumiem jābūt skaidriem, samērīgiem un pamatotiem.

81.tabula. Starptautisko vadlīniju rekomendāciju integrēšana pasākumu komunikācijā

Avots / pieeja	Ko rekomendē komunikācijai	Ko pārņemt šajā ceļvedī
Eiropas Komisija, Guidelines on organising sustainable meetings and events (2024)	Ilgtspējas izpratnes veidošana visā pasākuma ciklā; praktiskas norādes dalībniekiem; kontrolesaraksts; digitālie eko-padomi; iespēja pēc pasākuma apkopot ilgtspējas rezultātus.	Pirms-laikā-pēc pasākuma struktūra; minimālais komunikācijas komplekss; pēcpasākuma rezultātu kopsavilkums.
Oulu Sustainable Event Production Guide	Komunicēt auditorijai, medijiem, partneriem, personālam un brīvprātīgajiem; pateikt, kādas izvēles organizators jau izdarījis un ko sagaida no apmeklētāja; atklāti komunicēt arī neveiksmes un uzlabojumus.	Formula “organizatora izvēle → apmeklētāja rīcība”; caurskatāma komunikācija par nesasniegtajiem mērķiem; redzamas norādes un digitāli papildinājumi.
World Athletics Sustainable Events Communications	Integrēt ilgtspējas vēstījumus kopējā komunikācijas plānā; iesaistīt ieinteresētās puses; dot informāciju, kas ļauj izvēlēties zemākas ietekmes transportu un ēdienu; izmantot klātienē un digitālos kanālus; pēc pasākuma novērtēt komunikācijas efektivitāti.	Komunikācijas plāna veidne ar mērķi, auditoriju, vēstījumu, kanālu, atbildīgo, rādītāju un pēcpasākuma izvērtējumu.
UNDP Guideline for Sustainable Events (2023)	Komunikāciju un pasākuma popularizēšanu skata kā atsevišķas ilgtspējas pārvaldības jomas līdzās mobilitātei, enerģijai, ūdenim, ēdināšanai un atkritumiem.	Komunikāciju definēt kā pārvaldības instrumentu, nevis tikai publicitāti.
UNEP Sustainable Events Guide	Ilgtspējas pārvaldību sasaista ar komunikāciju un ieinteresēto pušu iesaisti.	Iekšējās un ārējās komunikācijas sasaistīšana ar piegādātāju, partneru, darbinieku un apmeklētāju iesaisti.
ICC Framework for Responsible Environmental Marketing Communications (2025)	Vides apgalvojumiem jābūt patiesiem, skaidriem, nepārspilētiem un pamatotiem; jāvērtē apgalvojuma tvērums, salīdzinājuma bāze, pierādījumi un kopējais iespaids uz auditoriju.	Vides apgalvojumu pārbaudes tests un apgalvojumu/pierādījumu reģistrs pirms publicēšanas.

Veidne Nr. 1 - pasākuma ilgtspējas komunikācijas plāns

Komunikācijas plānu ieteicams sagatavot vienlaikus ar pasākuma ilgtspējas plānu. World Athletics rekomendē ilgtspējas vēstījumus integrēt kopējā pasākuma komunikācijas plānā, informēt un pilnvarot ieinteresētās puses pieņemt ilgtspējīgākus lēmumus, izmantot klātienē komunikācijas aktīvus pasākuma laikā un pēc pasākuma izvērtēt komunikācijas stratēģijas efektivitāti.

Lauks	Aizpildāmais saturs	Piemērs
Komunikācijas mērķis	Kādu rīcību, izpratni vai rezultātu vēlamies panākt?	Palielināt apmeklētāju īpatsvaru, kas ierodas bez privātā auto.

Lauks	Aizpildāmais saturs	Piemērs
Mērķauditorija	Kam vēstījums paredzēts?	Apmeklētāji, dalībnieki, darbinieki, piegādātāji.
Galvenais vēstījums	Ko tieši auditorijai jāzina?	Tuvākā sabiedriskā transporta pietura ir 200 m no ieejas.
Sagaidāmā rīcība	Ko auditorijai jā dara?	Izvēlēties sabiedrisko transportu, velo vai iešanu kājām.
Kanāls	Kur vēstījums tiks saņemts?	Biļete/reģistrācija, mājaslapa, sociālie tīkli, pasākuma karte.
Laiks	Kad informācija jāsniedz?	Biļetes iegādes brīdī un atkārtoti 2-3 dienas pirms pasākuma.
Atbildīgais	Kas sagatavo, pārbauda un publicē?	Komunikācijas vadītājs + ilgtspējas atbildīgais.
Pierādījums	Uz kādiem datiem balstās vēstījums?	Transporta operatora maršruti, karte, pasākuma mobilitātes plāns.
Rādītājs	Kā mērīsim komunikācijas efektivitāti?	Transporta veidu sadalījums pēcpasākuma aptaujā.
Pēcpasākuma izvērtējums	Kas izdevās un kas jāmaina?	Mērķis 60%, sasniegti 54%; nākamreiz informāciju integrēt agrāk.

Veidne Nr. 2 - vides apgalvojuma pārbaudes tests pirms publicēšanas

Veidne adaptē ICC 2025. Gada Environmental Claims Checklist loģiku pasākumu kontekstam. Tā nav juridiska atbilstības sertifikācija, bet praktisks iekšējās kvalitātes kontroles instruments. Ja uz kādu no būtiskajiem jautājumiem atbilde ir “nē” vai “nav zināms”, apgalvojums pirms publicēšanas jāprecizē vai jāpapildina ar pierādījumu.

Kontroljautājums	Jā / Nē / N/A	Kas jāpārbauda vai jāpievieno
1. Vai ir skaidrs, ko tieši apgalvojums nozīmē?		Izvairīties no neskaidriem vārdiem “zaļš”, “eko”, “videi draudzīgs” bez konkrēta pamatojuma.
2. Vai ir skaidrs apgalvojuma tvērums?		Viss pasākums vai tikai mobilitāte, trauki, ēdināšana, enerģija, materiāli u. c.
3. Vai apgalvojumam ir dokumentēts pierādījums?		Primārie dati, operatora atskaite, rēķins, mērījums, licence, sertifikāts vai aprēķins.
4. Vai pierādījums attiecas uz konkrēto pasākumu un periodu?		Norādīt datumu, periodu un datu robežas.
5. Ja ir salīdzinājums, vai salīdzinājuma bāze ir skaidra?		Piem., pret 2025. Gada pasākumu, izmantojot to pašu funkcionālo vienību un robežas.
6. Vai apgalvojums nepārspīlē pierādījuma tvērumu?		Vienas jomas sertifikāts vai sasniegums nav pierādījums visa pasākuma ilgtspējai.
7. Vai auditorijai praktiski ir pieejama solītā iespēja?		Piem., šķirošanas vai kompostēšanas infrastruktūra patiešām ir pieejama un saprotama.
8. Vai nav noklusēta informācija, kas būtiski mainītu kopējo iespaidu?		Pārbaudīt, vai atlasīti tikai pozitīvie dati, ignorējot būtisku pretēju faktu.
9. Vai marķējuma/sertifikāta lietošanas tiesības un tvērums ir pārbaudīts?		Licence, sertifikāta turētājs, derīgums, attiecināmais produkts/pakalpojums.

Kontroljautājums	Jā / Nē / N/A	Kas jāpārbauda vai jāpievieno
10. Vai apgalvojums saprātīgai mērķauditorijai neradīs plašāku iespaidu, nekā pierādīts?		Novērtēt ne tikai vārdus, bet arī attēlus, simbolus, krāsas un kopējo kontekstu.
11. Vai papildu informācija ir viegli pieejama?		Saite, QR kods vai pēcpasākuma ziņojums ar metodiku un datu avotiem.
12. Vai ir noteikts, kas apgalvojumu ir pārbaudījis/apstiprinājis?		Atbildīgā persona vai iekšējais saskaņošanas process.

Veidne Nr. 3 - vides apgalvojumu un pierādījumu reģistrs

Lieliem, publiski finansētiem vai reputācijas ziņā nozīmīgiem pasākumiem ieteicams uzturēt vienkāršu vides apgalvojumu reģistru. Tas ļauj komunikācijas komandai izmantot tikai iepriekš pārbaudītus formulējumus un vienlaikus saglabā auditējamu saikni starp publisko apgalvojumu un tā pierādījumu.

Nr.	Plānotais apgalvojums	Tvērums	Pierādījums / datu avots	Periods	Atbildīgais	Statuss
1	“96% izsniegto depozīta glāžu tika atgrieztas.”	Trauki	Operatora gala atskaite	Pasākuma diena	Ilgtermiņa atbildīgais	Apstiprināts
2	“X% apmeklētāju ieradās bez privātā auto.”	Mobilitāte	Apmeklētāju aptauja; norādīta izlase un metode	Pasākuma diena	Datu analītiķis	Pārbaudīt
3	“X% noformējuma izmantots atkārtoti.”	Materiāli	Materiālu uzskaites saraksts + foto	Sagatavošana/pasākums	Produkcijas vadītājs	Apstiprināts

Veidne Nr. 4 - divu līmeņu komunikācija: īsais vēstījums + pierādījums

Pasākuma vietā vai sociālajos tīklos nav lietderīgi izvietot visu metodoloģisko informāciju. Vienlaikus īss vēstījums nedrīkst kļūt maldinošs. Tāpēc ieteicama divu līmeņu pieeja: pirmajā līmenī sniedz īsu, saprotamu un patstāvīgi korektu apgalvojumu; otrajā līmenī ar saiti vai QR kodu nodrošina detalizētāku skaidrojumu par datiem, metodiku, robežām un avotu. Papildu informācija nedrīkst mainīt vai atspēkot galvenā vēstījuma nozīmi.

1. līmenis - publiskais vēstījums	2. līmenis - saite / QR kods “Uzzini vairāk”
“96% izsniegto glāžu tika atgrieztas.”	Izsniegto un atgrieztu vienību skaits, operatora atskaite, datums, aprēķina formula.
“Nešķirotu atkritumu daudzums uz apmeklētāju samazinājās par 18%.”	2025. un 2026. gada kg dati, apmeklētāju skaits, vienādas aprēķina robežas, datu avots.
“54% apmeklētāju ieradās bez privātā auto.”	Aptaujas jautājums, izlases lielums, datu vākšanas periods un aprēķina metode.
“X% pasākuma noformējuma izmantots atkārtoti.”	Materiālu kategorijas, uzskaites metode, foto vai materiālu saraksts.

Veidne Nr. 5 - pēcpasākuma ilgtermiņa komunikācijas kartīte

Īsu pēcpasākuma rezultātu kartīti iespējams izmantot tīmekļvietnē, sociālajos tīklos, pasūtītāja ziņojumā vai preses materiālā. Tās mērķis ir vienā formātā parādīt ne tikai sasniegumu, bet arī datu pamatu un nākamo uzlabojumu.

Elements	Aizpildāmais teksts
Ko apņēmāties?	Mūsu mērķis bija _____.
Ko izdarījām?	Pasākumā īstenojām _____.
Ko sasniedzām?	Rezultāts: _____.
Kā mēs to zinām?	Datu avots / metode / periods: _____.
Kas neizdevās vai kur palika izaicinājums?	_____
Ko darīsim nākamreiz?	_____
Kur pieejama detalizētāka informācija?	Saite / QR kods / ziņojums: _____.

Piemērs: “Mūsu mērķis bija samazināt vienreizlietojamo trauku izmantošanu. Ieviesām depoziāta glāžu sistēmu. No 12 450 izsniegtajām glāzēm atgrieztas 11 953 jeb 96%. Datu avots - depoziāta sistēmas operatora gala atskaite. Atsevišķos nodošanas punktos veidojās rindas; nākamajā pasākumā palielināsim nodošanas punktu skaitu un uzlabosim norādes.”

Veidne Nr. 6 - īso rīcības vēstījumu bibliotēka

Zemāk dotie formulējumi ir paraugi, kas pielāgojami konkrētā pasākuma faktiskajiem risinājumiem. Tos nedrīkst izmantot, ja pasākumā attiecīgā infrastruktūra vai pakalpojums nav nodrošināts.

Joma	Īsais vēstījums / sauklis	Praktiskais papildinājums
Mobilitāte	“Atstāj auto mājās - tiekamies pasākumā!”	Norādi konkrēto sabiedriskā transporta maršrutu, pieturu un velonovietni.
Mobilitāte	“Brauc kopā. Brauc ar sabiedrisko. Brauc ar velo.”	Pievieno karti un reālas nokļūšanas iespējas.
Ūdens	“Paņem pudeli. Uzpildi. Lieto atkal.”	Norādi bezmaksas ūdens punktu atrašanās vietas.
Depozīts	“Paņem. Lieto. Atdod.”	Norādi depoziāta summu un nodošanas punktus.
Aprīte	“Atdod glāzi - turpini aprīti.”	Izskaidro, ka glāze tiek mazgāta un izmantota atkārtoti.
Atkritumi	“Pirms izmet - paskaties, kur.”	Izmanto vienādus simbolus uz konteineriem un komunikācijas materiālos.
Ēdināšana	“Paņem tik, cik apēdīsi.”	Ja iespējams, informē arī par pārtikas pārpalikumu novēršanas sistēmu.
Ēdināšana	“Pamēģini augu valsts izvēli.”	Augu valsts maltītes ēdienkartē atzīmē vienādi un saprotami.
Materiāli	“Lieto vēlreiz.”	Pievieno konkrētu informāciju par atkārtoti izmantoto materiālu.
Rezultāti	“Ko paveicām kopā?”	Publicē 3-5 izmērītus rezultātus un saiti uz detalizētāku informāciju.

Veidne Nr. 7 - komunikācijas efektivitātes pēcpasākuma izvērtējums

World Athletics rekomendē pēcpasākuma izvērtējumā analizēt arī komunikācijas stratēģijas efektivitāti. Tāpēc ilgtspējas komunikācijai ieteicams noteikt ne tikai publicēto materiālu skaitu, bet arī rezultāta indikatorus.

Komunikācijas mērķis	Indikators	Datu avots	Rezultāts	Secinājums / nākamā rīcība
Veicināt nokļūšanu bez auto	% apmeklētāju bez privātā auto	Apmeklētāju aptauja		
Palielināt depoziņa atgriešanu	Atgrieztu trauku%	Operatora dati		
Uzlabot šķirošanas kvalitāti	Piemaisījumu īpatsvars / novērojumi	Atkritumu apsaimniekotāja dati / audits		
Palielināt izpratni par ilgtspējas risinājumiem	% respondentu, kuri pamanīja/izprata galvenos risinājumus	Pēcpasākuma aptauja		
Nodrošināt ticamu rezultātu komunikāciju	% publisko vides apgalvojumu ar dokumentētu pierādījumu	Apgalvojumu reģistrs		

Ieteikumi komunikācijas materiālu izstrādei un pieejamībai

Profesionāla ilgtspējas komunikācija ir ne tikai saturiski korekta, bet arī pieejama. Informācijai jābūt uztveramai cilvēkiem ar atšķirīgām vajadzībām, un būtiskās instrukcijas nedrīkst būt pieejamas tikai QR kodā vai tikai vienā digitālā kanālā. Operatīvajām norādēm jābūt redzamām arī bez viedierīces.

- izmantot vienkāršu valodu un īsus darbības vārdus: “atdod”, “uzpildi”, “šķiro”, “brauc”, “ņem līdzi”;
- izmantot pietiekamu kontrastu, salasāmu burtu izmēru un vienotu simbolu sistēmu;
- digitālajiem attēliem nodrošināt alternatīvo tekstu, video - subtitrus, bet būtiskajai informācijai - tekstuālu alternatīvu;
- nepaļauties tikai uz krāsu, lai atšķirtu atkritumu frakcijas vai citas izvēles; izmantot arī tekstu un simbolus;
- QR kodu izmantot detalizētai informācijai, nevis kā vienīgo veidu, kā saņemt kritiski svarīgu instrukciju;
- ja auditorija ir starptautiska, izvērtēt būtiskās informācijas pieejamību vairākās valodās;
- lielos pasākumos pirms atklāšanas veikt norāžu praktisku pārbaudi apmeklētāja maršrutā.

Ieteicamais minimālais komplekts mazam un lielam pasākumam

Elements	Mazs pasākums	Liels pasākums
Atbildīgais par ilgtspējas komunikāciju	Norīkota persona; var apvienot ar citu lomu.	Atsevišķi noteikta atbildība un saskaņošanas process.
Komunikācijas plāns	Īsa 1 lapas matrica.	Pilna komunikācijas matrica ar auditorijām, kanāliem, KPI un atbildīgajiem.
Pirms pasākuma	Mobilitāte, ko ņemt līdzi, galvenie nosacījumi.	Papildus piegādātāju, dalībnieku, mediju un apkaimes komunikācija.
Pasākuma laikā	Pamatnorādes pie rīcības punktiem.	Vienota norāžu sistēma, ekrāni/lietotne, apmācīts personāls, papildu izglītojošais saturs.
Vides apgalvojumu pārbaude	Pārbaudīt būtiskos publiskos apgalvojumus.	Apgalvojumu/pierādījumu reģistrs un formāla apstiprināšana.
Pēc pasākuma	3-5 galvenie rezultāti, ja dati pieejami.	Strukturēts rezultātu kopsavilkums, datu avoti, nesasnēgtie mērķi un uzlabojumu plāns.
Komunikācijas efektivitāte	Īsa apmeklētāju atsauksme.	KPI, aptauja, mediju/digitālo kanālu izvērtējums un pēcpasākuma pārskats.

Izmantotie avoti un atsauces

1. Eiropas Komisija, Mutiskās tulkošanas ģenerāldirektorāts. Guidelines on organising sustainable meetings and events at the Commission. Luksemburga: ES Publikāciju birojs, 2024. ISBN 978-92-68-15933-0, doi:10.2844/14327. Pieejams: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/4f8ccadf-2a03-11ef-9290-01aa75ed71a1/language-en>
2. Eiropas Komisija. Jauns aprites ekonomikas rīcības plāns „Par tīrāku un konkurētspējīgāku Eiropu“ (COM(2020) 98 final); Eiropas Komisija. Paziņojums par pārskatīto aprites ekonomikas uzraudzības sistēmu (COM(2023) 306 final); Eiropas Parlaments. Faktu lapa „Resursu efektīva izmantošana un aprites ekonomika“. Pieejams: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/lv/sheet/76>
3. Ministru kabinets. Rīcības plāns pārejai uz aprites ekonomiku 2020.-2027. gadam (apstiprināts 2020. gadā). Pieejams: [Par Rīcības plānu pārejai uz aprites ekonomiku 2020.-2027. gadam](#)
4. Eiropas Komisija (2023). Paziņojums par pārskatīto aprites ekonomikas uzraudzības sistēmu, COM(2023) 306. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX:52023DC0306>
5. Eurostat (2025). *Over 12% of materials in the EU come from recycling*. 19.11.2025. <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20251119-1>
6. Eiropas Vides aģentūra (2025). *Circular material use rate - Latvia* (Europe's environment 2025 valstu profils). <https://www.eea.europa.eu/en/europe-environment-2025/countries/latvia/circular-material-use-rate>
7. Kirchherr, J., Reike, D., Hekkert, M. (2017). Conceptualizing the circular economy: An analysis of 114 definitions. *Resources, Conservation and Recycling*, 127, 221-232. <https://doi.org/10.1016/j.resconrec.2017.09.005>
8. Acampora, A., Ravieli, I., Arcese, G. & Martucci, O. (2021). *Circular Economy in the Event Sector: A Framework for Circular Festivals*. 27th International Sustainable Development Research Society Conference (ISDRS), Mid Sweden University. <https://oxford-abstracts.s3.amazonaws.com/5eaa3bf7-5739-48f8-9349-42d884538f80.pdf>
9. Ellen MacArthur Foundation. Circular economy introduction: What is a circular economy? Pieejams: <https://www.ellenmacarthurfoundation.org/topics/circular-economy-introduction/overview>
10. OECD (2020). *The Circular Economy in Cities and Regions: Synthesis Report*. OECD Urban Studies. Parīze: OECD Publishing. DOI: 10.1787/10ac6ae4-en
11. ANO Vides asambleja (UNEA). Rezolūcija 5/14 „End plastic pollution: towards an international legally binding instrument“ (02.03.2022.). ANO Vides programma (UNEP). Pieejams: <https://www.unep.org>
12. Getz, D. (2008). Event tourism: Definition, evolution, and research. *Tourism Management*, 29(3), 403-428
13. Getz, D. (2012). *Event Studies: Theory, Research and Policy for Planned Events*. 2nd ed. Routledge.
14. Powerful Thinking / Vision: 2025 (2015; 3. izdevums 2026). *The Show Must Go On: Environmental Impact Report and Vision for the UK Festival Industry*. <https://www.powerful-thinking.org.uk/resources/the-show-must-go-on-report/>; 3. izdevuma dati: <https://accessaa.co.uk/the-show-must-go-on/>
15. Tao, Y., Steckel, D., Klemeš, J. J., You, F. (2021). Trend towards virtual and hybrid conferences may be an effective climate change mitigation strategy. *Nature Communications*, 12, 7324. <https://doi.org/10.1038/s41467-021-27251-2>

16. Plan A (2022). It's time to be more transparent about events' carbon emissions (t.sk. Freiburgas Universitātes konferenču pēdas aplēses). Pieejams: <https://plana.earth/academy/transparent-sustainable-events-carbon-emissions>
17. IGES, Aalto University, D-mat (2019). 1.5-Degree Lifestyles: Targets and Options for Reducing Lifestyle Carbon Footprints. Hayama: IGES. <https://www.iges.or.jp/en/pub/15-degrees-lifestyles-2019/en>
18. ICLEI (2022). Sustainable Events Guidelines. <https://e-lib.iclei.org/ICLEI%20SUSTAINABLE%20EVENT%20GUIDELINES.pdf>
19. A Greener Future (2023). AGF Festival Carbon Footprint Report v2.0. <https://www.agreenerfuture.com/carbonimpactsassessment> ; pilns ziņojums: <https://www.agreenerfuture.com/s/AGF-Festival-Carbon-Footprint-Report-v20.pdf> ; 2024. gada apkopojums (bezgaļas pasākumu dati): <https://www.agreenerfuture.com/blog-agf/bayq0sxbqml8vco4ed4cdwx3znoxn3>
20. Rīgas valstspilsētas ilgtspējīgas enerģētikas un klimata rīcības plāns līdz 2030. gadam; Rīgas Klimata pilsētas līguma Rīcības plāns un Investīciju plāns. Rīgas enerģētikas aģentūra. Pieejams: rea.riga.lv/wp-content/uploads/2024/03/1c18bc893ee7c2dadcd0a5499cd6eb25dd2ca0ea9.pdf
21. ES misija „100 klimatneitrālas un viedas pilsētas līdz 2030. gadam”; „Rīga līdz 2030. gadam kļūs par klimatneitrālu viedpilsētu“, LV portāls, 28.04.2022.; Rīgas enerģētikas aģentūras informācija par „Mission Label“ statusu.
22. ISO (2024). ISO 20121:2024 Event sustainability management systems. Pieejams: [ISO 20121:2024\(en\), Event sustainability management systems](https://www.iso.org/standard/78444.html)
23. Events Industry Council. Sustainable Event Standards. <https://www.eventscouncil.org/Sustainability>
24. The University of Manchester (2025). Tyndall Centre roadmap helps deliver lowest-carbon live music event of its kind (ACT 1.5). <https://www.manchester.ac.uk/about/news/tyndall-centre-roadmap-helps-deliver-lowest-carbon-live-music-event-of-its-kind/>
25. Xu, X. u.c. (2021). Global greenhouse gas emissions from animal-based foods are twice those of plant-based foods. Nature Food, 2, 724-732. <https://doi.org/10.1038/s43016-021-00358-x>
26. Poore, J., Nemecek, T. (2018). Reducing food's environmental impacts through producers and consumers. Science, 360(6392), 987-992. <https://doi.org/10.1126/science.aaq0216>; dati: Our World in Data, <https://ourworldindata.org/food-choice-vs-eating-local>
27. Obringer, R. u.c. (2021). The overlooked environmental footprint of increasing Internet use. Resources, Conservation and Recycling, 167, 105389. <https://doi.org/10.1016/j.resconrec.2020.105389>
28. Tyndall Centre for Climate Change Research (2021). Tyndall Centre Manchester creates plans for zero carbon concerts. <https://tyndall.ac.uk/news/tyndall-centre-manchester-creates-plans-zero-carbon-concerts/>
29. OECD (2018). Recommendation of the Council on Global Events and Local Development [OECD/LEGAL/0444], pieņemta 30.05.2018.; OECD (2021). Implementing the OECD Recommendation on Global Events and Local Development: A Toolkit. Parīze: OECD Publishing. Pieejams: <https://legalinstruments.oecd.org/en/instruments/OECD-LEGAL-0444>
30. Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2008/98/EK (2008. gada 19. novembris) par atkritumiem un par dažu direktīvu atcelšanu. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2008/98/oj>
31. Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva (ES) 2025/1892, ar ko groza Direktīvu 2008/98/EK par atkritumiem (pārtikas un tekstila atkritumi; spēkā no 16.10.2025.). Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2025/1892/oj>

32. Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva (ES) 2019/904 (2019. gada 5. jūnijs) par konkrētu plastmasas izstrādājumu ietekmes uz vidi samazināšanu. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2019/904/oj>
33. Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) 2025/40 (2024. gada 19. decembris) par iepakojumu un izlietoto iepakojumu (spēkā no 11.02.2025., piemērojama no 12.08.2026.). Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2025/40/oj>
34. Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva (ES) 2024/825 (2024. gada 28. februāris) attiecībā uz patērētāju iespēcināšanu zaļās pārkārtošanās procesam (transponēšana līdz 27.03.2026., piemērošana no 27.09.2026.). Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2024/825/oj>
35. Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva (ES) 2019/882 (2019. gada 17. aprīlis) par produktu un pakalpojumu piekļūstamības prasībām (piemērojama pakalpojumiem no 28.06.2025.). Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2019/882/oj>
36. Vides aizsardzības likums. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/147917>
37. Atkritumu apsaimniekošanas likums (pieņemts 28.10.2010.). Latvijas Vēstnesis. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/221378>
38. Iepakojuma likums (pieņemts 20.12.2001.). Latvijas Vēstnesis. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/57207>
39. Plastmasu saturošu izstrādājumu patēriņa samazināšanas likums (spēkā no 03.07.2021.); Valsts vides dienesta skaidrojums „Stājas spēkā vienreizlietojamo plastmasas izstrādājumu daļējs aizliegums“. Pieejams: [Plastmasu saturošu izstrādājumu patēriņa samazināšanas likums](#)
40. Dzērienu iepakojuma depozīta sistēma (darbojas no 01.02.2022.). Valsts vides dienests; LSM.lv skaidrojums „Iepakojuma depozīta sistēma - jau no otrdienas“, 31.01.2022.
41. Dabas resursu nodokļa likums. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/124707>
42. Pārtikas aprites uzraudzības likums. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/47184>
43. Ministru kabineta 2014. gada 7. janvāra noteikumi Nr. 16 „Trokšņa novērtēšanas un pārvaldības kārtība“. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/263882>
44. Publisko iepirkumu likums (pieņemts 15.12.2016.; ar 09.06.2026. grozījumiem zaļā publiskā iepirkuma regulējums 19. pantā aizstāts ar ilgtspējīgu iepirkumu īstenošanu). Latvijas Vēstnesis. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/287760>
45. Ministru kabineta 20.06.2017. noteikumi Nr. 353 „Prasības zaļajam publiskajam iepirkumam un to piemērošanas kārtība“ (zaudējuši spēku 09.06.2026.; kritēriji izmantojami kā metodisks paraugs). Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/291867>
46. Grozījumi Publisko iepirkumu likumā (spēkā no 09.06.2026.). Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/368564>; LV portāls. „Stājas spēkā izmaiņas publisko iepirkumu sistēmā. Lielāka atklātība, mazāk birokrātijas un no 2028. gada - augstākas līgumcenu robežvērtības“, 09.06.2026. Pieejams: <https://lvportals.lv/skaidrojumi/390826>
47. Iepirkumu uzraudzības birojs (2026). Stratēģiskais un ilgtspējīgais iepirkums. Pieejams: <https://www.iub.gov.lv/lv/strategiskais-un-ilgtspejigais-iepirkums>
48. Publisku izklaides un svētku pasākumu drošības likums (pieņemts 16.06.2005.). Latvijas Vēstnesis. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/111963>

49. Preču un pakalpojumu pieklūstamības likums (pieņemts 16.03.2023., prasības piemēro no 28.06.2025.). Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/340554>; Ministru kabineta 27.02.2024. noteikumi Nr. 128 „Preču un pakalpojumu pieklūstamības prasības“. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/350121>
50. Rīgas valstspilsētas pašvaldība. „Rīgā ieviesta depožitglāžu sistēma“ (saistošie noteikumi par depožitglāžu lietošanu īslaicīgā ielu tirdzniecībā un ielu tirdzniecībā pasākumu laikā, spēkā no 01.01.2024.). Pieejams: <https://www.riga.lv>; LSM.lv. „Atkritumu krietni mazāk, bet neiztikt bez neērtībām - kā klājies ar depožitglāžu lietošanu lielajos pasākumos?“, 08.09.2024.; tv3.lv un Lente.lv informācija par depožita sistēmu Vecrīgas Ziemassvētku tirdziņā Doma laukumā (2024-2025).
51. Rīgas domes saistošie noteikumi „Par kārtību, kādā tiek saskaņota un organizēta ielu tirdzniecība“ (depožitglāžu prasība īslaicīgā ielu tirdzniecībā un pasākumu laikā no 01.01.2024.). Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/353203>
52. Rīgas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030. gadam. Rīgas valstspilsētas pašvaldība. Pieejams: [STRATEGIJA WEB.pdf](#)
53. Rīgas attīstības programma 2022.-2027. gadam (apstiprināta ar Rīgas domes 23.02.2022. lēmumu Nr. 1284) un tās Rīcības plāns. Pieejams: <https://www.rdpad.lv/strategija/attistibas-programma-2022-2027/>
54. Rīgas enerģētikas aģentūra. Pētījums „Rīgas valstspilsētas pašvaldības aprites ekonomikas stratēģija līdz 2040. gadam“; Rīgas valstspilsētas pašvaldības aprites ekonomikas rīcības plāns 2026.-2030. gadam.
55. Rīgas enerģētikas aģentūra. Rīgas valstspilsētas pašvaldības Rīcības plāns klimata mērķu sasniegšanai līdz 2030. gadam (EK ratificēts). Pieejams: https://rea.riga.lv/wp-content/uploads/2025/06/KPL_Ricibas_plans_v.2_2025-01-08_EK_ratificets.pdf; par „Mission Label“: https://rea.riga.lv/area_of_activity/klimatneitralitate/
56. EuroScience Open Forum (2022). *ESOF 2022 Leiden*. <https://www.esof.eu/esof2022-in-leiden/>
57. Way Out West. *Sustainability*. <https://www.wayoutwest.se/wow/sustainability/>
58. Glasgow City Council / UNFCCC (2021). *COP26 Achieves International Standard for Sustainability; COP26 Sustainability Report*. <https://www.glasgow.gov.uk/>; <https://unfccc.int/>
59. International Olympic Committee. *Paris 2024: Setting New Standards in Sustainable and Inclusive Sport Events*. Olympics.com; Centre for Sport and Human Rights, materials on ISO 20121 revision. <https://olympics.com/ioc/>; <https://www.sporhumanrights.org/>
60. Swedish Exhibition & Congress Centre Group / Svenska Mässan (2015). *Gothia Towers and the Swedish Exhibition & Congress Centre Achieve ISO 20121 Certification*. https://www.mynewsdesk.com/se/svenska_massan
61. Messukeskus Helsinki Expo and Convention Centre. *Sustainable Activities - Towards 110% Carbon Neutrality by 2029*. <https://www.messukeskus.com/en/about-us/sustainable-activities/>
62. Messukeskus Helsinki Expo and Convention Centre (2023). *Sustainability Report 2023*. <https://www.messukeskus.com/en/sustainability-report-2023/>
63. EcoCompass (Ekokompassi) vides pārvaldības sistēma; Helsinku pilsētas informācija par EcoCompass sertifikāciju pilsētas struktūrvienībās un pasākumos. Pieejams: <https://ekokompassi.fi>; <https://www.hel.fi>
64. Helsinki Biennial. *Implementing an Art Event Responsibly: EcoCompass Provides the Tools and Framework*. <https://helsinkibiennaali.fi/>

65. Estonian Convention Bureau. *Eco-Friendly Events: Choose a Green Certified Venue in Estonia*.
<https://www.ecb.ee/>
66. City of Malmö (2024). *Malmö's Hosting of Eurovision Song Contest Will Be a Certified Sustainable Event*.
<https://malmo.se/ESC2024/During-the-ESC2024-week/News-about-Eurovision-2024/ESC24-En/2024-03-13-Malmos-Hosting-of-Eurovision-Song-Contest-Will-Be-a-Certified-Sustainable-Event.html>
67. Interreg Baltic Sea Region / BALTIPLAST (2025). *Reusable Dishes and Waste Management at Youth Song and Dance Festival in Tallinn, Estonia*. Dati par 2023. gada XIII Jauniešu dziesmu un deju svētkiem.
<https://interreg-baltic.eu/project-pilots/baltiplast/reusable-dishes-and-waste-management-at-youth-song-and-dance-festival-in-tallinn-estonia/>
68. Open'er Festival. *ECO*. <https://opener.pl/en/eco>
69. Glastonbury Festival. *Green Glastonbury / Sustainability*. <https://www.glastonburyfestivals.co.uk/info/>
70. K / Messe Düsseldorf (2025). *Reusable Cup System at K 2025*. Messe Düsseldorf / K Magazine; Borealis pilot project.
https://www.k-online.com/en/media_news/k-mag/sustainability/circular-economy/reusable-cup-system-k-2025
71. Vision for Sustainable Events / Julie's Bicycle (Vision: 2025). *Green Events Code of Practice (GECop)*: brīvprātīgo minimālo standartu un mērķu ietvars Apvienotās Karalistes āra pasākumiem; 2024. gada pilotprojekts ar 10 pašvaldībām un vairāk nekā 60 pasākumiem (2,3 milj. apmeklētāju), 2025. gada atjauninātā redakcija. Pieejams: <https://visionsustainableevents.org/green-events-code/>
72. edie. *Carbon Insetting Funds and Free Public Transport: How Sustainable Were the Euros 2024?*
<https://www.edie.net/>
73. Vasaloppet. *Sustainability / Environmental Work*. <https://www.vasaloppet.se/>
74. UEFA (2023). *UEFA EURO 2024 Environmental, Social and Governance Strategy*.
<https://editorial.uefa.com/>
75. UEFA. *UEFA EURO 2024: Sustainability in Action; Public Transport Included for UEFA EURO 2024 Match Ticket Holders; Final Round of EURO 2024 Climate Fund Takes Overall Investment to €7.925m*.
<https://www.uefa.com/uefaeuro/history/news/0286-19407e1254d7-16b5c6fe87dd-1000--public-transport-included-for-uefa-euro-2024-match-ticket-ho/>
<https://www.uefa.com/uefaeuro/history/news/0295-1cdba7659d4f-2fded51eae4-1000--final-round-of-euro-2024-climate-fund-takes-overall-invest/>
76. Tyndall Centre / Massive Attack / ACT 1.5 (2024-2025). *Materials on the sustainability results of ACT 1.5, Bristol*. See also Guinness World Records, *Lowest Carbon Emissions for a Music Festival*.
<https://www.guinnessworldrecords.com/world-records/776337-lowest-carbon-emissions-for-a-music-festival>
<https://www.zenobe.com/news-and-events/zenobe-to-support-massive-attack-climate-action-accelerator-event/>
77. BOP Consulting / British Council (2024). *Monitoring and Evaluation of Circular Culture, the British Council Americas Fund for the Development of Sustainable Festivals. Final Report, November 2024*. Londona: British Council.
78. Julie's Bicycle. *Creative Climate Tools - bezmaksas oglekļa un vides kalkulators kultūras sektoram (norises vietas, biroji, turnejas, pasākumi un festivāli; enerģija, ūdens, atkritumi, ceļošana, kravas, materiāli; „Beyond Carbon“ pārbaudes saraksts, prognozēšanas un oglekļa budžeta rīki)*. Pieejams:

<https://juliesbicycle.com>

79. Vision for Sustainable Events (2026, 29 July). *Ticket Tailor Pledge £40,000 to the AIF's Sustainability Step Change Fund*. <https://visionsustainableevents.org/>
80. Ministry of Climate of Estonia. *Estonian National Guide for Organising Environmentally Friendly Events*; Tallinn European Green Capital / Green Tallinn materials on reusable tableware. <https://kliimaministeerium.ee/>; <https://greentallinn.eu/>
81. Gobierno de España (2022). *Real Decreto 1055/2022, de 27 de diciembre, de envases y residuos de envases*. BOE-A-2022-22690. <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2022-22690>
82. Barcelona Convention Bureau / Turisme de Barcelona. *Barcelona Sustainable Events Guide* (ar Catalunya Convention Bureau izstrādātu pārbaudes sarakstu); informācija par Barselonas „Biosphere“ atbildīga tūrisma galamērķa sertifikāciju; Fira de Barcelona ilgtspējas politika. Pieejams: <https://www.barcelonaconventionbureau.com>; <https://www.firabarcelona.com>
83. EuroShop / Messe Düsseldorf. *Modular Stand Construction: The Magic of Trade Fair Construction*; ayble. *What Is a Modular Exhibition Stand?* <https://www.euroshop-tradefair.com/en/media-news/euroshopmag/expo-event-marketing/modular-stand-construction-the-magic-of-trade-fair-construction>
<https://ayble.de/en/what-is-a-modular-exhibition-stand/>
84. Primavera Sound Barcelona (2026). *Social and Environmental Commitment - Primavera Sound Barcelona*; *Primavera Sound Barcelona Extends Its Environmental and Social Commitment*. <https://www.primaverasound.com/en/barcelona/environmental-commitment-primavera-sound-barcelona>
<https://www.primaverasound.com/en/news/primavera-sound-barcelona-extiende-su-compromiso-medioambiental-y-social-para-que-el-retorno-del-festival-vaya-mas-alla-de-la-musica>
85. Finnish Government (2019). *Kestävä kehitys näkyy EU-puheenjohtajuuden ilmeessä ja kokouksissa* [Sustainability reflected in the visual identity and meetings of Finland's EU Presidency]. <https://valtioneuvosto.fi/>
86. Coldplay (2024). *Music of the Spheres World Tour - Sustainability; Tour Emissions Update 2024*. <https://sustainability.coldplay.com/>; <https://www.coldplay.com/emissions-update/>
87. DGTL Festival. *Sustainability - Food, Resources and Energy*. <https://dgtl-festival.com/en/sustainability-resources/>; <https://dgtl-festival.com/en/sustainability-food/>
88. Klubi Tartu Maraton. *Green Plan*. <https://tartumaraton.ee/en/greenplan>
89. International Olympic Committee. *London 2012 Olympic Venues Overview / Sustainability Legacy*. See also UNEP materials on London 2012 construction and demolition waste. <https://olympics.com/ioc/news/london-2012-olympic-venues-overview>
<https://www.unep.org/>
90. Roskilde Festival. *Smaller Footprint, Greater Care*; Roskilde Festival sustainability and food information. <https://www.roskilde-festival.dk/en/this-is-roskilde/smaller-footprint-greater-care>
<https://faq.roskilde-festival.dk/>
91. Innovation Norway / Visit Norway. *Case Study: Øyafestivalen - A Testing Ground for a Greener Future*. See also Øyafestivalen sustainability information. <https://www.visitnorway.com/meetings/case-studies/culture-oyafestivalen/>
<https://www.oyafestivalen.no/>

92. Faerch (2025). *Smukfest Circular Cup Initiative: Partnership and Collaboration to Create Circularity*.
<https://www.faerch.com/en/smukfest-introducing-circular-festival-cups>
93. Shambala Festival. *Sustainability / Interactive Reporting Platform 2024 and 2025*.
<https://www.shambalafestival.org/sustainability/shambala-2024-impact-report/>
<https://www.shambalafestival.org/sustainability/interactive-reporting-platform-2025/>
94. Flow Festival. *Sustainable Flow*.
<https://www.flowfestival.com/en/flow-festival/sustainable-flow>
95. GSMA / MWC Barcelona (2026). *GSMA MWC26 Barcelona Delivers €588 Million in Economic Impact*; MWC Barcelona sustainability and Donation Room materials.
<https://www.mwcbarcelona.com/articles/gsma-mwc26-barcelona-delivers-588-million-in-economic-impact>
<https://www.mwcbarcelona.com/>
96. Vision for Sustainable Events (2026). *Automated Waste Sorting at Latitude Festival 2026*.
<https://visionsustainableevents.org/case-studies/automated-waste-sorting-at-latitude-festival-2026/>
97. London Marathon Events (2019). *London Marathon Events Aims to Become World Leader in Sustainable Mass Participation Events*.
<https://www.londonmarathonevents.co.uk/london-marathon/article/lme-aims-to-become-world-leader>
98. Fingal County Council / Clean Coasts. *Enjoy and Protect: Community Guide*.
https://www.fingal.ie/sites/default/files/2021-06/enjoy-and-protect_community-guide.pdf
ja [53] tekstā izmanto atsaucei par konkrētu divu/trīs konteineru sistēmu vai obligātu pēcpasākuma atkritumu datu pieprasīšanu, nepieciešams precizēt citu Fingal avotu, jo šajā dokumentā šie konkrētie apgalvojumi nav identificēti.
99. Interreg Baltic Sea Region / BALTIPLAST; Valmieras novada pašvaldība (2024). *Waste Reduction During Valmiera City Festival*.
<https://interreg-baltic.eu/project-posts/baltiplast/waste-reduction-during-valmiera-city-festival/>
- Valmieras novada pašvaldība (2025). Valmieras dzimšanas dienā par 19% mazāk atkritumu (2023: 68,4 m³; 2024: 48,5 m³; 2025: 39,3 m³; 40 397 aprītē atgrieztas glāzes). <https://www.valmierasnovads.lv/valmieras-dzimsanas-diena-par-19-mazak-atkritumu/>
- Valmieras novada pašvaldība (2026). Valmieras novada lielākajos pasākumos būs atkārtoti lietojamu glāžu sistēma. <https://www.valmierasnovads.lv/valmieras-novada-lielakajos-pasakumos-bus-atkartoti-lietojamu-glazu-sistema/>
- Valmieras novada pašvaldība. Pārruna ar uzņēmējiem par glāžu depozīta sistēmas ieviešanu <https://www.valmierasnovads.lv/parruna-ar-uznemejiem-glazu-depozita-sistemas-ieviesanu-valmieras-pilsetas-svetkos/>
100. Cēsu novada pašvaldība (2025). *Cēsis 819 - tirgotāju un ēdinātāju nosacījumi / depozīta glāžu sistēma*.
<https://www.cesis.lv/>
101. Sarunu festivāls LAMPA (2025). *LAMPA aicina pieteikties ēdinātājus un dzērienu tirgotājus! Depozīta trauku sistēmas un ilgtspējas prasības*.
<https://festivalslampa.lv/lv/jaunumi/lampa-aicina-pieteikties-edinatajus-un-dzerienu-tirgotajus>
102. Vecrīgas Ziemassvētku tirdziņš. *Tirdziņā darbosies depozīta sistēma*.
<https://vzt.lv/tirdzina-darbosies-depozita-sistema/>

103. Liepāja 2027 (2024). *Depozītglāžu sistēma Liepājas pasākumos; Liepājā realizē pilotprojektu depozītglāžu ieviešanai publiskajos pasākumos.*
<https://liepaja2027.lv/aktualitates/depozitglazu-sistema-liepajas-pasakumos/>
<https://liepaja2027.lv/aktualitates/liepaja-realize-pilotprojektu-depozitglazu-ieviesanai-publiskajos-pasakumos/>
104. Balcare, K. / Nodibinājums Liepāja 2027 (2025). *Ekodizaina vadlīnijas publiskiem pasākumiem.*
<https://liepaja2027.lv/ekodizains/>
Sk. arī: Nodibinājums Liepāja 2027 (2025). *“Liepāja 2027” izveidojusi ekodizaina vadlīnijas pasākumu organizatoriem.*
<https://lvportals.lv/dienaskartiba/382206-liepaja-2027-izveidojusi-ekodizaina-vadlinijas-pasakumu-organizatoriem-2025>
105. XIII Latvijas Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētki / Valsts izglītības attīstības aģentūra (2025). *Ilgtspējas vadlīnijas; “Mani zaļie svētki”; bezmaksas dzeramais ūdens un citi ilgtspējas risinājumi.*
<https://www.nacgavilet.lv/lv/par-svetkiem/ilgtspeja/>

Pasaules Dabas Fonds (2023). Rekomendācijas Vispārējo dziesmu un deju svētku ilgtspējīgai organizēšanai un norisei nākotnē. LVAF projekts „Ietekmes uz vidi mazināšana XXVII Vispārējos latviešu PAPILDINĀT dziesmu un XVII Deju svētkos” (īstenots 12.2022.-09.2023.).
https://wwflv.awsassets.panda.org/downloads/pdf_dziesmusvetki_rekomendacijas_2023.pdf ·
Dziesmu un deju svētki (2023). Norišu vietās uzstādīti 25 depozīta punkti.
<https://www.dziesmusvetki.lv/lv/zinas/dziesmu-un-deju-svetku-norisu-vietas-uzstaditi-25-depozita-punkti-noderigi-ieteikumi-dalibniekiem-un-apmekletajiem/> ·
LSM (07.07.2023.). Depozīta nodošanas punktos Dziesmu svētkos atlīdzību nesniedz; pudeles nodod maz.
<https://www.lsm.lv/raksts/kultura/dziesmu-un-deju-svetki/07.07.2023-depozita-nodosanas-punktos-dziesmu-svetkos-atlidzibu-nesniedz-pudeles-nodod-maz.a515796/>
106. XXVII Vispārējie latviešu Dziesmu un XVII Deju svētki / Pasaules Dabas Fonds (2023). *Ilgtspēja: mobilitāte, resursu taupība, ūdens, atkritumi, pārtika un Svētku ekoloģiskās pēdas mērīšana.*
<https://www.dziesmusvetki.lv/lv/ilgtspeja/ilgtspeja/>
107. Positivus Festival (2022). *Positivus Launches Sustainability Programme.*
<https://www.positivusfestival.com/en/news/sustainability-program/>
108. SIA “Rīgas meži” (2025). *Vasaras puķu dobes 2025; “Rīgas meži” aicina izstaigāt krāšņās galvaspilsētas puķu dobes - veltījumu Skolēnu dziesmu un deju svētkiem.*
<https://rigasmezi.lv/vasaras-puku-dobes-2025>
<https://rigasmezi.lv/jaunumi/rigas-mezi-aicina-izstaigat-krasnas-galvaspilsetas-puku-dobes-veltijumu-skolenu-dziesmu-un-deju-svetkiem>
109. Rīgas enerģētikas aģentūra. Latvijas aprites ekonomikas forums 2025 (05.11.2025., VEF Kultūras pils; organizēts kopā ar AS „CleanR Grupa” ES Interreg Baltijas jūras reģiona projekta „Creative Circular Cities” ietvaros, ievērojot videi draudzīgas pasākumu organizēšanas prakses); „Sadarbība” - aprites ekonomikas pasākumu platforma un remonta darbnīca Bolderājā. Pieejams: <https://rea.riga.lv/aprites-ekonomika/>
110. Eiropas Komisija (2025). Greening the Commission - Progress Review, C(2025) 8644 final, 16.12.2025 (2024. gada rezultāti pret 2019. gada bāzi; sākotnējais un paplašinātais tvērums), un EMAS 2024. gada vides pārskats. https://commission.europa.eu/about/service-standards-and-principles/modernising-european-commission/greening-european-commission_en
111. Eiropas Komisija. Food waste. https://food.ec.europa.eu/food-safety/food-waste_en

112. Liu, Y.Q., Lei, W.S.C. (2021). Towards Sustainable Practice in the Event Industry: Insights from Practitioners. *Event Management*, 25(3), 213-226. DOI: 10.3727/152599519X15506259856462
113. Harris, R., Schlenker, K. (2018). An exploratory study of "best practice" in environmentally sustainable event management in Australian public events. *Event Management*, 22(6), 1057-1071. DOI: 10.3727/152599518X15346132863175
114. Mair, J., Laing, J.H. (2013). Encouraging pro-environmental behaviour: the role of sustainability-focused events. *Journal of Sustainable Tourism*, 21(8), 1113-1128. DOI: 10.1080/09669582.2012.756494
115. Cheng, W., Appolloni, A., D'Amato, A., Zhu, Q. (2018). Green Public Procurement, missing concepts and future trends - A critical review. *Journal of Cleaner Production*, 176, 770-784. DOI: 10.1016/j.jclepro.2017.12.027
116. Kitamura, Y., Karkour, S., Ichisugi, Y., Itsubo, N. (2020). Carbon footprint evaluation of the business event sector in Japan. *Sustainability*, 12(12), 5001. DOI: 10.3390/su12125001
117. Santos, J.A.C., Fernández Gámez, M.Á., Puig-Cabrera, M., Santos, M.C. (2024). Sustainability in Business Events: How Hybrid Formats Shape Attendee Decision-Making. *Journal of Tourism and Services*, 15(29), 320-348. DOI: 10.29036/jots.v15i29.1006
118. Jauns.lv. „Bardaks brīvdabas festivālos un pasākumos: cilvēki neizpratnē par jauno depozīta glāžu sistēmu“ (t.sk. dati par festivālu LAMPA: atgriezti vairāk nekā 95% glāžu, atkritumu apjoms samazinājies par aptuveni 85%), 15.08.2025.; LSM.lv. „Cilvēki kritizē depozīta glāžu sistēmu - tā pasākumos var atšķirties“, 12.08.2025.; Liepājas valstspilsētas pašvaldība. „Depozīta glāžu sistēma kā iespēja samazināt atkritumu daudzumu“ (projekts „Change(K)now“, iniciatīva „Nepērc lieku, nāc ar savu!“). Pieejams: <https://www.liepaja.lv>
119. LSM.lv (2024). Atkritumu krietni mazāk, bet neiztikt bez neērtībām - kā klāties ar depozītglāžu lietošanu lielajos pasākumos? 08.09.2024. <https://www.lsm.lv/raksts/dzive--stils/vide-un-dzīvnieki/08.09.2024-atkritumu-krietni-mazak-bet-neiztikt-bez-neertibam-ka-klajies-ar-depozitglazu-lietosanu-lielajos-pasakumos.a567666/>
120. Starptautiskā Olimpiskā komiteja. „Paris 2024 Report confirms over 50% carbon emissions reduction“ (Paris 2024 Sustainability and Legacy Report kopsavilkums), 2024; „All you need to know about Paris 2024 sustainability“, 2024. Pieejams: <https://www.olympics.com/ioc/>
121. Sarunu festivāls LAMPA. Atskats uz 2025. gada festivālu (depozīta trauku sistēma, atkritumu šķirošana, tiešraides). Pieejams: <https://festivalslampa.lv/lv/festivals/atskats/2025>
122. Green Events / Circular Festivals (Nīderlande). „Embracing circularity: DGTL Festival's approach to sustainability“, 2025; Metabolic. „DGTL Festival: Zero waste strategy“. Pieejams: <https://www.greenevents.nl>; <https://www.metabolic.nl>
123. Latvijas Zaļais punkts un „Rimi Latvia“. „Rimi kopā ar Latvijas Zaļo punktu aktualizē atkritumu šķirošanas nozīmi masu kultūras pasākumos“. Pieejams: <https://www.rimi.lv/jaunumi>
124. Iepirkumu uzraudzības birojs. „Zaļais publiskais iepirkums (ZPI)“ - skaidrojumi un biežāk uzdotie jautājumi; VARAM ZPI metodiskie materiāli. Pieejams: <https://www.iub.gov.lv/lv/zalais-publiskais-iepirkums-zpi>; <https://www.varam.gov.lv>
125. XXVII Vispārējie latviešu Dziesmu un XVII Deju svētki. „Ilgtspēja“ un „Dziesmu un Deju svētku norišu vietās uzstādīti 25 depozīta punkti“. Pieejams: <https://www.dziesmusvetki.lv/lv/ilgtspeja/>; LSM.lv. „Šogad Dziesmu svētkos mazāk iepakojumu atkritumu pilsētā; no dalībniekiem sagaida labāku atkritumu šķirošanu“, 07.07.2023.; Kultūras ministrija. „Ceļā uz Dziesmu un deju svētkiem - noderīga informācija Svētku dalībniekiem“, 2023.

126. Hagen, D. (2024). Events Industry and Innovative Greening Technologies. The Routledge Handbook of Events and Sustainability, 331-340. DOI: 10.4324/9781003269311-35
127. Rahman, E.Z., Shah, S.H.A. (2025). Green Technologies and Sustainable Infrastructure for Events and Festivals. Technological Innovation and AI for Sustainable Development in Events and Festivals, 236-243. DOI: 10.1079/9781836990185.0019
128. Arcodia, C., Cohen, S.A., Dickson, C. (2012). Accrediting sustainable event practice. Bridging Tourism Theory and Practice, 4, 209-218. DOI: 10.1108/S2042-1443(2012)0000004014
129. Jones, M. (2025). Sustainable Event Management: A Practical Guide (4th ed.). Routledge. DOI: 10.4324/9781003475118
130. Fingal County Council. Greening your event; Creating Sustainable Events - Guidelines for Festivals. Pieejams: <https://www.fingal.ie/greening-your-event>; <https://www.greenyourfestival.ie>
131. Department of Culture and Tourism - Abu Dhabi. Events Sustainability Guidelines: Practical Guide to Implementing Sustainable Practices. Abū Dabī: DCT Abu Dhabi.
132. UN SDG Action Campaign. „Primavera Sound renews alliance with the UN SDG Action Campaign and adopts new measures for a greener festival“, 2022; Access All Areas. „Primavera Sound Barcelona expands its social and environmental measures“, 2026. Pieejams: <https://unsdgaction.medium.com>; <https://accessaa.co.uk>
133. Straupes lauku labumu tirdziņš / biedrība „Slow Food Straupe“. Vienīgais „Slow Food Earth Markets“ alianses tirgus Baltijā - vietēja, sezonāla un izsekojama produkcija tieši no ražotājiem. Pieejams: <https://straupestirdzins.lv>
134. Festivāls „Positivus“ - vides ilgtspējas iniciatīvas: atteikšanās no auduma aprocēm, depozīta glāžu sistēma, bezmaksas ūdens uzpilde, mobilitātes risinājumi bez autostāvvietām (Apollo.lv, 19.07.2025.; NRA.lv, 20.07.2025.); Neste. „Ilgtspējīgs Positivus“ un „No pārdomāta transporta līdz veselīgu maltīšu izvēlei: Positivus kopā ar Neste atklāj savu ilgtspējas programmu“. Pieejams: <https://www.neste.lv>
135. Rimi Rīgas maratons. „Ilgtspēja“ - ilgtspējas programma „Run for Future“, ilgtspējas audits sadarbībā ar Latvijas Universitātes pētnieku, CO2e pēdas aprēķins un kompensēšana vietējos projektos. Pieejams: <https://rimirigamarathon.com/lv/ilgtspeja/>; Latvijas Zaļais punkts. „Pirmo reizi Rimi Rīgas maratona vēsturē visā trasē varēs šķirot atkritumus“. Pieejams: <https://www.zalais.lv>
136. Encore. „Regulations on Reusable Cups at Events“ (Spānijas karaliskais dekrēts 1055/2022 un reģionālās prasības); Ecogots. „How to comply with festival regulations and be sustainable“; Spānijas festivālu asociācija. „Festivales & Agenda 2030“ - festivālu rīcību un rādītāju sasaiste ar ANO IAM.
137. Treasource (ES projekts). Replication Handbook: „How to Make Your Event Circular: 10 Practical Moves That Actually Work“; „Case Fredrikstad: Fix and Repair Workshops in Culture Night Event“. Pieejams: <https://handbook.treasource.eu>
138. OECD (2023). How to measure the impact of culture, sports and business events: A guide. OECD Local Economic and Employment Development (LEED) Papers. Parīze: OECD Publishing.
139. YOUROPE - The European Festival Association. List of Festival Sustainability Reports. Pieejams: <https://yourope.org/know-how/list-of-festival-sustainability-reports/>
140. Julie's Bicycle / British Council. *Cultura Circular: How the Caribbean and Latin America's Festivals Are Becoming More Sustainable*. <https://juliesbicycle.com/>
141. International Organization for Standardization (ISO). *The Circular Economy: Building Trust through Conformity Assessment*. <https://www.iso.org/insights/circular-economy-building-trust>

142. Slush. *Slushtainability*. Sustainability practices, recycling stations and volunteer-assisted waste sorting. <https://slush.org/slushtainability>
143. Wonderful Copenhagen / Copenhagen Convention Bureau. Sustainable events case studies and circular solutions, including reuse and upcycling initiatives in Copenhagen. <https://www.wonderfulcopenhagen.com/convention-bureau/sustainable-events>
144. LSM / FBI (2025-2026). Materials on the large-scale reusable concert stage used at Mežaparks for Robbie Williams and subsequently planned for Calvin Harris. <https://www.lsm.lv/raksts/kultura/muzika/30.07.2026-rikotaji-jauns-pitbull-konzerts-tuvakaja-nakotne-nenotiks-tehnisko-problemu-celonus-mekles-ekspertize.a656832/>
<https://www.fbi.lv/en/event/robbie-williams-03-08-2025.ev-780/robbie-williams-brings-his-world-class-show-to-latvia-next-week-article.961/>
145. Hansen, P. G., Schilling, M., Malthesen, M. S. (2021). Nudging healthy and sustainable food choices: three randomized controlled field experiments using a vegetarian lunch-default as a normative signal. Journal of Public Health, 43(2), 392-397. <https://doi.org/10.1093/pubmed/fdz154>
146. iNudgeyou (2012). Green nudge: nudging litter into the bin. <https://inudgeyou.com/en/green-nudge-nudging-litter-into-the-bin/>
147. Zaļā brīvība (2026). Pārtikas atkritumu mazināšana un šķirošana publiskos pasākumos. <https://www.zalabriviba.lv/partikas-atkritumu-skirosana-un-mazinasana-sabiedriskos-pasakumos/>
148. LV portāls (2023). Dziesmu svētku dalībniekiem - bez maksas vilciens Pierīgā un īpašā biļete Rīgas transportā. <https://lvportals.lv/skaidrojumi/353016-dziesmu-svetku-dalibniekiem-bez-maksas-vilciens-pieriga-un-ipasa-bilete-rigas-transporta-2023>
149. Jauns.lv (2024). Rīgas svētkos sabiedriskais transports būs bez maksas. <https://jauns.lv/raksts/zinas/617327-rigas-svetkos-sabiedriskais-transport-bus-bez-maksas>
150. Apeirons (2019). Apeirons un citas NVO festivālā „Lampa” Cēsīs. <https://www.apeirons.lv/apeirons-un-citas-nvo-festivala-lampa-cesis/>
151. Negodīgas komercprakses aizlieguma likums (pieņemts 22.11.2007.). Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/167759>; Patērētāju tiesību aizsardzības centra skaidrojumi par vides apgalvojumiem komercpraksē. Pieejams: <https://www.ptac.gov.lv>
152. Interreg Europe (labās prakses datubāze). Reusable deposit system cups at public events (CupCycle, Igaunija). Pieejams: <https://www.interregeurope.eu/good-practices/reusable-deposit-system-cups-at-public-events>
153. Greenhouse Gas Protocol. Corporate Accounting and Reporting Standard; Corporate Value Chain (Scope 3) Standard; Scope 2 Guidance; aprēķina rīki. World Resources Institute un WBCSD. <https://ghgprotocol.org/>
154. Green Events Tool (GET). UNEP, UNFCCC sekretariāts un Gulf Organisation for Research & Development (GORD). <https://greeneventstool.com/> (pamata kontrolsaraksts, oglekļa kalkulators un pašdeklarācija bez maksas; trešās puses verifikācija/sertifikācija par maksu).
155. Climeet. The event carbon footprint calculator. <https://climeet.events/en/>
156. isla. TRACE - Event Carbon Measurement Platform. <https://traceyour.events/>
157. Net Zero Carbon Events. Event-level greenhouse gas measurement methodology and sector roadmap. <https://netzerocarbonevents.org/> (lietojot pārbaudīt aktuālo metodikas versiju).

158. UK Department for Energy Security and Net Zero (DESNZ). Government conversion factors for company reporting of greenhouse gas emissions (ikgadējā faktoru kopa).
<https://www.gov.uk/government/collections/government-conversion-factors-for-company-reporting>
159. Eiropas Vides aģentūra. Greenhouse gas emission intensity of electricity generation (valstu līmeņa rādītājs, g CO₂e/kWh). <https://www.eea.europa.eu/en/analysis/indicators/greenhouse-gas-emission-intensity-of-1>
160. Nordic Ecolabelling. Nordic Swan Ecolabel - kritēriju grupa 117 Events, versija 1.0 (pieņemta 03.06.2025.).
<https://www.nordic-swan-ecolabel.org/criteria/events-117/>
161. European Commission. EU Ecolabel - Product Groups and Criteria; Tourist Accommodation.
https://environment.ec.europa.eu/topics/circular-economy-topics/eu-ecolabel/product-groups-and-criteria_en
162. Green Key. Certification Criteria and Certification Process. <https://www.greenkey.global/criteria> ;
<https://www.greenkey.global/certification-process-2026-2031>
163. A Greener Future. AGF Certification - independent audit and verification for festivals, events, venues and suppliers. <https://www.agreenerfuture.com/agf-certification>
164. European Commission. EU Ecolabel - Branding and Logo Guidelines (2025). https://green-forum.ec.europa.eu/green-business/eu-ecolabel/eu-ecolabel-branding_en
165. Nordic Ecolabelling. Logos and guidelines. <https://www.nordic-swan-ecolabel.org/how-to-apply/regulations-guidelines-logos/logos-and-guidelines/>
166. Forest Stewardship Council (FSC). Trademark use requirements and guidance. <https://fsc.org/> ;
<https://open.fsc.org/>
167. PEFC. PEFC Trademarks Rules - Requirements (PEFC ST 2001) and guidance. <https://www.pefc.org/>
168. Dodds, R., Novotny, M., Harper, S. (2020). Shaping our perception of reality: sustainability communication by Canadian festivals. International Journal of Event and Festival Management, 11(4), 473-492.
<https://doi.org/10.1108/IJEFM-03-2020-0012>
169. Bär, S., Korrman, L., Kurscheidt, M. (2022). How Nudging Inspires Sustainable Behavior among Event Attendees: A Qualitative Analysis of Selected Music Festivals. Sustainability, 14(10), 6321.
<https://doi.org/10.3390/su14106321>
170. Tölkes, C., Butzmann, E. (2018). Motivating Pro-Sustainable Behavior: The Potential of Green Events - A Case-Study from the Munich Streetlife Festival. Sustainability, 10(10), 3731. <https://doi.org/10.3390/su10103731>
171. Kumar, A., Cockrill, A. (2023). Promoting Sustainability: Developing a Good Practice Framework for Online Sustainability Communication at UK Music Festivals. In: Proceedings of Academy of Marketing 2023 Annual Conference and Doctoral Colloquium, 99-100.
172. City of Oulu. The Sustainable Event Production Guide - Responsible communication.
<https://oulu.com/en/sustainable-events/guide/communication/>
173. World Athletics (2026). Sustainable Events Communications: Best Practice Guidance & Examples.
<https://worldathletics.org/athletics-better-world/sustainability/communications>
174. World Athletics (2025). Monitoring and Reporting: Best Practice Guidance & Examples.
<https://worldathletics.org/athletics-better-world/sustainability/monitoring-reporting>
175. World Athletics (2025). Sustainable Procurement: Best Practice Guidance & Examples.
<https://worldathletics.org/athletics-better-world/sustainability/sustainable-procurement>

176. World Athletics (2025). Diversity, Accessibility & Inclusion: Best Practice Guidance & Examples. <https://worldathletics.org/athletics-better-world/sustainability/accessibility-and-inclusion>
177. World Athletics (2025). Developing Your Sustainability Plan: Best Practice Guidance. <https://worldathletics.org/athletics-better-world/sustainability/developing-sustainability-plan>
178. UNDP Serbia (2023). Guideline for Sustainable Events. <https://www.undp.org/serbia/publications/guideline-sustainable-events>
179. International Chamber of Commerce (2025). ICC Framework for Responsible Environmental Marketing Communications, 5th revision (t. sk. Environmental Claims Checklist). <https://iccwbo.org/news-publications/business-solutions/icc-framework-for-responsible-environmental-marketing-communications-2/>
180. Ala-Kyyny, J. (2023). Ilmastotietoisuuden levittäjät: ympäristötoimittaja Petja Pelli välittää tutkimustietoa lukijoille. Think Open, University of Helsinki. <https://blogs.helsinki.fi/thinkopen/petja-pelli/>
181. Otavan Kirjasäätiö (2024). Suomen Kuvalehden journalistipalkinto Petja Pellille. <https://otavankirjasaatio.fi/suomen-kuvalehden-journalistipalkinto-petja-pellille-ja-kanava-palkinto-riku-keski-rauskalle/>
182. Verdonk, S., Chiveralls, K., Dawson, D. (2017). Getting Wasted at WOMADelaide: The Effect of Signage on Waste Disposal. Sustainability, 9(3), 344. <https://doi.org/10.3390/su9030344>
183. Eriksson, L., Armbrecht, J., Lundberg, E. (2025). Events and environmental sustainability: investigating the impact of environmental messaging and spillover mechanisms at a major sporting event in Sweden. Environment Systems and Decisions, 45, 26. <https://doi.org/10.1007/s10669-025-10018-1>
184. Hujanen, J., Jangdal, L., Dovbysh, O., Andersen, I. V., Kolbeins, G. H., Lehtisaari, K., Oivo, T. (2024). Intervening by staying professional: How Nordic environmental journalists make sense of their roles. NORDICOM Review, 45(2), 257-276. <https://doi.org/10.2478/nor-2024-0022>
185. Frig, M., Penttilä, V. (2025). Vastuullisuusviestinnän strategiset käytännöt. In: Strateginen viestintä, 101-120. ProCom - Viestinnän ammattilaiset ry.
186. Frig, M., Dovbysh, O., Laaksonen, S.-M. (2026). Greening the Platforms or Organisational Bullshit? A Typology of Empty and Misleading Environmental Communication by Global Platform Companies. In: Platforms and the Planet. Emerald. <https://doi.org/10.1108/978-1-83662-172-020261011>
187. Pöyry, E., Frig, M. (2026). Prosocial causes: How influencers contribute to the common good. In: The Routledge Companion to Social Media Influencers. Routledge.
188. Meier, J. u.c. (2024). Changing the default meal option at university events to reduce harmful environmental impacts: Six randomized controlled trials. Appetite. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/38908405/>
189. Weijers, R. J., Claessens, I. W. H., Gillebaart, M., de Ridder, D. T. D. (2024). Nudging towards sustainable dining: Exploring menu nudges to promote vegetarian meal choices in restaurants. Appetite, 198, 107376. <https://doi.org/10.1016/j.appet.2024.107376>
190. European Commission. 7 steps for greener events - Step 5: Green the plate; Step 7: Spread the word. https://commission.europa.eu/about/departments-and-executive-agencies/interpretation/7-steps-greener-events_en
191. Hansen, P. G., Jespersen, A. M., Skov, L. R. Size matter! A choice architectural field experiment in reducing food waste. Roskilde University Research Portal. <https://forskning.ruc.dk/en/publications/size-matter-a-choice-architectural-field-experiment-in-reducing-f/>

192. Powerful Thinking / Vision: 2025. The Show Must Go On - festivālu nozares vides ziņojums un Vision: 2025 apņemšanās samazināt pasākumu ietekmi, mērīt un publiskot galvenos vides rādītājus. Pieejams: <https://www.vision2025.org.uk>
193. Sport Positive Leagues. English Premier League Sustainability Table - ikgadējs publisks Premjerlīgas klubu vides snieguma salīdzinājums pēc vienotas kategoriju matricas. Pieejams: <https://www.sportpositivesummit.com/epl-sustainability-table/>
194. Julie's Bicycle. Creative Green certification - kultūras nozares vides sertifikācija ar 1-5 zvaigžņu vērtējumu par apņemšanos, izpratni un uzlabojumiem. Pieejams: <https://juliesbicycle.com>
195. Yourope - The European Festival Association / GO Group. Green Operations Award - ikgadēja Eiropas festivālu vides balva, ko piešķir neatkarīgu ekspertu žūrija par ieguldījumu ilgtspējīgu pasākumu attīstībā. Pieejams: <https://yourope.org>
196. <https://www.fbi.lv/en/event/robbie-williams-03-08-2025.ev-780/robbie-williams-brings-his-world-class-show-to-latvia-next-week-article.961/>